Γ. ΦΛΩΜΠΕΡ

Η ΣΑΛΑΜΠΩ

Β/4 70. 14.13

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ
Γ.ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Κ΄ΣΙΑ
ΑΘΗΝΑΙ

13

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΝΕΑΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ ΑΡΙΘ. 20

ΓΟΥΣΤΑΥΟΥ ΦΛΩΜΠΕΡ

Η ΣΑΛΑΜΠΩ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ : Γ. ΒΛΑΣΤΟΥ

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ
Γ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ & ΣΙΑΣ
ΑΘΗΝΑΙ - ΔΩΡΟΥ 16 (ΟΜΟΝΟΙΑ)

I

ΤΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ

Στὰ Μέγαρα, προάστειο τῆς Καρχηδόνος, στοὺς κήπους τοῦ Ἁμίλκα.

Οἱ στρατιῶτες ποὺ εἶχε διοικήσει στὴ Σικελία, κάνανε μεγάλο συμπόσιο γιὰ νὰ γιορτάσουν τὴν ἐπέτειο τῆς μάχης τῆς Ἐρύκης, κ᾽ ἐπειδὴ ὁ ἀρχηγὸς ἔλειπε κ᾽ εἴταν πολλοί, τρώγανε κ᾽ ἐπίνανε μ᾽ ὅλη τὴν ἐλευθερία τους.

Οἱ ἀξιωματικοί, φορῶντας μπρούντζινους κόθορνους, εἶχαν τοποθετηθεῖ στὸ μεσιανὸ τὸ δρόμο, κάτω ἀπὸ πορφυρένια τέντα μὲ κρόσσια χρυσᾶ, ποὺ ἁπλωνότανε ἀπὸ τὸν τοῖχο τῶν σταύλων ὡς στὴν πρώτη ταράτσα τοῦ παλατιοῦ· οἱ ἁπλοὶ στρατιῶτες εἶχανε ἁπλωθεῖ κάτω ἀπὸ τὰ δέντρα, ὅπου διακρινόνταν πολλὰ κτίρια, λημοί, κελλάρια, μαγαζιά, ψωμάδικα, κι ὁπλοστάσια καὶ μιὰ αὐλὴ γιὰ τοὺς ἐλέφαντες, λάκκοι γιὰ τὰ ἄγρια θεριά, φυλακὴ γιὰ τοὺς σκλάβους.

Συκιὲς περιστοιχίζανε τὶς κουζίνες· δάσος ἀπὸ μουριὲς ἐκτεινότανε ὡς στὶς μάζες πρασινάδας, ὅπου ρόδια ἐλάμπανε ἀνάμεσα στὶς λευκὲς τοῦφες τῶν βαμβακοφυτιῶν· κλίματα, γεμάτα τσαμπιά, σκαρφαλώνανε στὰ κλωνιὰ τῶν πεύκων· περιβόλι ἀπὸ τριανταφυλλιὲς ἀνθοβολοῦσε κάτω ἀπὸ πλατάνια· κάπου-κάπου ἐπάνω στὴ χλόη ἐσειόνταν κρῖνα· μαῦρος ἄμμος ἀνακατεμένος μὲ κοραλένια σκόνη πασπάλιζε τὰ μονοπάτια,

καὶ στὴ μέση ἡ λεωφόρο τῶν κυπαρισσιῶν σχημάτιζε ἀπὸ τὴν μιὰ ὡς τὴν ἄλλη ἄκρη σὰν διπλῆ κιονοστοιχία ἀπὸ πράσινους ὀβελίσκους.

Τὸ παλάτι, κτισμένο ἀπὸ Νουμηδικὸ μὲ στίγματα κίτρινα μάρμαρο, πύργωνε στὸ βάθος, ἐπάνω σὲ φαρδιὰ βάθρα, τὰ τέσσαρα μὲ ταράτσες πατώματά του.

Μὲ τὴ μεγάλη του ἴσια σκάλα ἀπὸ ξύλο ἔβενου, ποὺ εἶχε στὶς γωνίες κάθε σκαλοπατιοῦ τὴν πλώρη μιᾶς νικημένης γαλέρας, μὲ τὶς κόκκινες πόρτες του ποὺ χωριζόνταν ἀπὸ μαῦρο σταυρό, μὲ τὰ μπρούντζινα κάγγελά του ποὺ κάτω τὸ προστατεύανε ἀπὸ τοὺς σκορπιοὺς καὶ μὲ τὰ καφάσια του ἀπὸ χρυσωμένες μπαγκέττες, ποὺ κλειοῦσαν ἐπάνω τὰ ἀνοίγματά του, φαινόταν στοὺς στρατιῶτες, μέσα στὴν ἄγρια χλιδή του, τόσο ἐπίσημο καὶ ἀκατανόητο ὅσο καὶ τὸ πρόσωπο τοῦ Ἀμίλκα.

Τὸ Συμβούλιο τοὺς εἶχε ὑποδείξει τὸ σπίτι του γιὰ νὰ κάνουν ἐκεῖ τὸ συμπόσιο αὐτό. Ἐκεῖνοι ποὺ γινόνταν καλὰ ἀπὸ ἀρρώστεια καὶ μένανε στὸ ναὸ τοῦ Ἐσμούν, ἐπειδὴ ξεκινήσανε ἀπὸ τὴν αὐγὴ εἶχαν συρθεῖ, ὡς ἐκεῖ πάνω στὰ δεκανίκια των. Κάθε ὥρα φτάνανε ἄλλοι. Ἀπὸ ὅλα τὰ μονοπάτια, ξεπρόβαλαν ἀδιάκοπα, σὰν χείμαρροι ποῦ ξεχύνονται σὲ λίμνη.

Ἔβλεπε κανεὶς ἀνάμεσα στὰ δέντρα νὰ τρέχουν οἱ σκλάβοι τῆς κουζίνας, σαστισμένοι καὶ μισόγυμνοι. Τὰ ζαρκάδια ποὺ εἶταν στὰ λειβάδια φεύγανε βελάζοντας. Ὁ ἥλιος βασίλευε καὶ τὸ ἄρωμα τῶν λεμονιῶν ἔκανε ἀκόμα πιὸ βαριὰ τὴν ἀναθυμίαση τοῦ ἱδρωμένου αὐτοῦ πλήθους.

Ὑπῆρχαν ἐκεῖ ἄντρες ἀπὸ ὅλα τὰ ἔθνη, Λίγηρες,

Λυσιτανοί, Βαλεάριοι, Νιγρήτες καὶ φυγάδες τῆς Ρώμης. Ἄκουγε κανείς, κοντὰ στὴν βαρειὰ δωρικὴ διάλεκτο, ν᾽ ἀντηχοῦν οἱ κελτικὲς συλλαβές, βροντόκοπες σὰν ἅρματα μάχης κ᾽ οἱ ἰονικὲς κατάληξες συμπλεκόντανε μὲ τὰ σύμφωνα τῆς ἐρήμου, τὰ τραχιὰ σὰν κραυγὲς τσακαλιοῦ. Ὁ Ἕλλην ἀναγνωριζότανε ἀπὸ τὴ λεπτὴ μέση του, ὁ Αἰγύπτιος ἀπὸ τοὺς ἀνεβασμένους ὤμους του, ὁ Καντάβριος ἀπὸ τοὺς χοντρούς του ἀστράγαλους.

Οἱ Κᾶρες σαλεύανε περήφανα τὰ φτερὰ τῶν περικεφαλαιῶν των, τοξότες τῆς Καππαδοκίας εἶχαν ζωγραφίσει μὲ χυμὸ χόρτων μεγάλα λουλούδια στὸ σῶμα καὶ μερικοὶ Λυδοὶ φορῶντας φουστάνια γυναικεῖα δειπνούσανε φορῶντας παντούφλες καὶ μὲ σκουλαρίκια. Ἄλλοι, ποὺ γιὰ νὰ φαντάζουν βαφήκανε μὲ κόκκινο χρῶμα μοιάζανε μὲ κοραλένιους ἀνδριάντες.

Ξαπλωνόντανε πάνω σὲ μαξιλάρια, τρώγανε συμμαζεμένοι γύρω σὲ μεγάλα ταψιά, ἢ πεσμένοι μπρούμυτα τραβούσανε πρὸς τὸ μέρος των τὰ κομμάτια κρέατα, χορταίνανε ἀκουμπῶντας στοὺς ἀγκῶνας, στὴν ἥσυχη στάση τῶν λιονταριῶν, ὅταν κομματιάζουνε τὴ λεία τους. Ἐκεῖνοι ποῦ ἤρθαν τελευταῖοι, ὄρθιοι ἀκουμπῶντας στὰ δέντρα, κυττάζανε τὰ χαμηλὰ τραπέζια, ποὺ μισοξαφανίζονταν κάτω ἀπὸ ἁλικόχρωμα χαλιὰ καὶ περιμέναν τὴ σειρά τους.

Ἐπειδὴ οἱ κουζίνες τοῦ Ἀμίλκα δὲν ἦταν ἀρκετές, τὸ Συμβούλιο τοὺς εἶχε στείλει σκλάβους, μαγειρικὰ σκεύη, κρεββάτια· κ᾽ ἔβλεπε κανεὶς στὸ μέσο τοῦ κήπου, ὅπως σὲ πεδίο μάχης ὅταν καίουν τοὺς νεκρούς, μεγάλες ζωηρὲς φωτιές, ὅπου ψήνανε βώδια. Τὰ ψω-

μιὰ πασπαλιασμένα μὲ γλυκάνισο διαδεχόντανε τὰ χοντρὰ τυριὰ ποὺ εἶταν πιὸ βαρειὰ ἀπὸ δίσκους καὶ τοὺς γεμάτους κρασὶ κρατῆρας, τὰ λαγήνια, γεμάτα νερὸ κοντὰ στὰ χρυσωμένα δικτυωτὰ πανέρια ποὺ περιέχανε λουλούδια. Ἡ χαρὰ ποὺ μπορούσανε τέλος νὰ καλοχορτάσουν μὲ τὸ κέφι τους, ἔκανε ὅλα τὰ μάτια νὰ μεγαλώνουν· ἐδῶ κ' ἐκεῖ, τὰ τραγούδια ἀρχίσανε.

Στὴν ἀρχὴ τοὺς σερβίρανε πουλιὰ μὲ πράσινη σάλτσα, μέσα σὲ πιάτα ἀπὸ κόκκινη ἄργιλο ποὺ εἶχανε γύρω μαῦρα σχέδια, ἔπειτα ὅλα τὰ εἴδη κοχύλια ποὺ μαζεύει κανεὶς στὶς Φοινικικὲς ἀκτὲς, χυλοὺς ἀπὸ σιτάρι, κουκκιὰ καὶ κριθάρι καὶ σαλιάγκους μὲ κύμινο σὲ πιάτα ἀπὸ κίτρινη πάστα.

Ἔπειτα τὰ τραπέζια γεμίσανε ἀπὸ κρέατα· ἀντιλόπες μὲ τὰ κέρατά τους, παγώνια μὲ τὰ φτερά τους, ὁλόκληρα πρόβατα μαγειρεμένα μὲ γλυκὸ κρασί, μαγειρεμένο ψητὸ ἀπὸ καμῆλες καὶ βούβαλους· σκαντζόχεροι, ἀκριδόπουλα τηγανιτὰ καὶ ἐλειοὶ παστοὶ σὲ πιατέλες.

Μέσα σὲ ἀπὸ ξύλο Ταμραπάγνι ἔπλεαν σὲ σαφράδες μεγάλα κομμάτια πάχος.. Ὅλα κολυμποῦσαν σὲ ἅρμη καὶ σὲ τροῦφες καὶ σὲ ἀκαθαρσίες.

Οἱ πυραμίδες φρούτων στηριζόντανε πάνω σὲ γλυκύσματα φτιαγμένα μὲ μέλι· κι οὐδὲ εἶχαν ξεχάσει κάμποσους ἀπὸ τοὺς μικροὺς ἐκείνους σκύλους μὲ χοντρὴ κοιλιὰ καὶ τριανταφυλλένια μετάξια, παχεμένους μὲ χυμὸ τῆς ἐλιᾶς, φαγητὰ τοῦτα τῆς Καρχηδόνος, ποὺ τὰ συχαίνονταν οἱ ἄλλοι λαοί. Ἡ ἔκπληξη τῶν νέων φαγητῶν ἐρέθιζε τὴν ἀπληστία τῶν στομαχιῶν.

Οἱ Γαλάτες μὲ τὰ μακρυὰ μαλλιὰ γυρισμένα στὴν κορφὴ τοῦ κεφαλιοῦ, ἁρπάζανε τὰ καρπούζια καὶ τὰ λεμόνια ποὺ τὰ τραγανίζανε μὲ τὸ φλοιό. Νιγρήτες ποὺ δὲν εἶχαν ἰδεῖ ποτὲ καραβίδες σχίζανε τὸ πρόσωπό τους ἀπὸ τὰ κόκκινα κεντριά τους. Ὅμως οἱ ξουρισμένοι Ἕλληνες, πιὸ λευκοὶ ἀπὸ τὰ μάρμαρα, ρίχνανε ἀπό πίσω τους τὶς ἀκαθαρσίες τῶν πιάτων τους, ἐνῶ οἱ ποιμενικοὶ τοῦ Μπρούτιουμ, ντυμένοι μὲ δέρματα λύκων, καταβρόχθιζαν σιωπηλά, μὲ τὸ πρόσωπο χωμένο στὸ δικό τους μερτικό. Νύχτωνε. Κατεβάσανε τὴν τέντα ποὺ εἶταν ἁπλωμένη στὴ λεωφόρο τῶν κυπαρισσιῶν καὶ φέρανε δαδιά.

Οἱ τρεμοσβύνουσες λάμψεις τοῦ πετρέλαιου, ποὺ ἔκαιε σὲ πορφυρένια βάζα τρομάξανε, ἐπάνω στοὺς κέδρους, τοὺς πίθηκους, ποὺ εἶταν ἀφιερωμένοι στὴ σελήνη. Βάλαν αὐτοὶ φωνές, τὸ ποὺ ἔκαμε τοὺς στρατιῶτες νὰ εὐθυμήσουν.

Φλόγες ἐπίμηκες τρεμούλιαζαν σὲ μπρούτζινους θώρακες. Κάθε εἶδος σπινθηροβολήματα ξεπετούσανε ἀπὸ τὰ πιάτα σὲ ὅσα εἶταν κολλημένες πολύτιμες πέτρες.

Οἱ κρατῆρες μὲ χείλια ἀπὸ καμπύλους καθρέφτες πολλαπλασιάζανε τὴν πλατυσμένη εἰκόνα τῶν πραγμάτων· οἱ στρατιῶτες τρέχανε σ' αὐτοὺς γύρω καὶ κυττάζονταν μέσα μὲ κατάπληξη καὶ μορφάζανε γιὰ νὰ γελάσουν. Ρίχνανε ὁ ἕνας στὸν ἄλλο, ἐπάνω ἀπὸ τὰ τραπέζια τὰ φιλτισένια σκαμνάκια καὶ τὰ χρυσὰ σπαθάκια. Καταπίνανε μονορούφι ὅλα τὰ Ἑλληνικὰ κρασιὰ ποὺ εἶταν μέσα σὲ φλασκιὰ καὶ τὰ κρασιὰ Καμπανίας, ποὺ εἶταν μέσα σὲ ἀμφορεῖς, τὰ κρασιὰ τῶν Καυταβρίων ποὺ

φέρνανε σὲ βαρέλια καὶ τὰ κρασιὰ ἀπὸ τζίτζιφα κινάμωμον καὶ λωτό. Εἴτανε ποῦ καὶ ποῦ γλυστερὰ τέλματα. Ὁ καπνὸς τῶν κρεάτων ἀνέβαινε στὰ φυλλώματα μὲ τὸν ἀτμὸ τῶν ἀναπνοῶν. Ἀκουόντανε μαζὶ τὸ τρίξιμο τῶν σαγονιῶν, ὁ θόρυβος τῆς κουβέντας, τῶν τραγουδιῶν, τῶν ποτηριῶν, ὁ κρότος τῶν βάζων τῆς Καμπανίας, ποὺ καταθρυματίζονταν ἢ ὁ καθαρὸς ἦχος ἑνὸς μεγάλου ἀσημένιου πιάτου.

Ὅσο αὔξανε τὸ μεθύσι τους θυμόντανε περισσότερο τὴν ἀδικία τῆς Καρχηδόνος. Πραγματικὰ ἡ Δημοκρατία ἐξαντλημένη ἀπὸ τὸν πόλεμο, ἄφησε νὰ μαζευτοῦνε στὴν πόλη ὅλες οἱ συμμορίες ποὺ γυρνούσανε ἀπὸ τὴν ἐκστρατεία. Ὁ Γίσκων, ὁ στρατηγός τους, εἶχε μολαταῦτα τὴ φρόνηση νὰ τοὺς διώξει τὸν ἕνα ὕστερα ἀπὸ τὸν ἄλλο, γιὰ νὰ εὐκολύνει τὴν ἐξόφληση τοῦ μισθοῦ τους, καὶ τὸ Συμβούλιο εἶχε νομίσει πὼς στὸ τέλος θὰ παραδεχόντανε κάποια ἐλάττωση. Ἀλλὰ τόρα εἶταν ὀργισμένοι ἐναντίο του γιατί δὲν μποροῦσε νὰ τοὺς πληρώσει. Τὸ χρέος αὐτὸ στὸ πνεῦμα τοῦ λαοῦ συγχέονταν μὲ τὶς τρεῖς χιλιάδες διακόσια Εὐβοϊκὰ τάλαντα, ποὺ ἀπαιτοῦσε ὁ Λουτάτιος καὶ εἶταν κι αὐτό, ὅπως ἡ Ρώμη, ἕνας ἐχθρὸς γιὰ τὴν Καρχηδόνα. Οἱ Μισθοφόροι τὸ καταλαβαίνανε· γι αὐτὸ κ᾽ ἡ ἀγανάκτησή τους ξεσποῦσε σὲ ἀπειλὲς καὶ ἀσωτείες. Τέλος ζητήσανε νὰ συγκεντρωθοῦν γιὰ νὰ γιορτάσουν μιὰ νίκη τους καὶ τὸ κόμμα τῆς εἰρήνης τὸ παραδέχτηκε, ἐκδικούμενο τὸν Ἀμίλκα, ποὺ εἶχε τόσο ὑποστηρίξει τὸν πόλεμο. Ὁ πόλεμος εἶχε τελειώσει παρ᾽ ὅλες τὶς προσπάθειές του, ὥστε ἀπελπισμένος γιὰ τὴν Καρχηδόνα, παράδωκε στὸ Γίσκονα τὴ διοίκηση τῶν Μισθοφόρων.

Τὸ νὰ ὑποδείξει τὸ παλάτι του γιὰ νὰ τοὺς ὑποδεχθεῖ, εἴτανε σὰν νὰ εἶλκυε πάνω του κάτι ἀπὸ τὸ μῖσος ποὺ εἶχε γι᾽ αὐτούς.

Ἄλλωστε τὰ ἔξοδα θὰ εἶταν ὑπερβολικά· θὰ τὰ ἀνεχόντανε σχεδὸν ὅλα.

Ὑπερήφανοι γιατὶ κάνανε τὴ Δημοκρατία νὰ καμφθεῖ, οἱ Μισθοφόροι νομίζανε πὼς θὰ γυρνούσανε τέλος στὶς πατρίδες τους μὲ τὴν πληρωμὴ τοῦ αἵματός τους μέσα στὶς κουκοῦλες τοῦ μανδύα τους. Ἀλλὰ οἱ κόποι τους, ποὺ τοὺς ξανάβλεπαν ἀνάμεσα στοὺς ἀτμοὺς τῆς μέθης, τοὺς φαίνονταν ὑπερβολικοὶ κ᾽ ἐλάχιστα ξεπληρωμένοι. Ἔδειχναν ὁ ἕνας στὸν ἄλλο τὶς πληγές τους, διηγούντανε τὶς μάχες τους, τὰ ταξίδια τους καὶ τὰ κυνήγια τῆς πατρίδας τους. Μιμούντανε τὴ φωνὴ τῶν ἄγριων θερίων, τὰ πηδήματά τους. Ὕστερα βάλανε πρόστυχα στοιχήματα, χώνανε τὸ κεφάλι μέσα στοὺς ἀμφορεῖς καὶ μένανε πίνοντας χωρὶς διακοπή, σὰν δρομάδες διψασμένες. Ἕνας Λυσιτανός, μὲ ἀνάστημα γιγάντιο, κρατῶντας ἕνα ἄντρα σὲ κάθε μπράτσο του, διέτρεχε τὰ τραπέζια ξερνῶντας φωτιὰ ἀπὸ τὰ ρουθούνια. Κάποιοι Λακεδαιμόνιοι, ποὺ δὲν εἶχαν βγάλει τοὺς θώρακές τους, πηδούσανε μὲ βαρὺ βῆμα.

Κάποιοι ἄλλοι προχωρούσανε σὰν γυναίκες κάμνοντας ἄσεμνες χειρονομίες· ἄλλοι γυμνώνονταν γιὰ νὰ πολεμήσουν, ἀνάμεσα στὰ ποτήρια, σὰν τοὺς μονομάχους, καὶ μιὰ παρέα Ἑλλήνων χόρευε γύρω σ᾽ ἕνα βάζο, ὅπου ἔβλεπε κανεὶς νύμφες, ἐνῶ ἕνας Νιγρήτης βάραγ᾽ ἕνα ἦχο μὲ κόκκαλο βωδιοῦ πάνω σὲ μιὰ μπρούντζινη ἀσπίδα.

Ἔξαφνα, ἀκούσανε παραπονετικὸ τραγοῦδι, ἕνα τρα-

γοῦδι δυνατὸ καὶ γλυκό, ποὺ χαμήλωνε καὶ ψήλωνε στὸν ἀέρα σὰν τὸ φτερούγισμα πληγωμένου πουλιοῦ.

Εἴταν ἡ φωνὴ τῶν σκλάβων στὸ κάτεργο. Στρατιῶτες, γιὰ νὰ τοὺς ἐλευθερώσουν, σηκώθηκαν μ᾽ ἕνα πήδημα καὶ ξαφανίστηκαν.

Γύρισαν πίσω κυνηγῶντας μέσα σὲ φωνές, στὴ σκόνη, καμμιὰ εἰκοσαριὰ ἀνθρώπους, ποὺ ξεχωρίζαν ἀπὸ τὸ πιὸ ὠχρὸ πρόσωπό τους· ἕνας μικρὸς σκοῦφος, σὲ σχῆμα κωνικό, ἀπὸ μαύρη τσόχα, σκέπαζε τὸ ξουρισμένο κεφάλι τους, φοροῦσαν ὅλοι ξυλένια σανδάλια καὶ κάναν κρότο σιδερικῶν σὰν κάρρα ποὺ προχωροῦν.

Φτάσανε στὴ λεωφόρο τῶν κυπαρισσιῶν, ὅπου χαθήκανε μέσα στὸ πλῆθος ποὺ τοὺς ρωτοῦσε. Ὁ ἕνας ἀπ᾽ αὐτοὺς εἶχε μείνει παράμερα, ὄρθιος. Ἀπὸ τὶς σχισμάδες τοῦ μανδύα του φαινότανε οἱ ὦμοι του ποὺ εἶχανε σημάδια ἀπὸ μακρυὲς σπαθιές. Χαμηλώνοντας, τὸ μέτωπο κύτταζε γύρω του μὲ δυσπιστία καὶ ἔκλειε λίγο τὰ βλέφαρά του ἀπὸ τὸ θάμβωμα τῶν πυρσῶν· ὅταν ὅμως εἶδε πὼς κανεὶς ἀπὸ τοὺς ὁπλισμένους αὐτοὺς ἄντρες δὲν τὸν στραβοκύτταζε, μεγάλος ἀναστεναγμὸς βγῆκε ἀπὸ τὸ στῆθος του· ἐτραύλιζε, ἐκάγχαζε κάτω ἀπὸ τὰ φωτεινὰ δάκρυα, ποὺ πλένανε τὸ πρόσωπό του· ἔπειτ᾽ ἅρπαξε ἀπὸ τὰ χέρια ἕνα γεμάτο κρατῆρα τὸν ὕψωσε ἴσια στὸν ἀέρα μὲ τὰ χέρια του, ποὺ κρεμόνταν ἀπ᾽ αὐτὰ ἁλυσσίδες καὶ τότε κυττάζοντας τὸν οὐρανὸ καὶ πάντα κρατώντας τὸ ποτῆρι, εἶπε:

«Χαῖρε πρῶτα σύ, Βαὰλ - Ἐσμοὺν λευτερωτή, ποὺ οἱ ἄνθρωποι τῆς πατρίδας μου ὀνομάζουν Ἀσκληπιό· χαίρετε καὶ σεῖς, Πνεύματα τῶν πηγῶν, τοῦ φωτὸς καὶ

τῶν δρυμῶν! καὶ σεῖς, Θεοὶ κρυμμένοι κάτω ἀπὸ τὰ βουνὰ καὶ στὶς σπηλιὲς τῆς γῆς! καὶ σεῖς, ἄντρες γεροὶ μὲ τὶς ἀστραφτερὲς πανοπλίες, ποὺ μ᾽ ἐλευτερώσατε!»

Ἔπειτα ἄφησε τὸ ποτῆρι νὰ πέσει καὶ διηγήθηκε τὴν ἱστορία του. Τὸν ἔλεγαν Σπένδιο. Οἱ Καρχηδόνιοι τὸν εἶχαν αἰχμαλωτίσει στὴ μάχη τῶν Αἰγινουσσῶν καὶ μιλῶντας Ἑλληνικά, Λιγηρικὰ καὶ Φοινικικά, εὐχαρίστησε ἀκόμα μιὰ φορὰ τοὺς Μισθοφόρους· τοὺς φιλοῦσε τὰ χέρια· τέλος τοὺς συγχάρηκε γιὰ τὸ συμπόσιο, ἂν καὶ ἔδειξε ἔκπληξη μὴ βλέποντας τὰ κύπελλα τῆς ἱερᾶς Λεγεῶνος. Τὰ κύπελλα αὐτά, ποὺ εἶχανε ἕνα κλῖμα ἀπὸ σμάραγδο σὲ κάθε μιὰ ἀπὸ τὶς ἓξ χρυσὲς ὄψεις, ἀνήκανε σὲ τάγμα, ποὺ ἀποτελούτανε ἀποκλειστικὰ ἀπὸ νέους πατρικίους, τοὺς ὑψηλότερους. Εἴτανε ἕνα προνόμιο, σχεδὸν θρησκευτικὴ τιμή· γι᾽ αὐτὸ τίποτε ἀπὸ τοὺς θησαυροὺς τῆς Δημοκρατίας δὲν εἶχαν περισσότερο στὸ μάτι οἱ Μισθοφόροι. Ἀποστρεφόντανε τὴ Λεγεῶνα γι᾽ αὐτὸ τὸ πράμα καὶ πολλοὶ εἶχανε κινδυνεύσει τὴν ζωή τους γιὰ τὴν ἀκατανόητη εὐχαρίστηση νὰ πιοῦν μὲ κεῖνα τὰ κύπελλα.

Τότε λοιπὸν πρόβαλε ἀπαίτηση νὰ πᾶν οἱ σκλάβοι νὰ ζητήσουν τὰ κύπελλα. Τὰ φυλάγανε οἱ Συσσίτες, ἑταιρίες ἐμπόρων ποὺ τρώγανε μαζί. Οἱ σκλάβοι γύρισαν πίσω. Τὴν ὥρα ἐκείνη, ὅλα τὰ μέλη τῶν Συσσιτῶν κοιμούντανε.

— «Ἂς τοὺς ξυπνήσουν», εἶπαν οἱ Μισθοφόροι.

Ὕστερα ἀπὸ δεύτερο διάβημα τοὺς ἐξήγησαν πὼς εἶταν κλεισμένα σ᾽ ἕνα ναό.

«Ἂς τὸν ἀνοίξουν!» ἀπαντήσανε.

Κι ὅταν οἱ σκλάβοι τρέμοντας, ὡμολογήσανε πὼς ἦταν στὰ χέρια τοῦ στρατηγοῦ Γίσκονα, φωνάξανε.

«Ἂς τὰ φέρει!»

Ὁ Γίσκων, σὲ λίγο, φάνηκε στὸ βάθος τοῦ κήπου μὲ συνοδεία τῆς ἱερῆς Λεγεῶνος. Ὁ φαρδὺς μαῦρος μανδύας του, ποὺ βαστάζοταν ἐπάνω στὸ κεφάλι του ἀπὸ χρυσὴ μίτρα, ἀστερόστικτη ἀπὸ πολύτιμες πέτρες καὶ ποὺ κρεμόταν γύρω του ὡς τὰ πόδια τοῦ ἀλόγου του, συγχεόταν ἀπὸ μακρυά, μὲ τὸ χρῶμα τῆς νύχτας. Δὲ φαινότανε παρὰ τὸ λευκό του γένι, οἱ ἀκτινοβολίες τῶν μαλλιῶν του καὶ τὸ τριπλὸ περιδέραιο του μὲ τὶς πλατιὲς γαλάζιες πλάκες, ποὺ χτυποῦσαν πάνω στὸ στῆθος του.

Οἱ στρατιῶτες, ὅταν μπῆκε, τὸν χαιρετήσανε μὲ μεγάλη ἐπευφημία, φωνάζοντας ὅλοι.

«Τὰ κύπελλα! Τὰ κύπελλα!»

Στὴν ἀρχὴ δήλωσε πὼς λογιάζοντας τὴ γενναιότητά τους, εἶταν αὐτοὶ ἄξιοι γιὰ τὰ κύπελλα. Τὸ πλῆθος οὐρλιασε ἀπὸ χαρά, χειροκροτῶντας.

Τὸ ἤξερε καλά, αὐτὸς ποὺ τοὺς εἶχε διοικήσει ἐκεῖ κάτω καὶ ποὺ εἶχε ἐπιστρέψει μὲ τὴν τελευταία συνοδεία στὴν τελευταία γαλέρα!

«Ἀλήθεια, ἀλήθεια!» λέγανε.

Μολαταῦτα, ξακολούθησε ὁ Γίσκων, ἡ Δημοκρατία εἶχε σεβασθεῖ τὶς ξεχωρισιές στοὺς λαούς, τὶς συνήθειές τους, τὶς θρησκείες τους· εἶταν ἐλεύτεροι στὴν Καρχηδόνα! ὅσο γιὰ τὰ κύπελλα τῆς ἱερῆς Λεγεῶνος, αὐτὰ εἴτανε ἰδιαίτερη ἰδιοκτησία. Ἔξαφνα κοντὰ στὸ Σπένδιο, ἕνας Γαλάτης ὥρμησε πάνω ἀπὸ τὰ

τραπέζια κ᾽ ἔτρεξε, ἴσια στὸ Γίσκονα, χειρονομῶντας ἐναντίο του ἀπειλητικὰ μὲ δυὸ γυμνὰ ξίφη.

Ὁ στρατηγὸς χωρὶς νὰ διακόψει τὸ λόγο, τὸν χτύπησε στὸ κεφάλι, μὲ τὸ βαρὺ φιλντισένιο ραβδί του· ὁ Βάρβαρος ἔπεσε. Οἱ Γαλάτες οὐρλιάζανε κ᾽ ἐπειδὴ ἡ λύσσα τους μεταδινότανε στοὺς ἄλλους, εἶταν φόβος νὰ θυμώσουν οἱ ἄντρες τῆς λεγεῶνος. Ὁ Γίσκων ὕψωσε τοὺς ὤμους βλέποντάς τους νὰ κιτρινίζουν. Σκεφτόταν πὼς ἡ γενναιότητά του θὰ εἴτανε ἀνωφέλευτη μὲ τὰ ἄγρια αὐτὰ θεριά, ποὺ εἴτανε ἐξερεθισμένα Θὰ εἴτανε προτιμώτερο νὰ ἐκδικηθεῖ ἀργότερα μὲ κάποιο τέχνασμα· λοιπὸν ἔκαμε νεῦμα στοὺς στρατιῶτες του ν᾽ ἀπομακρυνθοῦν ἀργά. Ἔπειτα, κάτω ἀπὸ τὴν πόρτα, γυρνῶντας πρὸς στοὺς Μισθοφόρους, τοὺς φώναξε πὼς θὰ μετανοιώσουν.

Τὸ συμπόσιο ξανάρχισε. Ἀλλὰ ὁ Γίσκων μποροῦσε νὰ γυρίσει πίσω καὶ περικυκλώνοντας τὸ προάστειο ποὺ πλησίαζε τὰ τελευταῖα ὀχυρώματα, νὰ τοὺς τσακίσει ἐπάνω στοὺς τοίχους. Τότε αἰσταν θήκανε τὸν ἑαυτό τους μόνο μ᾽ ὅλο ποὺ εἶταν πλῆθος καὶ ἡ μεγάλη πόλη ποὺ κοιμώτανε κατωθέ τους στὴ σκιά, τοὺς ἔκανε νὰ φοβηθοῦν ἔξαφνα, μὲ τὶς πολλὲς σκάλες της, τὰ ψηλὰ μαῦρα σπίτια της καὶ τοὺς σκοτεινοὺς θεούς της, ποὺ εἶταν θηριώδικοι πιότερο κι ἀπὸ τὸ λαό της. Μακρυά, κάποια φανάρια γλυστρούσανε στὸ λιμάνι καὶ ὑπῆρχαν φῶτα στὸ ναὸ τοῦ Ἀμών. Θυμηθήκανε τὸν Ἀμίλκα. Ποῦ εἶτανε ! Γιατὶ τοὺς ἐγκατέλειψε, ὕστερα ἀπὸ τὴ σύναψη τῆς εἰρήνης. Οἱ φιλονεικίες του μὲ τὸ Συμβούλιο δὲν εἶταν χωρὶς ἄλλο παρὰ τέχνασμα γιὰ νὰ τοὺς ξολοθρέψει.

Τὸ ἄσβεστο μῖσος τους ξανάπεφτε πάνω του· καὶ τὸν καταριούντανε ἐρεθίζοντας ὁ ἕνας τὸν ἄλλο μὲ τὸ θυμό τους. Τὴ στιγμὴ ἐκείνη ἔγινε συγκέντρωση κάτω ἀπὸ τὰ πλατάνια. Τόκαναν γιὰ νὰ ἰδοῦν ἕνα Νιγρῆτα, ποὺ κυλιούτανε χτυπῶντας τὸ χῶμα μὲ τὰ μέλη του, μὲ τὸ μάτι ἁπλανές, μὲ τὸν λαιμὸ στρεμένο, μὲ ἀφρὸ στὰ χείλη. Κάποιος φώναξε πὼς εἶταν φαρμακωμένος· ὅλοι νομίσανε πὼς εἶταν φαρμακωμένοι. Ριχτήκανε ἐπάνω στοὺς σκλάβους· τρομερὴ ὀχλαβοὴ ὑψώθηκε καὶ ἴλιγγος καταστροφῆς ἀνεμοστροβίλισε τὸ μεθυσμένο στρατό. Χτυπούσανε στὴν τύχη γύρω τους, σπάνανε, σκοτώνανε· κάποιοι ρίξανε πυρσοὺς στὰ φυλλώματα· ἄλλοι ἀκουμπῶντας στὰ κάγκελλα τῶν λιονταριῶν, τὰ κατασκώτοναν μὲ βέλη· οἱ πιὸ τολμηροὶ τρέξανε στοὺς ἐλέφαντες, θέλανε νὰ κόψουν τὴν προβοσκίδα τους καὶ νὰ φᾶνε τὸ φίλντισι. Στὸ ἀναμεταξὺ σφενδονιστὲς Βαλεάριοι πού, γιὰ νὰ λεηλατήσουνε πιὸ ἄνετα, εἶχαν ὑπερφαλαγγίσει τὴν γωνία τοῦ παλατιοῦ, σταματήσανε ἐξ αἰτίας ἑνὸς ψηλοῦ φραγμοῦ, ποὺ εἶταν καμωμένος ἀπὸ σχοῖνο Ἰνδικό. Κόψανε μὲ τὰ μαχαίρια τους τὰ λουριὰ τῆς κλειδαριᾶς καὶ βρεθήκανε τότε κάτω ἀπὸ τὴν πρόσοψη ποὺ κύτταζε τὴν Καρχηδόνα, σ᾽ ἕνα ἄλλο κῆπο γεμάτο ἀπὸ ψηλὲς φυτεῖες. Γραμμὲς ἄσπρες λουλουδιῶν ἢ μιὰ κατόπι ἀπὸ τὴν ἄλλη, διάγραφαν στὴ γῆ, ποὺ εἶχε χρῶμα αἰθέριο, μακριὲς σειρές, σὰν ροκέτες ἀπὸ ἀστέρια.

Οἱ φράχτες, γεμάτοι σκόνη, ἀπόπνεαν μυρουδιὲς θερμές, μελένιες. Ὑπῆρχαν κορμοὶ δέντρων, πασαλειμμένοι ἀπὸ κιννάβαρι, μοιάζοντας στῆλες ματωμένες. Ἀνάμεσα, δώδεκα βάθρα χάλκινα βαστούσανε

τὸ καθένα μιὰ χοντρὴ γυάλινη σφαῖρα καὶ κοκκινωπὲς λάμψες γεμίζανε συγκεχυμένα τὶς ἀδειανὲς αὐτὲς σφαῖρες, σὰν μεγάλα μάτια ποὺ κινούντανε ἀκόμα. Οἱ στρατιῶτες φωτιζόντανε μὲ πυρσοὺς ἂν καὶ σκόνταφταν στὴν κατωφέρεια τῆς γῆς, ποὺ εἶταν βαθειὰ ὀργωμένη.

Ἀλλὰ παρατήρησαν μιὰ μικρὴ λίμνη, ποὺ εἶταν χωρισμένη σὲ πολλὲς χαβοῦζες μὲ τοίχους ἀπὸ γαλάζιες πέτρες. Τὸ νερὸ εἶτανε τόσο καθαρὸ ποὺ οἱ φλόγες τῶν πυρσῶν μέσ᾽ σ᾽ αὐτὸ τρέμανε ὡς τὸ βάθος σὲ μιὰ κοίτη ἀπὸ ἄσπρα πετραδάκια καὶ χῶμα χρυσαφί. Ἄρχισε νὰ ταράσσεται· πούλιες φωτεινὲς γλυστρώσανε καὶ μεγάλα ψάρια, ποὺ εἶχαν πετράδια στὸ στόμα, φανήκανε στὴν ἐπιφάνεια.

Οἱ στρατιῶτες, γελῶντας πολὺ τὰ ἔπιασαν ἀπὸ τὰ φτερὰ καὶ τὰ φέρνανε στὰ τραπέζια.

Εἶταν τὰ ψάρια τῆς οἰκογενείας τῶν Βάρκα ὅλα προέρχονταν ἀπό τὰ ἀρχέγονα σπέρματα ποὺ γεννήσανε τὸ μυστικὸ αὐγὸ ὅπου κρυβότανε ἡ θεά. Ἡ ἰδέα νὰ κάνουνε ἱεροσυλία ἀναζωογόνησε τὴ λαιμαργία τῶν Μισθοφόρων.

Βάλανε γλήγορα φωτιὰ κάτω ἀπὸ δοχεῖα μπρούντζινα καὶ διασκεδάζανε κυττάζοντας τὰ ὡραῖα ψάρια νὰ σφαδάζουν στὸ βραστὸ νερό. Ἡ φουρτούνα αὐτὴ τῶν στρατιωτῶν αὔξαινε. Δὲν φοβούντανε πιά. Ξανάρχιζαν νὰ πίνουν. Τὰ ἀρώματα ποὺ τρέχανε ἀπὸ τὸ μέτωπό τους βρέχανε μὲ μεγάλες σταγόνες τοὺς κουρελιασμένους μανδύες τους καὶ στηρίζοντας τὶς δυὸ γροθιές τους πάνω στὰ τραπέζια ποὺ τοὺς φαινόντανε πὼς ταλαντεύονταν σὰν πλοῖα, γυρνοῦσαν ὁλόγυρά τους τὰ μεγάλα μεθυσμένα μάτια τους, γιὰ νὰ καταβροχθίσουν

μὲ τὸ βλέμμα ὅ,τι δὲν μποροῦσαν νὰ πάρουν. Ἄλλοι, περπατῶντας ἀνάμεσα στὰ πιάτα πάνω σὲ τραπεζομάντηλα πορφυρένια, σπάζανε μὲ κλωτσὲς τὰ φιλντισένια σκαμνάκια καὶ τὶς γυαλένιες Τυρηννικὲς μποτίλιες. Τὰ τραγούδια ἀνακατευόντανε μὲ τὸ ἀγκομαχητὸ τῶν σκλάβων, ποὺ ψυχομαχοῦσαν ἀνάμεσα στὰ σπασμένα ποτήρια.

Ζητοῦσαν κρασί, κρέατα, μάλαμα. Ἀπαιτοῦσὰν φωνάζοντας γυναῖκες.

Παραμιλούσανε σ᾽ ἑκατὸ γλῶσσες. Κάποιοι νομίζανε πὼς εἶταν στὰ θερμαντήρια, ἐξ αἰτίας τοῦ ἀχνοῦ ποὺ κυμάτιζε γύρω τους ἢ, βλέποντας φυλλώματα, φαντάζόντανε πὼς εἶταν στὸ κυνῆγι καὶ τρέχανε πάνου στοὺς συντρόφους τους, σὰν σὲ ἄγρια θεριά. Ἡ φωτιὰ ἀπὸ τὸ ἕνα στὸ ἄλλο μεταδιδόντανε σ᾽ ὅλα τὰ δέντρα κ᾽ οἱ ψηλὲς μάζες πρασινάδας ποὺ βγαίναν ἀπ᾽ αὐτὲς μεγάλα λευκὰ δαχτυλίδια, μοιάζανε ἠφαίστεια ποὺ ἀρχίζουν νὰ καπνίζουν. Ἡ ὀχλοβοὴ μεγάλωνε, τὰ πληγωμένα λιοντάρια μπουχίζανε στὴ σκιά.

Τὸ παλάτι φωτίστηκε μονομιᾶς στὴν πιὸ ψηλὴ ταράτσα του, ἡ μεσαία πόρτα ἄνοιξε, καὶ μιὰ γυναίκα, ἡ ἴδια ἡ κόρη τοῦ Ἀμίλκα, ντυμένη μὲ μαῦρα φορέματα, φάνηκε στὸ κατώφλι. Κατέβηκε τὴν πρώτη σκάλα ποὺ παρεκτείνονταν λοξὰ ἀπὸ τὸ πρῶτο πάτωμα, ἔπειτα τὴ δεύτερη, τὴν τρίτη καὶ σταμάτησε στὴν τελευταία ταράτσα, ἐπάνω στὴ σκάλα τῶν γαλερῶν. Ἀκίνητη καὶ μὲ χαμηλωμένο κεφάλι, κύτταζε τοὺς στρατιῶτες.

Πίσω της, ἀπὸ κάθε μέρος, στεκόντανε δυὸ μακρυὲς σειρὲς ἀνθρώπων ὠχρῶν, ποὺ εἶταν ντυμένοι μὲ ἄσπρα

φουστάνια μὲ κόκκινα κρόσσια πεσμένα ἴσια πάνω στὰ πόδια τους Δὲν εἶχαν γένι, μαλλιά, φρύδια. Στὰ χέρια τους, ποὺ λάμπανε ἀπὸ δαχτυλίδια, κρατούσανε μεγάλες λύρες καὶ τραγουδούσανε ὅλοι, μὲ φωνὴ διαπεραστικὴ ἕνα ὕμνο στὴ θεότητα τῆς Καρχηδόνος. Εἴταν οἱ ἱερεῖς εὐνοῦχοι τοῦ ναοῦ τοῦ Τανίτ, ποὺ ἡ Σαλαμπὼ τοὺς φώναζε συχνὰ κοντά της.

Τέλος κατέβηκε τὴ σκάλα τῶν γαλερῶν. Οἱ παπάδες τὴν ἀκολουθούσανε. Προχώρησε στὴ λεωφόρο τῶν κυπαρισσιῶν, καὶ περπατοῦσε ἀργὰ ἀνάμεσα στὰ τραπέζια τῶν ἀξιωματικῶν, ποὺ ὀπισθοχωροῦσαν λίγο κυττάζοντάς την νὰ περνᾶ. Ἡ κόμη της πουδραρισμένη μὲ ἄμμο, χρῶμα βιολετὶ καὶ μαζεμένη σὲ σχῆμα πύργου κατὰ τὴ μόδα τῶν παρθένων τῆς Χαναάν, τὴν ἔκανε νὰ φαίνεται μεγαλείτερη. Πλεξοῦδες ἀπὸ μαργαριτάρια δεμένες στὰ μηνίγγια της κατεβαίνανε ὡς στὶς ἄκρες τοῦ στόματός της, ποὺ εἴταν ρόδινο σὰν μισοανοιγμένο ρόδι.

Εἴτανε πάνω στὸ στῆθος της ἕνα σύμπλεγμα ἀπὸ φωτεινὲς πέτρες ποὺ ἀπείκαζαν μὲ τὰ ποικιλοχρώματά τους τὰ λέπια τῆς μουρούνας. Τὰ μπράτσα της, ποὺ εἴταν στολισμένα μὲ διαμάντια, βγαίνανε γυμνὰ ἀπὸ τὸ χωρὶς μανίκια χιτῶνα της, τὸν ἀστεροκέντητο μὲ κόκκινα λουλούδια πάνω σὲ ὁλόμαυρο φόντο. Φοροῦσε ἀνάμεσα στοὺς ἀστράγαλους χρυσῆ ἁλυσσιδίτσα γιὰ νὰ ρυθμίζει τὸ βάδισμά της καὶ ὁ μεγάλος μανδύας της ἀπὸ πορφύρα βαθειοῦ χρώματος, καμωμένος ἀπὸ ὕφασμα ἄγνωστο, σερνόταν πίσω της, κάμνοντας σὲ κάθε βάδισμα σὰν ἕνα μεγάλο κῦμα ποὺ τὴν ἀκολουθοῦσε.

Οἱ ἱερεῖς, πότε· πότε ψαύανε πάνω στὶς λύρες τους ἤχους, σχεδὸν πνιγμένους, καὶ στὰ ἰντερμέτζα τῆς μουσικῆς ἀκουόταν ὁ μικρὸς κρότος τῆς χρυσῆς ἁλυσσιδίτσας μὲ τὸ ρυθμικὸ πλατάγισμα τῶν ἀπὸ πάπυρο σανδαλιῶν της.

Κανεὶς ἀκόμα δὲν τὴ γνώριζε. Ξέρανε μόνο πὼς ζοῦσε ἀποσυρμένη σὲ εὐλαβικὲς ἀσχολίες. Στρατιῶτες τὴν εἶχαν ἰδεῖ τὴ νύχτα, πάνω στὸ παλάτι της, γονατισμένη μπροστὰ στ' ἄστρα ἀνάμεσα στὰ στροβολίσματα τῶν ἀναμμένων πυρσῶν. Ἡ σελήνη τὴν εἶχε κάνει τόσο ὠχρή, καὶ κάτι ἀπὸ τοὺς θεοὺς τὴν περίβαλε σὰν λεπτὸς ἀτμός. Τὰ μάτια της δείχνανε πὼς κύτταζε πολὺ μακρυὰ, πέρ' ἀπὸ τὰ γήϊνα διαστήματα. Περπατοῦσε σκύφτοντας τὸ κεφάλι καὶ κρατοῦσε στὸ δεξί της χέρι μιὰ μικρὴ λύρα ἀπὸ ἔβενο.

Τὴν ἀκούανε νὰ ψιθυρίζει.

— «Πεθάνανε ! ὅλα πεθάνανε ! Δὲν θὰ ἔρθετε πιὰ ὑπακούοντας στὴ φωνή μου, ὅταν καθήμενη στὴν ὄχθη τῆς λίμνης, σᾶς ἔριχνα στὸ στόμα σπόρους κρπουζιῶν ! Τὸ μυστήριο τῆς Ταν!τ καθρεφτιζότανε στὸ βάθος τῶν ματιῶν σας, ποὺ εἴτανε πιὸ καθαρὰ ἀπὸ τὰ γουλιὰ τῶν ποταμιῶν. Καὶ τὰ φώναζε μὲ τὰ ὀνόματά τους, ποὺ εἴτανε τὰ ὀνόματα τῶν πτηνῶν.—Σίβ! Σιβάν ! Ταμούζ, Ἔλούλ, Τισρί, Σεμπάρ !—Ἄ ! λυπήσου με, Θεά ! »

Οἱ στρατιῶτες, χωρὶς νὰ καταλαβαίνουν τὶ ἔλεγε, μαζευόντανε γύρω της. Θαμπωνόντανε ἀπὸ τὸ στολισμό της, ἀλλ' αὐτὴ ἔστρεψε πρὸς ὅλους αὐτοὺς ἕνα παρατεταμμένο τρομαγμένο βλέμμα, ἔπειτα χώνοντας τὸ κε-

φάλι μέσα στοὺς ὤμους, ἀνοίγοντας τὰ μπράτσα, ἐπανάλαβε πολλὲς φορές.

—«Τὶ ἐκάνατε ! τὶ ἐκάνατε !

«Εἴχατε μολαταῦτα, γιὰ νὰ διασκεδάσετε, ψωμί, κρέατα, λάδι, ὅλα τὰ ἀποθέματα τῶν σιτοβολόνων ! εἶπα καὶ φέρανε βώδια ἀπὸ τὴν Ἑκατόμπυλο, εἶχα στείλει κυνηγοὺς στὴν ἔρημο!» Ἡ φωνή της δυνάμωνε, τὰ μάγουλά της κοκκινίζανε. Ὕστερα πρόσθεσε «ποῦ εἶσθε λοιπόν, ἐδῶ ; Σὲ πόλη ποὺ κατακτήσατε, ἢ στὸ παλάτι ἑνὸς ἀφέντη ; Καὶ ποιανοῦ ἀφέντη ; τοῦ σουφφέτη Ἀμίλκα, τοῦ πατέρα μου, ὑπηρέτου τοῦ Βαάλ ! Τὰ ὅπλα σας, κόκκινα ἀπὸ τὸ αἷμα τῶν σκλάβων του, ἐκεῖνος ἀρνήθηκε νὰ τὰ παραδώσει στὸν Λουτάτιο ! Καὶ γνωρίζετε κανένα στὶς πατρίδες σας ποὺ νὰ ξέρει νὰ διευθύνει καλλίτερα τὶς μάχες; Κυττάχτε λοιπόν ! τὰ σκαλοπάτια τοῦ παλατιοῦ μας εἶναι φορτωμένα ἀπὸ τὶς νίκες μας !

«Ἐακολουθήσετε ! Κάψτε το! Θὰ πάρω μαζί μου τὸ Πνεῦμα τοῦ σπιτιοῦ μου, τὸ μαῦρο φίδι μου, ποὺ κοιμᾶται ἐκεῖ πάνω σὲ φύλλα λωτοῦ ! Θὰ σφυρίξω, θὰ μὲ ἀκολουθήσει· καὶ ἂν μπῶ σὲ γαλέρα, θὰ τρέξει τὸ αὐλάκι τοῦ πλοίου μου ἐπάνω στὸν ἀφρὸ τῶν κυμάτων.

Τὰ λεπτά της ρουθούνια ἀνοιγοκλείανε, ἔσπανε τὰ νύχια της πάνω στὰ διαμάντια τοῦ στήθους της. Τὰ μάτια της γινόντανε χαῦνα· εἶπε ξανά :

—«Ἄ ! δυστυχισμένη Καρχηδών ! ἀξιολύπητη πόλη! Δὲν ἔχεις πιὰ νὰ σὲ ὑπερασπίσουν τοὺς δυνατοὺς ἄντρες ποὺ εἶχες μιὰ φορά, ποὺ πηγαίνανε πέρα ἀπὸ τοὺς ὠκεανοὺς νὰ χτίσουνε ναοὺς ἐπάνω σὲ παραλίες· ὅλες οἱ χῶρες δουλεύανε γύρω σου καὶ οἱ πεδιάδες τῆς θά-

λασσας ποὺ ὀργώνανε τὰ κουπιά σου, ἰσοσκελίζανε τοὺς θερισμούς σου».

Τότε ἄρχισε νὰ τραγουδᾶ τὶς περιπέτειες τοῦ Μελκάρθ, Θεοῦ τῶν Σιδονιτῶν πατέρα τῆς οἰκογενείας της. Ἔλεγε τὴν ἀνάβαση τῶν βουνῶν τῆς Ἐρσιφονίας, τὸ ταξίδι στὴν Ταρτεσό, καὶ τὸν πόλεμο ἐναντίο τοῦ Μασιζαμβὰλ γιὰ νὰ ἐκδικήσει τὴ βασίλισσα τῶν φιδιῶν.

—«Ὁ Μελκάρθ κυνηγοῦσε στὸ δάσος τὸ θηλυκὸ τέρας ποὺ ἡ οὐρά του κυμάτιζε πάνω στὰ κίτρινα φύλλα σὰν ἀσημένιο ρυάκι κ' ἔφτασε σ' ἕνα λειβάδι ὅπου γυναῖκες, μὲ ράχη δράκοντα, στεκόντανε γύρω σὲ μεγάλη φωτιά, ἀνασηκωμένες στὴν ἄκρη τὴν οὐρά τους. Τὸ φεγγάρι, αἱματόχρωμο, ἔλαμπε σὲ κύκλο ὠχρὸ κ' οἱ ἄλικες γλῶσσες τους, σχισμένες σὰν καμάκια ψαράδων ἁπλονόντανε καὶ ξεσηκωνόντανε ὥς στὰ χείλη τῆς φλόγας.

Ὕστερα ἡ Σαλαμπὼ, χωρὶς νὰ σταματήσει, διηγήθηκε πὼς ὁ Μελκάρθ, ἀφοῦ νίκησε τὸν Μασιζαμβὰλ ἔβαλε στὴν πλώρη τοῦ πλοίου τὸ κομμένο κεφάλι του.

—«Κάθε φορὰ ποὺ χτυποῦσανε τὰ κύματα, τὸ κεφάλι χωνότανε μέσα στὸν ἀφρὸ ἀλλὰ ὁ ἥλιος τὸ βαλσάμωνε· ἔγινε πιὸ σκληρὸ ἀπὸ τὸ χρυσό· μολαταῦτα τὰ μάτια δὲν παύανε νὰ κλαῖνε, καὶ τὰ δάκρυα, ξακολουθητικά, πέφτανε στὴ θάλασσα».

Τραγουδοῦσε ὅλα αὐτὰ σὲ παληὸ ἰδίωμα τῆς Χαναάν, ποὺ δὲν καταλαβαίνανε οἱ Βάρβαροι. Ρωτοῦσε ὁ ἕνας τὸν ἄλλον τὶ ἤθελε νὰ τοὺς πεῖ μὲ τὶς τρομαχτικὲς χειρονομίες ποὺ συνώδευαν τὸ λόγο της·—καὶ ἀφοῦ ἀνεβήκανε γύρω της πάνω σὲ τραπέζια, σὲ κρεββάτια, στὰ κλωνια τῶν μουριῶν, μὲ τὸ στόμα ἀνοιχτὸ καὶ τεν-

τώνοντας τὸ κεφάλι, προσπαθοῦσαν νὰ καταλάβουν τὶς σκοτεινὲς αὐτὲς ἱστορίες, ποὺ κινιούνταν μπροστὰ στὴν φαντασία τους μέσα στὸ σκότος τῶν θεογονιῶν, σὰν φαντάσματα μέσα στὰ σύννεφα.

Μονάχα, οἱ δίχως γένια ἱερεῖς καταλαβαίνανε τὴ Σαλαμπώ. Τὰ ζαρωμένα χέρια τους, ποὺ κρεμόντανε πάνω στὶς χορδὲς τῶν λυρῶν, ποὺ πότε, πότε ἀφήνανε ἕνα θλιβερὸ ἦχο, τρεμουλιάζανε γιατὶ πιὸ ἀδύνατοι ἀπὸ γρηὲς τρέμανε καὶ ἀπὸ μυστικοπαθῆ συγκίνηση καὶ ἀπὸ τὸ φόβο ποὺ τοὺς προξενούσανε οἱ ἄνθρωποι. Οἱ Βάρβαροι δὲν σκοτιζόντανε καὶ ἀκούανε πάντα τὴν παρθένα νὰ τραγουδᾶ.

Κανεὶς δὲν τὴν κύτταζε ὅπως ἕνας νεαρὸς ἀρχηγὸς Νουμηδός, ποὺ στεκότανε στὰ τραπέζια τῶν ἀξιωματικῶν, ἀνάμεσα σὲ στρατιῶτες τοῦ ἔθνους του. Ἡ ζώνη του εἴτανε τόση ἀγκαθωτὴ ἀπὸ δόρατα ποὺ σχημάτιζε καμποῦρα στὸν πλατὺ μανδύα του, δεμένο στὰ μανίγια του ἀπὸ πέτσινο λουρί.

Τὸ ὕφασμα ποὺ εἴταν μπόλικο πάνω στοὺς ὤμους του, σκίαζε τὸ πρόσωπό του καὶ δὲν φαίνονταν παρὰ οἱ φλόγες τῶν δυὸ ἁπλανῶν ματιῶν του. Τυχαῖα βρισκότανε στὸ συμπόσιο.

Ἐπειδὴ ὁ πατέρας του τὸν ἔβαλε νὰ ζεῖ στοὺς Βάρκα, κατὰ τὴ συνήθεια τῶν βασιλιάδων, ποὺ στέλνανε τὰ παιδιά τους στὶς μεγάλες οἰκογένειες, γιὰ νὰ προετοιμάσουν συνοικέσια· ἀλλὰ ἀπὸ τρεῖς μῆνες ποὺ ὁ Ναρχάβας ἔμενε στὸ παλάτι, δὲν εἶχε ἀκόμα ἰδεῖ τὴ Σαλαμπὼ καὶ καθόντας στὶς φτέρνες, μὲ τὸ γένι χαμηλωμένο στοὺς κοντοὺς τῶν ἀκοντίων του τὴν κύτ-

ταζε πλαταίνοντας τὰ ρουθούνια, σὰ λεοπάρδαλη ποὺ εἶναι καθισμένη στὰ μπαμπού.

Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος τῶν τραπεζιῶν στεκότανε ἕνας Τριπολίτης γιγαντόσωμος καὶ μὲ κοντὰ μαῦρα σγουρὰ μαλλιά. Δὲν εἶχε κρατήσει παρὰ τὸ στρατιωτικό του ἐπενδύτη, ποὺ οἱ μπρούντζινες λάμες του σχίζανε τὴν πορφύρα τοῦ ἀνακλίντρου. Ἕνα περιδέραιο μὲ ἀσημένια φεγγάρια μπέρδευε στὶς τρίχες τοῦ στήθους του. Πιτσιλίσματα αἵματος τοῦ σημάδευαν τὸ πρόσωπο, στηρίζοταν στὸν ἀριστερὸ ἀγκῶνα καὶ μὲ τὸ στόμα ὀρθάνοιχτο, χαμογελοῦσε.

Ἡ Σαλαμπὼ δὲ μιλοῦσε πιὰ τὴ ρυθμικὴ ἱερὴ γλῶσσα. Χρησιμοποιοῦσε σύμμιχτα ὅλα τὰ ἰδιώματα τὴν Βαρβάρων, ἀπὸ γυναικεία λεπτότητα καὶ γιὰ νὰ μαλακώσει τὸ θυμό τους. Στοὺς Ἕλληνες μιλοῦσε Ἑλληνικά, ὕστερα γυρνοῦσε στοὺς Λίγηρας, στοὺς Καμπανίτες, στοὺς Νίγηρες· καὶ ὁ καθένας ἀκούοντάς την ξανάβρισκε στὴ φωνὴ αὐτὴ τὴ γλύκα τῆς πατρίδας του. Ἐπειδὴ τὴν συνεπήρανε οἱ ἀναμνήσεις τῆς Καρχηδόνος, τραγουδοῦσε τόρα τὶς παληὲς μάχες ἐναγίον τῆς Ρώμης. Ἐκεῖνοι χειροκροτούσανε.

Ἡ Σαλαμπὼ φλογοβολοῦσε στὴ λάμψη τῶν γυμνῶν σπαθιῶν· φώναξε μὲ τὰ μπράτσα ἀνοιχτά. Ἡ λύρα της ἔπεσε, σώπασε·—καὶ σφίγγοντας τὴν καρδιά της μὲ τὰ δυό της χέρια, στάθηκε λίγες στιγμὲς μὲ τὰ μάτια κλειστὰ ἀπολαύοντας τὴ συγκίνηση ὅλων αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων· ὁ Μάτο ὁ Λιβύος ἔσκυβε πρὸς αὐτὴ, ἄθελα τὴν ἐσίμωσε καὶ κινούμενη ἀπὸ τὴν ἀναγνώριση τῆς ὑπερηφάνειάς της, τοῦ ἔχυσε σ᾽ ἕνα

χρυσὸ ποτῆρι πολὺ κρασὶ γιὰ νὰ ξαναγαπήσει μὲ τὸ στρατό.

—«Πιές! »εἶπε. Ὁ Μάτο πῆρε τὸ ποτῆρι καὶ τὸ ἔβαλε στὰ χείλη, ὅταν ἕνας Γαλάτης, ὁ ἴδιος, ποὺ ὁ Γίσκων τὸν εἶχε πληγώσει, τὸν χτύπησε στὸν ὦμο, λέγοντας μὲ παιχνιδιάρικο ὕφος ἀστειότητες στὴ γλώσσα τῆς χώρας του. Ὁ Σπένδιος δὲν εἶταν μακρυά· προσφέρθηκε νὰ τὶς ἐξηγήσει.

— «Μίλησε !» εἶπε ὁ Μάτο.

— «Οἱ Θεοὶ σὲ προστατεύουνε, θὰ γίνεις πλούσιος. Πότε ἡ παντρειά ;»

— «Ποιὰ παντρειά ;»

— «Ἡ δική σου! γιατὶ σὲ μᾶς», εἶπε ὁ Γαλάτης, «ὅταν μιὰ γυναῖκα δίνει σὲ στρατιώτη νὰ πιεῖ, αὐτὸ θὰ πεῖ πὼς τοῦ προσφέρνει τὸ κρεββάτι της.»

Δὲν εἶχε τελειώσει καὶ ὁ Ναρχάβας, ὁρμώντας ἔσυρε τὸ ἀκόντιο ἀπὸ τὴ ζώνη του καὶ στηρίζοντας τὸ δεξὶ πόδι πάνω στὴν ἄκρη τοῦ τραπεζιοῦ, τόρριξε στὸ Μάτο.

Τὸ ἀκόντιο σφύριξε ἀνάμεσα στὰ ποτήρια, τρυπώντας τὸ μπράτσο τοῦ Τριπολίτου, τὸ κάρφωσε πάνω στὸ τραπεζομάντηλο τόσο δυνατά, ποὺ ἡ λαβή του ἔτρεμε στὸν ἀέρα.

Ὁ Μάτο τὸ ἀπόσπασε γλήγορα· ἀλλὰ δὲν εἶχε ὅπλα· εἶταν γυμνός· τέλος, σηκώνοντας μὲ τὰ δυὸ χέρια τὸ καταφορτωμένο τραπέζι, τόρριξε στὸ Ναρχάβα κατάμεσα στὸ πλῆθος ποὺ ὁρμοῦσε ἀνάμεσά τους. Οἱ στρατιῶτες καὶ οἱ Νουμηδοὶ σπρώχνανε ὁ ἕνας τὸν ἄλλο, μὴ μπορῶντας νὰ σύρουν τὶς σπάθες τους. Ὁ Μάτο προχωροῦσε δίνοντας δυνατὲς κεφαλιές. Ὅταν ξανασή-

κωσε τὸ κεφάλι του, ὁ Ναρχάβας εἶχε ἐξαφανισθεῖ. Τὸν γύρεψε μὲ τὰ μάτια, καὶ ἡ Σαλαμπὼ ἐπίσης εἶχε φύγει.

Τότε γυρνώντας τὸ βλέμμα του στὸ παλάτι παρατήρησε στὰ ψηλὰ νὰ ξανακλείνει ἡ κόκκινη πόρτα μὲ τὸν μαῦρο σταυρό. Ὥρμησε.

Τὸν εἶδανε νὰ τρέχει ἀνάμεσα στὶς πλῶρες τῶν γαλερῶν, ἔπειτα νὰ ξαναφαίνεται στὶς τρεῖς σκάλες ὡς στὴν κόκκινη πόρτα ποὺ τὴν ἔσπρωξε μ᾽ ὅλο τὸ σῶμα του. Λαχανιασμένος, στηρίχτηκε στὸν τοῖχο γιὰ νὰ μὴ πέσει.

Κάποιος ἄνθρωπος τὸν εἶχε ἀκολουθήσει καὶ μέσα στὸ σκότος, γιατὶ οἱ λάμψεις τοῦ συμποσίου κρυβόντανε ἀπὸ τὴν γωνιὰ τοῦ παλατιοῦ, ἀναγνώρισε τὸν Σπένδιο.

—« Φύγε !» εἶπε.

Ὁ σκλάβος, χωρὶς ν᾽ ἀπαντήσει, ἄρχισε νὰ σκίζει μὲ τὰ δόντια του τὴ χλαμύδα του ἔπειτα γονατίζοντας κοντὰ στὸ Μάτο ἔπιασε ἐλαφρὰ τὸ μπράτσο του, καὶ τὸ ἔψαχνε στὰ σκοτεινὰ γιὰ ν᾽ ἀνακαλύψει τὴν πληγή.

Ἀπὸ μιὰν ἀχτίδα τοῦ φεγγαριοῦ ποὺ γλυστροῦσε ἀνάμεσα στὰ σύννεφα, ὁ Σπένδιος παρατήρησε καταμεσῆς τοῦ μπράτσου ἀνοιχτὴ πληγή. Τύλιξε γύρω τὸ κομμάτι ὑφάσματος, ἀλλὰ ὁ ἄλλος, θυμώνοντας, ἔλεγε «ἄφησέ με ἄφησέ με !»

— «Ὢ ὄχι !» εἶπε ὁ σκλάβος «Μὲ γλύτωσες ἀπὸ τὸ κάτεργο. Εἶμαι δικός σου ! Εἶσαι ὁ ἀφέντης μου ! διάταξε !»

Ὁ Μάτο, ψάχνοντας τοὺς τοίχους, ἔκανε τὸ γύρο τῆς ταράτσας. Τέντωνε τὸ αὐτὶ σὲ κάθε βῆμα, καὶ

ἀνάμεσα στοὺς χρυσωμένους καλαμιῶνες, βύθιζε τὸ βλέμμα στὰ σιωπηλὰ διαμερίσματα. Τέλος σταμάτησε ἀπελπισμένος.

— «Ἄκουσε !» τοῦ εἶπε ὁ σκλάβος. «Ὢ ! μὴ μὲ περιφρονεῖς γιὰ τὴν ἀδυναμία μου ! Ἔζησα στὸ παλάτι. Μπορῶ, σὰν ὄχεντρα, νὰ γλυστρήσω ἀνάμεσα στοὺς τοίχους. Ἔλα ! ὑπάρχει στὸ δωμάτιο τῶν προγόνων ἀπὸ μιὰ ράβδο χρυσοῦ κάτω ἀπὸ κάθε πλάκα· ὑπόγειος δρόμος ὁδηγεῖ στοὺς τάφους τους».

— «Αἴ ! καὶ τί μ᾽ ἐνδιαφέρει !» εἶπε ὁ Μάτο.

Ὁ Σπένδιος σώπασε.

Βρισκόντανε στὴν ταράτσα. Ὄγκος μεγάλης σκιᾶς ἁπλώνοταν μπροστά τους καὶ φαίνοταν πὼς περιεῖχε ἀκαθόριστους σωροὺς ποὺ μοιάζανε μὲ γιγάντια κύματα μαύρου ἀπολιθωμένου ποταμοῦ.

Ἀλλὰ φωτεινὴ στήλη ὑψώθηκε ἀπὸ τὸ μέρος τῆς Ἀνατολῆς. Ἀριστερά, ὅλως διόλου κάτω, οἱ διώρυγες τῶν Μεγάρων ἀρχίζανε νὰ ραβδώνουνε μὲ τοὺς ἄσπρους ἑλιγμούς τους τὶς πρασινάδες τῶν κήπων. Οἱ κωνικὲς στέγες τῶν ἐφτάγωνων ναῶν, οἱ σκάλες, οἱ ταράτσες, οἱ ἐπάλξεις, λίγο-λίγο, ξεχωρίζανε μέσα στὴν ὠχρότητα τῆς χαραυγῆς καὶ ὁλόγυρα στὴν Καρχηδονικὴ χερσόνησο, ζώνη ἄσπρου ἀφροῦ ταλαντευόταν ἐνῶ ἡ σμαραγδένια θάλασσα ἔμοιαζε σὰν παγωμένη μέσα στὴν πρωινὴ φρεσκάδα.

Ὕστερα, ὅσο ὁ τριανταφυλλένιος οὐρανὸς μεγάλωνε, τὰ ψηλὰ σπίτια ποὺ γέρνανε στὶς πλαγιὲς ψηλώνανε, ἀραδιαζόντανε σὰν ποίμνιο ἀπὸ μαῦρες κατσίκες, ποὺ κατεβαίνει ἀπὸ τὰ βουνά. Οἱ ἔρημοι δρόμοι μακραίνανε, οἱ φοίνικες ποὺ ἐδῶ καὶ κεῖ προβάλανε ἀπὸ

τοὺς τοίχους δὲν σειόντανε, οἱ γεμάτες στέρνες μοιάζανε μὲ ἀσημένιες ἀσπίδες βαλμένες μέσα στὰ ρέματα, ὁ φάρος τοῦ ἀκρωτηρίου Ἑρμαίου ἄρχιζε νὰ ὠχριᾶ. Στὴν κορφὴ τῆς Ἀκροπόλεως, στὸ δάσος τῶν κυπαρισσιῶν' τὰ ἄλογα τοῦ Ἔσμοὺν, νοιώθοντας νὰ ἔρχεται τὸ φῶς, βάνανε τὶς ὁπλὲς τους στὴ μαρμαρένια ἔπαλξη καὶ χρεμετίζανε πρὸς τὸν ἥλιο.

Ὁ Ἥλιος φάνηκε· ὁ Σπένδιος, ὑψώνοντας τὰ χέρια, ἔβαλε μιὰ φωνή.

Ὅλα κινούντανε σὲ κοκκινάδα, γιατὶ ὁ Θεός, σὰν νάσχιζε τὶς σάρκες του, ἔχυνε μ' ὅλες τὶς ἀχτίδες στὴν Καρχηδόνα τὴ χρυσῆ βροχὴ τῶν φλεβῶν του. Τὰ ἔμβολα τῶν γαλερῶν ἀστράφτανε, ἡ στέγη τοῦ Χαμὼν φλογιζότανε καὶ φαινόντανε λάμψεις στὸ βάθος τῶν ναῶν, ποὺ οἱ πόρτες του ἀνοίγανε. Τὰ μεγάλα κάρρα ποὺ φτάνανε ἀπὸ τὸν κάμπο κάνανε νὰ γυρνοῦνε οἱ τροχοί τους πάνω στὶς πλάκες τῶν δρόμων.

Δρομάδες φορτωμένες ἀποσκευὲς ροβόλαγαν κάτω οἱ σαράφηδες στὰ σταυροδρόμια σηκώνανε τὰ προστεγάσματα τῶν μαγαζειῶν τους. Πελαργοὶ πετάγανε, ἄσπρα πανιὰ φουσκώνανε. Ἀκουότανε στὸ δάσος τῆς Ταν!τ τὸ ντέφι τῶν ἱερειῶν, καὶ στὴν ποῦντα τῶν Μαππαλῶν οἱ κλίβανοι γιὰ τὸ ψήσιμο τῶν ἀπὸ ἄργιλο νεκροκρέββατων ἀρχίζανε νὰ καπνίζουνε.

Ὁ Σπένδιος ἔσκυβε ἔξω ἀπὸ τὴν ταράτσα, τὰ δόντια του χτυπούσανε, ἐπαναλάβαινε.

«Ἄ! ναί... ναὶ ἀφέντη! καταλαβαίνω γιατὶ περιφρονοῦσες πολλὴ ὥρα τὴ λεηλασία τοῦ παλατιοῦ». Ὁ Μάτο σὰ νὰ ξύπνησε ἀπὸ τὸ σφύριγμα τῆς φωνῆς του, φαινόταν πὼς δὲ καταλάβαινε· ὁ Σπένδιος ξακολούθησε.

— Ἄ! τί πλοῦτος; καὶ οἱ ἄνθρωποι ποὺ τὸν ἔχουνε δὲν ἔχουνε κὰν σίδερο γιὰ νὰ τὸν ὑπερασπίσουνε!»

Τότε, δείχνοντάς του μὲ τὸ ἁπλωμένο δεξί του χέρι κάποιους ἀπὸ τὸν ὄχλο ποὺ σερνόνταν ἔξω ἀπὸ τὸ μόλο γιὰ ναύρουνε κομμάτια χρυσοῦ.

— «Νά!» τοῦ εἶπε, ἡ Δημοκρατία εἶνε σὰν τοὺς φτωχοὺς αὐτούς σκυμμένη στὴν ἄκρη τῶν ὠκεανῶν· χώνει σ' ὅλα τὰ ἀκρογιάλια τὰ ἀχόρταγα μπράτσα της, καὶ ὁ θόρυβος τῶν κυμάτων γεμίζει τόσο πολὺ τ' αὐτιά της, ποὺ δὲν θ' ἄκουε νὰ ἔρχεται ἀπὸ πίσω ἡ φτέρνα κάποιου ἀφέντη!»

Τράβηξε τὸ Μάτο στὴν ἄλλη ἄκρη τῆς ταράτσας. καὶ δείχνοντάς του τὸν κῆπο ὅπου καθρεφτιζόντανε στὸν ἥλιο τὰ σπαθιὰ τῶν στρατιωτῶν ποὺ εἴτανε κρεμασμένα στὰ δέντρα.

— «Μὰ ἐδῶ ὑπάρχουν ἄντρες γεροὶ ποὺ τὸ μῖσο τους εἶνε ξαγριεμένο καὶ τίποτε δὲν τοὺς συνδέει μὲ τὴν Καρχηδόνα, οὔτε οἱ οἰκογένειές τους, οὔτε οἱ ὅρκοι τους, οὔτε οἱ Θεοί τους!»

Ὁ Μάτο στεκότανε στηριγμένος στὸν τοῖχο· ὁ Σπένδιος, πλησιάζοντάς τον, ξακολούθησε μὲ χαμηλὴ φωνή.

— «Μὲ καταλαβαίνεις, στρατιώτη; Θὰ περπατούσαμε ντυμένοι στὴν πορφύρα σὰν σατράπες. Θὰ μᾶς ἔλουζαν μέσα στ' ἀρώματα· θὰ εἶχα σκλάβους καὶ ἐγώ! Δὲν κουράστηκες νὰ κοιμᾶσαι στὸ σκληρὸ χῶμα, νὰ πίνεις τὸ ξίδι τῶν στρατόπεδων, καὶ ν' ἀκοῦς πάντα τὴ σάλπιγγα; Θὰ ξεκουραστεῖς ἀργότερα, δὲν εἶνε ἔτσι; Ὅταν θὰ σοῦ ἀποσπάσουνε τὸν θώρακά σου γιὰ νὰ ρίξουν τὸ πτῶμά σου στὰ γεράκια! Ἢ ἴσως, ἀκουμπώντας σὲ ραβδί, τυφλός, κουτσός, ἀδύναμος, θὰ πη-

γαίνεις ἀπὸ πόρτα σὲ πόρτα νὰ διηγιέσαι τὴ νειότη σου στὰ μικρὰ παιδιὰ καὶ στοὺς πωλητὲς σαλαμούρας. Θυμήσου ὅλες τὶς ἀδικίες τῶν ἀρχηγῶν σου, τὶς κατασκήνωσες στὰ χιόνια, τὶς πεζοπορίες στὸν ἥλιο, τὶς τυραννίες τῆς πειθαρχίας καὶ τὴν αἰώνια ἀπειλὴ τοῦ σταυρώματος! Ὕστερα ἀπὸ τόσα βάσανα, σοῦ δώσανε ἕνα τιμητικὸ περιδέραιο, ὅπως κρεμνοῦνε στὰ στήθη τῶν γαϊδάρων ζώνη κουδουνιῶν γιὰ νὰ τοὺς ζαλίζουν ὅταν περπατοῦν καὶ νὰ τοὺς κάνουν νὰ μὴ νοιώθουνε τὴν κούραση. Ἄνθρωπος σὰν ἐσένα, πιὸ γενναῖος ἀπὸ τὸν Πύρρο! Σὰν ἤθελες μολαταῦτα! Ἄ! πόσο εὐτυχισμένος θἄσαι μέσα στὶς μεγάλες δροσερὲς σάλες, ἀκούοντας τὶς λύρες, ξαπλωμένος πάνω σὲ λουλούδια, μὲ γελωτοποιοὺς καὶ μὲ γυναῖκες! Μή μοῦ πεῖς πὼς ἡ ἐπιχείρηση εἶνε ἀδύνατη! Μήπως οἱ Μισθοφόροι δὲν κατακτήσανε κιόλας τὸ Ρήγιο καὶ ἄλλα ὀχυρωμένα μέρη στὴν Ἰταλία! Ποιὸς σ' ἐμποδίζει! Ὁ Ἀμίλκας λείπει· ὁ λαὸς ἀποστρέφεται τοὺς Πλούσιους. Ὁ Γίσκων δὲ μπορεῖ νὰ κάνει τίποτε μὲ τοὺς ἄνδρας ποὺ τὸν περιστοιχίζουνε. Ἀλλὰ εἶσαι γενναῖος, ἐσύ, θὰ σοῦ ὑπακούσουνε. Διοίκησέ τους! Ἡ Καρχηδὼν εἶνε δική μας· ἂς τῆς ριχτοῦμε!»

— «Ὄχι!» εἶπε ὁ Μάτο, «μὲ βαραίνει ἡ κατάρα τοῦ Μολώχ. Τὄνοιωσα ἀπὸ τὰ μάτια του, καὶ πολληώρα εἶδα σὲ κάποιο ναὸ ἕνα μαῦρο τράγο ποὺ ὀπισθοχωροῦσε». Πρόσθεσε κυττάζοντας γύρω του. «Ποῦ εἶνε;»

Ὁ Σπένδιος κατάλαβε πὼς ἀπέραντη ἀνησυχία τὸν βασάνιζε· δὲν τόλμησε πιὰ νὰ μιλήσει.

Τὰ δέντρα πίσω τους καπνίζανε ἀκόμα· ἀπὸ τὰ

μαυρισμένα κλωνιά τους οἱ σκελετοὶ πιθήκων μισοκαμμένων πέφτανε πότε-πότε ἀνάμεσα στὰ πιάτα. Οἱ μεθυσμένοι στρατιῶτες ρουχαλίζανε μὲ ἀνοιχτὸ στόμα κοντὰ στὰ πτώματα· κ᾽ ἐκεῖνοι, ποὺ δὲν κοιμούντανε χαμηλώνανε τὰ κεφάλια τους θαμπωμένοι ἀπὸ τὸ φῶς τῆς μέρας. Τὸ πατημένο χῶμα ἐξαφανίζονταν κάτω ἀπὸ κόκκινα τέλματα. Οἱ ἐλέφαντες κουνούσανε ἀνάμεσα στοὺς πάσσαλους τῶν μανδρῶν τους τὶς ματωμένες προβοσκίδες τους.

Φαινόντανε στὶς ἀνοιχτὲς σιταποθῆκες χυμένα τσουβάλια σταριοῦ καὶ κάτω ἀπὸ τὴν πόρτα πυκνὴ γραμμὴ κάρρα ποὺ εἶχανε μαζέψει οἱ Βάρβαροι· τὰ παγώνια ποὺ εἶταν κουρνιασμένα στοὺς κέδρους ξεδιπλώνανε τὴν οὐρά τους καὶ ἀρχίζανε νὰ φωνάζουν.

Ὡς τόσο ἡ ἀκινησία τοῦ Μάτο ἔκανε τὸν Σπένδιο ν᾽ ἀπορεῖ· εἶταν ἀκόμα πιὸ ὠχρὸς ἀπὸ πρὶν καὶ μὲ τὰ μάτια ἀπλανῆ παρακολουθοῦσε κάτι στὸν δρίζοντα, ἀκουμπῶντας μὲ τὰ δυὸ χέρια στὴν ἄκρη τῆς ταράτσας. Ὁ Σπένδιος, σκύφτοντας ἀνακάλυψε στὸ τέλος τὶ κύτταζε. Κάποιο χρυσὸ σημεῖο γυρνοῦσε στὴ σκόνη ἐπάνω στὸ δρόμο τῆς Οὐτίκ, εἶταν ὁ ἄξωνας ἑνὸς ἅρματος μὲ δύο ἄλογα· ἕνας σκλάβος ἔτρεχε μπροστὰ στὸν ἄξωνα κρατῶντας τὰ ἄλογα ἀπὸ τὰ χαλινάρια. Μέσα στὸ ἅρμα ὑπῆρχαν δυὸ καθισμένες γυναῖκες. Οἱ χαῖτες τῶν ζώων φουσκώνανε ἀνάμεσα στ᾽ αὐτιὰ κατὰ τὴν Περσικὴ μόδα κάτω ἀπὸ σύμπλεγμα γαλάζιων μαργαριταριῶν· ὁ Σπένδιος τὶς ἀνεγνώρισε· συγκράτησε μιὰ φωνή.

Ἕνα μεγάλο πανὶ ἀπὸ πίσω κυμάτιζε στὸν ἀέρα.

II

ΣΤΗ ΣΙΚΚΑ

Ὕστερα ἀπὸ δυὸ μέρες, οἱ Μισθοφόροι βγήκανε ἀπὸ τὴν Καρχηδόνα.

Εἶχανε δώσει στὸν καθένα τους ἕνα χρυσὸ νόμισμα, μὲ τὴ συμφωνία πὼς θὰ πηγαίνανε νὰ στρατοπαιδεύσουνε στὴ Σίκκα καὶ τοὺς εἶπανε μὲ πολλὰ χάδια.

— «Εἶσθε οἱ σωτῆρες τῆς Καρχηδόνος ! Ἀλλὰ μένοντας σ᾽ αὐτὴ θὰ τὴν λιμοκτονούσατε· θὰ γενόταν ἀναξιόχρεη. Ἀπομακρυνθῆτε ! Ἡ Δημοκρατία, ἀργότερα θὰ σᾶς χρωστᾶ χάρη γιὰ τὴν συγκατάβαση αὐτή. Ἀμέσως θὰ εἰσπράξουμε φόρους· ὁ μισθὸς θὰ συμπληρωθεῖ καὶ θ᾽ ἁρματώσουμε γαλέρας ποὺ θὰ σᾶς ξαναφέρουνε στὶς πατρίδες σας.»

Δὲ ξεύρανε τί ν᾽ ἀπαντήσουνε σὲ τόσους λόγους· οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ συνειθισμένοι στὸν πόλεμο, στενοχωριόντανε μένοντας σὲ πόλη· δὲν δυσκολευθήκανε νὰ τοὺς πείσουν, καὶ ὁ λαὸς ἀνέβηκε στὰ τείχη γιὰ νὰ τοὺς ἰδεῖ ποὺ φεύγανε.

Περάσανε ἀπὸ τὸ δρόμο τοῦ Χαμὼν καὶ τὴν πόρτα τοῦ Σίρτης ἀνακατωμένοι οἱ τοξότες μὲ τοὺς ὁπλίτες, ἀξιωματικοὶ μὲ τοὺς Ἕλληνας.

Βαδίζανε μὲ τολμηρὸ βῆμα, κάμνοντας ν᾽ ἀντηχοῦνε πάνω στὶς πλάκες οἱ βαρεῖς τους κόθορνοι. Οἱ πανοπλίες τους εἶταν καμπουριασμένες ἀπὸ τὶς καταπέλτες

καὶ τὰ πρόσωπά τους εἶταν μαυρισμένα ἀπὸ τὸ ἡλιόκαμμα τῶν μαχῶν· κραυγὲς βραχνὲς βγαίνανε ἀπὸ πυκνὰ γένια, τὰ σχισμένα κοντόρρουχά τους πέφτανε στὶς λαβὲς τῶν σπαθιῶν, καὶ φαινόντανε, ἀπὸ τὶς τρύπες τοῦ μπρούντζου, τὰ γυμνὰ μέλη τους, τρομαχτικὰ σὰν πολεμικὲς μηχανές· οἱ σάρισσες, οἱ μπαλτάδες, οἱ λοστοὶ, οἱ τσόχινοι σκοῦφοι καὶ οἱ μπρούντζινες περικεφαλαίες, ὅλα ταλαντευόντανε μαζὺ σὲ κάθε κίνηση.

Γεμίζανε τὸ δρόμο ποὺ κάνανε νὰ τρίζουνε οἱ τοῖχοι του καὶ ἡ μακρυὰ αὐτὴ μάζα ὡπλισμένων στρατιωτῶν χυνόταν ἀνάμεσα στὰ ψηλὰ σπίτια μὲ ἔξ πατώματα τὰ ἀσφαλτοπασαλιμένα. Πίσω ἀπὸ τὶς σιδερένιες γρίλιες τους ἢ τά καφάσια τους οἱ γυναῖκες, μὲ τὸ κεφάλι σκεπασμένο μὲ βέλο, κυττάζανε σιωπηλὰ τοὺς Βαρβάρους νὰ περνοῦνε.

Οἱ ταράτσες, τὰ ὀχυρώματα, οἱ τοῖχοι ἐξαφανιζόντανε μέσα στὸ πλῆθος τῶν Καρχηδονίων, ποὺ φορούσανε μαῦρα ροῦχα. Τὰ πουκάμισα τῶν ναυτῶν σχηματίζανε σὰν κηλίδες ἀπὸ αἷμα ἀνάμεσα στὸ μαῦρο αὐτὸ πλῆθος καὶ παιδιὰ σχεδὸν γυμνά, ποὺ τὸ δέρμα τους ἔλαμπε κάτω ἀπὸ τὰ χάλκινα βραχιόλια τους, χειρονομούσανε μέσ' στὶς κιονοστοιχίες ἢ ἀνάμεσα στὰ κλαριὰ κάποιου φοίνικα. Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς Γέροντες εἶχανε τοποθετηθεῖ στὶς ταράτσες τῶν πύργων καὶ δὲν ξεύρανε γιατὶ στεκόνταν ἔτσι ἀπὸ φρούριο σὲ φρούριο, ἔχοντας ὅλοι σιλουέττα μὲ μακρὺ γένι καὶ στάση ρεμβώδικη. Φαινόταν ἀπὸ μακρυὰ στὸ φόντο τοῦ οὐρανοῦ, ἀόριστη σὰ φάντασμα καὶ ἀκίνητη σὰν τὶς πέτρες.

Ὅλοι, ὡς τόσο, βασανιζόντανε ἀπὸ τὴν ἴδια ἀνησυχία· φοβόντανε μήπως οἱ Βάρβαροι, βλέποντας ὅτι

εἶταν τόσο δυνατοί, βάλλαν στὸ νοῦ τους νὰ μείνουνε. Ἀλλὰ φεύγανε μὲ τόση ἐμπιστοσύνη ποὺ οἱ Καρχηδόνιοι πήρανε θάρρος καὶ ἀνακατευθήκανε μὲ τοὺς στρατιῶτες. Τοὺς παραφορτώναν ὅρκους, ἀγκαλιάσματα. Μερικοὶ μάλιστα τοὺς προσκαλούσανε νὰ μὴ φύγουνε ἀπὸ τὴν πόλη, ἀπὸ ὑπερβολικὴ πολιτικότητα καὶ ὑποκριτικὸ θράσος. Τοὺς ρίχναν ἀρώματα, λουλούδια καὶ ἀσημένια νομίσματα. Τοὺς δίναν φυλαχτὰ γιὰ τὶς ἀρρώστειες· ἀλλὰ εἶχανε φτύσει ἐπάνω τρεῖς φορὲς γιὰ νὰ ἐλκύσουνε τὸν θάνατο, ἢ εἶχανε βάλει μέσα τρίχες τσακαλιοῦ, ποὺ κάνουνε δειλὴ τὴν καρδιά. Ἐπικαλούντανε ὑψηλόφωνα τὴν εὐμένεια τοῦ Μελκὰρθ καὶ χαμηλόφωνα τὴν κατάρα του.

Ὕστερα ἦρθε ἡ ἀχλαλοὴ τῶν ἀποσκευῶν, τῶν φορτηγῶν ζώων καὶ τῶν βραδυπόρων· ἄρρωστοι ἀνεστενάζανε πάνω σὲ δρομάδες· ἄλλοι στηριζόντανε, κουτσένοντας σὲ σπασμένες λόγχες. Οἱ μεθύστακες κουβαλούσανε ἀσκιά, οἱ φαγάδες κομμάτια κρέας, γλυκύσματα, φροῦτα, βούτυρο σὲ φύλλα συκιᾶς, χιόνι σὲ τσουβάλια πανένια· ἔβλεπε κανεὶς μερικοὺς μὲ ὀμβρέλλες στὸ χέρι, μὲ παπαγάλους στὸν ὦμο· ἄλλους τοὺς ἀκολουθούσανε σκύλοι, ζαρκάδια ἢ πάνθηρες. Γυναῖκες Λυβικῆς φυλῆς, ἀνεβασμένες σὲ γαϊδάρους μαλώναν τὶς Νηγρίτισσες ποὺ εἶχανε ἀφήσει, γιὰ νὰ πᾶνε μὲ τοὺς στρατιῶτες, τὰ καταγώγια τῆς Μάλκας.

Πολλὲς βυζαίνανε παιδιὰ ποὺ κρεμόντανε ἀπὸ τὰ στήθια τους σὲ πετσένιο λουρί. Τὰ ἄλογα, ποὺ κεντρίζανε μὲ τὴν αἰχμὴ τῶν σπαθιῶν, λιγούσανε τὴ ράχη ἀπὸ τὸ βάρος τῶν τεντῶν καὶ ὑπήρχανε πολλοὶ ὑπηρέτες καὶ νεροκουβαλητάδες λιγνοί, κιτρινισμένοι

ἀπὸ τοὺς πυρετοὺς καὶ βρώμικοι, σκουλικιασμένοι· ὑποστάθμοι τῶν Καρχηδονίων πληβείων, ποὺ προσκολούνταν στοὺς Βαρβάρους.

Ὅταν περάσανε κλείσανε τὶς πόρτες πίσω τους· ὁ λαὸς δὲν κατέβηκε ἀπὸ τοὺς τοίχους. Ὁ στρατὸς ἁπλώθηκε ἀμέσως στὸ φάρδος τοῦ ἰσθμοῦ.

Εἶταν χωρισμένος σὲ ἄνισες μάζες. Ἔπειτα οἱ λόγχες φανήκανε σὰ ψηλὰ κλόνια χόρτου· τέλος ὅλα χαθήκανε σὲ σύννεφο σκόνης, οἱ στρατιῶτες ποὺ γυρνούσανε τὰ μάτια τους στὴν Καρχηδόνα, δὲ βλέπανε πιὰ παρὰ τὰ μακρυὰ τείχη της, ποὺ διαγράφανε στὴν ἄκρη τ᾽ οὐρανοῦ τὶς ἀδειανές ἐπάλξεις της.

Τότε οἱ Βάρβαροι ἀκούσανε μεγάλη φωνή. Νομίσανε πὼς κάποιοι ἀπ᾽ αὐτούς, ποὺ μείνανε στὴν πόλη, γιατὶ δὲν ξαίρανε πόσοι εἶταν, διασκεδάζανε λεηλατῶντας κάποιο ναό. Γελάσανε πολὺ στὴ σκέψη αὐτή· ἔπειτα ξακολουθήσανε τὸ δρόμο τους.

Εἶταν χαρούμενοι ποὺ ξαναβρισκόντανε, ὅπως ἄλλοτες, περπατῶντας ὅλοι μαζὶ στὸν ἀνοιχτὸ κάμπο καὶ Ἕλληνες τραγουδούσανε τὸ παληὸ τραγοῦδι τους.

— «Μὲ τὴ λόγχη μου καὶ τὸ σπαθί μου, ὀργώνω καὶ θερίζω· ἐγὼ εἶμαι ὁ ἀφέντης τοῦ σπιτιοῦ! ὁ ἄνοπλος ἄνθρωπος πέφτει στὰ γόνατά μου καὶ μὲ φωνάζει Κύριο καὶ Μεγάλο Βασιληά».

Φωνάζανε, πηδούσανε, οἱ πιὸ εὔθυμοι ἀρχίζανε ἱστορίες· περάσανε πιὰ τὰ βάσανα. Ἅμα φτάσανε στὴν Τύνιδα, μερικοὶ παρατηρήσανε πὼς ἔλειπε ἕνα τάγμα ἀπὸ σφεδονιστὲς Βαλεάριους. Δὲν εἶταν μακρυά, χωρὶς ἄλλο· δὲν τοὺς σκεφτήκανε πιά.

Ἄλλοι πήγανε νὰ κατοικήσουνε στὰ σπίτια, ἄλλοι

στρατοπεδεύσανε κοντὰ στοὺς τοίχους, καὶ οἱ ἄνθρωποι τῆς πόλης ἤρθανε νὰ κουβεντιάσουνε μὲ τοὺς στρατιῶτες.

Ὅλη τὴ νύχτα, εἴδανε φωτιές, ποὺ καίανε στὸν ὁρίζοντα, κατὰ τὸ μέρος τῆς Καρχηδόνος· οἱ λάμψεις αὐτές, σὰ γιγάντιοι πυρσοί, καθρεφτιζόντανε στὴν ἀκίνητη λίμνη. Κανεὶς στὸ στρατὸ δὲν μποροῦσε νὰ πεῖ τὶ γιορτὴ γιορτάζανε.

Οἱ Βάρβαροι, τὴν ἄλλη μέρα, περάσανε μιὰ πεδιάδα κατάφυτη. Τὰ τσιφλίκια τῶν πατρικίων διαδεχόντανε τὸνα τἄλλο στὴν ἄκρη τοῦ δρόμου. Καὶ σκόρπια φαίνονταν τὰ δάση τῶν φοινίκων. Τὰ ἐλαιόδεντρα σχηματίζανε μακρυὲς πράσινες γραμμές· τριανταφυλλένιοι ἀτμοὶ κυματίζανε στὶς χαράδρες τῶν λόφων· γαλάζια βουνὰ πυργωνόντανε ἀπὸ πίσω. Φυσοῦσε ζεστὸς ἀέρας. Οἱ χαμαιλέοντες σερνόντανε στὰ φαρδειὰ φύλλα κάκτου· οἱ Βάρβαροι, βραδύνανε τὸ βῆμα. Προχωρούσανε σὲ χωριστὰ ἀποσπάσματα, ἢ σερνόντανε ὁ ἕνας κατόπιν ἀπὸ τὸν ἄλλο σὲ μεγάλη ἀπόσταση. Τρώγανε σταφύλια ἀπὸ τὶς ἄκρες τῶν κλιμάτων. Πλαγιάζανε στὰ χορτάρια καὶ κυττάζανε μὲ κατάπληξη τὰ μεγάλα κέρατα τῶν βωδιῶν ποὺ εἶταν τεχνητὰ στριμμένα, τὰ πρόβατα ποὺ εἶταν ντυμένα δέρματα γιὰ νὰ προφυλάξουνε τὸ μαλλί τους, τὰ αὐλάκια ποὺ διασταυρωνόντανε ὥστε νὰ σχηματίζουνε ρόμβους καὶ τὰ γυνιὰ τῶν ἀλετριῶν ποὺ μοιάζανε μὲ ἄγκυρες πλοίων, καὶ τὶς ροδιὲς ποὺ ποτίζανε μὲ σίλφιο. Ὁ πλοῦτος αὐτὸς τῆς γῆς καὶ οἱ ἐφευρέσεις αὐτὲς τῆς σοφίας τοὺς θαμβώνανε.

Τὸ βράδυ ξαπλωθήκανε στὶς τέντες χωρὶς νὰ τὶς ξεδιπλώσουνε, καὶ ὅλοι, ἐνῶ ἀποκοιμόντανε κυττάζον-

τας τὰ ἄστρα, συλλογιούνταν μὲ λύπη τὸ συμπόσιο τοῦ Ἀμίλκα.

Τὸ μεσημέρι τῆς ἄλλης μέρας, σταματήσανε στὴν ὄχτη ἑνὸς ποταμοῦ, σὲ τούφες ροδοδάφνες. Τότε ρίξανε γλήγορα τὶς λόγχες τους, τὶς ἀσπίδες τους, τὶς ζώνες τους. Πλενόντανε φωνάζοντας, πέρναν νερὸ μὲ τὶς περικεφαλαίες τους καὶ ἄλλοι πίναν ξαπλωμένοι μπρούμυτα, ἀνάμεσα στὰ ζῶα ποὺ σηκώναν βάρη ποὺ οἱ ἀποσκευές τους πέφτανε.

Ὁ Σπένδιος, καθησμένος σὲ μιὰ δρομάδα, ποὺ ἔκλεψε ἀπὸ τὴ μάνδρα τοῦ Ἀμίλκα, εἶδε ἀπὸ μακρυὰ τὸ Μάτο, πού, μὲ τὸ χέρι κρεμασμένο ἐπάνω στὸ στῆθος, ξεσκούφωτος καὶ μὲ πρόσωπο χαμηλωμένο, ἄφινε τὸ ἄλογό του νὰ πιεῖ, ἐνῶ κύτταζε τὸ νερὸ νὰ τρέχει. Ἀμέσως ἔτρεξε ἀνάμεσα στὸ πλῆθος φωνάζοντας —«Ἀφέντη! ἀφέντη!»

Μόλις ὁ Μάτο τὸν εὐχαρίστησε γιὰ τὶς εὐχές του· ὁ Σπένδιος μὴ προσέχοντας σ' αὐτὸ ἄρχισε νὰ περπατᾶ πίσω του καὶ πότε-πότε, γυρνοῦσε καὶ ἔβλεπε ἀνήσυχα κατὰ τὴν Καρχηδόνα.

Εἶταν γυιὸς κάποιου ρήτορα Ἕλληνα καὶ μιᾶς πόρνης Καμπανῆς. Στὴν ἀρχὴ εἶχε πλουτίσει πουλῶντας γυναῖκες· ὕστερα, ἅμα καταστράφηκε σ' ἕνα ναυάγιο πολέμησε κατὰ τῆς Ρώμης μὲ τοὺς πιστικοὺς τοῦ Σαύνου. Τὸν αἰχμαλωτίσανε· ἐδραπέτευσε· τὸν ξαναπιάσανε καὶ δούλεψε στὶς ἀγκαρίες, λαχάνιασε μέσα στὰ θερμαστήρια, φώναξε στὰ βασανιστήρια, πέρασε ἀπὸ τὰ χέρια πολλῶν ἀφεντάδων, γνώρισε ὅλες τὶς λύσσες. Μιὰ μέρα τέλος, ἀπὸ ἀπελπισία, ρίχτηκε στὴ θάλασσα, ἀπὸ τὴν τριήρη, ὅπου τραβοῦσε κουπί.

Ναύτες τοῦ Ἀμίλκα τὸν πιάσανε μισοποθαμμένο καὶ τὸν φέρανε στὴν Καρχηδόνα στὴ φυλακὴ τῶν Μεγάρων. Ἐπειδὴ ὅμως ἔπρεπε νὰ ἐπιστρέψουνε στοὺς Ρωμαίους τοὺς αὐτομόλους τους, ἐπωφελήθηκε ἀπὸ τὴν ταραχὴ γιὰ νὰ δραπετεύσει μὲ τοὺς στρατιῶτες.

Κατὰ τὴν πεζοπορία, ἔμεινε κοντὰ στὸ Μάτο· τοῦ ἔφερνε νὰ φάει, τὸν βαστοῦσε γιὰ νὰ κατεβεῖ, ἄπλωνε χαλί, τὸ βράδυ, κάτω ἀπὸ τὸ κεφάλι του. Ὁ Μάτο στὸ τέλος συγκινήθηκε ἀπὸ τὶς περιποιήσεις αὐτές, καὶ λίγο κατ' ὀλίγο ἄνοιξε τὰ χείλη.

Εἶχε γεννηθεῖ στὸν κόρφο τῆς Σίρτης. Ὁ πατέρας του τὸν εἶχε ὁδηγήσει στὸ προσκύνημα τοῦ ναοῦ τοῦ Χαμών. Ὕστερα εἶχε κυνηγήσει ἐλέφαντες στὰ δάση τῶν Γαραμάντων. Τὸν εἴχανε διορίσει τετράρχη στὴν ἅλωση τῆς Δρέπανου. Ἡ Δημοκρατία τοῦ χρεωστοῦσε τέσσερα ἄλογα, εἴκοσι τρεῖς μεδίμνους σιτάρι καὶ τὸν μισθὸ ἑνὸς χειμῶνα. Φοβότανε τοὺς θεοὺς κ' ἐπιθυμοῦσε νὰ πεθάνει στὴν πατρίδα του.

Ὁ Σπένδιος τοῦ μίλησε γιὰ τὰ ταξίδια του, γιὰ τοὺς λαοὺς καὶ τοὺς ναοὺς ποὺ εἶχε ἐπισκεφθεῖ καὶ γνώριζε πολλὰ πράματα, ἤξερε νὰ φτιάνει σανδάλια, λοστούς, δίχτυα, νὰ ἐξημερώνει τὰ ἄγρια ζῶα καὶ νὰ ψήνει ψάρια.

Κάποτε διακόφτοντας τὴν ὁμιλία του, ἔβγαλε ἀπὸ τὸ βάθος τοῦ λαιμοῦ του βραχνὴ φωνή· τὸ ἄλογο τοῦ Μάτο τάχυνε τὸ βῆμα· τὰ ἄλλα σπεύδανε νὰ τὸν ἀκολουθήσουνε, ἔπειτα ὁ Σπένδιος ξανάρχιζε πάντα ταραγμένος ἀπὸ τὴ λύπη του. Ἡ λύπη αὐτὴ κατάπεσε τὸ βράδυ τῆς τέταρτης μέρας.

Βαδίζανε πλάϊ-πλάϊ στὰ ἀριστερὰ τοῦ στρατοῦ, στὴ

ραχοῦλα ἑνὸς λόφου, ἡ κοιλάδα κάτω παρατεινόταν χαμένη στοὺς ἀτμοὺς τῆς νύχτας. Οἱ γραμμὲς τῶν στρατιωτῶν ποὺ περνούσανε ἀπὸ κάτω τους, κάνανε στὴ σκιὰ κυματισμούς.

Πότε-πότε περνούσανε πάνω στὰ ὑψώματα ποὺ φωτιζόντανε ἀπὸ τὸ φεγγάρι· τότε ἕνα ἀστέρι ἔτρεμε στὴν ἄκρη τῶν λογχῶν, οἱ περικεφαλαῖεσμιὰ στιγμὴ ἀστράφτανε, ὅλα ἐξαφανιζόντανε καὶ ξεπροβάλλανε ἄλλα τέτοια ξακολουθητικῶς.

Μακρυά, ποίμνια ποὺ ξυπνήσανε βελάζανε καὶ κάτι ποὺ εἶχε ἄπειρη γλυκύτητα φαινόταν πὼς ἔπεφτε στὴ γῆ.

Ὁ Σπένδιος, μὲ τὸ κεφάλι γυρμένο πίσω καὶ τὰ μάτια μισοανοιγμένα, ρουφοῦσε, ἀναστενάζοντας βαθειά, τὴ φρεσκάδα τοῦ ἀέρα. Ἄνοιγε τὰ μπράτσα σαλεύοντας τὰ δάχτυλά του γιὰ νὰ νοιώσει καλλίτερα τὴν θωπεία αὐτὴ ποὺ χάϊδευε τὸ σῶμα του. Καινούργιες ἐλπίδες ἐκδίκησης, τὸν τρελλαίνανε. Κόλλησε τὸ χέρι στὸ στόμα του γιὰ νὰ σταματήσει τὰ ἀναφυλλητὰ καὶ μισολιγοθυμισμένος ἀπὸ μεθύσι, ἄφινε τὸ καπίστρι τῆς δρομάδας του, ποὺ προχωροῦσε μὲ μεγάλα κανονικὰ βήματα. Ὁ Μάτο εἶχε ξαναπέσει στὴ λύπη του· τὰ πόδια του κρεμόντανε ὡς στὴ γῆ καὶ τὰ χόρτα μαστιγώνοντας τοὺς κόθορνους του, κάνανε ξακολουθητικὸ σφύριγμα.

Ὡς τόσο ὁ δρόμος μάκραινε χωρὶς ποτὲ νὰ τελειώσει. Στὴν ἄκρη πεδιάδας, φτάνανε τὸ ἴδιο πάντα σὲ δροπέδιο σχήματος στρογγυλοῦ· ὕστερα ξανακατεβαίνανε σὲ κοιλάδα, καὶ τὰ βουνά, ποὺ φαινόντανε πὼς κλειούσανε τὸν ὁρίζοντα, ὅσο τὰ σιμώνανε μετατοπιζόν-

τανε σὰν νὰ γλυστρούσανε. Πότε-πότε, κάποιος ποταμὸς φαινόταν στὴν πρασινάδα ταμαρίνθων γιὰ νὰ ἐξαφανιστεῖ στὴν γωνία τῶν λόφων. Κάποτες πυργόνοταν θεώρατος βράχος, ποὺ ἔμοιαζε μὲ τὴν πλώρη πλοίου ἢ μὲ τὸ βάθρο κάποιου κολοσσοῦ ποὺ ξαφανίστηκε.

Συναντούσανε, σὲ διαστήματα κανονικά, μικροὺς ναοὺς τετράγωνους, ποὺ χρησιμεύανε στὶς στάσεις τῶν προσκυνητῶν, ποὺ πηγαίνανε στὴν *Σίκκα*. Εἴτανε κλειστὲς σὰν τάφοι. Οἱ Λιβύοι γιὰ νὰ τὶς ἀνοίξουν, χτυπούσανε μεγάλα χτυπήματα στὴν πόρτα. Κανεὶς ἀπὸ μέσα δὲν ἀπαντοῦσε.

Ὕστερα οἱ φυτεῖες γίναγε πιὸ σπάνιες. Μπαίνανε ἔξαφνα σὲ λουρίδες ἄμμου, σκεπασμένες μέ ἀγκαθοτὰ μπουκέτα. Ποίμνια προβάτων βόσκανε ἀνάμεσα στὶς πέτρες· μιὰ γυναίκα, ἔχοντας τὴ μέση ζωσμένη μὲ γαλάζια ζώνη, τὰ φύλαγε. Ἔφευγε βγάνοντας φωνές, μόλις ἔβλεπε ἀνάμεσα στὶς πέτρες τὶς λόγχες τῶν στρατιωτῶν.

Βαδίζανε σὲ κάποιο μέρος ποὺ ἔμοιαζε μεγάλο διάδρομο, περικλεισμένο σὲ δυὸ ἁλυσσίδες ἀπὸ κοκκινωπὰ βουναλάκια, ὅταν μυρωδιὰ ἀηδιαστικὴ ἤρθε στὰ ρουθούνια τους καὶ νομίσανε πὼς εἴδανε κάτι περίεργο. Ἕνα κεφάλι λεονταριοῦ ὀρθόνονταν πάνω ἀπὸ τὰ φύλλα.

Καὶ τρέξανε. Εἴταν λεοντάρι, δεμένο σὲ σταυρὸ ἀπὸ τὰ τέσσερα μέλη σὰν κακοῦργος. Τὸ θεώρατο ρύγχος του ξανάπεφτε στὸ στῆθος του, καὶ τὰ δυὸ μπροστινά του πόδια ποὺ μισοξαφανιζόντανε ἀπὸ τὴν ἀφθονία τῆς χαίτης του, εἴταν τεντωμένα σὰν τὰ δυὸ φτερὰ πουλιοῦ. Τὰ πλευρά του, ἕνα-ἕνα, ξεχωρίζανε κάτω

ἀπὸ τὸ τεντωμένο δέρμα του, τὰ πισινά του πόδια, καρφωμένα τὸ ἕνα μὲ τὸ ἄλλο, ξεσηκωνόντανε λίγο· καὶ αἷμα μαῦρο, ποὺ ἔτρεχε ἀνάμεσα στὶς τρίχες, εἶχε μαζέψει σταλαχτίτες στὸ κάτω μέρος τῆς οὐρᾶς του κρεμάμενης ὁλόϊσια, στὸ μάκρος τοῦ σταυροῦ. Οἱ στρατιῶτες διασκεδάσανε λίγο· τὸ λέγανε ἔπειτα ὕπατο καὶ πολίτη τῆς Ρώμης, καὶ τοῦ ρίξανε πετραδάκια στὰ μάτια, γιά νὰ διώξουν τὶς μυγίτσες.

Ἑκατὸ βήματα πιὸ μακρυὰ εἴδανε κι ἄλλα δυὸ ὕστερα, ἔξαφνα, φάνηκε μακρυὰ σειρὰ σταυρῶν, ποὺ ὑποβαστάζανε λιοντάρια. Ἄλλα εἶχαν πεθάνει· ἀπὸ καιρό, ποὺ δὲ μέναν πιὰ πάνω στὸ ξύλο παρὰ τὰ λείψανα τῶν σκελετῶν τους· ἄλλα μισολυωμένα τρίβανε τὸ ρύγχος κάμνοντας φοβερὸ μορφασμό· κάποια τους εἴταν πελώρια· τὸ δέντρο τοῦ σταυροῦ λιγοῦσε ἀπὸ κάτω τους καὶ σειόταν στὸν ἀέρα, ἐνῶ στὰ κεφάλια τους κοπάδια κοράκια στριφογυρνούσανε στὸν ἀέρα, χωρὶς ποτὲ νὰ σταματήσουν. Ἔτσι ἐκδικούντανε οἱ Καρχηδόνιοι ἀγρότες ὅταν πιάναν κάποιο ἄγριο θεριό· ἐλπίζανε μὲ τὸ παράδειγμα αὐτὸ νὰ τρομοκρατήσουν τὰ ἄλλα. Οἱ Βάρβαροι, παύοντας τὰ γέλια, βυθιστήκανε σὲ μεγάλη ἔκπληξη. «Ποιὸς εἶνε ὁ λαὸς αὐτός», σκεφτόντανε, «ποὺ διασκεδάζει σταυρώνοντας λιοντάρια!»

Εἴταν ἄλλωστε, οἱ Βόρειοι ἄντρες προπάντων, ἀόριστα ἀνήσυχοι, ταραγμένοι, ἄρρωστοι κιόλας. Σχίζανε τὰ χέρια τους ἀπὸ τὰ κεντριὰ τῆς ἁλόης· μεγάλα κουνούπια βομβούσανε στ' αὐτιά τους, καὶ ἡ δυσεντερία ἄρχιζε στὸ στρατό. Στενοχωριόντανε ποὺ δὲ βλέπανε τὴ Σίκκα. Φοβόντανε μὴ χαθοῦν καὶ φτάσουν

στὴν ἔρημο, τὸ μέρος τῶν ἄμμων καὶ τῶν τρομαγμάτων· πολλοὶ μάλιστα δὲ θέλανε νὰ προχωρήσουν πιά. Ἄλλοι ξαναπήρανε τὸ δρόμο τῆς Καρχηδόνος.

Τέλος τὴν ἕβδομη μέρα, ἀφοῦ ἀκολουθήσανε πολλὴ ὥρα τὴ βάση ἑνὸς βουνοῦ, στρέψανε ἀπότομα δεξιά· τότε φάνηκε γραμμὴ τειχῶν θεμελιωμένη σὲ ἄσπρους βράχους ποὺ συγχέονταν μ᾽ αὐτούς. Ἔξαφνα ὁλόκληρη ἡ πόλη ὀρθώθηκε· πέπλοι γαλάζιοι, κίτρινοι καὶ ἄσπροι σειόνταν στοὺς τοίχους, στὸ πορφύρωμα τοῦ ἡλιοβασιλέμματος. Εἶταν οἱ ἱέρειες τῆς Τανίτ, ποὺ τρέχανε γιὰ νὰ ὑποδεχτοῦν τοὺς ἄντρες. Στεκόνταν στὴ σειρὰ στὸ μάκρος τῆς ἐπάλξεως, κρούοντας ντέφια, παίζοντας λύρες, χτυπῶντας κρόταλα, καὶ οἱ ἀχτίδες τοῦ ἥλιου ποὺ βασίλευε ἀπὸ πίσω, στὰ βουνὰ τῆς Νουμηδίας, περνοῦσαν ἀνάμεσα στὶς χορδὲς τῆς ἅρπας, ποὺ κρεμόντανε ἀπὸ τὰ γυμνὰ μπράτσα τους. Τὰ ὄργανα, πότε-πότε, σωπαίνανε ξαφνικὰ καὶ φωνὴ στριγγή, ὁρμητική, ἴσια ξακολουθητικὴ ἀκουότανε· κάτι σὰν γαύγισμα ποὺ κάνανε οἱ ἱέρειες χτυπῶντας μὲ τὴ γλῶσσα τους τὶς δυὸ ἄκρες τοῦ στόματος. Ἄλλες εἶταν ἀκουμπισμένες στοὺς ἀγκῶνας, μὲ τὸ πηγοῦνι μέσα στὸ χέρι, καὶ πιὸ ἀκίνητες ἀπὸ σφίγγες, ἐκτοξεύανε, τὰ μεγάλα μαῦρα μάτια τους στὸ στρατὸ ποὺ ἀνέβαινε.

Ὅπως ἡ Σίκκα εἶτανε ἱερὴ πόλη, δὲ μποροῦσε νὰ χωρέσει τόσο πλῆθος· ὁ ναὸς μονάχα μὲ τὰ παραρτήματά του ἔπιανε τὴ μισὴ πόλι. Γι᾽ αὐτὸ οἱ Βάρβαροι ἐγκατασταθήκανε στὴν πεδιάδα μὲ τὸ κέφι τους, ὅσοι εἶταν πειθαρχημένοι σὲ τακτικὰ στρατεύματα, καὶ οἱ ἄλλοι, σὲ ἔθνη ἢ ὅπως τοὺς κάπνισε.

Οἱ Ἕλληνες παρατάξανε σὲ παράλληλες γραμμὲς

τὶς ἀπὸ δέρματα τέντες τους· οἱ Ἰβήριοι τακτοποιήσανε σὲ κύκλο τὰ πανένια περίπτερά τους· οἱ Γαλάτες φτιάσανε παράγκες ἀπὸ σανίδια· οἱ Λιβύοι καλύβες ἀπὸ πέτρες καὶ οἱ Νιγρίτες σκάψανε στὸν ἄμμο μὲ τὰ νύχια τους λάκκους γιὰ νὰ κοιμηθοῦν.

Πολλοὶ μὴ ξεύροντας ποῦ νὰ καθήσουν περιπλανώντανε ἀνάμεσα στὶς ἀποσκευὲς καὶ τὴ νύχτα πλαγιάζανε κατὰ γῆς μέσα στοὺς τρυπημένους μανδύες τους.

Ἡ πεδιάδα ἁπλώνοταν γύρω τους, περιτριγυρισμένη ἀπὸ βουνά. Ἐδῶ κ' ἐκεῖ κάποιος φοίνικας ἔγερνε σὲ λόφο ἀπὸ ἄμμο, ἔλατα καὶ δρῦς σημαδεύανε τὶς πλαγειὲς τῶν κρημνῶν. Κάποτε ἡ βροχὴ κάποιας θύελλας, σὰ μακρυὰ σάρπα, κρεμόταν στὸν οὐρανό, ἐνῶ ἡ πεδιάδα ἔμενε πάντα αἰθέρια καὶ γαλήνια· ἔπειτα ἀέρας ζεστὸς ἔδιωχνε ἀνεμοστρόβιλους σκόνης καὶ ἕνα ρυάκι ἔτρεχε σὲ καταράχτες ἀπὸ τὰ ὑψώματα τῆς Σίκκας ὅπου πυργονόταν, μὲ τὴ χρυσῆ του στέγαση πάνω σὲ μπρούντζινες στῆλες, ὁ ναὸς τῆς Ἀφροδίτης τῆς Καρχηδόνας, ἀφέντισας τοῦ τόπου. Φαινόταν σὰ νὰ τὸν γέμιζε μὲ τὴν ψυχή της. Μὲ τὶς ἐδαφικὲς αὐτὲς ἀνωμαλίες, μὲ τὶς ἐναλλαγὲς αὐτὲς τῆς θερμοκρασίας καὶ μὲ τὰ παιγνίδια αὐτὰ τοῦ φωτός, ἐκδήλωνε τὴν παραδοξότητα τῆς δυνάμεώς της μαζὶ μὲ τὴν ὡραιότητα τοῦ αἰώνιου χαμόγελού της. Τὰ βουνά, στὴν κορφή τους, εἶχανε σχῆμα μισοφέγγαρου· ἄλλα μοιάζανε μὲ στήθη γυναικεῖα ποὺ τεντώνανε τὰ φουσκωμένα βυζιά τους καὶ οἱ Βάρβαροι νοιώθανε νὰ βαρένει πάνω ἀπὸ τὶς κούρα-

σές τους μιὰ θλίψη ποὺ εἶταν γεμάτη ἡδονές.

Ὁ Σπένδιος, μὲ τὸ χρῆμα τῆς δρομάδας του ἀγόρασε ἕνα σκλάβο· ὁλημερὶς κοιμώτανε ξαπλωμένος μπροστὰ στὴν τέντα τοῦ Μάτο. Συχνὰ ξυπνοῦσε, νομίζοντας, στ᾽ ὄνειρό του πὼς ἄκουε νὰ σφυρίζουν τὰ λουριά· τότες, χαμογελῶντας ἄγγιζε μὲ τὰ χέρια του τὶς πληγὲς τῶν ποδιῶν του, στὴ θέση ποὺ τόσον καιρὸ εἶταν ζωσμένα μὲ ἁλυσσίδες· ἔπειτα ξανακοιμώτανε.

Ὁ Μάτο δεχόταν τὴν συντροφιά του καὶ ὅταν ἔβγαινε ὄξω ὁ Σπένδιος, μὲ μακρὺ σπαθὶ στὴ μέση του, τὸν συνώδευε σὰ ραβδοῦχος ἢ ὁ Μάτο ἀκουμποῦσε μὲ νωχέλεια τὸ μπράτσο στὸν ὦμό του, γιατὶ ὁ Σπένδιος εἶταν μικρόσωμος.

Ἕνα βράδυ ποὺ περνούσανε μαζὶ τοὺς δρόμους τοῦ στρατοπέδου, εἶδανε ἀνθρώπους, ποὺ φορούσανε ἄσπρους μανδύας· ἀνάμεσα σ᾽ αὐτοὺς εἶταν ὁ Ναρχάβας, ὁ ἡγεμόνας τῶν Νουμηδῶν· ὁ Μάτο ἀνατρίχιασε.

— «Τὸ σπαθί σου!» φώναξε· «θέλω νὰ τὸν σκοτώσω!»

— «Ὄχι ἀκόμα!» εἶπε ὁ Σπένδιος σταματῶντας τον. Ὁ Ναρχάβας προχωροῦσε κιόλας σ᾽ αὐτόν.

Φίλησε τοὺς δύο του δείκτας σὲ σημάδι συμμαχίας, ἀπορρίχνωντας τὸ θυμὸ ποὺ τὸν ἔπιασε στὸ μεθύσι τοῦ συμποσίου· ὕστερα μίλησε πολὺ κατὰ τῆς Καρχηδόνος, ἀλλὰ δὲν εἶπε τί τὸν ἔφερνε στοὺς Βαρβάρους.

Τόκανε γιὰ νὰ τοὺς προδώσει ἢ γιὰ νὰ προδώσει τὴ Δημοκρατία; ρωτοῦσε τὸν ἑαυτό του ὁ Σπένδιος· καὶ ἐπειδὴ λογάριαζε νὰ ὠφεληθεῖ ἀπ᾽ ὅλες τὶς ταραχὲς χρωστοῦσε χάρη στὸ Ναρχάβα γιὰ τὶς μελλούμενες ἀτιμίες ποὺ τοῦ ὑποπτεύονταν.

Ὁ ἀρχηγὸς τῶν Νουμιδῶν ἔμεινε μὲ τοὺς Μισθοφόρους. Φαινόταν πὼς ἤθελε νὰ πιάσει φιλία μὲ τὸ Μάτο. Τοῦ ἔστελνε παχιὲς κατσίκες, χρυσόσκονη καὶ φτερὰ τῆς στρουθοκαμήλου. Ὁ Λιβύος στὶς θωπεῖες αὐτές, δίσταζε ν᾽ ἀνταποκριθεῖ ἢ νὰ θυμώσει γι᾽ αὐτές. Ἀλλὰ ὁ Σπένδιος τὸν καθησύχαζε καὶ ὁ Μάτο ἄφινε νὰ τὸν διευθύνει ὁ σκλάβος,—πάντα ἀναποφάσιστος καὶ σὲ ἀκατανίκητη νάρκη, ὅπως ἐκεῖνοι ποὺ ἤπιανε κάποτε κάποιο πιστὸ ποὺ θὰ τοὺς πεθάνει.

Κάποιο πρωΐ ποὺ φεύγανε καὶ οἱ τρεῖς γιὰ νὰ κυνηγήσουν λεοντάρια, ὁ Ναρχάβας ἔκρυψε ἕνα μαχαῖρι μέσα στὸν μανδύα του. Ὁ Σπένδιος περπατοῦσε ξακολουθητικὰ ἀπὸ πίσω του καὶ ξαναγυρίσανε χωρὶς νὰ τραβήξουν μαχαῖρι.

Μιὰ ἄλλη φορά, ὁ Ναρχάβας τοὺς κουβάλησε πολὺ μακρυά, ὡς στὰ σύνορα τοῦ βασιλείου του. Φθάσανε σὲ στενὴ κλεισοῦρα ὁ Ναρχάβας χαμογέλασε λέγοντάς τους πὼς δὲν ἤξερε τὸ δρόμο· ὁ Σπένδιος τὸν ξανάβρε.

Ἀλλὰ τὶς πιότερες φορὲς ὁ Μάτο, μελαγχολικὸς σὰν οἰωνοσκόπος ἔφευγε ἅμα ἔβγαινε ὁ ἥλιος γιὰ νὰ περιπλανηθεῖ στὴν πεδιάδα.

Ξαπλωνόταν στὸν ἄμμο καὶ ὡς στὸ βράδυ ἔμεν᾽ ἐκεῖ ἀκίνητος.

Ρώτησε τὸν ἕνα κατόπι ἀπ᾽ τὸν ἄλλο ὅλους τοὺς μάγους τοῦ στρατοῦ, ἐκείνους ποὺ κυττάζουνε τὸ σέρπημα τῶν φιδιῶν, ἐκείνους ποὺ διαβάζουνε στ᾽ ἀστέρια, ἐκείνους ποὺ φυσοῦνε στὴν στάχτη τῶν πεθαμμένων. Ἤπιε γάλδανο καὶ φαρμάκι ὀχειᾶς ποὺ παγώνει τὴν καρδιά· γυναῖκες μαῦρες τραγουδῶντας στὸ σεληνό-

φωτο λόγια βάρβαρα, τοῦ κέντρισαν τὸ δέρμα μὲ χρυσὰ στιλέτα καὶ φορτώνοταν περιδέραια καὶ φυλαχτά· παρακάλεσε διαδοχικὰ τὸν Βάαλ-Χαμών, τὸ Μολώχ, τοὺς ἑφτὰ Καβύλους, τὴν Τανὶτ καὶ τὴν Ἀφροδίτη τῶν Ἑλλήνων. Χάραξε ἕνα ὄνομα σὲ χάλκινη πλάκα καὶ τὴν ἔχωσε στὸν ἄμμο στὸ κατώφλι τῆς τέντας του. Ὁ Σπένδιος τὸν ἄκουε ν' ἀναστενάζει καὶ νὰ μιλεῖ μόνος του.

Μιὰ νύχτα μπῆκε στὴν τέντα του· ὁ Μάτο γυμνὸς σὰν πτῶμα, εἶταν ξαπλωμένος μπρούμιτα σὲ δέρμα λεονταριοῦ, μὲ τὸ πρόσωπο μέσα στὰ δυὸ χέρια μιὰ λυχνία κρεμαστὴ φώτιζε τὰ ὅπλα του, ποὺ εἶταν κρεμασμένα πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι του στὸ κοντάρι τῆς τέντας.

— «Ὑποφέρεις;» τοῦ εἶπε ὁ σκλάβος. «Τὶ σοῦ χρειάζεται; ἀπάντησέ μου!» Καὶ τὸν τράνταζε ἀπὸ τὸν ὦμο φωνάζοντάς τον πολλὲς φορὲς «Ἀφέντη! ἀφέντη!...»

Τέλος ὁ Μάτο γύρισε σ' αὐτὸν τὰ ταραγμένα μάτια του.

—«Ἄκουσε!» εἶπε χαμηλόφωνα, μὲ τὸ δάχτυλο στὰ χείλη. «Οἱ Θεοί! μὲ καταρασθήκανε! ἡ κόρη τοῦ Ἀμίλκα μὲ κυνηγάει! Φοβοῦμαι, Σπένδιε!» Ἔσφιγγε τὸ στῆθος του, σὰν παιδὶ ποὺ εἶχε τρομάξει ἀπὸ φάντασμα.— «Μίλησέ μου! εἶμαι ἄρρωστος! μπορῶ νὰ γιατρευτῶ! τὰ δοκίμασα ὅλα! Ἀλλά, σύ, ξέρεις ἴσως Θεοὺς πιὸ δυνατοὺς ἢ κάποια ἀκατανίκητη παράκληση;»

—«Γιὰ νὰ τὴν κάνεις τί;» ρώτησε ὁ Σπένδιος.

Ἀπάντησε χτυπῶντας τὸ κεφάλι του μὲ τὶς δυό του γροθιές.

—«Γιὰ νὰ γλυτώσω ἀπ᾽ αὐτή!»

Ὕστερα ἔλεγε, μιλῶντας στὸν ἑαυτό του σὲ μεγάλα διαστήματα.

—«Εἶμαι χωρὶς ἄλλο τὸ θῦμα κάποιας θυσίας ποὺ ὑποσχέθηκε στοὺς θεούς. Μὲ κρατεῖ δεμένο μὲ ἁλυσίδα ποὺ δὲ φαίνεται. Ἂν περπατῶ, θὰ πεῖ πῶς προχωρεῖ· ὅταν σταματῶ, αὐτὴ ξεκουράζεται! Τὰ μάτια της μὲ καῖνε, ἀκούω τὴ φωνή της. Μὲ περικυκλώνει, μὲ συγκινεῖ. Μοῦ φαίνεται πὼς ἔγινε ἡ ψυχή μου!

«Καὶ μολαταῦτα, ὑπάρχει ἀναμεταξὺ στοὺς δυό μας κάτι σὰν τὰ ἀόρατα κύματα ἀπέραντου ὠκεανοῦ. Εἶνε μακρυὰ καὶ ὁλότελ᾽ ἀνέφθαστη. Ἡ ἀκτινοβολία τῆς ὀμορφιᾶς της σχηματίζει γύρω της σύννεφο φωτός· καὶ νομίζω, κάποιες στιγμές, πὼς δὲν τὴν ἔχω ἰδωμένα καθόλου... πὼς δὲν ὑπάρχει... καὶ πὼς ὅλα αὐτὰ εἶναι ὄνειρο!».

Ὁ Μάτο ἔκλαιε ἔτσι στὰ σκοτεινά· οἱ Βάρβαροι κοιμόντανε. Ὁ Σπένδιος, κυττάζοντάς τον, θυμόταν τοὺς νέους, ποὺ μὲ χρυσᾶ βάζα στὰ χέρια, τὸν παρακαλούσανε ἄλλοτες ὅταν κουβαλοῦσε ἀπὸ τὶς πόλεις τὸ κοπάδι τῶν ἑταιρῶν· συγκινήθηκε ἀπὸ λύπη καὶ εἶπε.

— «Νὰ εἶσαι δυνατός, ἀφέντη μου! Φώναξε τὴ θέλησή σου καὶ μὴ παρακαλεῖς πιὰ τοὺς θεούς, γιατὶ δὲν ἀκοῦνε αὐτοὶ στὶς φωνὲς τῶν ἀνθρώπων! Νὰ κλαῖς σὰν δειλός! Δὲν ταπεινώνεσαι λοιπὸν ποὺ μιὰ γυναίκα σὲ κάνει νὰ ὑποφέρεις τόσο!»

— «Κανένα παιδὶ εἶμαι;» εἶπε ὁ Μάτο. «Νομίζεις πὼς συγκινοῦμαι πιὰ ἀπ᾽ τὸ πρόσωπό τους καὶ τὰ τραγούδια τους; Εἴχαμε στὸ Δρέπανο γυναῖκες ποὺ καθαρίζανε τ᾽ ἀχούρια μας. Χάρηκα γυναῖκες στὴν ὥρα

τῆς ἐφόδου, κάτω ἀπὸ τὰ ταβάνια ποὺ γκρεμνιζόνταν κι ὅταν ὁ καταπέλτης ἀκόμα σφύριζε.

— «Ἀλλὰ αὐτή, Σπένδιε, αὐτή!..» ὁ σκλάβος τὸν διάκοψε.

— «Σὰν δὲν εἶταν ἡ κόρη τοῦ Ἀμίλκα . . .

— «Ὄχι!» φώναξε ὁ Μάτο. «Δὲν ἔχει τίποτε ἄλλης κόρης τῶν ἀνθρώπων! εἶδες τὰ μεγάλα της μάτια κάτω ἀπὸ τὰ μεγάλα της βλέφαρα, ποῦναι σὰν ἥλιοι κάτω ἀπὸ θριαμβευτικὲς ἀψίδες. Θυμήσου· ὅταν φάνηκε, ὅλοι οἱ πυρσοὶ ὠχριάσανε. Ἀνάμεσα στὰ διαμάντια τοῦ περιδεραίου της κάποια μέρη στὸ γυμνὸ στῆθος της ἀκτινοβολούσανε· ἔνοιωθε κανεὶς ὀπίσω της σὰν τὸ ἄρωμα κάποιου ναοῦ, καὶ κάτι ἔβγαινε ἀπὸ ὅλο τὸ εἶναι της, ποὺ εἶταν πιὸ γλυκὸ ἀπὸ τὸ κρασὶ καὶ πιὸ τρομερὸ ἀπὸ τὸ θάνατο· περπατοῦσε ὡς τόσο καὶ ὕστερα σταμάτησε.»

Στάθηκε μὲ τὸ στόμα ἀνοιχτό, μὲ τὸ κεφάλι χαμηλωμένο, μὲ τὰ μάτια ἀπλανῆ.

— «Μὰ τὴν θέλω! μοῦ χρειάζεται! Πεθαίνω ἐξ αἰτίας της! Στὴν ἰδέα νὰ τὴν σφίξω στὴν ἀγκαλιά μου, μανία χαρᾶς μὲ συνεπέρνει καὶ μολαταῦτα τὴν μισῶ, Σπένδιε, θὰ ἤθελα νὰ τὴ δείρω! Τί νὰ κάνω; Ἐπιθυμῶ νὰ πουληθῶ γιὰ νὰ γίνω σκλάβος της. Ἐσὺ εἶσουνα σκλάβος!

Μποροῦσες νὰ τὴν ἰδεῖς· μίλησέ μου γι᾽ αὐτήν! Κάθε νύκτα, δὲν εἶνε ἔτσι, ἀνεβαίνει στὴν ταράτσα τοῦ παλατιοῦ της; Ἄ! οἱ πέτρες θὰ ἀνατριχιάζουν κάτω ἀπὸ τὰ σανδάλια της, καὶ τ᾽ ἀστέρια θὰ σκύβουν γιὰ νὰ τὴν ἰδοῦν!»

Ξανάπεσε μανιασμένος καὶ μουγγρίζοντας σὰν πληγωμένος ταῦρος.

Ἔπειτα ὁ Μάτο τραγούδησε. «Κυνηγοῦσε στὸ δάσος τὸ θυληκὸ τέρας ποὺ ἡ οὐρά του κυμάτιζε στὰ πεσμένα φύλλα, σὰν ἀσημένιο ρυάκι. »Καὶ σέρνοντας τὴν φωνή του, μιμόταν τὴν φωνὴ τῆς Σαλαμπώ, ἐνῶ τὰ ἁπλωμένα χέρια του παίζανε σὰν ἐλαφρὰ χέρια πάνω στὶς χόρδες κάποιας λύρας.

Σ' ὅλες τὶς παρηγοριὲς τοῦ Σπένδιου, τοῦ ἐπαναλάμβανε τοὺς ἴδιους λόγους. Οἱ νύχτες τους περνούσανε μὲ τοὺς ἀναστεναγμοὺς αὐτοὺς καὶ τοὺς ἐξορκισμοὺς αὐτούς.

Ὁ Μάτο θέλησε νὰ τὸν ζαλίσει μὲ κρασί. Ὕστερα ἀπὸ τὰ μεθύσιά του εἶταν ἀκόμα πιὸ λυπημένος. Προσπάθησε νὰ διασκεδάσει παίζοντας κύβους καὶ ἔχασε μιὰ μιὰ τὶς χρυσὲς πλάκες τοῦ περιδεραίου. Ἄφησε νὰ τὸν πᾶνε στὶς ἱέρειες τῆς Θεᾶς, ἀλλὰ κατέβηκε τὸ λόφο κλαίοντας, σὰν ἐκείνους ποὺ γυρνοῦνε ἀπὸ κηδεία.

Ὁ Σπένδιος, ἀπεναντίας γινόταν πιὸ τολμηρὸς καὶ πιὸ εὔθυμος. Τὸν βλέπανε στὰ καπελειὰ νὰ βγάνει λόγους ἀνάμεσα στοὺς στρατιῶτες. Ἔσιαζε τοὺς παληοὺς θώρακας. Ἔκανε ταχυδακτυλουργίες μὲ μαχαίρια, πήγαινε καὶ μάζευε χόρτα γιὰ τοὺς ἄρρωστους στὰ χωράφια. Εἶταν χωρατατζῆς λεπτός, ὅλο τερτίπια καὶ λόγια· οἱ Βάρβαροι συνειθίζανε στὶς ὑπηρεσίες του· τὸν ἀγαποῦσανε γι' αὐτές.

Ὡς τόσο περιμένανε κάποιο πρεσβευτὴ ἀπὸ τὴν Καρχηδόνα ποὺ θὰ τοὺς ἔφερνε, πάνω σὲ ἄλογα, πανέρια γεμάτα μάλαμμα· καὶ πάντα ξαναρχίζοντας τὸν ἴδιο λογαριασμό, σχεδιάζανε μὲ τὰ δάχτυλά τους ἀρι-

θμοὺς πάνω στὸν ἄμμο. Ὁ καθένας, ἀπὸ πρὶν ἔκανε σχέδια πῶς θὰ ζήσει· θὰ εἶχανε ὁμοκρέββατες σκλάβους, χωράφια. Ἄλλοι θέλανε νὰ θάψουν τοὺς θησαυρούς τους ἢ νὰ τοὺς στείλουν μὲ πλοῖα. Ἀλλὰ στὴν ἀνεργία αὐτοὶ οἱ χαρακτῆρες ἐξερεθιζόντανε· γινόνταν ἐξακολουθητικοὶ καυγάδες μὲ τοὺς καβαλλάρηδες καὶ τοὺς πεζούς, τοὺς Βάρβαρους καὶ τοὺς Ἕλληνες, καὶ ἀδιάκοπα ζαλιζόντανε ἀπὸ τὴν διαπεραστικὴ φωνὴ τῶν γυναικῶν.

Κάθε μέρα ἐρχόντανε ἀγέλες ἀνθρώπων σχεδὸν γυμνῶν, μὲ χορτάρια στὸ κεφάλι γιὰ νὰ προφυλαχτοῦνε ἀπὸ τὸν ἥλιο· εἴταν οἱ χρεωφειλέτες τῶν πλουσίων Καρχηδονίων, ποὺ τοὺς ἀναγκάζανε νὰ καλλιεργοῦν τὰ χωράφια τους καὶ ποὺ εἶχαν δραπετεύσει. Καταφθάνανε Λιβύοι χωρικοὶ χρεωκοπημένοι ἀπὸ τοὺς φόρους, ἐξορισμένοι, κακοῦργοι. Ὕστερα οἱ ὀρδὲς τῶν ἐμπόρων, ὅλοι οἱ πουλητὲς κρασιοῦ καὶ λαδιοῦ, μανιασμένοι ποὺ δὲν πληρωθήκανε, τὰ βάλανε μὲ τὴν Δημοκρατία. Ὁ Σπένδιος ἔβγανε λόγους ἐναντίο τῆς Δημοκρατίας.

Οἱ ζωοτροφὲς λιγόστεψαν, γενόταν λόγος νὰ ἐπιτεθοῦν μαζωμένοι κατὰ τῆς Καρχηδόνος καὶ νὰ φωνάξουν τοὺς Ρωμαίους.

Ἕνα βράδυ, τὴν ὥρα τοῦ δείπνου, ἀκούσανε ἤχους βαρεῖς καὶ ραγισμένους ποὺ πλησιάζανε, καὶ μακρυά, κάτι σὰν κόκκινο φάνηκε στοὺς κυματισμοὺς τοῦ ἐδάφους.

Εἴτανε ἕνα μεγάλο πορφύρινο φορεῖο, στολισμένο

στὶς γωνίες μὲ μπουκέτα φτερῶν στρουθοκάμηλου.

Ἀλυσσίδες κρυσταλλένιες, μὲ γκιρλάντες ἀπὸ μαργαριτάρια, χτυπούσανε στὰ κλειστὰ παραπετάσματά του. Καμῆλες τὸ ἀκολουθούσανε κάνοντας νὰ χτυπάει τὸ μεγάλο κουδοῦνι ποὺ εἴτανε κρεμασμένο ἀπὸ τὸ στῆθος τους καὶ ξεκρίνονταν γύρω τους καβαλάρηδες ποὺ φορούσανε πανοπλία ἀπὸ χρυσᾶ λέπια ἀπὸ τὶς φτέρνες ὡς στοὺς ὤμους.

Σταματήσανε σ' ἑκατὸ μέτρα ἀπόσταση ἀπὸ τὸ στρατόπεδο, γιὰ νὰ βγάλουνε τὶς σακούλες ποὺ φορούσανε στὰ πισινά τους, τὴ στρογγυλὴ ἀσπίδα τους, τὸ βαρὺ σπαθί τους καὶ τὴ σὰν Βοιωτικὴ περικεφαλαία τους.

Μερικοὶ μείνανε μὲ τὶς καμῆλες· οἱ ἄλλοι ξαναρχίσανε νὰ περπατοῦν.

Τέλος τὰ ἐμβλήματα τῆς Δημοκρατίας φανήκανε· δηλαδὴ ραβδιὰ ἀπὸ γαλάζιο ξύλο, ποὺ εἶχανε στὴν ἄκρη κεφάλια ἀλόγων ἢ μῆλα τοῦ ἔλατου. Οἱ Βάρβαροι σηκωθήκανε ὅλοι χειροκροτῶντας· οἱ γυναῖκες ὁρμούσανε στοὺς φύλακας τῆς Λεγεῶνας καὶ τοὺς φιλούσανε τὰ πόδια.

Τὸ φορεῖο προχωροῦσε κρατούμενο ἐπάνω στοὺς ὤμους δώδεκα Νιγριτῶν, ποὺ περπατούσανε κανονικὰ μὲ γλήγορα βήματα. Πηγαίνανε δεξιὰ ἀριστερά, ἄσκοπα, στενοχωρημένοι ἀπὸ τὰ σκοινιὰ τῶν σκηνῶν, ἀπὸ τὰ ζῶα ποὺ περιπλανόντανε καὶ ἀπὸ τὰ τρίκρανα ὅπου ψηνόντανε κρέατα. Κάποτε ἕνα χέρι παχύ, φορτωμένο δαχτυλίδια, μισοάνοιγε τὸ φορεῖο· φωνὴ βραχνὴ φώναζε βρυσιές· τότες οἱ κομιστὲς σταματούσανε, ὕστερα πέρναν ἄλλο δρόμο ἀνάμεσα στὸ στρατόπεδο.

Ἀλλὰ τὰ πορφύρινα παραπετάσματα σηκωθήκανε

καὶ φάνηκε πάνω σὲ φαρδὺ μαξιλάρι κάποιο ἀνθρώπινο κεφάλι ἀπαθέστατο καὶ φουσκωμένο· τὰ φρύδια σχηματίζανε σὰν δυὸ τόξα ἀπὸ ἔβενο ποῦ ἑνωνώντανε ἀπὸ τὶς αἰχμές· κομμάτια χρυσάφι ἀστραφτοκοπούσανε στὰ σγουρὰ μαλλιὰ καὶ τὸ πρόσωπο εἴτανε τόσο ὠχρὸ ποὺ φαινότανε πασπαλισμένο μὲ μαρμαροκονία. Τὰ ἄλλα μέλη τοῦ κορμιοῦ ἐξαφανιζόντανε κάτω ἀπὸ τὰ δέρματα ποὺ εἴτανε γεμάτο τὸ φορεῖο.

Οἱ στρατιῶτες ἀναγνωρίσανε στὸν ἄνθρωπο αὐτὸ ποὺ εἴτανε ἔτσι ξαπλωμένος, τὸ σουφέτη Ἄννωνα, τὸν ἴδιο ποὺ ἀπ᾽ τὴν ἀργοπορία του ἔγινε αἰτία νὰ χαθεῖ ἡ ναυμαχία τῶν Αἰγατῶν νήσων· ὅσο γιὰ τὴν νίκη του τῆς Ἑκατομπύλου κατὰ τῶν Λιβύων, ἂν φέρθηκε μὲ ἐπιείκεια, τόκανε ἀπὸ πλεονεξία, λέγανε μὲ τὸ νοῦ τους οἱ Βάρβαροι, γιατὶ εἶχε πουλήσει γιὰ λογαριασμό του ὅλους τοὺς αἰχμαλώτους, ἂν καὶ εἶχε δηλώσει στὴ Δημοκρατία πὼς τοὺς σκότωσε.

Ἀφοῦ κάμποση ὥρα διάλεγε κατάλληλη θέση γιὰ νὰ μιλήσει στοὺς στρατιῶτες, ἔκανε νεῦμα· τὸ φορεῖο σταμάτησε, καὶ ὁ Ἄννων, ποὺ τὸν βαστούσανε δυὸ σκλάβοι ἔβαλε τὰ πόδια του στὴ γῆ, κοντυλῶντας.

Φοροῦσε πέδιλα ἀπὸ μαύρη τσόχα, κεντημένα μὲ ἀσημένια φεγγάρια. Ζωνάρια σὰν γύρω σὲ μούμια, τυλιζόντανε στὶς γάμπες του καὶ τὸ κρέας περνοῦσε ἀνάμεσα στὶς σταυρωτὲς γραμμές. Ἡ κοιλιά του φούσκωνε στὸν ἄλικο ἐπενδύτη του ποὺ τοῦ σκέπαζε τὰ μεριά. Οἱ πτυχὲς τοῦ λαιμοῦ του ξαναπέφτανε ὡς στὸ στῆθος του σὰν παραμαγοῦλες βωδιοῦ· ἡ χλαμύδα του, ποὺ εἶχε ζωγραφισμένα λουλούδια ἔτριζε στὶς μασχάλες·

φοροῦσε ζωστήρα ζώνη, καὶ φαρδὺ μαῦρο μανδύα μὲ διπλᾶ σφιχτὰ μανίκια.

Τὰ πολλά του ροῦχα, τὸ μεγάλο του περιδέραιο ἀπὸ γαλάζια πετράδια, οἱ χρυσές του πόρπες καὶ τὰ βαρειά του σκουλαρίκια δὲν κάνανε παρὰ πιὸ ἀποκρουστικὴ τὴν ἀσχημιά του. Θάλεγε κανεὶς πὼς εἶταν κάποιο χοντρὸ εἴδωλο σχεδιασμένο σὲ μονόλιθο· γιατὶ ὠχρὴ λέπρα, ἁπλωμένη σ᾽ ὅλο τὸ σῶμα του, ἔδινε τὴν ὄψη ἀκίνητου πράματος· ὡς τόσο ἡ μύτη του, κυρτὴ σὰ ράμφος γερακιοῦ, ἄνοιγε βίαια γιὰ νὰ ρουφήξει ἀέρα καὶ τὰ μικρὰ μάτια του, μὲ τὰ κολλημένα ματοτσίνορα, λάμπανε μὲ λάμψη σκληρὴ καὶ μεταλλική. Κρατοῦσε στὸ χέρι ἕνα σπαθάκι ἀπὸ ἅλόη, γιὰ νὰ ξύνει τὸ πετσί του.

Τέλος δυὸ κήρυκες βουκίνισαν στ᾽ ἀσημένια κέρατά τους· ὁ θόρυβος κατάπεσε καὶ ὁ Ἄνγων ἄρχισε νὰ μιλεῖ.

Πρῶτα-πρῶτα παίνεσε τοὺς θεοὺς τῆς Δημοκρατίας· οἱ Βάρβαροι ἔπρεπε νὰ χαίρονται ποὺ τὴ δουλέψανε. Ἔπρεπε ὅμως νὰ φανοῦνε πιὸ λογικοί, τὰ χρόνια εἶτανε δύσκολα—«καὶ ἂν ἕνας ἀφέντης δὲν ἔχει παρὰ τρεῖς ἐλιές, δὲν εἶνε δίκαιο νὰ κρατήσει δυὸ γιὰ τὸν ἑαυτό του;»

Ἔτσι ὁ γέρος σουφέτης ἀνακάτευε στὸ λόγο του παροιμίες καὶ ἀπολογίες, κουνῶντας κιόλας τὸ κεφάλι γιὰ νὰ γυρέψει κάποια ἐπιδοκιμασία.

Μιλοῦσε Φοινικικὰ κ᾽ ἐκεῖνοι ποὺ τὸν περιστοιχίζανε (οἱ πιὸ σβέλτοι τρέξανε χωρὶς τὰ ὅπλα τους) εἶταν Καμπανίται, Γαλάτες καὶ Ἕλληνες ὥστε κανεὶς στὸ πλῆθος αὐτὸ δὲν τὸν καταλάβαινε. Ὁ Ἄνγων τόνοιωσε,

σταμάτησε, καὶ ταλαντευότανε βαρειά, ἀπὸ τὸ ἕνα στὸ ἄλλο πόδι ἐνῶ σκεφτότανε.

Τοῦ ἦρθε στὸ νοῦ νὰ καλέσει τοὺς ἀξιωματικούς· τότες οἱ κήρυκες τοῦ φωνάξανε τὴν διαταγὴ αὐτὴν Ἑλληνικὰ—γλῶσσα ποὺ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ξανθίππου, χρησίμευε γιὰ τὰ διατάγματα στοὺς Καρχηδονικοὺς στρατούς.

Οἱ φύλακες, μὲ καμτσικές, ἀπομακρύναν τὸν ὄχλο τῶν στρατιωτῶν· καὶ σὲ λίγο οἱ ἀξιωματικοὶ τῶν φαλάγγων κατὰ τὸ Σπαρτιατικὸ σύστημα καὶ οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Βαρβαρικῶν ὀρδῶν, φτάσανε, μὲ τὰ σημεῖα τοῦ βαθμοῦ τους καὶ τὴν πανοπλία τοῦ Ἔθνους τους· εἶχε νυχτώσει· μεγάλη ὀχλαβοὴ τάραζε τὴν πεδιάδα· ἐδῶ καὶ κεῖ ἄναβαν φωτιές· ὁ ἕνας πήγαινε στὸν ἄλλο καὶ ρωτοῦσε. «Τί τρέχει ;» καὶ γιατὶ ὁ σουφέτης δὲ μοιράζει τὰ χρήματα ;

Ὁ σουφέτης ἐξηγοῦσε στοὺς ἀξιωματικοὺς τὰ ἀτέλειωτα βάρη τῆς Δημοκρατίας. Τὸ θησαυροφυλάκειό της εἶταν ἀδειανό· ὁ φόρος τῶν Ρωμαίων τὴν κατακούραζε. «Δὲ ξέρομε πιὰ τί νὰ κάνουμε ! . . . Ἡ Δημοκρατία εἶναι ἀξιολύπητη !»

Πότε - πότε ἔτριβε τὰ μέλη του μὲ τὸ σπαθάκι του ἀπὸ ἀλόγη, ἢ σταματοῦσε τὴν ὁμιλία του γιὰ νὰ πιεῖ σὲ ἀσημένιο ποτήρι, ποὺ τοῦ ἔδινε ἕνας σκλάβος, ζεστὸ καμωμένο ἀπὸ σκόνη νιφίτσας καὶ σπαράγγια βρασμένα σὲ ξίδι· ὕστερα καθότανε, σκούπιζε τὰ χείλη του σὲ ἄλικη πετσέτα καὶ ξακολουθοῦσε.

«Ὅ,τι κόστιζε ἕνα ἀσημένιο σίκλο κοστίζει σήμερα τρία χρυσὰ σίκλα, καὶ τὰ χωράφια ποὺ ἐγκαταλειφθήκανε κατὰ τὸν πόλεμο δὲ δίνουνε πιὰ κανένα εἰσό-

δημα. Οἱ τόποι ψαρέματος πορφύρας χαθήκανε σχεδόν, ὡς καὶ τὰ μαργαριτάρια πιὰ γίνονται σπάνια· μόλις ἔχομε ἀρκετὴ ἀλοιφὴ γιὰ τὴν ὑπηρεσία τῶν θεῶν· ὅσο γιὰ τὰ πράματα τοῦ τραπεζιοῦ, δὲ μιλῶ γι᾽ αὐτά, εἶνε ἀπελπισία! Ἐπειδὴ δὲν ἔχουμε γαλέρες, μᾶς λείπουν τ᾽ ἀρτύματα καὶ δυσκολευόμαστε πολὺ νὰ προμηθευθοῦμε σύλφιο, ἐξαιτίας ἀπὸ τὶς ἐπανάστασες στὰ σύνορα τῆς Κυρήνης. Ἡ Σικελία, ὅπου βρίσκαμε τόσους σκλάβους, μᾶς εἶνε τόρα ἀποκλεισμένη!

Χτὲς ἀκόμα, γιὰ ἕνα λουτράρη καὶ τέσσαρες δούλους γιὰ τὴν κουζίνα, ἔδωκα περισσότερα λεφτὰ παρὰ ἄλλοτες γιὰ ἕνα ζευγάρι ἐλέφαντες!»

Ξετύλιξ᾽ ἕνα μακρὺ κομμάτι παπύρου, καὶ διάβασε χωρὶς ν᾽ ἀφήσει οὔτε ἕνα ἀριθμό, ὅλα τὰ ἔξοδα ποὺ κάνει ἡ Κυβέρνηση· τόσα γιὰ τὴν ἐπιδιόρθωση τῶν ναῶν, γιὰ τὴν πλακόστρωση τῶν δρόμων, γιὰ τὴν ναυπήγηση πλοίων, γιὰ τὰ μέρη ψαρέματος κοραλλίων, γιὰ τὴν ἐπέκταση τῶν Συσσιτίων καὶ γιὰ τὰ μηχανήματα στὰ μεταλλεῖα, στὴ χώρα τῶν Κανθάρων.

Οἱ ἀξιωματικοὶ ὅμως δὲν καταλαβαίνανε καλλίτερα ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες τὰ Φοινικικά, ἂν καὶ οἱ Μισθοφόροι χαιρετιούνταν μεταξύ τους στὴ γλῶσσα αὐτή. Συνειθίζανε νὰ τοποθετοῦν στοὺς στρατοὺς τῶν Βαρβάρων μερικοὺς Καρχηδονίους ἀξιωματικοὺς γιὰ νὰ χρησιμεύσουνε σὰ δραγουμάνοι. Ὕστερα ἀπὸ τὸν πόλεμο αὐτοὶ εἶχανε κρυφτεῖ, γιατὶ φοβούνταν τὶς ἐκδίκησες καὶ ὁ Ἄννων δὲν εἶχε σκεφτεῖ νὰ τοὺς πάρει μαζί του· ἄλλως τε ἡ πολὺ ὑπόκωφη φωνή του χανότανε στὸν ἀέρα.

Οἱ Ἕλληνες, σφιγμένοι στὸ σιδερένιο ζωστήρα τους τεντώνανε τ' αὐτιά προσπαθῶντας νὰ μαντέψουν τὰ λόγια του, ἐνῶ βουνίσιοι σκεπασμένοι, μὲ γοῦνες σὰν ἀρκοῦδες, τὸν κοιτάζανε μὲ δυσπιστία ἢ χασμουριόνταν ἐνῶ ἀκουμπούσανε στὸ μὲ μπρούτζινα καρφιὰ ρόπαλό τους. Οἱ Γαλάτες ἀπρόσεκτοι σαλεύανε, χαχανίζοντας, τὰ πολλά τους μαλλιά, καὶ οἱ ἄνθρωποι τῆς ἐρήμου ἀκούανε ἀκίνητοι, χωμένοι, στὰ ἀπὸ γκρίζο μαλλὶ ροῦχα τους· ἄλλοι ἐρχόντανε ἀπὸ πίσω· οἱ φύλακες, ποὺ ὁ ὄχλος ἔσπρωχνε, κοντυλούσανε πάνω στὰ ἄλογά τους, οἱ Νιγρίτες κρατούσανε στὰ χέρια τους ἀναμμένα κλωνιὰ πεύκων καὶ ὁ χοντρὸς Καρχηδόνιος ἐξακολουθοῦσε τὸ λόγο του, ἀνεβασμένος σὲ βουναλάκι πρασινάδας.

Ὡς τόσο οἱ Βάρβαροι ἀνυπομονούσανε, ψιθυρισμοὶ ἀκουστήκανε, ὁ καθένας τὸν ρωτοῦσε. Ὁ Ἄννων χειρονομοῦσε μὲ τὸ σπαθάκι του· ἐκεῖνοι ποὺ θέλανε νὰ κάνουνε τοὺς ἄλλους νὰ σωπάσουνε, φωνάζοντας δυνατώτερα, μεγαλώνανε τὸ θόρυβο.

Ἔξαφνα, κάποιος ἄνθρωπος μὲ παρουσιαστικὸ ἀδύνατο τινάχτηκε στὰ πόδια τοῦ Ἄννωνα, ἄρπαξε τὴ σάλπιγγα ἑνὸς κήρυκα, φύσηξε μέσα καὶ ὁ Σπένδιος (γιατὶ αὐτὸς εἴτανε) ἀνάγγειλε πὼς θάλεγε κάτι σπουδαῖο. Στὴ δήλωση αὐτή, ποὺ εἰπώθηκε γλήγορα σὲ πέντε διάφορες γλῶσσες, Ἑλληνική, Λατινική, Γαλατική, Λιβυκή, καὶ Βαλεαρική, οἱ ἀξιωματικοί, μισογελῶντας, μισοέκπληκτοι, ἀπαντήσανε.—«Μίλησε! μίλησε!» Ὁ Σπένδιος δίσταξε· ἔτρεμε· τέλος μιλῶντας στοὺς Λιβύους, ποὺ εἴταν οἱ πιὸ πολλοί, τοὺς εἶπε.

— «Ἀκούσατε ὅλοι τὶς φοβερὲς ἀπειλὲς αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου!»

Ὁ Ἄννων δὲ διαμαρτυρήθηκε, λοιπὸν δὲν καταλάβαινε τὰ Λιβυκὰ καὶ γιὰ νὰ ἐξακολουθήσει τὸ πείραμα! ὁ Σπέδιος ξαναεῖπε τὴν ἴδια φράση στὰ ἄλλα ἰδιώματα τῶν Βαρβάρων.

Κυτταχθήκανε μὲ ἀπορία· ἔπειτα ὅλοι, σὰν νὰ κάναν σιωπηλὴ συμφωνία, νομίζοντας ἴσως ὅτι καταλάβαινε, χαμηλώσανε τὸ κεφάλι γιὰ νὰ δείξουνε πὼς ἐπιδοκιμάζανε.

Τότες ὁ Σπένδιος ἄρχισε μὲ δυνατὴ φωνή.

— «Εἶπε πρῶτα πὼς ὅλοι οἱ θεοὶ τῶν ἄλλων λαῶν δὲν εἴτανε παρὰ ὄνειρα μπροστὰ στοὺς θεοὺς τῆς Καρχηδόνος! Σᾶς εἶπε ἀναντρους, κλέφτες, ψεύτες, σκύλους καὶ γυιοὺς σκύλας! Ἡ Δημοκρατία χωρὶς ἐσᾶς (τὸ εἶπε αὐτό!) δὲν θὰ ἀναγκαζότανε νὰ πληρώσει τὸ φόρο τῶν Ρωμαίων· καὶ μὲ τὶς ἀσωτείες σας τὴν ἐξαντλήσατε ἀπὸ μυρωδιές, ἀρώματα, σκλάβους καὶ σύλφιο, γιατὶ συνεννοσύσαστε μὲ τοὺς νομάδες στὰ σύνορα τῆς Κυρήνης. Ἀλλὰ οἱ ἔνοχοι θὰ τιμωρηθοῦνε! Διάβασε τὴν ἀπαρρίθμηση τῶν βασανιστηρίων τους· θὰ τοὺς βάλουν νὰ δουλεύουνε στὴν πλακόστρωση τῶν δρόμων, στὴ ναυπήγηση τῶν πλοίων, στὴν ἐξωράϊση τῶν Συσσιτίων καὶ θὰ στείλουν τοὺς ἄλλους νὰ σκάβουνε τὴ γῆ μέσα στὰ μεταλλεῖα, στὴ χώρα τῶν Κανθάρων».

Ὁ Σπένδιος ξανάπε τὰ ἴδια πράματα στοὺς Γαλάτες, στοὺς Ἕλληνες, στοὺς Καμπανίτες, στοὺς Βαλεάριους. Ἀναγνωρίζοντας πολλὰ ἀπὸ τὰ κύρια ὀνόματα ποὺ εἶχανε ἀκούσει τὰ αὐτιά τους, οἱ Μισθοφόροι πειστήκανε πὼς ἐξηγοῦσε μὲ ἀκρίβεια τὸ λόγο τοῦ σου-

φέτη. Μερικοὶ φωνάζανε. «Λὲς ψέματα!» Οἱ φωνές του χαθήκανε στὸ θόρυβο τῶν ἄλλων. Ὁ Σπένδιος ἐπρόσθεσε.

— «Δὲν εἴδατε πὼς ἄφησε ἔξω ἀπὸ τὸ στρατόπεδο ἐφεδρεία ἀπὸ τοὺς καβαλαρέους του; Σ' ἕνα σύνθημα θὰ τρέξουνε νὰ σᾶς σφάξουνε ὅλους».

Οἱ Βάρβαροι γυρίσανε τὰ κεφάλια τους σ' αὐτὸ τὸ μέρος κ' ἐπειδὴ τὸ πλῆθος ἔκανε τότε τόπο, φάνηκε ἀνάμεσά του, προχωρῶντας ἀργὰ σὰν φάντασμα, κάποιος ἄνθρωπος καμπουριασμένος, λιγνός, ὁλότελα γυμνὸς καὶ σκεπασμένος ὡς τὰ πλευρὰ ἀπὸ μακρυὰ μαλλιὰ ποὺ εἶχαν πάνω τους ξερὰ φύλλα, σκόνη καὶἀγκάθια.

Εἶχε τὰ νεφρὰ καὶ τὰ γόνατα ὁλογύρω τυλιγμένα μὲ πηλὸ ζυμωμένο μὲ ἄχερο καὶ κουρέλια πανί· τὸ μαλακὸ καὶ χωματόχρωμο πετσί του κρεμότανε στὰ λιγνεμένα μέλη του, σὰν κουρέλια πάνω σὲ ξερὰ κλαδιά· τὰ χέρια του τρέμανε ἀπὸ ξακολουθητικὸ τρεμούλιασμα, περπατοῦσε ἀκομπῶντας σὲ ραβδὶ ἀπὸ ἐλληά.

Ἔφτασε κοντὰ στοὺς Νιγρήτες ποὺ κρατούσανε τοὺς πυρσούς. Κάτι σὰ βλακώδικο γέλοιο ἔδειχνε τὰ ὠχρά του γούλια· τὰ μεγάλα τρομαγμένα μάτια του κυττάζανε τὸ πλῆθος τῶν Βαρβάρων γύρω του.

Ἀλλά, ἀφίνοντας φωνὴ τρόμου, ρίχτηκε πίσω τους καὶ προφυλαττότανε μὲ τὸ σῶμα τους· τραύλιζε: — «Νάτους! νάτους!» δείχνοντας τοὺς φύλακας τοῦ Σουφέτη, ἀκίνητους στὶς ἀστραφτερὲς πανοπλίες τους. Τὰ ἄλογά τους χτυπούσανε τὶς ὁπλές τους θαμπωμένα ἀπὸ τὴ λάμψη τῶν πυρσῶν, ποὺ σπινθηροβολούσανε

στὸ σκοτάδι· τὸ ἀνθρώπινο φάντασμα σφάδαζε καὶ οὐρλιαζε: — «Τοὺς σκοτώσανε!»

Στὶς λέξεις αὐτές, ποὺ φώναζε σὲ γλῶσσα Βαλεαρική, τρέξαν ἐκεῖ Βαλεάριοι καὶ τὸν ἀναγνωρίσανε· χωρὶς νὰ τοὺς ἀπαντήσει ἐπανάλαβε:

— «Ναί, τοὺς σκοτώσανε ὅλους, ὅλους! τοὺς ζουπίξανε σὰ σταφύλια! τὰ ὄμορφα παλληκάρια! τοὺς σφενδονιστές! τοὺς συντρόφους μου, τοὺς δικούς σας!»

Τοῦ δώσανε νὰ πιεῖ κρασὶ καὶ ἔκλαψε· ὕστερα ξεχύθηκε σὲ λόγια.

Ὁ Σπένδιος δύσκολα συγκρατοῦσε τὴ χαρά του,— ἐξηγῶντας κιόλας στοὺς Ἕλληνες καὶ στοὺς Λιβύους τὰ φοβερὰ πράματα ποὺ διηγόταν, ὁ Ζαρφᾶς· δὲ μποροῦσε νὰ πιστέψει σὲ πόσο κατάλληλη ὥρα ἐρχότανε. Οἱ Βαλεάριοι κιτρινίζανε μαθένοντας πὼς σκοτωθήκανε οἱ σύντροφοί τους.

Εἴτανε στρατὸς ἀπὸ τριακόσιους σφενδονιστές, ποὺ εἶχανε ξεμπαρκάρει τὴν παραμονὴ καὶ ποὺ εἶχανε κοιμηθεῖ τὴ μέρα ἐκείνη πάρα πολὺ ἀργά· ὅταν φτάσανε στὴν πλατεία τοῦ Χαμών, οἱ Βάρβαροι εἴτανε φευγάτοι καὶ βρισκόντανε ἀνυπεράσπιστοι, ἐπειδὴ οἱ ἀπὸ ἄργιλο σφαῖρες τους εἶχανε φορτωθεῖ στὶς καμῆλες μὲ τὶς ἄλλες ἀποσκευές. Τοὺς ἀφήσανε νὰ μποῦνε στὸ δρόμο τοῦ Σατέμπι ὡς τὴ βαλανιδένια πόρτα μὲ τὶς μπρούντζινες πλάκες· τότες ὁ λαός, μ᾽ ἕνα κίνημα, ρίχτηκε καταπάνω τους. Πραγματικά, οἱ στρατιῶτες θυμηθήκανε κάποια μεγάλη φωνή· ὁ Σπένδιος, ποὺ ἔφευγε μὲ τὶς πρῶτες φάλαγγες, δὲν τὴν εἶχε ἀκούσει· ὕστερα βάλανε τὰ πτώματα στὴν ἀγκαλιὰ τῶν θεῶν—ποὺ εἴτανε γύρω στὸ ναὸ τοῦ Χαμών. Τοὺς κα-

τηγορήσανε γιὰ ὅλα τὰ κακουργήματα τῶν Μισθοφόρων· τὴ λαιμαργία τους, τὶς κλεψιές τους, τὶς ἀσέβειές τους, τὶς περιφρονήσεις τους, καὶ τὸ φόνο τῶν ψαριῶν στὸν κῆπο τῆς Σαλαμπώ. Κάνανε ἄτιμους ἀκρωτηριασμοὺς στὰ σώματά τους· οἱ παπάδες κάψανε τὰ μαλλιά τους γιὰ νὰ βασανίσουνε τὴν ψυχή τους· τοὺς κρεμάσανε σὲ κομμάτια στὰ μαγαζιὰ τῶν χασάπηδων· μερικοὶ μάλιστα χώσανε στὰ κρέατά τους τὰ δόντια, καὶ τὸ βράδυ, γιὰ νὰ γλυτώσουν ἀνάψανε πυρὲς στὰ σταυροδρόδια.

Αὐτὲς εἴτανε οἱ φλόγες ποὺ λάμπανε ἀπὸ μακρυὰ στὴ λίμνη. Ἐπειδὴ ὅμως μερικὰ σπίτια πήρανε φωτιὰ ρίξανε γλήγορα ἀπὸ τοὺς τοίχους τὰ πτώματα ποὺ μέναν καὶ ἐκείνους ποὺ ψυχομαχούσανε· ὁ Ζαρφᾶς ὡς στὴν ἄλλη μέρα εἶχε μείνει μέσα στοὺς καλαμιῶνες, στὴν ὄχτη τῆς λίμνης· ὕστερα περιπλανήθηκε στὴν πεδιάδα, γυρεύοντας τὸν στρατὸ ἀπὸ τὰ ἴχνη τῶν βημάτων στὸ σκοτάδι Τὸ πρωί, κρυβότανε στὶς σπηλιές, ξανάρχιζε τὸ περπάτημα, μὲ τὶς ματωμένες πληγές του, πεινασμένος, ἄρρωστος, ζῶντας ἀπὸ ρίζες καὶ ψωφίμια· μιὰ μέρα τέλος, εἶδε λόγχες στὸν ὁρίζοντα, καὶ τὶς εἶχε ἀκολουθήσει, γιατὶ τὸ μυαλό του εἶχε σαλέψει ἀπὸ τὶς τρομάρες καὶ τὶς στερήσεις. Ἡ ἀγανάκτηση τῶν στρατιωτῶν, ποὺ συγκρατιότανε ἐνόσω μιλοῦσε, ξέσπασε σὰ θύελλα· θέλησε νὰ σφάξουνε τοὺς φύλακες μὲ τὸ Σουφέτη. Μερικοὶ μπήκανε στὴ μέση, λέγοντας πὼς ἔπρεπε νὰ τὸν ἀκούσουνε καὶ νὰ μάθουνε τουλάχιστο ἂν ξαναπληρωθοῦνε. Τότες ὅλοι φωνάξανε «τὰ λεφτά μας!» Ὁ Ἄννων τοὺς ἀπάντησε πὼς τὰ εἶχε φέρει.

Τρέξανε στὶς ἐμπροστοφυλακὲς καὶ οἱ ἀποσκευὲς τοῦ Σουφέτη ποὺ τὶς σπρώχνανε οἱ Βάρβαροι ἤρθανε στὴ μέση τῶν σκηνῶν, χωρὶς νὰ περιμένουν τοὺς σκλάβους· γλήγορα-γλήγορα ἀνοίγανε τὰ πανέρια· ηὕρανε μέσα μανδύας ἀπὸ θάκινθο, σφουγγάρια, μαχαιράκια, βούρτσες, ἀρώματα, καὶ ὀβελίσκους ἀπὸ ἀντιμόνιο γιὰ βάψιμο τῶν ματιῶν, ὅλα πράματα τῶν φυλάκων, ἀνθρώπων πλουσίων συνειθισμένων στὶς λεπτότητες αὐτές. Ὕστερα ἀνακαλύψανε πάνω σὲ μιὰ καμήλα κάποια μεγάλη μπρούντζινη λεκάνη· εἴτανε τοῦ Σουφέτη γιὰ νὰ κάνει μπάνια ταξιδεύοντας· γιατὶ εἶχε πάρει κάθε προφύλαξη, ὥστε νὰ ἐάλλει ἀκόμα μέσα σὲ κλουβιὰ νιφίτσες τῆς Ἑκατομπύλου ποὺ τοῦ τὶς καίγανε ζωντανάντανές, γιὰ νὰ κάνουνε τὸ ζεστό πιοτό του.

Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἀρρώστια τοῦ ἄνοιγε πολὺ τὴν ὄρεξη, ὑρῆρχαν ἐκεῖ ἐπίσης πολλὰ τρόφιμα καὶ πολλὰ κρασιά, σαλαμοῦρα, κρέατα καὶ ψάρια μὲ μέλι, μικρὰ δοχεῖα τῆς Κομαγινῆς ἀναλυμένο πάχος χήνας, σκεπασμένο ἀπὸ χιόνι, λιανισμένο ἄχερο. Οἱ προμήθειες εἴτανε σημαντικὲς ὅσο ἀνοίγανε τὰ πανέρια, φαινόντανε κι ἄλλες, καὶ γέλια ξεσπούσανε σὰν κύματα ποὺ ἀλληλοδέρνονται.

Ὅσο γιὰ τὰ μισθὰ τῶν Μισθοφόρων, αὐτὰ γέμιζαν περίπου δυὸ κοφίνια σπαρτόπλεχτα· ἔβλεπε μάλιστα κανεὶς στὴν μιά, ἀπὸ τὰ πετσένια ἐκεῖνα δισκάρια ποὺ χρησιμοποιοῦσε ἡ Δημοκρατία γιὰ νὰ ἐξοικονομάει σὲ μετρητά.

Καὶ ἐπειδὴ οἱ Βάρβαροι δείχνανε μεγάλη ἀπορία, ὁ Ἄννων τοὺς ἐδήλωσε πὼς ἐπειδὴ οἱ λογαριασμοί τους

εἴτανε πολὺ δύσκολοι, οἱ Γέροντες (γερουσιαστές), δὲν εἶχανε καιρὸ νὰ τοὺς ἐξετάσουν.

Τοὺς στείλανε γιὰ τὴν ὥρα αὐτά.

Τότες ὅλα ἀναποδογυριστήκανε· τὰ ἀλόγατα καὶ οἱ δοῦλοι, τὸ φορεῖο, οἱ προμήθειες, οἱ ἀποσκευὲς· οἱ στρατιῶτες πήρανε τὰ λεφτὰ ἀπὸ τὰ τσουβάλια γιὰ νὰ λιθοβολήσουνε τὸν Ἄννωνα. Μὲ πολλὴ δυσκολία μπόρεσε ν' ἀνεβεῖ σ' ἕνα γάϊδαρο· ἔφευγε τραβῶντας τίς τρίχες του, οὐρλιάζοντας, κλαίοντας, σπρωχνόμενος, τσακισμένος καὶ παρακαλῶντας ὅλους τοὺς Θεοὺς νὰ καταραστοῦνε τὸ στρατό. Τὸ μεγάλο ἀπὸ πολύτιμες πέτρες περιδέραιό του ἀνεβοκατέβαινε ὡς στ' αὐτιά του. Κρατοῦσε μὲ τὰ δόντια του τὸν πολὺ μακρὺ μανδύα του ποὺ σερνότανε, ἀπὸ μακρυὰ οἱ Βάρβαροι τοῦ φωνάζανε.—«Φύγε, ἄναντρε! γουροῦνι, κάθαρμα τοῦ Μολώχ! ὁ διάβολος νὰ πάρει τὰ λεφτά σου καὶ σένα πιὸ γλήγορα! πιὸ γλήγορα!» Ἡ φρουρὰ ὑποχωρῶντας κάλπαζε πλάϊ του.

Ὁ θυμὸς ὅμως τῶν Βαρβάρων δὲν πέρασε.

Θυμηθήκανε πὼς πολλοὶ ἀπὸ κείνους πούχανε φύγει γιὰ τὴν Καρχηδόνα, δὲν εἶχανε ξαναγυρίσει· τοὺς εἶχανε σκοτώσει χωρὶς ἄλλο. Τόση ἀδικία τοὺς ἐξερέθισε καὶ ἀρχίσανε νὰ βγάζουνε τὰ κοντάρια τῶν σκηνῶν, νὰ τυλίγουνε τοὺς μανδύας τους, νὰ βάζουνε χαλινάρια στὰ ἀλόγατά τους· ὁ καθένας πῆρε τὴν περικεφαλαία του καὶ τὸ σπαθί του, σὲ μιὰ στιγμὴ ὅλα ἑτοιμαστήκανε. Ὅσοι δὲν εἶχανε ὅπλα, ὁρμήσανε στὸ δάσος γιὰ νὰ κόψουνε ρόπαλα.

Ξημέρωνε· οἱ κάτοικοι τῆς Σίκκας ποὺ εἶχανε ξυπνήσει κυκλοφορούσανε στοὺς δρόμους· «πηγαίνουνε

στὴν Καρχηδόνα», λέγανε καὶ ἡ φήμη αὐτὴ σὲ λίγο διαδόθηκε στὰ περίχωρα.

Ἀπὸ κάθε μονοπάτι, ἀπὸ κάθε λόγγο, ξεφυτρώνανε ἄνθρωποι. Φαινόνταν πιστικοὶ ποὺ κατεβαίνανε ἀπὸ τὰ βουνὰ τρέχοντας.

Ἔπειτα, ἅμα φύγανε οἱ Βάρβαροι, ὁ Σπένδιος ἔκανε τὸ γῦρο τῆς πεδιάδας, καβαλημένος σ' ἕνα ἐπιβήτορα Φοινικικὸ καὶ μὲ τὸ σκλάβο του ποὺ δδηγοῦσε ἕνα τρίτο ἄλογο.

Μιὰ σκηνὴ μονάχα εἶχε μείνει. Ὁ Σπένδιος μπῆκε μέσα.

— «Σήκω, ἀφέντη, σήκω ! φεύγομαι !»

— «Ποῦ πηγαίνετε λοιπόν ;» ρώτησε ὁ Μάτο.

— «Στὴν Καρχηδόνα !» φώναξε ὁ Σπένδιος.

Ὁ Μάτο πετάχτηκε πάνω στ ἄλογό του, ποὺ ὁ σκλάβος κρατοῦσε στὴν πόρτα.

III

Η ΣΑΛΑΜΠΩ

Τὸ φεγγάρι ἔβγαινε μέσα ἀπὸ τὰ κύματα καὶ πάνω στὴν πόλη, ποὺ τὴ σκέπαζε ἀκόμα τὸ σκότος, σημεῖα φωτεινά, λευκότητες λάμπανε· ὁ ἄξωνας ἑνὸς ἅρματος σὲ κάποια αὐλή, κάποιο κουρέλλι πανένιο κρεμασμένο, ἡ γωνία ἑνὸς τοίχου, κάποιο χρυσὸ περιδέραιο στὸ στῆθος ἑνὸς Θεοῦ.

Οἱ γυαλένιες σφαῖρες πάνω στὶς στέγες τῶν ναῶν ἀκτινοβολούσανε καὶ δῶ καὶ κεῖ σὰ μεγάλα διαμάντια. Κάποια ὅμως ἀόριστα ἐρείπια, σωροὶ μαύρου χώματος, κῆποι σχηματίζανε ὄγκους πιὸ σκούρους ἀκόμα στὸ σκοτάδι καὶ κάτω ἀπὸ τὴ Μάλκα, δίχτυα ψαράδων ἁπλωνόντανε ἀπὸ σπίτι σὲ σπίτι, σὰν γιγάντιες νυχτερίδες ποὺ ξεδιπλώνουνε τὰ φτερά τους. Δὲν ἀκουότανε πιὰ τὸ τρίξιμο τῶν ὑδραυλικῶν τροχῶν, ποὺ φέρνανε τὸ νερὸ στὸ τελευταῖο πάτωμα τῶν παλατιῶν· καὶ ἀνάμεσα σέ ταράτσες καμήλες ἀναπαυόντανε ἥσυχα, ξαπλωμένες μπρούμυτα, ὅπως οἱ στρουθοκάμηλοι. Οἱ πορτιέρηδες κοιμόντανε στοὺς δρόμους πάνω στὸ κατῶφλι τῶν σπιτιῶν· ἡ σκιὰ τῶν κολοσσῶν ἁπλωνότανε στὶς ἔρημες πλατείες· μακρυὰ κάποτε ὁ καπνὸς κάποιας θυσίας, ποὺ ἀκόμα ἔκαιγε, ἀνέβαινε ἀπὸ τὰ μπρούντζινα πλακοκεραμίδια κ᾽ ἡ βαρειὰ αὔρα ἔφερνε μὲ μοσκοβολιὲς τῶν ἀρωμάτων τὶς εὐωδίες τῆς θάλασσας τὶς

ἀναθυμίασες τῶν τειχῶν ζεσταμένες ἀπὸ τὸν ἥλιο. Ὁλόγυρα στὴν Καρχηδόνα τ᾽ ἀκίνητα νερὰ ἀστραποκοποῦσανε, γιατὶ τὸ φεγγάρι σκορποῦσε τὴ λάμψη του καὶ στὸν κόρφο ποὺ εἴτανε τριγυρισμένος ἀπὸ βουνὰ καὶ στὴν λίμνη τῆς Τύνιδος, ὅπου φοινικόπτερα ἀνάμεσα στὰ στρώματα ἄμμου σχηματίζανε μακρυὲς τριανταφυλλόχρωμες γραμμές. Ἐνῶ πιὸ πέρα, κάτω ἀπὸ τὶς κατακόμβες, ἡ ἁρμυρὴ λιμνοθάλασσα λαμποκοποῦσε σὰν κομμάτι ἀσήμι.

Ὁ θόλος τοῦ γαλάζιου οὐρανοῦ χανώτανε στὸν ὁρίζοντα, ἀπὸ ἕνα μέρος μέσα στὶς σκονισμένες πεδιάδες, ἀπὸ τὸ ἄλλο στὶς πάχνες τῆς θάλασσας καὶ στὴν κορφὴ τῆς Ἀκροπόλεως τὰ πυραμοειδῆ κυπαρίσσια ποὺ περιστοιχίζανε τὸ ναὸ τοῦ Ἐσμοὺν σειόντανε καὶ κάνανε κάποιο φλοίσβημα, σὰν τὰ ρυθμικὰ κύματα ποὺ χτυποῦσανε ἀργὰ στὴν προκυμαία, κάτω ἀπὸ τὶς ἐπάλξεις.

Ἡ Σαλαμπὼ ἀνέβηκε στὴν ταράτσα τοῦ παλατιοῦ της βασταζόμενη ἀπὸ μιὰ σκλάβα ποὺ βαστοῦσε σὲ σιδερένιο πιάτο ἀναμμένα κάρβουνα.

Στὴ μέση τῆς ταράτσας εἴτανε ἕνα μικρὸ φιλντισένιο κρεββάτι, σκεπασμένο μὲ δέρματα λυγγός, μὲ μαξιλάρια ἀπὸ φτερὰ παπαγάλου, ζώου γιὰ τοὺς χρησμοὺς ποὺ εἴτανε ἀφιερωμένο στοὺς Θεοὺς καὶ στὶς τέσσερες γωνίες ὑψωνόντανε τέσσαρα μεγάλα δοχεῖα γεμάτα νάρδο, θυμίαμα, κινάμωμο καὶ μῦρο. Ἡ σκλάβα ἄναψε τ᾽ ἀρώματα. Ἡ Σαλαμπὼ κύτταζε τὸν πολικὸ ἀστέρα· χαιρέτησε ἀργὰ τὰ τέσσερα σημεῖα τοῦ οὐρανοῦ καὶ γονάτισε στὸ ἔδαφος ἀνάμεσα στὴ γαλάζια σκόνη ποὺ εἴτανε σπαρμένη μὲ χρυσᾶ ἄστρα, σὰν ἀπομίμηση τοῦ

στερεώματος. Ἔπειτα μὲ τοὺς δυὸ ἀγκῶνες στὰ πλευρά, μὲ τὰ μπράτσα κατάϊσια, μὲ τὰ χέρια ἀνοιχτὰ ἀναποδογυρίζοντας τὸ κεφάλι κάτω ἀπὸ τὶς ἀχτίδες τοῦ φεγγαριοῦ, εἶπε— «Ὦ Ραββέτνα!.. Βααλέτ!.. Ταγίτ!» καὶ ἡ φωνή της σερνότανε σὰν παράπονο, σὰν γιὰ νὰ φωνάξει κάποιον. — «Ἀναΐτις! Ἀστάρτη! Δερκέτη! Ἀστορέθη! Μύλιττα! Ἀθάρα! Ἔλισσα! Τιραθά!... Μὰ τὰ κρυμμένα σύμβολα—μὰ τὰ ἠχητικὰ σεῖτρα— μὰ τὰ αὐλάκια τῆς γῆς— μὰ τὴν αἰώνια σιωπὴ καὶ τὴν αἰώνια γονιμότητα— ἐσένα ποὺ κυβερνᾶς τὴ ζοφερὴ θάλασσα καὶ τὶς γαλάζιες ἀκρογιαλιὲς, ὦ Βασίλισσα τῶν ὑγρῶν πραμάτων, χαῖρε!»

Ταλαντεύθηκε ὁλόκορμα δυὸ ἢ τρεῖς φορές, ἔπειτα ρίχτηκε μὲ τὸ μέτωπο στὴ σκόνη, μὲ τὰ χέρια ἁπλωμένα.

Ἡ σκλάβα της τὴν σήκωσε ἐλαφρυὰ—γιατὶ ἔπρεπε σύμφωνα μὲ τὶς ἱεροτελεστίες νὰ ἔρθει κάποιος ν' ἀποσπάσει τὸν προσευχόμενο ἀπὸ τὴ γονυκλισία του· εἴτανε σὰν νὰ τοῦ ἔλεγε ὅτι οἱ Θεοὶ τὸν δεχόντανε, καὶ ἡ βάγια τῆς Σαλαμπὼ δὲν ξεχνοῦσε ποτὲ τὸ εὐλαβικὸ αὐτὸ καθῆκον.

Ἔμποροι τῆς Δαρυτινῆς Γετουλίας τὴν εἶχανε φέρει πολὺ μικρή, καὶ ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωσή της δὲ θέλησε νὰ ἐγκαταλείψει τοὺς ἀφέντες της, ὅπως τὸ ἀπόδειχνε τὸ δεξί της αὐτί, ποὺ εἴτανε τρυπημένο μὲ μεγάλη τρύπα. Ἕνα φουστάνι μὲ πολύχρωμες γραμμές, σφίγγοντάς της τὰ γοφιά, κατέβαινε ὣς στοὺς ἀστράγαλούς της, ὅπου χτυπούσανε ὁ ἕνας ἐπάνω στὸν ἄλλο δυὸ χαλκάδες ἀπὸ καλάι. Τὸ πρόσωπό της λίγο πλατύ, εἴτανε κίτρινο σὰν τὴ χλαμύδα της.

Ἀσημένιες βελόνες πολὺ μακρυὲς σχηματίζανε ἥλιο πίσω ἀπὸ τὸ κεφάλι της· εἶχε ἐπάνω στὸ ρουθοῦνι της κοραλένιο κουμπὶ καὶ στεκότανε κοντὰ στὸ κρεββάτι, πιὸ ἴσια ἀπὸ στήλη καὶ μὲ τὰ βλέφαρα χαμηλωμένα.

Ἡ Σαλαμπὼ προχώρησε ὡς στὴν ἄκρη τῆς ταράτσας. Τὰ μάτια της, γιὰ μιὰ στιγμή, κυτάζανε τὸν ὁρίζοντα, ἔπειτα χαμηλώσανε στὴν ἀποκοιμισμένη πόλη κι ὁ ἀναστεναγμὸς ποὺ ἔβγαλε, ξεσηκώνοντας τὰ στήθη της, ἔκανε νὰ κυματίσει ὁλόκληρη ἡ μακρυά της ἄσπρη χλαμύδα ποὺ κρεμότανε γύρω της, χωρὶς πόρπη, οὔτε ζώνη. Τὰ σανδάλια της μὲ ἀνάγυρτες μύτες ἐξαφανιζόντανε μέσα στοὺς σμάραγδους καὶ τὰ ξέπλεχα μαλλιά της γεμίζανε ἕνα δίχτυ ἀπὸ κλωστὲς πορφυρένιες.

Ἀλλὰ σήκωσε τὸ κεφάλι γιὰ νὰ κυτάξει τὸ φεγγάρι καὶ σμίγοντας στὰ λόγια της ἀποσπάσματα ὕμνου ψιθύρισε :

— «Πόσο ἐλαφριὰ γυρνᾶς βασταζόμενη ἀπὸ τὸν ἀψηλάφητο αἰθέρα. Εὐγενίζεται γύρω σου καὶ ἡ κίνηση τῆς φορᾶς σου μοιράζει τοὺς ἀγέρες καὶ τὶς γόνιμες πάχνες. Ἀνάλογα σάν, ὅταν γεμίζεις κι ὅταν λειψένεις, μεγαλώνουνε καὶ μικραίνουνε τὰ μάτια τῆς γάτας καὶ τὰ στίγματα τοῦ πάνθηρα. Οἱ παντρεμμένες ξεφωνίζουν τὸ ὄνομά σου, ὅταν τὶς πιάνουν οἱ πόνοι γιὰ νὰ γεννήσουν. Γεμίζεις τὰ κοχύλια. Κάνεις νὰ βράζουνε τὰ κρασιά! Σαπίζεις τὰ πτώματα! Σχηματίζεις τὰ μαργαριτάρια στὸ βυθὸ τῆς θάλασσας!

«Καὶ ὅλα τὰ σπέρματα, ὦ Θεά! βράζουνε στὰ σκοτεινὰ βάθη τῆς ὑγρασίας σου.

«Ὅταν φαίνεσαι, σκορπίζεται ἕνα γαλήνεμα στὴ

γῆ· τὰ λουλούδια κλείουνε, τὰ κύματα πέφτουν, οἱ κουρασμένοι ἄνθρωποι ἁπλώνουνε τὸ στῆθος πρὸς ἐσένα, κι ὁ κόσμος μὲ τοὺς ὠκεανούς του καὶ τὰ βουνά του, σὰν σὲ καθρέφτη, κυτάζεται στὸ πρόσωπό σου. Εἶσαι ἄσπρη, γλυκειά, φωτεινή, ἄσπιλη, βοηθητική, ἐξαγνιστική, ἥρεμη».

Τὸ μισοφέγγαρο εἴτανε τότες ἐπάνω ἀπὸ τὸ βουνὸ τῶν Θερμῶν Νερῶν, στὸ ἄνοιγμα τῶν δυὸ κορφῶν του, ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ τοῦ κόρφου. Κάτωθε εἴτανε ἕνα μικρὸ ἄστρο καὶ ὁλόγυρα ἕνας ὠχρὸς κύκλος. Ἡ Σαλαμπὼ ξακολούθησε:

— «Ἀλλὰ εἶσαι τρομερή, ἀφέντισσα!.. Ἀπὸ σένα γεννιοῦνται τὰ τέρατα, τὰ τρομαχτικὰ φαντάσματα, τὰ ψεύτικα ὄνειρα· τὰ μάτια σου καταβροχθίζουνε τὶς πέτρες τῶν κτιρίων, καὶ οἱ πίθηκοι εἶναι ἄρρωστοι κάθε φορὰ ποὺ ξανανιόνεις.

«Ποῦ πᾶς λοιπόν; Γιατὶ ἀλλάζεις τὰ σχήματά σου, αἰώνια; Ἄλλοτες λεπτὴ γυρμένη, γλυστρᾶς στὰ διαστήματα σὰν γαλέρα χωρὶς ἄρμενα, ἢ ἀνάμεσα στὰ ἄστρα μοιάζεις μὲ πιστικὸ ποὺ φυλάει τὸ ποίμνιό του. Ἀστραφτερὴ καὶ στρογγυλή, ἀγγίζεις τὴν κορφὴ τῶν βουνῶν σὰν τροχὸς ἅρματος.

«Ὦ Τανίτ! μ' ἀγαπᾶς, δὲν εἶνε ἔτσι; Σὲ κύτταζα τόσο! Μὰ ὄχι! τρέχεις στὸ γαλάζιο χρῶμα σου καὶ ἐγὼ μένω στὴν ἀκίνητη γῆ.

«Ἰαανάχ, πάρε τὸ νεμπάλ σου καὶ παῖξε σιγανὰ στὴν ἀσημένια χόρδα, γιατὶ ἡ καρδιά μου εἶνε θλιμμένη!»

Ἡ σκλάβα σήκωσε κάτι σὰν ἅρπα ἀπὸ ξύλο ἔβενο πιὸ ψηλὴ ἀπὸ κείνη, καὶ τρίγωνη σὰ δέλτα· στερέωσε

τὴν ἄκρη της σὲ κρυσταλλένιο γλόμπο καὶ μὲ τὰ δυὸ χέρια ἄρχισε νὰ παίζει.

Οἱ ἦχοι διαδεχόντανε ὁ ἕνας τὸν ἄλλο, ὑπόκωφοι καὶ κατρακυλιστοὶ σὰν βούϊσμα μελισσῶν, καὶ ὅλο βροντερότεροι πετούσανε στὴ νύχτα μὲ τὸ παράπονο τῶν κυμάτων καὶ τὸ φρικίασμα τῶν μεγάλων δέντρων στὴν κορφὴ τῆς Ἀκροπόλεως.

— «Σῶπα !» φώναξε ἡ Σαλαμπώ.

— «Τί ἔχεις λοιπόν, ἀφέντισσα : Ἡ αὔρα ποὺ φυσάει, ἕνα σύννεφο ποὺ περνάει, ὅλα τόρα σὲ ἀνησυχοῦνε καὶ σὲ ταράζουνε ! »

— «Δὲν ξέρω», εἶπε.

— «Κουράζεσαι μὲ τὶς προσευχὲς ποὺ βαστοῦνε πάρα πολύ !

— «Ὦ ! Ταανάχ, ἤθελα νὰ λυώσω προσευχόμενη σὰ λουλοῦδι μέσα σὲ κρασί !

— «Μὴν εἶναι ἴσως ὁ καπνὸς τῶν ἀρωμάτων σου ;

— «Ὄχι, εἶπε ἡ Σαλαμπώ· τὸ πνεῦμα τῶν θεῶν κατοικεῖ στὶς καλὲς μυρωδιές».

Τότες ἡ σκλάβα τῆς μίλησε γιὰ τὸν πατέρα της. Νομίζανε πὼς εἶχε φύγει πρὸς τὴν χώρα τοῦ ἠλέκτρου πίσω ἀπὸ τὶς στήλες τῆς Μελκάρθ.

— Μὰ κι ἂν δὲν ξαναγυρίσει—ἔλεγε, «θὰ πρέπει ὅμως, ἀφοῦ αὐτὸ εἶταν ἡ θέλησή του, νὰ διαλέξεις ἕνα ἄντρα ἀπὸ τοὺς γυιοὺς τῶν Γερόντων, καὶ τότες ἡ λύπη σου θὰ φύγει στὴν ἀγκαλιὰ κάποιου ἄντρα.

— «Γιατί ;» ρώτησε ἡ νέα. Ὅλοι ὅσους εἶχε ἰδεῖ τῆς προκαλούσανε φρίκη μὲ τὰ σὰν ἀγριμιοῦ γέλια τους καὶ τὰ χοντροκομμένα μέλη τους.

— Κάποτε, Ταανάχ, νομίζω πὼς βγαίνουν ἀπὸ τὰ

τρίσβαθά μου ζεστές, πνοὲς πιὸ βαρειὲς ἀπὸ τοὺς ἀτμοὺς ἡφαιστείου. Φωνὲς μὲ φωνάζουνε, σφαῖρα πύρινη κυλάει καὶ ἀνεβαίνει στὸ στῆθος μου, καὶ μὲ πνίγει, θὰ πεθάνω· καὶ ἔπειτα, κάτι γλυκὸ μπαίνει στὴ σάρκα μου ποὺ τρέχει ἀπὸ τὸ μέτωπό μου ὡς στὰ πόδια μου· κάποια θωπεία μ᾽ ἀγκαλιάζει καὶ νοιώθω τὸν ἑαυτό μου νὰ τσακίζεται σὰ νάπεφτε ἐπάνω μου κάποιος θεός, ὦ! θὰ ἤθελα νὰ χαθῶ στὴ σκοτεινιὰ τῶν νυχτιῶν, στὰ νερὰ τῶν πηγῶν, στὸ χυμὸ τῶν δέντρων, νὰ βγῶ ἀπ᾽ τὸ σῶμα μου, νὰ μὴν εἶμαι παρὰ μιὰ πνοή, μιὰ ἀχτίδα καὶ νὰ γλυστρήσω, ν᾽ ἀνεβῶ ὡς στὰ σένα, ὦ Μητέρα!»

Σήκωσε ὅσο μποροῦσε ψηλὰ τὰ χέρια της τεντώνοντας τὸ κορμί της, ποὺ μὲ τὸ μακρύ του φόρεμα εἶταν᾽ ὠχρὸ κι ἀνάλαφρο σὰν τὸ φεγγάρι. Ὕστερα ξανάπεσε στὸ φιλντισένιο κρεββάτι λαχανιασμένη· ἀλλὰ ἡ Ταανὰχ τῆς πέρασε στὸ λαιμὸ ἕνα κεχλιμπαρένιο περιδέραιο μὲ δόντια δερφινιοῦ γιὰ νὰ διώξει τὶς τρομάρες καὶ ἡ Σαλαμπὼ εἶπε μὲ φωνὴ σχεδὸν σβυσμένη. —«Πήγαινε νὰ μοῦ φωνάξεις τὸ Σαχαμπαρίμ».

Ὁ πατέρας της δὲ θέλησε νὰ μπεῖ στὸ σχολεῖο τῶν ἱερειῶν καὶ οὔτε νὰ τῆς μάθουν τίποτα ἀπὸ τὴ λαϊκὴ Ταγίτ. Τὴν φύλαγε γιὰ κάποιο συνοικέσιο ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ φανεῖ χρήσιμο γιὰ τὴν πολιτική του, καὶ γι᾽ αὐτὸ ἡ Σαλαμπὼ ζοῦσε μονάχη μέσα στὸ παλάτι αὐτό· ἡ μητέρα της εἶτανε πεθαμένη ἀπὸ πολὺν καιρό.

Εἶχε μεγαλώσει μὲ τὶς δίαιτες, τὶς νηστεῖες καὶ τοὺς καθαρμοὺς πάντα τριγυρισμένη ἀπὸ θαυμάσια καὶ σοβαρὰ πράματα, μὲ τὸ κορμὶ χορτασμένο ἀπὸ ἀρώματα καὶ μὲ τὴν ψυχὴ πλημμυρισμένη ἀπὸ προσευχές. Ποτὲς δὲν εἶχε δοκιμάσει κρασί, οὔτε φάει κρέατα, οὔτε

ἀγγίσει ἀκάθαρτο ζῶο, οὔτε βάλει τὸ πόδι της σὲ σπίτι πεθαμένου.

Δὲν ἤξερε τὰ κρυφὰ εἴδωλα γιατὶ ἐπειδὴ κάθε θεὸς ἐκδηλωνότανε μὲ διάφορα σχήματα, θρησκεῖες πολλὲς φορὲς ἀλληλοσυγκρουόμενες φανερώνανε μαζὶ τὸ ἴδιο δόγμα, καὶ ἡ Σαλαμπὼ προσκυνοῦσε τὴ Θεὰ στὴν ἀστερικήν της ἀπεικόνιση.

Κάποια ἐπίδραση εἶχε κατεβεῖ ἀπὸ τὸ φεγγάρι ἐπάνω στὴν παρθένα· ὅταν τὸ ἄστρο μίκραινε, ἡ Σαλαμπὼ ἀδυνατοῦσε. Ἀποχαυνωμένη ὅλη τὴ μέρα, ξαναζωντάνευε τὴ νύχτα. Σὲ μιὰ ἔκλειψη κόντεψε νὰ πεθάνει.

Ἀλλὰ ἡ Ραββέτνα ζηλεύοντας ἐκδικότανε τὴν παρθενία αὐτὴ ποὺ ἀπόφευγε τὶς θυσίες της καὶ τυραννοῦσε τὴ Σαλαμπὼ μὲ ἐνόχλησες ποὺ γενόντανε πιὸ δυνατὲς γιατὶ εἴτανε ἀόριστες, ἁπλωμένες στὴν πίστη αὐτὴ καὶ ζωντανεμένες ἀπ' αὐτή.

Ἀδιάκοπα ἡ κόρη τοῦ Ἀμίλκα ἀνησυχοῦσε γιὰ τὴν Τανίτ. Εἶχε μάθει τὶς περιπέτειές της, τὰ ταξίδια της καὶ ὅλα τὰ ὀνόματά της, ποὺ τὰ ἐπαναλάβαινε χωρὶς νὰ ἔχουνε γι' αὐτὴ ξεκάθαρη σημασία. Γιὰ νὰ εἰσδύσει στὰ βάθη τοῦ δόγματος της, ἤθελε νὰ γνωρίσει στὸ μυστικότερο μέρος τοῦ ναοῦ τὸ ἀρχαῖο εἴδωλο μὲ τὸ μεγαλόπρεπο μανδύα ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἐξαρτώνταν τὰ πεπρωμένα τῆς Καρχηδόνος,—γιατὶ ἡ ἰδέα κάποιου Θεοῦ δὲ ξεδιάλυνε καθαρὰ ἀπ' τὴν παράστασή του καὶ μὲ τὸ νὰ κρατήσει ἢ νὰ ἰδεῖ τὸ εἴδωλό του, εἴτανε σὰν νὰ τοῦ ἔπερνε κάτι ἀπὸ τὴν ἀρετή του, καὶ κάπως νὰ τὸν κυριαρχήσει.

Ἡ Σαλαμπὼ γύρισε. Εἶχε ἀναγνωρίσει τὸν κρότο

τῶν μικρῶν χρυσῶν κουδουνιῶν ποὺ ὁ Σαχαμπαρὶμ φοροῦσε στὴν ἄκρη τοῦ ρούχου του.

Ἀνέβηκε τὶς σκάλες· ὕστερα, ἅμα ἔφτασε στὸ κατώφλι τῆς ταράτσας, σταμάτησε σταυρώνοντας τὰ χέρια.

Τὰ βαθουλωμένα μάτια του λάμπανε σὰν τὶς καντύλες τάφου. Τὸ μακρύ, λιγνό, κορμί του κυμάτιζε μέσα στὸ λινὸ μανδύα του, ποὺ βάραινε ἀπὸ τὰ κουδουνάκια ποὺ ἐναλλασόντανε κάτω στὶς φτέρνες του μὲ στρογγυλὰ σμαράγδια. Τὰ μέλη του εἴτανε ἀδύναμα, τὸ κρανίο του μακρουλό, τὸ πηγούνι του μυτερό. Τὸ δέρμα του φαινότανε πὼς εἴτανε κρύο στὸ ἄγγιγμα καθὼς καὶ τὸ κίτρινο πρόσωπό του, ποὺ τὸ ὀργόνανε βαθειὲς ρυτίδες, σὰ συσπασμένο σ' ἕνα πόθο, σὰ μιὰ θλίψη αἰώνια.

Εἴτανε ὁ μεγάλος ἱερέας τῆς Τανίτ, ποὺ εἶχε σπουδάσει τὴ Σαλαμπώ.

— «Μίλησε!» εἶπε «τὶ θέλεις;

— «Ἔλπιζα... μοῦ εἶχες ὑποσχεθεῖ σχεδὸν...»

Τραύλιζε, ταράχτηκε ἔπειτα ἄξαφνα.—«Γιατὶ μὲ περιφρονεῖς, τὶ ξέχασα λοιπὸν στὶς ἱεροτελεστίες; εἶσαι ὁ δάσκαλός μου καὶ μοῦ εἶπες πὼς κανεὶς σὰν ἐμένα δὲν καταλάβαινε τὰ πράματα τῆς Θεᾶς· ὑπάρχουν ὅμως πράματα ποὺ δὲ θέλεις νὰ πεῖς. Εἶνε ἀλήθεια, ὦ πατέρα;»

Ὁ Σαχαμπαρὶμ θυμήθηκε τὶς διαταγὲς τοῦ Ἀμίλκα, καὶ ἀπάντησε.

— «Ὄχι, δὲν ἔχω πιὰ νὰ σοῦ μάθω τίποτα!

— «Κάποιο Πνεῦμα, ἐξακολούθησε, μὲ σπρώχνει στὴν ἀγάπη αὐτή. Ἀνέβηκα τὰ σκαλοπάτια τοῦ Ἐσμούν,

Θεοῦ τῶν πλανητῶν καὶ τῶν διανοιῶν· κοιμήθηκα κάτω ἀπὸ τὴ χρυσῆν ἐληᾶ τοῦ Μελκάρθ, προστάτου τῶν ἀποικιῶν τῆς Τύρου· ἔσπρωξα τὶς πόρτες τοῦ Βάαλ - Χαμών, φωτιστὴ καὶ γονιμοποιοῦ· θυσίασα στοὺς ὑποχθόνιους Καβύλους, στοὺς θεοὺς τῶν δασῶν, τῶν ἀέρηδων, τῶν ποταμῶν καὶ τῶν βουνῶν· ὅλοι ὅμως εἶναι πάρα πολὺ μακρυά, πάρα πολὺ ψηλά, πάρα πολὺ ἀναίσθητοι, καταλαβαίνεις; ἐνῶ αὐτή, τὴ νοιώθω ἀνακατεμένη μὲ τὴ ζωή μου· πλημμυρίζει τὴν ψυχή μου, καὶ ἀνατριχιάζω ἀπὸ ἐσωτερικὲς ὁρμὲς ἔτσι σὰν νὰ ὁρμοῦσε γιὰ νὰ φύγει. Μοῦ φαίνεται πὼς θ᾽ ἀκούσω τὴ φωνή της, θὰ ἰδῶ τὸ πρόσωπό της, ἀστραπὲς μὲ θαμπώνουνε, ἔπειτα ξαναβυθίζομαι στὰ σκοτεινά».

Ὁ Σαχαμπαρὶμ σώπαινε· τὸν παρακαλοῦσε μὲ τὸ ἱκετευτικὸ βλέμμα της.

Τέλος, ἔκανε σημεῖο ν᾽ ἀπομακρυνθεῖ, ἡ σκλάβα, ποὺ δὲν εἶταν ἀπὸ ράτσα τῆς Χαναάν. Ἡ Ταανὰχ ἐξαφανίστηκε καὶ ὁ Σαχαμπαρίμ, σηκώνοντας τὸ χέρι στὸν ἀέρα ἄρχισε. «Πρὶν ἀπὸ τοὺς θεοὺς δὲν ὑπῆρχαν παρὰ τὰ σκότη καὶ μιὰ πνοὴ κυμάτιζε, βαρειὰ καὶ ἀκαθόριστη σὰν τὴν συνείδηση ἀνθρώπου ποὺ ὀνειρεύεται. Ἡ πνοὴ συστάλθηκε δημιουργοῦντας τὸν Πόθο καὶ τὸ Σύννεφο καὶ ἀπὸ τὸν Πόθο καὶ τὸ Σύννεφο βγῆκε ἡ πρωτόγονη Ὕλη. Αὐτὴ εἶτανε νερὸ λασπωμένο μαῦρο, παγωμένο, βαθύ. Περιλάμβανε τέρατα ἀναίσθητα, μέρη ἀσυνάρτητα τῶν σχημάτων ποὺ θὰ γεννιούντανε καὶ ποὺ εἶνε ζωγραφισμένα στὸ διάφραγμα τῶν ἱερῶν.

«Ἔπειτα ἡ Ὕλη συμπυκνώθηκε· ἔγινε ἕνα αὐγὸ ποὺ ἔσπασε. Τὸ μισὸ σχημάτισε τὴ γῆ καὶ τὸ ἄλλο τὸ στερέωμα. Φανήκανε ὁ ἥλιος καὶ τὸ φεγγάρι, οἱ ἀέ-

ρηδες, τὰ σύννεφα, καὶ στὸ βρόντημα τοῦ ἀστροπελεκιοῦ, ξυπνήσανε τὰ νοήμονα ζῶα. Τότες ὁ Ἔσχοὺμ ξαπλώθηκε στὴν ἀστεροσπαρμένη σφαῖρα· ὁ Χαμὼν ἀκτινοβόλησε στὸν ἥλιο· ὁ Μελκάρ μὲ τὰ χέρια του τὸν ἔσπρωξε πίσω ἀπὸ τὰ Γάδειρα, οἱ Καβυρὶμ κατεβήκανε κάτω ἀπὸ τὰ ἡφαίστεια, ἡ Ραββέτνα ἴδια σὰν τροφὸς ἔσκυψε πάνω στὸν κόσμο, χύνοντας τὸ φῶς της σὰ γάλα καὶ τὴ νύχτα του σὰν μανδύα.

«Καὶ ὕστερα ;» εἶπε κείνη.

Τῆς εἶχε διηγηθεῖ τὸ μυστικὸ τοῦ κτισίματος τοῦ κόσμου γιὰ νὰ τὴν ἀποσπάσει ἀπὸ ἄποψες ὑψηλότερες· ἀλλὰ ἡ ἐπιθυμία τῆς παρθένας ξανάναψε ἀπὸ τὰ τελευταῖα αὐτὰ λόγια, καὶ ὁ Σαχαμπαρίμ, μισοϋποχωρῶντας ξακολούθησε.

— «Ἐμπνέει καὶ κυβερνάει τοὺς ἔρωτες τῶν ἀνθρώπων !

— «Τοὺς ἔρωτες τῶν ἀνθρώπων», ἐπανάλαβε ἡ Σαλαμπὼ ρεμβάζοντας.

— «Εἶναι ἡ ψυχὴ τῆς Καρχηδόνος» ξακολούθησε ὁ ἱερέας· καὶ ἂν καὶ εἶνε παντοῦ ξεχυμένη ἐδῶ μένει, κάτω ἀπὸ τὸν ἱερὸ πέπλο.

— «Ὦ πατέρα !» φώναξε ἡ Σαλαμπώ, «θὰ τὴν ἰδῶ δὲν εἶνε ἔτσι· θὰ μ' ὁδηγήσεις σ' αὐτή. Δίσταζα ἀπὸ πολὺ καιρό· ἡ περιέργεια τοῦ σχήματος της μὲ κατατρώγει· ἔλεος ! βοήθησέ με ! ἂς φύγουμε !

Τὴν ἀπόκρουσε μὲ χειρονομία δυνατὴ καὶ γεμάτη περηφάνεια.

— Ποτές ! Δὲν ξέρεις πὼς πεθαίνει κανεὶς ἀπ' αὐτό ! Οἱ ἑρμαφρόδιτοι Βάαλ δὲν ξεσκεπάζονται παρὰ γιὰ μᾶς μονάχα, ποὺ εἴμαστε ἄνθρωποι στὸ πνεῦμα

καὶ γυναίκες στὴν ἀδυναμία. Ἡ ἐπιθυμία σου εἶναι ἱεροσυλία· εὐχαριστή σου μὲ κεῖνα ποὺ ξέρεις !»

Ἡ Σαλαμπὼ γονάτισε βάλνοντας τὰ δυό της δάχτυλα ἐπάνω στ᾽ αὐτιά της γιὰ νὰ δείξει πὼς μετανοιώνει· καὶ ἀναφύλιζε, τσακισμένη ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ ἱερέα, πλημμυρισμένη μαζὶ ἀπὸ θυμὸ ἐναντίο του, ἀπὸ τρομάρα καὶ ἀπὸ ταπεινοσύνη. Ὁ Σαχαμπαρίμ, ὄρθιος, στεκότανε πιὸ ἀναίσθητος ἀπὸ τὶς πέτρες τῆς ταράτσας. Τὴν κύτταζε ἀπὸ πάνω ὥς κάτω νὰ τρέμει στὰ πόδια του, κ᾽ ἔννοιωθε κάποια χαρὰ βλέποντάς την νὰ ὑποφέρει γιὰ τὴ θεότητά του, ποὺ δὲ μποροῦσε, οὔτε αὐτὸς νὰ τὴν σφιχταγκαλιάσει ὁλόκληρη. Τὰ πουλιὰ κελαϊδούσανε κιόλας, ἀέρας κρύος φυσοῦσε, μικρὰ σύννεφα τρέχαν στὸν οὐρανὸ ποὺ εἴτανε πιὸ ὠχρός.

Ἄξαφνα εἶδε στὸν ὁρίζοντα, πίσω ἀπὸ τὴν Τύνιδα, κάτι σὰν ἀνάλαφρες δμίχλες, ποὺ σερνόντανε στὸ χῶμα· ἔπειτα τὸ μεγάλο παραπέτασμα σταχτιᾶς σκόνης ποὺ ἁπλονότανε κάθετα καὶ στοὺς ἀνεμοστροβιλισμοὺς τῆς πολυάριθμης αὐτῆς μάζας, κεφάλια δρομάδων λόγχες, ἀσπίδες φανήκανε· εἴταν ὁ στρατὸς τῶν Βαρβάρων ποὺ ἐρχόταν κατὰ πάνω στὴν Καρχηδόνα.

IV

ΚΑΤΩ ΑΠΟ ΤΑ ΤΕΙΧΗ ΤΗΣ ΚΑΡΧΗΔΟΝΟΣ

Χωρικοί, καβαλισμένοι σὲ γαϊδάρους ἢ τρέχοντας ποδαράτα, ὠχροί, λαχανιασμένοι, τρελλοὶ ἀπὸ φόβο, ἤρθανε στὴν πόλη. Φεύγανε μπροστὰ στὸ στρατό. Σὲ τρεῖς μέρες ὁ στρατὸς εἶχε κάνει τὸ δρόμο ἀπὸ τὴ Σίκκα, γιὰ νὰ ἔρθει στὴν Καρχηδόνα καὶ νὰ τὰ καταστρέψει ὅλα. Κλείσανε τὶς πόρτες· οἱ Βάρβαροι σχεδὸν ἀμέσως φανήκανε· ἀλλὰ σταματήσανε στὴ μέση τοῦ ἰσθμοῦ, στὴν ὄχτη τῆς λίμνης.

Στὴν ἀρχὴ δὲ δείξανε τίποτα τὸ ἐχθρικό. Πολλοὶ πλησιάσανε μὲ βάγια στὰ χέρια. Ἀποκρουστήκανε μὲ βέλη, τόσο μεγάλη εἴτανε ἡ τρομάρα.

Τὸ πρωΐ καὶ τὸ σούρουπο πλάνητες κάποτε περιπλανώτανε κάτω ἀπὸ τὰ τείχη. Διακρινότανε προπάντων κάποιος μικροκαμωμένος ἄνθρωπος, τυλιγμένος προσεχτικὰ σὲ μανδύα καὶ ποὺ τὸ πρόσωπό του ξαφνιζότανε κάτω ἀπὸ πολὺ χαμηλὸ προσωπεῖο τῆς περικεφαλαίας. Ὁλόκληρες ὧρες στεκότανε καὶ κύτταζε τὸ ὑδραγωγεῖο καὶ μὲ τόση ἐπιμονή, ποὺ ἤθελε χωρὶς ἄλλο νὰ γελάσει τοὺς Καρχηδονίους γιὰ τὰ πραγματικά του σχέδια. Κάποιος ἄλλος ἄνθρωπος τὸν συνόδευε, ἕνας γίγαντας ποὺ περπατοῦσε ξεσκούφωτος.

Ἀλλὰ ἡ Καρχηδὼν προστατευότανε σ' ὅλο τὸ φάρδος τοῦ ἰσθμοῦ, πρῶτα ἀπὸ μιὰ τάφρο, ὕστερα ἀπὸ ἕνα

ὀχύρωμα πρασινάδας καὶ τέλος ἀπὸ ἕνα τοῖχο, ψηλὸ τριάντα ὀργυιές! μὲ χοντρὲς πέτρες καὶ διπλὸ πάτωμα περιλάμβανε σταύλους γιὰ τριακόσους ἐλέφαντες μὲ μαγαζιά, γιὰ τὶς σέλλες τους, τὶς πέδες τους, τὴν τροφή τους, ἔπειτα ἄλλους σταύλους γιὰ τέσσαρες χιλιάδες ἀλόγατα μὲ τὶς προμήθειες κριθαριοῦ καὶ τὶς ἱπποσκευὲς καὶ στρατῶνες γιὰ εἴκοσι χιλιάδες στρατιῶτες μὲ τὶς πανοπλίες καὶ ὅλο τὸ πολεμικὸ ὑλικό. Πύργοι ὑψωνόντανε στὸ δεύτερο πάτωμα ὅλοι ἐφοδιασμένοι μὲ ἐπάλξεις καὶ ποὺ εἶχανε ὄξω μπρούντζινες ἀσπίδες κρεμασμένες σὲ ἀγκίστρια.

Ἡ πρώτη αὐτὴ γραμμὴ τειχῶν προστάτευε ἄμεσα τὴν Μάλκα, τὴ συνοικία τῶν ἀνθρώπων τοῦ ναυτικοῦ καὶ τῶν ἐμπορείων. Φαινόντανε ἄλμπουρα ὅπου στεγνώνανε πορφυρένια πανιά, καὶ στὶς τελευταῖες ταράτσες κλίβανοι ἀπὸ ἄργιλο γιὰ τὸ ψήσιμο τῆς σαλαμούρας.

Ἀπὸ πίσω ἡ πόλη ἄπλωνε ἀμφιθεατρικὰ τὰ σὲ σχῆμα κυβικὸ ψηλὰ σπίτια της. Εἴτανε πέτρινα, ξύλινα, λιθαρόχτιστα, καλαμένια, κοχυλένια, πλίθινα. Τὰ δάση τῶν ναῶν σχηματίζανε σὰ λίμνες πρασινάδας μέσα στὸ βουνὸ αὐτῶν τῶν πετρῶν μὲ διάφορους χρωματισμούς. Οἱ δημόσιες πλατεῖες ἰσοπεδώνανε τὴν πόλη σὲ ἄνισες ἀπόστασες· ἀναρίθμητα δρομάκια, ποὺ διασταυρωνόντανε, τὴν κόβανε ἀπὸ πάνω ὡς κάτω. Διακρινόντανε οἱ περιοχὲς τριῶν παλιῶν συνοικιῶν, ποὺ τόρα συγχεόντανε. Ὑψωνόντανε ἐδῶ καὶ κεῖ σὰν μεγάλοι ὕφαλοι, καὶ ξαπλώνανε πελώριες πλευρὲς—μισοσκεπασμένες ἀπὸ λουλούδια, μαυρισμένες φαρδιὰ χαραγμένες ἀπὸ τὸ ρίξιμο τῶν ἀκαθαρσιῶν καὶ δρόμοι περνούσανε στὰ μεγάλα ἀνοίγματά τους, σὰν ποταμοὶ κάτω ἀπὸ γεφύρια.

Ὁ λόφος τῆς Ἀκροπόλεως, στὸ κέντρο τῆς Βύρσας ἐξαναφανιζότανε μέσα σὲ δαίδαλο μνημείων. Εἴτανε ναοὶ μὲ στῆλες· προτομὲς μὲ μπρούντζινα κιονόκρανα καὶ ἁλυσίδες ἀπὸ μέταλλο καὶ κῶνοι ἀπὸ σκληρὲς πέτρες μὲ γαλάζιες κορδέλλες, τροῦλοι χάλκινοι, μαρμαρένια περιστύλια, ἀντιστηρίγματα βαβυλώνια, ὀβελίσκοι ποὺ εἶχανε στὴν ἄκρη τους σὰν ἀναποδογυρισμένους πυρσούς.

Τὰ περιστύλια φτάναγε στὶς μετῶπες· οἱ ἔλικες ξετυλιγόντανε ἀνάμεσα στὶς κιονοστοιχίες· τείχη ἀπὸ γρανίτη βαστάγανε στέγες κεραμιδένιες· ὅλα αὐτὰ ἀνεβαίναγε τὸ ἕνα πάνω στ' ἄλλο μισοκρυβόμενα, μὲ θαυμάσιο καὶ ἀκατανόητο τρόπο. Ἔνοιωθε κανεὶς ἐκεῖ τὴν διαδοχὴ τῶν ἐποχῶν καὶ κάτι σὰν ἀναμνήσεις λησμονημένων πατρίδων.

Πίσω ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολη, σὲ κόκκινα χώματα, ὁ δρόμος τῶν Μαππαλῶν, περιστοιχισμένος ἀπὸ τάφους, ἐκτεινότανε σὲ ἴσια γραμμὴ ἀπὸ τὴν ἀκρογιαλιὰ ὡς στὶς κατακόμβες· εὐρύχωρες κατοικίες ἁπλωνόντανε κατόπι κατὰ διαστήματα, στοὺς κήπους, καὶ ἡ τρίτη αὐτὴ συνοικία, τὰ Μέγαρα ἢ καινούργια πόλη, πήγαινε ὡς στὴν ἄκρη τῆς ἀκτῆς ὅπου πυργωνότανε ἕνας γιγάντιος φάρος, ποὺ φώτιζε ὅλη τὴ νύχτα.

Ἡ Καρχηδόνα ξεδιπλωνότανε ἔτσι προστὰ στοὺς στρατιῶτες, ποὺ εἶταν ἐγκαταστημένοι στὴν πεδιάδα.

Ἀπὸ μακρυὰ ἀναγνωρίζανε τὶς ἀγορές, τὰ σταυροδρόμια συναγωνιζότανε γιὰ τὶς τοποθεσίες τῶν ναῶν. Ὁ Ναὸς τοῦ Χαμών, ἀντίκρυ στὰ Συσσίσια, εἶχε χρυσᾶ κεραμίδια. Ὁ Μελκάρθ, ἀριστερὰ τοῦ Ἐσμούν, εἶχε στὴ στέγη του κλώνους κοραλιῶν. Ἡ Τανίτ, ἀντίπερα, ἔδειχνε στρογγυλὸ μέσα σὲ φοίνικες τὸ χάλκινο τροῦ-

λο της· ὁ μαῦρος Μολώχ εἴτανε κάτω στὶς στέρνες, πρὸς τὸ μέρος τοῦ φάρου. Φαινότανε στὴν γωνιὰ τῶν μετώπων, στὴν κορφὴ τῶν τοίχων, στὴν καμπὴ τῶν πλατειῶν παντοῦ, θεότητες μὲ ἀποκρουστικὰ κεφάλια, κολοσσιαίες ἢ κοντόχοντρες, μὲ κοιλιὲς θεώρατες, ἢ δυσανάλογα πλατυσμένες, ἀνοίγοντας τὸ στόμα, ἁπλώνοντας τὰ μπράτσα, κρατῶντας στὸ χέρι δικέλλια ἁλυσσίδες μ᾽ ἀκόντια· καὶ ἡ γαλάζια θάλασσα ξεδιπλωνότανε στὸ βάθος τῶν δρόμων, ποὺ ἡ προοπτικὴ τοὺς ἔδειχνε ἀκόμα πιὸ ἀπόκρημνους. Λαὸς πολυθόρυβος τοὺς γέμιζε ἀπὸ τὸ πρωΐ ὡς στὸ βράδυ· παιδάκια, ποὺ σείανε κουδουνάκια φωνάζανε στὶς πόρτες τῶν λουτρῶν· τὰ μαγαζιὰ ζεστῶν ποτῶν καπνίζανε, ὁ ἀέρας ἀντηχοῦσε ἀπὸ τὸν κρότο τῶν ἀμονιῶν, οἱ ἄσπροι πετεινοί, ποὺ εἶταν ἀφιερωμένοι στὸν ἥλιο λαλούσανε πάνω στὶς ταράτσες, τὰ βώδια ποὺ σφάζανε μουγκρίζανε μέσα στοὺς ναούς, σκλάβοι τρέχανε μὲ πανέρια ἐπάνω στὸ κεφάλι καὶ εἰς τὸ βάθος τῶν προπυλαίων φαινότανε κάποιος ἱερέας τυλιγμένος σὲ σκοῦρο μανδύα ξυπόλιτος καὶ μὲ ποντερὸ σκοῦφο.

Τὸ θέαμα αὐτὸ τῆς Καρχηδόνος ἐξερέθιζε τοὺς Βαρβάρους. Τὴ θαυμάζανε, τὴν ἀποστρεφόντανε, θὰ θέλανε νὰ τὴν καταστρέψουνε καὶ νὰ τὴν κατοικήσουνε κι ὅλας. Τὶ νὰ εἶχε ὅμως μέσα στὸ Στρατιωτικὸ-Λιμάνι τὸ προστατευόμενο ἀπὸ τριπλὸ τεῖχος. Ἔπειτα, πίσω ἀπ᾽ τὴν πόλη, στὸ βάθος τῶν Μεγάρων, πιὸ ψηλὰ ἀπ᾽ τὴν Ἀκρόπολη, φαινότανε τὸ παλάτι τοῦ Ἀμίλκα. Τὰ μάτια τοῦ Μάτο γυρνούσανε ἐκεῖ κάθε στιγμή. Ἀνέβαινε στὶς ἐλῆες κ᾽ ἔσκυψε, βάλοντας τὸ χέρι στὴν ἄκρη τῶν φρυδιῶν. Οἱ κῆποι εἶταν ἀδειανοί, καὶ ἡ

κόκκινη πόρτα μὲ μαῦρο σταυρὸ ἔμενε πάντα κλειστή!

Περισσότερες ἀπὸ δέκα φορὲς ἔκανε τὸ γῦρο τῶν ὀχυρωμάτων, καὶ ζητῶντας κάποια σχισμάδα γιὰ νὰ μπεῖ. Μιὰ νύχτα, ρίχτηκε στὸν κόρφο, καὶ κολύμβησε χωρὶς νὰ πάρει ἀναπνοὴ τρεῖς ὧρες· ἔφτασε στὸ κάτω μέρος τῶν Μαππολῶν, θέλησε νὰ σκαρφαλώσει στὴν ἀπόκρημνη ἀκτή. Μάτωσε τὰ γόνατὰ του, ἔσπασε τὰ νύχια του, ἔπειτα ξανάπεσε στὰ κύματα καὶ ξαναγύρισε πίσω.

Ἡ ἀδυναμία του τὸν θύμωνε. Ζήλευε τὴ Καρχηδόνα. αὐτὴ ποῦ ἔκλειε μέσα της τὴ Σαλαμπώ, σὰν κάποιο ποὺ τὴν εἶχε δική του. Οἱ ἐκνευρισμοί του τὸν ἀφήσανε καὶ τὸν ἔπιασε θέρμη δράσης τρελλῆς καὶ ξακολουθητικῆς. Μὲ τὰ μάγουλα ἀναμμένα, μὲ τὰ μάτια ἐξερεθισμένα, μὲ φωνὴ βραχνὴ περπατοῦσε μὲ γλήγορο βῆμα ἀνάμεσα στὸ στρατόπεδο· ἢ καθόντας στὴν ἀκρογιαλιὰ ἔτριβε μὲ ἄμμο τὸ μεγάλο σπαθί του, ἔρριχνε βέλη στὰ γεράκια ποὺ περνούσανε. Ἡ καρδιά του ξεχειλοῦσε σὲ μανιασμένα λόγια.

— «Ἄφησε τὸ θυμό σου νὰ ξεσπάσει σὰν ἅρμα ποὺ παραφέρνεται» ἔλεγε ὁ Σπένδιος. «Φώναξε, βλαστήμησε κατάστρεψε καὶ σκότωσε. Ἡ λύπη περνάει μὲ τὸ αἷμα, καὶ ἀφοῦ δὲν μπορεῖς νὰ χορτάσεις τὸν ἔρωτά σου, καλοχόρτασε τὸ μῖσος σου· θὰ σὲ δυναμώσει!».

Ὁ Μάτο ξαναπῆρε τὴν ἀρχηγία τῶν στρατιωτῶν του. Τοὺς ἔβαλε νὰ κάνουν ἀλύπητα γυμνάσια. Τὸν σεβόντανε γιὰ τὴ γενναιότητά του, γιὰ τὴ δύναμή του προπάντων. Ἐξ ἄλλου ἐνέπνεε κάτι τὸ μυστικόπαθο φόβο, θαρρούσανε πὼς μιλοῦσε, τὴ νύχτα, σὲ φαντάσματα. Οἱ ἄλλοι ἀρχηγοὶ ἐμψυχωθήκανε ἀπὸ τὸ παράδειγμά του·

ὁ στρατὸς σὲ λίγο, εἴτανε πειθαρχημένος· οἱ Καρχηδόνιοι ἀκούανε ἀπὸ τὰ σπίτια τους τὸ σάλπισμα τῶν σαλπίγγων ποὺ κανόνιζε τὰ γυμνάσια. Τέλος, οἱ Βάρβαροι πλησιάσανε.

Ἔπρεπε γιὰ νὰ τοὺς τσακίσουνε στὸν ἰσθμὸ νὰ μπορέσουνε δυὸ στρατοὶ μαζὶ νὰ τοὺς περικυκλώσουνε ἀπὸ πίσω ὁ ἕνας ξεμπαρκάρωντας στὸ βάθος τοῦ κόρφου τοῦ Οὐτίκου, καὶ ὁ δεύτερος στὸ βουνὸ τῶν Ζεστῶν-Νερῶν. Μὰ τί νὰ κάμουνε μονάχα μὲ τὴν ἱερὴ Λεγεῶνα, ποὺ τὸ πολὺ-πολὺ εἶχε δύναμη ἓξ χιλιάδες ἄντρες; Ἂν οἱ Βάρβαροι πηγαίνανε ἀνατολικὰ θὰ ἑνωνόντανε μὲ τοὺς Νομάδες, θὰ κόβανε τὸ δρόμο τῆς Κυρήνης καὶ τὸ ἐμπόριο τῆς ἐρήμου. Ἂν ὑποχωρούσανε πρὸς τὴ Λύση, ἡ Νουμηδία θὰ ἐπαναστατοῦσε. Τέλος ἡ ἔλλειψη ζωοτροφῶν θὰ τοὺς ἔκανε γλήγορα ἢ ἀργὰ νὰ κατατρέξουνε, σὰν ἀκρίδες, στὶς γύρω πεδιάδες. Οἱ πλούσιοι τρέμανε γιὰ τὰ ὄμορφα παλάτια τους, γιὰ τὰ ἀμπέλια τους, γιὰ τὰ χωράφια τους.

Ὁ Ἄννων πρότεινε μέτρα τρομερὰ καὶ ἀνεφάρμοστα, παραδείγματος χάρη νὰ τάξουνε μεγάλο ποσὸ γιὰ κάθε κεφάλι Βαρβάρου, ἢ νὰ κάψουνε μὲ πλοῖα καὶ μηχανὲς τὸ στρατόπεδό τους· ὁ συνάδερφός του Γίσκων ἤθελε ἀπ' ἐναντίας νὰ πληρωθοῦνε. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ λαὸς τὸν ἀγαποῦσε, οἱ Γέροντες τὸν ἀποστρεφόντανε: γιατὶ φοβούντανε τὸν κίνδυνο κάποιου ἀφέντη, καὶ ἀπὸ τὸν τρόμο τους γιὰ τὴ μοναρχία, προσπαθούσανε νὰ λιγοστέψουνε ὅ,τι ἔμενε ἀπ' αὐτὴ ἢ μποροῦσε νὰ τὴν ξαναφέρει.

Ὑπῆρχαν ὄξω ἀπὸ τὰ κάστρα ἄνθρωποι ἄλλης φυλῆς καὶ ἄγνωστης καταγωγῆς—ὅλοι κυνηγοὶ ἀκανθό-

χοιρων, ποὺ τρεφόντανε μὲ θαλασσινὰ καὶ μὲ φίδια. Πηγαίνανε στὶς σπηλιὲς νὰ πιάσουνε ζωντανὲς ὕαινες, —ποὺ διασκεδάζανε κάνοντάς τις νὰ τρέχουνε στοὺς ἄμμους τῶν Μεγάρων ἀνάμεσα στοὺς ὀγκόλιθους τῶν τάφων. Οἱ καλύβες τους, ἀπὸ πηλὸ καὶ φύκια κρεμόντανε πάνω στὴν ἀπόκρημνη ἀκτὴ σὰ φωληὲς χελιδονιῶν. Ζούσανε ἐκεῖ, χωρὶς κυβέρνηση καὶ χωρὶς θεούς, ἀνακατωμένοι, ὁλόγυμνοι, ἄγριοι καὶ ἀδύνατοι μαζὶ καὶ ἀπὸ αἰῶνες τοὺς συχαινότανε ὁ λαὸς ἐξ αἰτίας ἀπὸ τὶς βρώμικες τροφές τους. Οἱ φρουροὶ παρατηρήσανε ἕνα πρωὶ πὼς εἶχανε φύγει ὅλοι.

Τέλος μέλη τοῦ Μεγάλου Συμβουλίου πήρανε ἀπόφαση. Ἤρθανε στὸ στρατόπεδο, χωρὶς περιδέραια καὶ ζῶνες, μὲ σανδάλια χαμηλὰ καὶ σὰ γείτονες.

Προχωρούσανε μὲ βῆμα ἥσυχο, χαιρετῶντας τοὺς ἀρχηγούς καὶ σταματούσανε γιὰ νὰ μιλήσουνε στοὺς στρατιώτες, λέγοντας πὼς ὅλα θὰ εἶχανε τελειώσει καὶ πὼς θὰ ἱκανοποιούσανε τὶς ἀπαιτήσεις τους.

Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς βλέπανε γιὰ πρώτη φορὰ στρατόπεδο Μισθοφόρων. Ἀντὶ τῆς σύγχυσης ποὺ εἶχανε φανταστεῖ, παντοῦ βασίλευε τρομαχτικὴ σιωπὴ καὶ τάξη. Ὀχύρωμα ἀπὸ χλόη ἔκλειε τὸ στρατὸ μέσα σὲ ψηλὸ τεῖχος, ἀκλόνητο στὴν σύγκρουση τῶν καταπελτῶν.

Τὸ χῶμα τῶν δρόμων εἶτανε φρεσκοραντισμένο ἀπὸ νερό· ἀπὸ τὶς τρύπες τῶν σκηνῶν. βλέπανε ἄγρια μάτια ποὺ λάμπανε στὸ σκοτάδι. Δεμάτια λόγχες, καὶ χρεμασμένες πανοπλίες τοὺς θαμπώνανε σὰν καθρέφτες. Τὰ Μέλη μιλούσανε μὲ χαμηλὴ φωνή. Φοβόντανε μὴ μὲ τοὺς μακροὺς μανδύες τους ἀναποδογυρίσουνε κανένα πρᾶμα.

Οἱ στρατιῶτες ζητήσανε ζωτροφίες, καὶ ὑποσχεθήκανε νὰ τὶς πληρώσουνε ἀπὸ τὰ λεφτὰ ποὺ τοὺς χρωστούσανε.

Τοὺς στείλανε βώδια, πρόβατα, φραγκόκοτες, ξερὰ φροῦτα, καὶ λουπινάρια μὲ καπνιστὰ σκουμπριὰ ἀπὸ τά θαυμάσια ἐκεῖνα σκουμπριὰ ποὺ ἡ Καρχηδὼν ἔστελνε σ' ὅλα τὰ λιμάνια. Ἀλλὰ γυρνούσανε περιφρονητικὰ γύρω στὰ μεγαλόπρεπα ζῶα καὶ κακολογῶντας ὅ,τι λαχταρούσανε δίνανε γιὰ ἕνα κριάρι τὴν τιμὴ ἑνὸς περιστεριοῦ καὶ γιὰ τρεῖς κατσίκες τὴν τιμὴ ἑνὸς ροδιοῦ. Οἱ Βρωμο-Φαγάδες, ποὺ παρουσιαζόντανε γιὰ διαιτητές, βεβαιώναν πὼς ἤθελαν ἔτσι νὰ τοὺς ξεγελάσουν. Κ' ἐκεῖνοι τότε ξεσπαθώνανε, φοβερίζανε πὼς θὰ σκοτώσουν.

Ἐπιμελητὲς τοῦ Μεγάλου Συμβουλίου γράψανε πόσες χρονιὲς χρεωστούσανε σὲ κάθε στρατιώτη. Μὰ τόρα εἶταν ἀδύνατο νὰ ξέρουνε πόσους Μισθοφόρους εἶχανε πάρει, καὶ οἱ Γέροντες τρομάξανε ἀπὸ τὸ ὑπερβολικὸ ποσὸ ποὺ θάπρεπε νὰ πληρώσουνε· ἔπρεπε νὰ πουλήσουνε τὴν παρακαταθήκη τοῦ σύλφιου, νὰ βάλουνε φόρους στὶς ἐμπορικὲς πόλεις· οἱ Μισθοφόροι θ' ἀνυπομονούσανε καὶ ἡ Τύνις εἶτανε κιόλας μαζί τους· καὶ οἱ Πλούσιοι, ζαλισμένοι ἀπὸ τὶς παραφορὲς τοῦ Ἄννωνος καὶ τὶς μομφὲς τοῦ συναδέρφου του, συστήσανε στοὺς πολίτες ποὺ μποροῦσανε νὰ γνωρίζουνε κάποιο Βάρβαρο νὰ πᾶνε νὰ τὸν ἰδοῦνε εὐτὺς γιὰ νὰ ξανακερδίσουνε τὴ φιλία του, νὰ τοῦ ποῦνε καλὰ λόγια. Ἡ ἐμπιστοσύνη αὐτὴ θὰ τούς καθησύχαζε.

Ἔμποροι, γραμματικοί, ἐργάτες τοῦ ναυστάθμου, ὁλόκληρες οἰκογένειες πήγανε στοὺς Βαρβάρους.

Οἱ στρατιῶτες ἀφίνανε νὰ μπαίνουνε στὸ στρατόπεδό τους ὅλους τοὺς Καρχηδονίους, ἀλλὰ ἀπὸ ἕνα μονάχα πέρασμα, τόσο πολὺ στενὸ ὥστε τέσσαρες ἄνθρωποι σὲ παράταξη σπρωχνόντανε. Ὁ Σπένδιος ὄρθιος στὸ φράξιμο, ἔβαλε καὶ τοὺς ψάχνανε προσεχτικά. Ὁ Μάτος ἀντίκρυ του, ἐξέταζε τὸ πλῆθος αὐτὸ γυρεύοντας νὰ ξαναβρεῖ κάποιον ποὺ μποροῦσε νὰ εἶχε ξέρει τὸ σπίτι τῆς Σαλαμπώ.

Τὸ στρατόπεδο ἔμοιαζε μὲ πόλη, τόσο πολὺ κόσμο καὶ κίνηση εἶχε. Οἱ δυὸ διαφορετικοὶ ὄχλοι ἀνακατευόντανε χωρὶς νὰ συγχέουνται, ὁ ἕνας ντυμένος πανένια ἢ μαλλένια μὲ σκούφους τσόχινους ποὺ μοιάζανε μῆλα τοῦ ἔλατου, ὁ ἄλλος ντυμένος σιδερένια καὶ φορῶντας περικεφαλαῖες. Ἀνάμεσα στοὺς δούλους καὶ τοὺς πλανώδιους πουλητὲς κυκλοφορούσανε γυναίκες ἀπὸ κάθε ἔθνος, μελαχροινὲς σὰν ὥριμοι χουρμάδες πρασινωπὲς σὰν πορτοκάλια, πουλημένες ἀπὸ ναύτες, διαλεγμένες ἀπὸ τρῶγλες, κλεμμένες ἀπὸ καραβάνια ἁρπαγμένες στὴ λεηλασία τῶν πόλεων, ποὺ τὶς κουράζανε ἀπὸ ἔρωτα ὅσο εἴτανε νέες, ποὺ τὶς σακατεύανε ἀπὸ τὸ ξύλο ὅταν εἴτανε γρηὲς καὶ ποὺ πεθαίνανε στὶς ἄτακτες ὑποχώρησες, στὴν ἄκρη τῶν δρόμων, ἀνάμεσα στὶς ἀποσκευές, μὲ τὰ ἀφημένα φορτηγὰ ζῶα. Οἱ γυναίκες τῶν Νομάδων ταλαντεύανε στὶς φτέρνες τους φουστάνια ἀπὸ τρίχες δρομάδος, τετράγωνα καὶ πυρόχρωμα· οἱ μουσικὲς τῆς Κυρηναϊκῆς, τυλιγμένες σὲ διολετιὲς γάζες καὶ μὲ τὰ φρύδια βαμμένα, τραγουδούσανε καθησμένες σὲ ψάθες· γρηὲς Νιγρήτιδες μὲ κρεμασμένα βυζιὰ μαζεύανε, γιὰ ν᾽ἀνάψουνε φωτιὰ κοπριὲς ζώων, ποὺ ξερέναγε στὸν ἥλιο· οἱ Συρακούσιες

εἶχανε χρυσὲς πλάκες στὰ μαλλιά, οἱ γυναῖκες τῶν Λυσιτατῶν περιδέραια ἀπὸ κοχύλια, οἱ Γαλάτηδες δέρματα λύκου στὸ ἄσπρο στῆθος τους· καὶ παιδιὰ ρωμαλέα, ψειριασμένα, γυμνά, χωρὶς νὰ τὰ ἔχουνε κάνει περιτομή, δίνανε στοὺς διαβάτες χτυπήματα στὴν κοιλιὰ μὲ τὸ κεφάλι τους, ἢ ἐρχόντανε ἀπὸ πίσω, σὰν μικρὲς τίγρεις, νὰ τοὺς δαγκάνουνε στὰ χέρια.

Οἱ Καρχηδόνιοι περπατούσανε μέσα στὸ στρατόπεδο ἔκπληκτοι ἀπὸ τὰ πολλὰ πράματα ποὺ εἴτανε πλημμυρισμένο. Οἱ πιὸ φτωχοὶ εἴτανε λυπημένοι καὶ οἱ ἄλλοι κρύβανε τὴν ἀνησυχία τους.

Οἱ στρατιῶτες τοὺς χτυπούσανε στὸν ὦμο ἀναγκάζοντάς τους νὰ εἶναι εὔθυμοι. Μόλις βλέπανε κανένα ἐπίσημο πρόσωπο, τὸ προσκαλούσανε στὶς διασκεδάσεις τους.

Ὅταν ρίχνανε τὸ δίσκο τὰ σιάζανε γιὰ νὰ τοῦ τσακίσουνε τὰ πόδια καὶ στὴν πυγμαχία μὲ τὴν πρώτη γροθιὰ τοῦ σπάνανε τὸ σαγόνι Οἱ σφενδονιστὲς τρομάζανε τοὺς Καρχηδονίους μὲ τὶς σφενδόνες τους, οἱ Ψύλλοι μὲ ὀχειές, οἱ καβαλαρέοι μὲ τ' ἀλόγατά τους. Οἱ ἥσυχοι αὐτοὶ ἄνθρωποι, σὲ ὅλες τὶς προσβολές, χαμηλώνανε τὸ κεφάλι καὶ προσπαθούσανε νὰ χαμογελάσουνε. Μερικοί, γιὰ νὰ δείξουνε πὼς εἶνε γενναῖοι, κάνανε νεῦμα πὼς θέλανε νὰ γίνουνε στρατιῶτες. Τοὺς δίνανε ξύλα νὰ σχίσουνε καὶ νὰ ξυστρίσουνε ἀλόγατα. Τοὺς βάνανε μέσα σὲ μιὰ πανοπλία καὶ τοὺς κυλούσανε σὰν βαρέλια ἀπὸ τοὺς δρόμους τοῦ στρατόπεδου. Ἔπειτα, ὅταν ἑτοιμαζόντανε νὰ φύγουνε, οἱ Μισθοφόροι τραβούσανε τὰ μαλλιά τους κάμνοντας ἀλλόκοτους μορφασμούς.

Ἀλλὰ πολλοί, ἀπὸ ἀνοησία ἢ πρόληψη, νομίζανε πὼς ὅλοι οἱ Καρχηδόνιοι εἴτανε πλούσιοι καὶ πηγαίνανε κατόπι τους παρακαλῶντας νὰ τοὺς δόσουνε κάτι. Γυρεύανε ὅ,τι τοὺς φαινότανε ὄμορφο· ἕνα δαχτυλίδι, μιὰ ζώνη, σανδάλια, τὸ χρόσος κάποιου μανδύα, κι ὅταν ὁ ἀπογυμνωμένος Καρχηδόνιος φώναζε: —«Μὰ δὲν ἔχω πιὰ τίποτα. Τί θέλεις;» ἀπαντούσανε: —«Τὴ γυναίκα σου!». Ἄλλοι λέγανε: – «Τὴ ζωή σου!».

Οἱ στρατιωτικοὶ λογαριασμοὶ δοθήκανε στοὺς ἀρχηγούς, διαβαστήκανε στοὺς στρατιώτες καὶ ἐγκριθήκανε ὁριστικά.

Τότες ζητήσανε σκηνές· τοὺς δώσανε σκηνές. Ἔπειτα, οἱ πολεμάρχες τῶν Ἑλλήνων ζητήσανε μερικὲς ἀπὸ τὶς ὡραῖες ἐκεῖνες πανοπλίες, ποὺ φτιάνανε στὴν Καρχηδόνα. Τὸ Μεγάλο Συμβούλιο ψήφισε ποσὰ γιὰ τὴν ἀγορά αὐτή. Ἀλλὰ εἴτανε δίκαιο, ἰσχυριζόντανε οἱ καβαλαρέοι, νὰ τοὺς ἀποζημιώσει ἡ Δημοκρατία γιὰ τὰ ἀλόγατά τους· ὁ ἕνας βεβαίωνε πὼς εἶχε χάσει τρία στὴν τάδε πολιορκία ἕνας ἄλλος πέντε στὴν τάδε πεζοπορία, ἕνας ἄλλος δεκατέσσερα στοὺς γκρεμνούς. Τοὺς προσφέρανε ἐπιβήτορες τῆς Ἑκατομπύλου. Προτιμήσανε τὰ λεφτά.

Ὕστερα ζητήσανε νὰ τοὺς πληρώσουνε σὲ χρῆμα (σὲ ἀσημένια νομίσματα καὶ ὄχι σὲ νομίσματα πέτσινα) ὅλο τὸ σιτάρι ποὺ τοὺς χρεωστούσανε καὶ στὴν πιὸ μεγάλη τιμὴ ποὺ πουλήθηκε κατὰ τὸν πόλεμο, ὥστε ἀπαιτούσανε γιὰ μιὰ ὀκᾶ ἀλεῦρι τετρακόσες φορὲς περισσότερα ἀπὸ κεῖνα ποὺ δόσανε γιὰ ἕνα τσουβάλι σιτάρι. Ἡ ἀδικία αὐτὴ προκάλεσε ἐξερεθισμό. Ἔπρεπε μολαταῦτα νὰ ὑποχωρήσουν.

Τότες οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν στρατιωτῶν καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ Μεγάλου Συμβουλίου φιλιωθήκανε, ὁρκιζόμενοι στὸ Θεὸ τῆς Καρχηδόνος καὶ στοὺς θεοὺς τῶν Βαρβάρων. Μὲ ἀνατολίτικα κοπλιμέντα καὶ πολυλογίες, ζητήσανε ὁ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλο συγγνώμη καὶ χαϊδευτήκανε. Ἔπειτα οἱ στρατιώτες ζητήσανε, ὡς ἀπόδειξη φιλίας, τὴν τιμωρία τῶν προδοτῶν, ποὺ τοὺς δυσαρεστήσανε κατὰ τῆς Δημοκρατίας.

Κάνανε πὼς δὲν τοὺς καταλαβαίνανε. Ἐξηγηθήκανε πιὸ καθαρά, λέγοντας πὼς τοὺς χρειαζότανε τὸ κεφάλι τοῦ Ἄννονος.

Βγαίνανε πολλὲς φορὲς τὴ μέρα ἀπὸ τὸ στρατόπεδό τους Περπατούσανε κάτω ἀπὸ τοὺς τοίχους. Φωνάζανε νὰ τοὺς ρίξουνε τὸ κεφάλι τοῦ Σουφφέτη καὶ ἁπλόνανε τοὺς μανδύας τους γιὰ νὰ τὸ πιάσουν.

Τὸ μεγάλο Συμβούλιο θὰ ὑποχωροῦσε ἴσως, χωρὶς τὴν τελευταία ἀπαίτηση ποὺ εἴτανε πιὸ ὑβριστικὴ ἀπὸ τὶς ἄλλες· ζητήσανε σὲ γάμο, γιὰ τοὺς ἀρχηγούς τους, παρθένες διαλεγμένες ἀπ᾽ τὶς μεγάλες οἰκογένειες.

Εἴτανε ἰδέα τοῦ Σπένδιου, ποὺ πολλοὶ τὴ βρίσκανε ἁπλότατη καὶ πολὺ πραγματοποιήσιμη. Ἡ ἀξίωση ὅμως αὐτὴ νὰ θέλουν νὰ συγγενέψουνε μὲ τὸ Φοινικικὸ αἷμα ἀγανάκτησε τὸ λαό, τοὺς δηλώσανε ἀπότομα πὼς δὲν εἶχανε πιὰ νὰ πάρουνε τίποτα. Τότες φωνάξανε πὼς τοὺς εἶχανε γελάσει· ἂν σὲ τρεῖς μέρες δὲν ἔρχότανε ὁ μισθός τους, θὰ πηγαίνανε οἱ ἴδιοι νὰ τὸν πάρουνε μέσα στὴν Καρχηδόνα.

Ἡ κακοπιστία τῶν Μισθοφόρων δὲν εἴτανε τόσο ἀπόλυτη ὅσο τὸ νομίζανε οἱ ἐχτροί τους. Ὁ Ἀμίλκας τοὺς εἶχε κάνει ὑπερβολικὲς ὑπόσχεσες, εἶνε ἀλήθεια

ἀόριστες, ἀλλὰ ἐπίσημες καὶ ἐπανειλημμένες. Μπορέσανε νὰ πιστέψουνε, ὅταν ξεμπαρκαρίζονταν στὴν Καρχηδόνα πὼς θὰ τοὺς ἀφίνανε τὴν πόλη, πὼς θὰ μοιραζόντανε θησαυρούς· καὶ ὅταν εἶδανε πὼς μόλις θὰ τοὺς πληρώνανε τὸ μισθό τους, δοκιμάσανε ἀπαγόρευση στὴν περηφάνειά τους καὶ στὴν πλεονεξία τους.

Ὁ Διονύσιος, ὁ Πύρρος, ὁ Ἀγαθοκλῆς καὶ οἱ στρατηγοὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου δὲν εἶχανε δόσει τὸ παράδειγμα θαυμασίων τυχῶν; Τὸ ἰδανικὸ τοῦ Ἡρακλέα, ποὺ οἱ Χαναναῖοι συγχέανε μὲ τὸν ἥλιο, ἀκτινοβολοῦσε στὸν ὁρίζοντα τῶν στρατευμάτων. Ξέρανε πὼς ἁπλοὶ στρατιῶτες εἶχαν φορέσει διαδήματα, καὶ ὁ κρότος τῶν αὐτοκρατοριῶν ποὺ γκεμνιζόντανε, ἔκανε τὸν Γαλάτη νὰ ὀνειρεύεται στὸ ἀπὸ βαλανιδιὲς δάσος του, τὸν Αἰθίοπα μέσα στοὺς ἄμμους του. Ὑπῆρχε ὅμως λαὸς πάντα ἕτοιμος νὰ χρησιμοποιεῖ τὶς γενναιότητες καὶ ὁ κλέφτης ποὺ εἶχε διωχθεῖ ἀπὸ τὴ φυλή του, ὁ φονηὰς τοῦ πατέρα του περιπλανιόταν στοὺς δρόμους, ὁ ἱερόσυλος ποὺ τὸν καταδιώκανε οἱ Θεοί, ὅλοι οἱ πεινασμένοι, ὅλοι οἱ ἀπελπισμένοι προσπαθούσανε νὰ φτάσουνε στὸ λιμάνι ὅπου ὁ μεσίτης τῆς Καρχηδόνος στρατολογοῦσε στρατιώτες. Ἡ Καρχηδὼν συνήθως κρατοῦσε τὶς ὑποσχέσεις της. Τὴ φορὰ ὅμως αὐτὴ ἡ θέρμη τῆς φιλαργυρίας της τὴν εἶχε παρασύρει σ' ἐπικίνδυνη ἀτιμία. Θὶ Νουμηδοί, οἱ Λιβύοι, ὁλόκληρη ἡ Ἀφρικὴ θὰ ριχνότανε πάνω στὴν Καρχηδόνα. Μονάχα ἡ θάλασσα εἶταν ἐλεύτερη. Ἐκεῖ ἀπαντοῦσε τοὺς Ρωμαίους· καὶ σὰν ἄνθρωπος ποὺ τοῦ ἐπιτεθήκανε φονιάδες ἔνοιωθε τὸ θάνατο ὁλόγυρά της.

Ἡ ἀνάγκη τὸ κάλεσε νὰ ζητήσουν τὴ βοήθεια τοῦ

Γίσκονος· οἱ Βάρβαροι δεχτήκανε τὴ μεσολάβησή του.

Ἕνα πρωὶ εἴδανε νὰ χαμηλώνουνε τὶς ἁλυσσίδες τοῦ λιμανιοῦ καὶ τρία ἐπίπεδα πλοῖα, περνῶντας ἀπὸ τὴ διώρυγα τῆς Ταίνιας· μπήκανε στὴ λίμνη.

Μέσα στὸ πρῶτο, στὴν πλώρη φαινότανε ὁ Γίσκων. Ἀπὸ πίσω του, καὶ πιὸ ψηλὴ ἀπὸ βάθρο, ὑψωνότανε πελώρια κάσα στολισμένη μὲ κρίκους ὅμοιους μὲ στεφάνια ποὺ κρεμόντανε. Κατόπι φαινότανε ἡ λεγεῶνα τῶν Δραγομάνων, ποὺ εἴτανε σκουφωμένοι σὰ σφίγγες, καὶ εἶχανε ἕνα σημαδεμένο παπαγάλο στὸ στῆθος. Ἀκολουθούσανε φίλοι καὶ σκλάβοι, ὅλοι χωρὶς ὅπλα, καὶ τόσοι πολλοὶ ποὺ οἱ ὦμοι τους ἀγγίζανε. Οἱ τρεῖς μακρυὲς βάρκες, γεμάτες ὥστε κοντεύανε νὰ βουλιάξουνε, προχωρούσανε ἐνῶ οἱ στρατιῶτες ποὺ τὶς βλέπανε ζητωκραυγάζανε.

Μόλις ξεμπαρκάρησε ὁ Γίσκων, οἱ στρατιῶτες τρέξανε νὰ τὸν ἀπαντήσουνε. Μὲ τσουβάλια ἔβαλε νὰ κάνουν κάτι σὰν βῆμα καί, ἐδήλωσε πὼς δὲν θάφευγε πρὶν τοὺς πληρώσει ὅλους ὁλοκληρωτικά.

Χειροκροτήματα ξεσπάσανε· πέρασε πολλὴ ὥρα χωρὶς νὰ μπορέσει νὰ μιλήσει.

Ἔπειτα χτύπησε τὰ ἄδικα τῆς Δημοκρατίας καὶ τῶν Βαρβάρων· τὸ σφάλμα εἴτανε σὲ μερικοὺς στασιαστές, ποὺ μὲ τὴ βιαιότητά τους εἶχανε τρομάξει τὴν Καρχηδόνα. Ἡ καλλίτερη ἀπόδειξη τῶν καλῶν του διαθέσεων, εἶταν πὼς τὸν στέρνανε σ' αὐτούς, αὐτόν, τὸν αἰώνιο ἀντίπαλο τοῦ σουφφέτη Ἄννων. Δὲν ἔπρεπε νὰ ὑποθέσουν πὼς ὁ λαὸς εἶχε τὴ βλακεία νά θελήσει νὰ ἐξερεθίσει γενναίους, οὔτε ἀρκετὴ ἀγνωμοσύνη ὥστε νὰ παραγνωρίσει τὶ ὑπηρεσίες τους καὶ ὁ Γίσκων ἄρχισε

νὰ δίνει τὸ μισθὸ τῶν στρατιωτῶν ἀρχίζοντας ἀπὸ τοὺς Λιβύους. Ἐπειδὴ εἶχανε δηλώσει πὼς οἱ κατάλογοι εἶτανε ψεύτικοι, δὲν τοὺς χρησιμοποίησε.

Περνούσανε μπροστά του κατὰ ἔθνη, ἀνοίγοντας τὰ δάχτυλά τους γιὰ νὰ ποῦνε τὸν ἀριθμὸ τῶν χρόνων τους· τοὺς σημαδεύανε τὸν ἕνα ὕστερα ἀπὸ τὸν ἄλλο στὸ ἀριστερὸ χέρι μὲ πράσινη μπογιά· οἱ γραμματικοὶ ἀντλούσανε ἀπὸ τὴν ἀνοιχτὴ κάσα καὶ ἄλλοι, μ' ἕνα στιλέτο κάνανε μιὰ τρύπα σὲ πλάκα μολυβένια.

Πέρασε κάποιος ἄνθρωπος, ποὺ περπατοῦσε βαρειά, ὅπως τὰ βώδια.

— «Ἀνέβα κοντά μου,» εἶπε ὁ Σουφφέτης, ὑποψιάζοντας κάποια ἀπάτη· «πόσο χρόνια ἔκανες στρατιώτης ;»

— «Δώδεκα χρόνια», ἀπάντησε ὁ Λύβιος.

Ὁ Γίσκων ἔβαλε τὰ δάχτυλά του κάτω ἀπὸ τὸ σαγόνι, γιατὶ τὸ λουρὶ τῆς περικεφαλαίας σχημάτιζε ἀπὸ τὸν πολὺ καιρὸ ρόζους στὸ πηγοῦνι· τοὺς λέγανε ξυλοκέρατα καὶ τὸ ἔχει ξυλοκέρατα εἶτανε ἔκφραση ποὺ ἐσήμαινε ἀπόμαχος.

—«Κλέφτη!» φώναξε ὁ Σουφφέτης, «ὅ,τι σοῦ λείπει στὸ πρόσωπο θὰ τὸ ἔχεις στοὺς ὤμους !» καὶ σχίζοντάς του τὴν χλαμύδα του, ἀνακάλυψε πὼς ἡ πλάτη του εἶτανε γεμάτη ψῶρες ματωμένες· εἶτανε γεωργὸς τῆς Ἱπποζαρύτης. Ἀκουστήκανε γιουχαϊσμοί· τὸν ἀποκεφαλίσανε.

Μόλις νύχτωσε, ὁ Σπένδιος πῆγε καὶ ξύπνησε τοὺς Λιβύους. Τοὺς εἶπε.

— «Ὅταν οἱ Λίγυρες, οἱ Ἕλληνες, οἱ Βαλεάριοι καὶ οἱ ἄνθρωποι τῆς Ἰταλίας θὰ πληρωθοῦνε, θὰ γυ-

ρίσουν στὶς πατρίδες τους. Ἀλλὰ ἐσεῖς, θὰ μείνετε στὴν Ἀφρικὴ σκορπισμένοι στὶς φυλές σας καὶ χωρὶς καμμιὰ ὑπεράσπιση ! Τότες ἡ Δημοκρατία θὰ σᾶς ἐκδικηθεῖ ! Μὴ δίνετε ἐμπιστοσύνη στὸ ταξίδι ! Πιστεύετε ὅλα τὰ λόγια; Οἱ δυὸ σουφφέτες εἶναι σύμφωνοι ! Αὐτὸς σᾶς γελάει ! Θυμηθῆτε τὸ νησὶ τῶν Κοκκάλων καὶ τὸν Ξάνθιππο ποὺ διώξανε στὴ Σπάρτη σὲ σαπισμένη γαλέρα !»

— «Τί νὰ κάνουμε ;» ρωτούσανε.

«Σκεφτῆτε !» Ἔλεγε ὁ Σπένδιος.

Οἱ δυὸ ἄλλες μέρες περάσανε πληρώνοντας τοὺς ἀνθρώπους τῶν Μαγδάλων, τῆς Λέπτης, τῆς Ἑκατομπύλου· ὁ Σπένδιος ρητόρευε στοὺς Γαλάτες.

— «Ξοφλοῦνε τοὺς Λιβύους, ὕστερα θὰ πληρώσουνε τοὺς Ἕλληνες, ὕστερα τοὺς Βαλεάριους, τοὺς Ἀσιάτες, καὶ ὅλους τοὺς ἄλλους ! Ἐσᾶς ὅμως ποὺ δὲν εἴσθε πολλοί, δὲν θὰ σᾶς δώσουνε τίποτα ! Δὲν θὰ ξαναδῆτε πιὰ τὶς πατρίδες σας ! Δὲν θὰ σᾶς δώνουνε πλοῖα ! Θὰ σᾶς σκοτώσουνε γιὰ νὰ κερδίσουνε τὴν τροφή !»

Οἱ Γαλάτες πήγανε καὶ ηὔρανε τὸν Σουφφέτη. Ὁ Αὐταρίτης ἐκεῖνος ποὺ εἶχε πληγώσει στοῦ Ἀμίλκα, τὸν φώναξε. Ἐξαφανίστηκε σπρωγμένος ἀπὸ τοὺς σκλάβους, ἀλλ' ὁρκιζότανε πὼς θὰ ἐκδικηθεῖ. Οἱ ἀπαίτησες, τὰ παράπονα πολλαπλασιαζόντανε. Οἱ πιὸ πεισματάρηδες μπαίνανε στὴ σκηνὴ τοῦ Σουφφέτη· γιὰ νὰ τὸν συγκινήσουνε πιάνανε τὰ χέρια του, τὸν κάνανε νὰ ψάξει τὰ ξεδοντιασμένα στόματά τους, τὰ πολὺ λιγνὰ μπράτσα τους καὶ τὰ σημάδια τῶν πληγῶν τους. Ὅσοι δὲν εἶχανε πληρωθεῖ ἀκόμα ἐξερεθίζονταν, ὅσοι εἶχανε πάρει τὸ μισθό τους ζητούσανε ἄλλο γιὰ τ' ἀλό-

γατά τους· καὶ οἱ ἀλήτες, οἱ ἐξορισμένοι, πέρνοντας τὰ ὅπλα τῶν στρατιωτῶν, βεβαιώνανε πὼς τἄχανε βρεῖ παραιτημένα Κάθε στιγμὴ ἐρχόντανε σὰν ἀνεμοστρόβιλοι ἀνθρώπων· οἱ σκηνὲς τρίζανε, πέφτανε, ὁ ὄχλος ποὺ στριμωνότανε ἀνάμεσα στὰ ὀχυρώματα τοῦ στρατοπέδου κοντυλοῦσε φωνάζοντας δυνατὰ ἀπὸ τὶς πόρτες ὥς στὸ κέντρο. Ὅταν ἡ βοὴ γενότανε παρὰ πολὺ μεγάλη, ὁ Γίσκων ἀκουμποῦσε τὸν ἀγκῶνα στὸ φιλντισένιο σκῆπτρο του καὶ κυττάζοντας στὴ θάλασσα, στεκότανε ἀκίνητος, μὲ τὰ δάχτυλα χωμένα μέσα στὸ γένι του.

Συχνὰ ὁ Μάτο ἀπομακρυνότανε γιὰ νὰ πάει νὰ κουβεντιάσει μὲ τὸ Σπένδιο· ἔπειτα πήγαινε πάλε στὴ θέση του ἀντίκρυ στὸ Σουφφέτη καὶ ὁ Γίσκων ἔνοιωθε πάντα τὰ μάτια του σὰ δυὸ φλογερὰ μάτια Φαλαρικοῦ ταύρου νὰ τοξεύονται πάνω του. Πάνω ἀπὸ τὸ πλῆθος, πολλὲς φορές, φωνάζανε ὁ ἕνας στὸν ἄλλο ἐρυσιές, μὰ ποὺ δὲν ἀκουόντανε. Ὡς τόσο τὸ μοίρασμα ξακολουθοῦσε καὶ ὁ Σουφφέτης σ᾽ ὅλα τὰ ἐμπόδια εὕρισκε γιατρικά.

Οἱ Ἕλληνες θελήσανε νὰ κάνουνε στρεψοδικεῖες γιὰ τὴ διαφορὰ τῶν νομισμάτων. Τοὺς ἔδοσε τέτοιες ἐξήγησες ποὺ ἀποσυρθήκανε χωρὶς διαμαρτυρίες· οἱ Νιγρῆτες ζητήσανε ἀπὸ τὰ ἄσπρα ἐκεῖνα κοχύλια, ποὺ χρησιμεύανε γιὰ τὸ ἐμπόριο στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Ἀφρικῆς. Προσφέρθηκε νὰ στείλει νὰ ψαρέψουν ἀπὸ δαῦτα στὴν Καρχηδόνα· τότες ὅπως οἱ ἄλλοι δεχτήκανε λεφτά.

Εἶχανε ὅμως ὑποσχεθεῖ στοὺς Βαλεάριους κάτι καλίτερο· δηλαδὴ γυναῖκες.

Ὁ Σουφφέτης ἀπάντησε πὼς περιμένανε γι᾽ αὐτοὺς

ὁλόκληρο καραβάνι παρθένες· ὁ δρόμος εἶτανε μακρύς· ἔπρεπε νὰ περάσουν ἕξη φεγγάρια ἀκόμα. Ὅταν θὰ γινόνταν παχειὲς καὶ θὰ τὶς καλοτρίβανε μὲ μοσχολίβανο, θὰ τὶς στέλναν σὲ πλοῖα στὰ λιμάνια τῶν Βαλεαρίδων.

Ἔξαφνα, ὁ Ζάρξας ποὺ τώρα εἶταν ὡραῖος καὶ δυνατός, πήδηξε σὰ γελωτοποιὸς στοὺς ὤμους τῶν φίλων του καὶ φώναξε:

— «Κράτησες ἀπὸ δαῦτες γιὰ τὰ πτώματα;» ἐνῶ ἔδειχνε στὴ Καρχηδόνα τὴν πόρτα τοῦ Χαμών.

Στὶς τελευταίες λάμψεις τοῦ ἡλίου, οἱ μπρούντζινες πλάκες ποὺ τὴ στολίζανε ἀπὸ πάνω ὡς κάτω, ἀστραφοκοποῦσανε· οἱ Βάρβαροι νομίσανε πὼς εἶδανε πάνω της μακρυὰ ματωμένη γραμμή. Ἅμα ὁ Γίσκων ἤθελε νὰ μιλήσει, ξαναρχίζανε τὶς φωνές τους. Τέλος κατέβηκε βηματίζοντας σοβαρὰ καὶ κλείστηκε στὴ σκηνή του.

Ὅταν βγῆκε στὴν ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου, οἱ δραγομάνοι του, ποὺ κοιμόντανε ὄξω, δὲν τὸ κουνήσανε· εἶτανε ἀνάσκελα μὲ βλέμματα ἀπλανῆ, μὲ τὴ γλῶσσα στὴν ἄκρη τῶν δοντιῶν καὶ μὲ τὸ πρόσωπο σὰ γαλάζιο. Ἄσπρες μύξες τρέχανε ἀπὸ τὰ ρουθούνια τους καὶ τὰ μέλη τους εἶτανε ξυλιασμένα σὰν νὰ τὰ εἶχε παγώσει τὸ κρύο τὴ νύχτα. Ὁ καθένας εἶχε γύρω στὸ λαιμὸ μιὰ μικρὴ θελιὰ ἀπὸ βούρλα.

Ἀπὸ τὴν ὥρα ἐκείνη ἡ στάση δὲν σταμάτησε πιά. Ὁ φόνος αὐτὸς τῶν Βαλεάριων, ποὺ θύμισε στὸν Ζάρξας ἐπιβεβαίωνε τὶς δυσπιστίες τοὺ Σπένδιου. Φαντάζόνταν πὼς ἡ Δημοκρατία γύρευε πάντα νὰ τοὺς γελάσει. Ἔπρεπε νὰ τελειώσουν πιά. Θὰ κάνανε χω-

ρὶς τοὺς δραγομάνους: Ὁ Ζάρξας μὲ μιὰ σφενδόνη γύρω στὸ κεφάλι, τραγουδοῦσε πολεμικὰ τραγούδια. Ὁ Αὐταρίτης ἔσειε τὸ μεγάλο σπαθί του. Ὁ Σπένδιος σφύριζε στὸν ἕνα κάτι, ἔδινε στὸν ἄλλο ἕνα μαχαῖρι. Οἱ πιὸ δυνατοὶ προσπαθούσανε νὰ πληρωθοῦνε μόνοι τους, οἱ ὀλιγώτερο μανιασμένοι ζητούσανε νὰ ἐξακολουθήσει τὸ μοίρασμα. Κανεὶς τώρα δὲν ἄφινε τὰ ὅπλα του, καὶ ὅλοι οἱ θυμοὶ συγκετρωνόνταν κατὰ τοῦ Γίσκονα σὲ μῖσος πολυθόρυβο.

Μερικοὶ ἀνεβαίνανε πλάϊ του. Ἐνόσω ζέφωνίζοντας βρίζανε τοὺς ἀκούανε μὲ προσοχή· μὰ ὅταν ἐπιχειρούσανε νὰ ποῦνε ἐναντίον του τὴν παραμικρότερη λέξη, τοὺς λιθοβολούσανε ἀμέσως ἢ ἀπὸ πίσω μὲ μιὰ σπαθιὰ τοὺς κόβανε τὸ κεφάλι. Ὁ σωρὸς τῶν τσουβαλιῶν εἴτανε πιὸ κόκκινος ἀπὸ θυσιαστήριο.

Ἅμα τρώγανε καὶ εἴχανε πιεῖ κρασὶ γενόντανε τρομεροί! Ἡ τέτοια ἀπόλαυση εἴταν ἀπαγορευμένη μὲ θάνατο στοὺς Φοινικικοὺς στρατοὺς κι αὐτοὶ τόρα σηκώνανε τὸ ποτήρι τους κατὰ τὴν Καρχηδόνα γιὰ νὰ κοροϊδέψουνε τὴν πειθαρχία της. Ἔπειτα ξαναγυρνούσανε στοὺς σκλάβους ποὺ φυλάγανε τὰ λεφτὰ καὶ ξαναρχίζανε νά σκοτώνουν. Τὴ λέξη *χτύπα*, διαφορετικὴ σὲ κάθε γλῶσσα, τὴν καταλαβαίνανε ὅλοι.

Ὁ Γίσκων ἤξερε καλὰ πὼς ἡ πατρίδα τὸν ἄφινε στὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ· μὰ δὲν ἤθελε μόλη τὴ ἀχαριστία της νὰ τὴν ἀτιμάσει· ὅταν οἱ Βάρβαροι τοῦ θυμήσανε πὼς τοὺς εἶχανε ὑποσχεθεῖ πλοῖα, ὁρκίστηκε στὸν Μολὼχ νὰ τοὺς δώσει ὁ ἴδιος, μὲ δικά του ἔξοδα καὶ βγάλοντας τὸ ἀπὸ γαλάζιες πέτρες περιδέραιό του, τόρριξε στὸ πλῆθος ὡς ἀπόδειξη ὅρκου.

Τότες οἱ Ἀφρικανοὶ ζητήσανε τὸ σιτάρι, σύμφωνα μὲ τὶς ὑπόσχεσες τοῦ Μεγάλου Συμβουλίου. Ὁ Γίσκων παρουσίασε τοὺς λογαριασμοὺς τῶν Συσσιτίων, ποὺ εἴτανε χαραγμένοι μὲ βιολετιὰ μπογιὰ σὲ δέρματα προβάτων· διάβαζε ὅ,τι εἶχε μπεῖ στὴν Καρχηδόνα, μῆνα μὲ μῆνα καὶ μέρα μὲ μέρα.

Ἔξαφνα σταμάτησε, μὲ μάτια ὀρθάνοιχτα, σὰ νὰ εἶχε ἀνακαλύψει μέσα στοὺς ἀριθμοὺς τὴ θανατική του καταδίκη.

Πραγματικά, οἱ Γέροντες τοὺς εἶχανε ὀλιγοστέψει δόλια, καὶ τὸ σιτάρι, ποὺ εἶχε πουληθεῖ κατὰ τὴν πιὸ καταστρεπτικὴ ἐποχὴ τοῦ πολέμου, λογαριαζότανε μὲ διατίμηση τόσο μικρή, ὥστε ἐκτὸς ἂν εἴτανε κανεὶς στραβός, δὲν μποροῦσε νὰ τὸ πιστέψει.

—« Μίλησε ! » φωνάξανε, «πιὸ δυνατά ! Ἄ ! ζητάει νὰ πεῖ ψέμματα, ὁ ἄναντρος ! μὴ τὸν πιστεύετε.»

Ὁ Γίσκων δίστασε λίγο. Τέλος ξακολούθησε τὴ δουλειά του

Οἱ στρατιῶτες χωρὶς νὰ ὑποψιαστοῦνε πὼς τοὺς γελούσανε παραδεχτήκανε γιὰ ἀληθινοὺς τοὺς λογαργιασμοὺς τῶν Συσσιτίων. Τότες ἡ ἀφθονία ποὺ εἶχε ἡ Καρχηδὼν τοὺς ἔκανε νὰ αἰσθανθοῦνε μανιασμένη ζήλια. Σπάσανε τὴν ἀπὸ μουριὰ κάσσα, εἴταν ἀδειανὴ κατὰ τὰ τρία τέταρτα. Εἶχανε ἰδεῖ νὰ βγαίνουνε ἀπὸ μέσα της τέτοια ποσὰ ὥστε τὴ νομίζανε ἀνεξάντλητη· ὁ Γίσκων εἶχε παραχώσει λεφτὰ μέσα στὴ σκηνή του. Σκαρφαλώσανε στὰ τσουβάλια. Ὁ Μάτο τοὺς ὁδηγοῦσε, καὶ ἐπειδὴ φωνάζανε. «Τὰ λεφτά ! τὰ λεφτά !» ὁ Γίσκων στὸ τέλος ἀπάντησε.

— Ἂς σᾶς δώσει λεφτὰ ὁ στρατηγός σας !»

Τοὺς κύτταζε κατάμουτρα, χωρὶς νὰ μιλεῖ, μὲ τὰ μεγάλα του κίτρινα μάτια καὶ τὸ μακρουλό του πρόσωπο, ποὺ εἴτανε πιὸ ὠχρὸ ἀπὸ τὸ γένι του. Ἕνα βέλος, πιασμένο ἀπὸ τὰ φτερά, κρατιότανε στὸ αὐτί του μέσα στὸ μεγάλο χρυσὸ σκουλαρίκι του καὶ ἕνα αὐλάκι αἷμα ἔτρεχε ἀπὸ τὴν τιάρα του ἐπάνω στὸν ὦμό του.

Σὲ κίνημα τοῦ Μάτο ὅλοι προχωρήσανε. Ἄνοιξε τὰ χέρια ὁ Σπένδιος μὲ μιὰ θελειά, τὸν ἔσφιξε στοὺς καρποὺς τῶν χεριῶν Ἕνας ἄλλος τὸν ἀναποδογύρισε καὶ ἐξαφανίστηκε στὴν ἀταξία τοῦ ὄχλου, ποὺ ριχνότανε πάνω στὰ τσουβάλια. Διαρπάσανε τὴ σκηνή του. Δὲν ηὗρανε μέσα παρὰ τὰ ἀπαραίτητα πράματα γιὰ τὴ ζήση του. Ἔπειτα, ψάχνοντας καλλίτερα, ηὗρανε τρεῖς εἰκόνες τῆς Τανίτ, καὶ μέσα σὲ δέρμα πίθηκου μιὰ μαύρη πέτρα ποὺ εἶχε πέσει ἀπὸ τὸ φεγγάρι. Πολλοὶ Καρχηδόνιοι θελήσανε νὰ τὸν συνοδεύσουνε· εἴτανε σπουδαῖοι ἄνθρωποι καὶ ὅλοι τοῦ πολεμικοῦ κόμματος.

Τοὺς σύρανε ὄξω ἀπὸ τὶς σκηνὲς καὶ τοὺς πετάξανε στὸ λάκκο τῶν ἀκαθαρσιῶν. Μὲ σιδερένιες ἁλυσσίδες τοὺς δέσανε ἀπὸ τὴν κοιλιὰ σὲ γεροὺς στύλους καὶ τοὺς δίνανε τὴν τροφή τους μὲ τὴν αἰχμὴ ἀκοντίου.

Ὁ Αὐταρίτης, ἐνῶ τοὺς φύλαγε τοὺς σκυλόβριζε καὶ ἐπειδὴ ὅμως δὲν καταλαβαίνανε τὴ γλῶσσα του, δὲν ἀπαντούσανε· ὁ Γαλάτης, πότε-πότε τοὺς ἔρριχνε πετραδάκια στὸ πρόσωπο γιὰ νὰ τοὺς κάνει νὰ φωνάξουν.

Τὴν ἄλλη μέρα κιόλας κάποιο μαράζι ἔπιασε τὸν στρατό. Τόρα ποὺ εἶχε περάσει ὁ θυμός τους, ἀρχή-

σανε ν᾽ ἀνησυχοῦνε· ὁ Μάτο ὑπόφερνε ἀπὸ ἀόριστη λύπη τοῦ φαινότανε πὼς εἶχε προσβάλει μὲ πλάγιο τρόπο τὴ Σαλαμπώ Οἱ πλούσιοι αὐτοὶ εἴτανε σὰν κάτι ἀπὸ κείνη. Καθότανε τὴ νύχτα στὴν ἄκρη τοῦ λάκκου τους καὶ ξανάβρισκε στοὺς ἀναστεναγμούς τους κάτι ἀπὸ τὴ φωνὴ ποὺ ἡ καρδιά του εἴτανε πλημμυρισμένη.

Ὡς τόσο κατηγορούσανε ὅλοι τοὺς Λιβύους, ποὺ αὐτοὶ μονάχα εἶχανε πληρωθεῖ. Ἀλλά, ἐνῶ ξαναδυναμώνανε οἱ ἐθνικὲς ἀντιπάθειες τους μαζὶ μὲ τὰ ἀτομικὰ μίση, νοιώθανε τὸν κίνδυνο νὰ παρασυρθοῦνε ἀπὸ δαῦτα. Τ᾽ ἀντίποινα, ὕστερα ἀπὸ τέτοιο κακούργημα, θὰ εἴτανε φοβερά. Λοιπὸν ἔπρεπε νὰ προλάβουνε τὴν ἐκδίκηση τῆς Καρχηδόνος. Στὰ συμβούλια, οἱ λόγοι εἴτανε ἀτελείωτοι. Ὁ καθένας μιλοῦσε, δὲν ἀκούανε κανένα καὶ ὁ Σπένδιος, ποὺ εἴτανε συνήθως τόσο πολυλογᾶς, σὲ ὅλες τὶς προτάσεις κουνοῦσε τὸ κεφάλι.

Ἕνα βράδυ, ρώτησε ἀδιάφορα τὸν Μάτο, ἂν ὑπάρχουν πηγὲς στὸ ἐσωτερικὸ τῆς πόλης.

— «Οὔτε μιά!» ἀπάντησε ὁ Μάτο.

Τὴν ἄλλη μέρα, ὁ Σπένδιος τὸν τράβηξε στὴν ὄχτη τῆς λίμνης.

— «Ἄφέντη», εἶπε ὁ πρὶν σκλάβος, «ἂν ἔχεις ἀτρόμητη καρδιά, θὰ σὲ ὁδηγήσω στὴν Καρχηδόνα.»

— «Πῶς;» ἐπανάλαβε ὁ ἄλλος μὲ ἀγωνία.

— «Ὁρκίσου πὼς θὰ κάνεις ὅλες τὶς διαταγές μου, πὼς θὰ μ᾽ ἀκολουθήσεις σὰ σκιά!»

Τότες ὁ Μάτο, σηκώνοντας τὸ χέρι κατὰ τὸν πλανήτη Χαμπάρ, φώναξε.

— «Μὰ τὴν Τανίτ, στ᾽ ὁρκίζομαι!»

Ὁ Σπένδιος ἐξακολούθησε. «Αὔριο» ἄμα βασιλέψει

ὁ ἥλιος, θὰ μὲ περιμένεις κάτω ἀπὸ τὸ ὑδραγωγεῖο, ἀνάμεσα στὴν ἔνατη καὶ στὴ δέκατη ἄψίδα. Πάρε μαζί σου ἕνα σιδερένιο λοστό, μιὰ περικεφαλέα χωρὶς λοφίο καὶ πετσένια σανδάλια.»

Τὸ ὑδραγωγεῖο ποὺ αὐτὸς ἔλεγε περνοῦσε λοξὰ ὁλόκληρο τὸν ἰσθμό,—ἔργο σπουδαῖο ποὺ μεγαλώσανε ἀργότερα οἱ Ρωμαῖοι. Παρὰ τὴν περιφρόνησή της γιὰ τοὺς ἄλλους λαούς, ἡ Καρχηδὼν τοὺς εἶχε πάρει ἀδέξια τὴ νέα αὐτὴ ἐφεύρεση, ὅπως εἶχε κάνει καὶ ἡ Ρώμη γιὰ τὴ φοινικικὴ γαλέρα· καὶ πέντε σειρὲς ἄψίδες ἡ μιὰ πάνω στὴν ἄλλη, μὲ ἀρχιτεκτονικὴ κοντόχοντρη μὲ ἀντιστηρίγματα στὴ βάση καὶ κεφάλια λιονταριοῦ στὴν κορφή, τελειώνανε στὸ δυτικὸ μέρος τῆς Ἀκροπόλεως, ὅπου χωνόντανε κάτω ἀπ' τὴν πόλη γιὰ νὰ χύσουνε σχεδὸν ἕνα ποταμὸ στὶς δεξαμενὲς τῶν Μεγάρων. Στὴ συμφωνημένη ὥρα ὁ Σπένδιος ἦρε ἐκεῖ τὸν Μάτο. Ἔδεσε κάτι σὰν ἀγκίστρι στὴν ἄκρη ἑνὸς σκοινιοῦ, τόκανε νὰ στριφογυρίσει γλήγορα σὰν σφενδόνη, τὸ σιδερένιο μηχάνημα κρεμάστηκε καὶ ἀρχίσανε ὁ ἕνας πίσω ἀπὸ τὸν ἄλλο νὰ σκαρφαλώνουνε στὸν τοῖχο.

Ὅταν ὅμως ἀνεβήκανε στὸ πρῶτο πάτωμα, τὸ ἀγκίστρι ὅσες φορὲς τὸ ρίχνανε ξανάπεφτε· ἀναγκαζότανε γιὰ ν' ἀνακαλύψουνε κάποια σχισμάδα νὰ περπατοῦνε στὴν ἄκρη τῆς προεξοχῆς· σὲ κάθε σειρὰ τῶν ἄψίδων, τὴ βρίσκανε πιὸ στενή· ἔπειτα τὸ σκοινὶ χαλαρώθηκε· πολλὲς φορὲς κόντεψε νὰ σπάσει.

Τέλος φτάσανε στὴν τελευταία ταράτσα. Ὁ Σπένδιος, πότε-πότε, ἔσκυβε γιὰ νὰ ψάχνει τὶς πέτρες μὲ τὸ χέρι του.

—«Ἐδῶ εἶνε», εἶπε «ἂς ἀρχίσουμε !» Καὶ πατῶντας στὸν σιδερένιο λοστὸ ποὺ εἶχε φέρει ὁ Μάτο, μπορέσανε νὰ ξεκολλήσουνε μιὰ πλάκα.

Εἶδανε μακρυά, στρατὸ καβαλλαρέων ποὺ καλπάζανε πάνω σ' ἀλόγατα χωρὶς χαλινάρια. Τὰ χρυσά τους βραχιόλια πηδούσανε στὰ ἀόριστα ὑφάσματα τῶν μανδύων τους. Μπροστὰ διακρινότανε ἕνας ἄνθρωπος στεφανωμένος μὲ φτερὰ στρουθοκάμηλου καὶ ποὺ κάλπαζε μὲ μιὰ λόγχη σὲ κάθε χέρι.

— «Ὁ Ναρχάβας!» φώναξε ὁ Μάτο.

— «Τὶ μᾶς μέλλει!» ἐξακολούθησε ὁ Σπένδιος· καὶ πήδηξε στὴν τρύπα ποὺ εἶχε κάνει βγάνοντας τὴν πλάκα.

Ὁ Μάτο, ποὺ τὸν διάταξε ὁ Σπένδιος, προσπάθησε νὰ σπρώξει μιὰ ἀπὸ τὶς πέτρες· ἐπειδὴ ὅμως δὲν εἶχε τόπο δὲν μποροῦσε νὰ κουνήσει τοὺς ἀγκώνας του.

— « Θὰ ξανάρθουμε» εἶπε ὁ Σπένδιος· «ἔμπα μπροστά». Τότες χωθήκανε στὸ ὑδραγωγεῖο. Τὸ νερὸ ἀνέβαινε ὡς στὴν κοιλιά τους. Σὲ κομμάτι κοντυλήσανε καὶ ἀναγκαστήκανε νὰ κολυμπήσουνε. Τὰ μέλη τους χτυποῦσανε στοὺς πολὺ στενοὺς ὄχτους τῆς διώρυγας. Τὸ νερὸ ἔτρεχε σχεδὸν ἀμέσως κάτω ἀπὸ τὴν πλάκα ποὺ εἴτανε ἀπανωθιό τους· σχίζανε τὸ πρόσωπό τους. Ἔπειτα τοὺς πῆρε τὸ ρεῦμα. Ἀέρας βαρύτερος κι' ἀπὸ τάφου τοὺς ἔσπαζε τὸ στῆθος καὶ μὲ τὸ κεφάλι κάτω ἀπὸ τὰ μπράτσα, μὲ τὰ γόνατα ἀκουμπῶντας τὸ ἕνα στὸ ἄλλο, τεντώνοντας ὅσο μπορούσανε, περνούσανε σὰν βέλη στὸ σκοτάδι, σκάνοντας, ρέγχοντας σχεδὸν πεθαμένοι. Ἔξαφνα, ὅλα μαυρίσανε μπροστά τους καὶ ἡ γληγοράδα τῶν νερῶν διπλασιαζότανε, Πέσανε.

Ὅταν ξαναβγήκανε στὴν ἐπιφάνεια, σταθήκανε μερικὲς στιγμὲς ἀνάσκελα, ρουφῶντας τὸν ἀέρα ἡδονικά. Ἀψίδες, ἡ μιὰ πίσω ἀπὸ τὶς ἄλλες, ἀνοίγανε ἀνάμεσα στὰ φαρδιὰ τείχη, χωρίζοντας δεξαμενές· ὅλες εἴτανε γεμάτες καὶ τὸ νερὸ συνεχιζότανε σὲ μιὰ μονάχα ἤρεμη ἔκταση στὸ μάκρος τῶν δεξαμενῶν. Οἱ θόλοι τοῦ ταβανιοῦ ἀφίνανε νὰ κατεβαίνει ἀπὸ τὸν φεγγίτη τους ὠχρὴ λάμψη ποὺ ἄπλωνε στὰ νερὰ κάτι σὰν δίσκους φωτὸς καὶ τὰ γύρω σκότη, ποὺ πικνωνόντανε πρὸς τοὺς τοίχους, τοὺς ἀποδιώχνανε ἀόριστα. Ὁ παραμικρότερος κρότος ἄφινε μεγάλη ἠχώ.

Ὁ Σπένδιος καὶ ὁ Μάτο ξαναρχίσανε τὸ κολύμπημα καὶ μπαίνοντας ἀπὸ τὸ ἄνοιγμα τῶν ἀψίδων περάσανε πολλοὺς θαλάμους στὴ σειρά. Δυὸ ἄλλες σειρὲς πιὸ μικρῶν δεξαμενῶν ἁπλονόντανε παράλληλα ἀπὸ κάθε πλευρά. Χαθήκανε· στριφογυρίζανε· ξαναγυρνούσανε. Τέλος κάτι ἀντιστάθηκε κάτω ἀπὸ τὶς φτέρνες τους. Εἴτανε τὸ λιθόστρωτο τῆς στοᾶς ποὺ ἀκολουθοῦσε τὶς στέρνες.

Τότες προχωρῶντας μὲ μεγάλες προφύλαξες, ψάξανε τὸν τοῖχο γιὰ νάβρουνε κάποια διέξοδο. Ἀλλὰ τὰ πόδια τους γλυστρούσανε· πέφτανε στὶς βαθειὲς λεκάνες. Προσπαθούσανε νὰ ξανανεβοῦνε, ἔπειτα ξαναπέφτανε πάλι καὶ νοιώθανε τρομερὴ κούραση, σὰν τὰ πόδια τους κολυμπῶντας νὰ εἶχανε λυώσει μέσα στὸ νερό. Τὰ μάτια τους κλείσανε· ψυχομαχούσανε.

Ὁ Σπένδιος χτύπησε τὸ χέρι του στὰ κάγκελα ἑνὸς δικτυωτοῦ. Τὸ σείσανε, ὑποχώρησε, καὶ βρεθήκανε στὰ σκαλοπάτια μιᾶς σκάλας. Μπρούντζινη πόρτα τὴν ἔκλειε ἐπάνω. Μὲ τὴν αἰχμὴ μαχαιριοῦ, ἀπομακρύ-

νανε τὸ σύρτη ποὺ ἀνοιγόταν ἀπ' ὄξω· ἔξαφνα ὁ ἐλεύθερος καθαρὸς ἀέρας τοὺς χάϊδεψε.

Ἡ νύχτα εἴτανε ὅλο σιγαλιά, καὶ ὁ οὐρανὸς ὑπερβολικὰ ψηλά. Σειρὲς δέντρων ξεχειλίζανε στὶς μακρυὲς γραμμὲς τῶν τοίχων· ὁλόκληρη ἡ πόλη κοιμότανε. Τὰ φανάρια τῶν προφυλακῶν λάμπανε σὰν χαμένα ἄστρα.

Ὁ Σπένδιος ποὺ εἶχε περάσει τρία χρόνια στὸ κάτεργο δὲν ἤξερε καλὰ τὶς συνοικίες· ὁ Μάτο συμπέρανε πὼς γιὰ νὰ πᾶνε στὸ παλάτι τοῦ Ἀμίλκα, ἔπρεπε νὰ στρίψουν ἀριστερά, περνῶντας τὴ Μαππάλη.

— «Ὄχι,» εἶπε ὁ Σπένδιος, «ὁδήγησέ με στὸ ναὸ τῆς Ταγίτ».

Ὁ Μάτο θέλησε νὰ μιλήσῃ— «Θυμήσου!» εἶπε ὁ πρὶν σκλάβος· καὶ σηκώνοντας τὸ χέρι, τοῦ ἔδειξε τὸν πλανήτη τοῦ Χαμπὰρ ποῦ ἔλαμπε.

Τότε ὁ Μάτο γύρισε σιωπηλὰ πρὸς τὴν Ἀκρόπολη.

Σερνόντανε στὶς φράχτες ἀπὸ κάκτους, ποὺ ὄχτιαζαν τὶς στράτες. Τὸ νερὸ ἔτρεχε ἀπὸ τὰ μέλη τους στὴν σκόνη. Τὰ ὑγρὰ σανδάλια τους δὲν κάνανε καθόλου κρότο· ὁ Σπένδιος, μὲ τὰ πιὸ σπινθιροβόλα ἀπὸ πυρσοὺς μάτια του, σὲ κάθε βῆμα ἔψαχνε τοὺς φράχτες· — καὶ περπατοῦσε πίσω ἀπὸ τὸν Μάτο, κρατῶντας τὰ δύο μαχαίρια ποὺ κρεμόνταν ἀπὸ τὰ μπράτσα του ἀναρτημένα ἀπὸ τοὺς ὦμους κοντὰ στὴ μασχάλη μὲ πετσέγιο χαλκά.

V

Η ΤΑΝΙΤ

Ὅταν βγήκανε ἀπὸ τοὺς κήπους τοὺς σταμάτησε ὁ περίβολος τῶν Μεγάρων. Ἀλλ᾽ ἀνακαλύψανε κάποιο ἀνοιγματάκι στὸ χοντρὸ τεῖχος καὶ περάσανε.

Τὸ ἔδαφος χαμήλωνε σχηματίζοντας κάποια κοιλάδα πολὺ φαρδειά. Εἴτανε μέρος ἀνοιχτό.

— «Ἄκουσε» εἶπε ὁ Σπένδιος, «καὶ πρῶτα μὴ φοβᾶσαι τίποτα !... θὰ κρατήσω τὴν ὑπόσχεσή μου...»

Διακόπηκε· φαινότανε πὼς σκεφτότανε, σὰν νὰ γύρευε τὰ λόγια του—«θυμᾶσαι τὴ φορὰ ἐκείνη, στὴν ἀνατολὴ τοῦ ἥλιου πού, πάνω στὴν ταράτσα τῆς Σαλαμπώ, σοῦ ἔδειξα τὴν Καρχηδόνα ; Εἴμαστε δυνατοὶ τὴν ἡμέρα ἐκείνη, δὲ θέλησες ὅμως ν᾽ ἀκούσεις τίποτα,» Ἔπειτα μὲ σοβαρὴ φωνή.

— «Ἀφέντη, ὑπάρχει στὸ ἱερὸ τῆς Τανὶτ ἕνας μυστηριώδικος πέπλος, ποὺ ἔπεσε ἀπ᾽ τὸν οὐρανὸ καὶ ποὺ σκεπάζει τὴ θεά.

— «Τὸ ξέρω», εἶπε ὁ Μάτο.

Ὁ Σπένδιος ἐξακολούθησε.

— «Εἶνε μάντης καὶ αὐτός, γιατὶ εἶνε μέρος ἀπὸ δαύτη. Οἱ θεοὶ κατοικοῦνε ὅπου βρίσκονται τὰ εἴδωλά τους· ἐπειδὴ ἡ Καρχηδὼν τὸν ἔχει, ἡ Καρχηδὼν εἶνε δυνατή.» Τότες σκύβοντας στὸ αὐτί του.

— «Σὲ πῆρα μαζί μου γιὰ νὰ τὸν κλέψεις !»

Ὁ Μάτο ὀπισθοχώρησε ἀπὸ φρίκη.

— «Φύγε ! γύρεψε κανένα ἄλλο ! Δὲν θέλω νὰ σὲ βοηθήσω στὸ μυσαρό σου αὐτὸ κακούργημα».

— «Μὰ ἡ Ταγὶτ εἶνε ἐχθρός σου»· ἀπάντησε ὁ Σπέγδιος· «σὲ καταδιώκει καὶ πεθαίνεις ἀπὸ τὸ θυμό της. Θὰ τὴν ἐκδικηθεῖς. Θὰ σὲ ὑπακούσει. Θὰ γίνεις σχεδὸν ἀθάνατος καὶ ἀνίκητος».

Ὁ Μάτο χαμήλωσε τὸ κεφάλι. Ὁ ἄλλος ἐξακολούθησε.

— «Θὰ νικούμαστε· ὁ στρατὸς θὰ καταστρεφότανε μόνος του. Δὲν ἔχομε νὰ ἐλπίζομε οὔτε φυγή, οὔτε βοήθεια, οὔτε συγγνώμη ! Τί τιμωρία τῶν θεῶν μπορεῖς νὰ φοβηθεῖς, ἀφοῦ θὰ ἔχεις τὴν δύναμή τους στὰ χέρια ; Προτιμᾶς νὰ χαθεῖς τὸ βράδυ μιᾶς ἥττας, ἐλεεινά, κογτὰ σ' ἕνα θάμνο ἢ πάσχοντας τὶς προσβολὲς τοῦ ὄχλου, μεσα στὶς φλόγες τῆς πυρᾶς; Ἀφέντη, μιὰ μέρα θὰ μπεῖς στὴν Καρχηδόνα, ἀνάμεσα στὴν παράταξη τῶν ποντίφηκων, ποὺ θὰ φιλοῦνε τὰ σανδάλια σου· καὶ ἂν ὁ πέπλος τῆς Ταγὶτ σὲ βαρένει ἀκόμα τότε, θὰ τὸν ξαναβάλεις στὸ ναό της. Ἀκολούθησέ με ! Ἔλα νὰ τὸν πάρεις.»

Τρομερὴ ἐπιθυμία κατάτρωγε τὸν Μάτο· θὰ ἤθελε, ἀποφεύγοντας τὴν ἱεροσυλία, νὰ ἔχει τὸν πέπλο· ἔλεγε μὲ τὸ νοῦ του πὼς ἴσως δὲν εἴτανε ἀνάγκη νὰ τὸν πάρει κανεὶς γιὰ νὰ προεξασφαλίσει τὴ δύναμή του. Δὲν πήγαινε ὥς στὸ βάθος τῆς σκέψης του, σταματῶντας στὸ σημεῖο ποὺ τὸν τρόμαζε.

— «Ἔμπρός !» εἶπε· καὶ ἀπομακρυνθήκανε, πλάϊ πλάϊ, χωρὶς νὰ μιλοῦνε.

Τὸ ἔδαφος ξαναψήλωσε καὶ τὰ σπίτια πλησιάσανε. Γυρνούσανε στοὺς στενοὺς δρόμους, στὰ σκοτεινὰ σπαρτόλουρα ποὺ κλειοῦσαν τὶς πόρτες καὶ ἀγεροχτυπιόντανε στοὺς τοίχους. Σὲ μιὰ πλατεία, γκαμῆλες ἀναμασού-

σανε μπροστὰ σὲ σωροὺς κομμένων χορταριῶν. Ἔπειτα περάσανε κάτω ἀπὸ στοὰ ποὺ τὴν σκεπάζανε φυλλώματα· ἕνα κοπάδι σκυλιὰ γαύγισε. Ἀλλὰ ὁ τόπος μονομιᾶς φάρδυνε καὶ ἀναγνωρίσανε τὴ δυτικὴ πλευρὰ τῆς Ἀκροπόλεως. Κάτω ἀπὸ τὴν Βύρσα ἁπλονότανε μακρὺς μαῦρος ὄγκος· εἶταν ὁ ναὸς τῆς Τανίτ, σύνολο μνημείων καὶ κήπων, αὐλῶν καὶ προαυλίων, περιτρυγυρισμένος ἀπὸ μικρὸ τοῖχο λιθοδόμητο. Ὁ Σπένδιος καὶ ὁ Μάτο τὸν περάσανε.

Ὁ πρῶτος αὐτὸς περίβολος περιλάμβανε δάσος πλατάνια, ἀπὸ προφύλαξη κατὰ τῆς πανούκλας καὶ τῆς μόλυνσης τοῦ ἀέρα. Ἐδῶ καὶ κεῖ εἴτανε σκορπισμένες σκηνὲς ὅπου πουλούσανε τὴ μέρα ἀλοιφὲς γι᾽ ἀποτρίχωμα, ἀρώματα, γλυκύσματα σὲ σχῆμα φεγγαριοῦ καὶ εἰκόνες τῆς Θεᾶς μὲ ἀναπαράστασες τοῦ ναοῦ, σκαλισμένες σὲ κομμάτι ἀλάβαστρου.

Δὲν εἶχανε νὰ φοβηθοῦνε τίποτα γιατὶ τὶς νύχτες ποὺ δὲν ἔβγαινε τὸ φεγγάρι διακοφτόντανε ὅλες οἱ ἱεροτελεστεῖες· μολαταῦτα ὁ Μάτο ἀργοποροῦσε τὸ περπάτημά του· σταμάτησε μπροστὰ στὰ τρία ἀπὸ ἕβενο σκαλοπάτια ποὺ ὁδηγούσανε στὸ δεύτερο περίβολο.

— «Προχώρησε!» εἶπε ὁ Σπένδιος.

Ροδιές, ἀμυγδαλιές, κυπαρίσσια καὶ μυρτιές, ἀκίνητες σὰ νᾶταν μπρούντζινα τὰ φυλλώματα ἐναλασσόντανε κανονικά· ὁ δρόμος, λιθοστρωμένος μὲ γαλάζια πετραδάκια, ἔτριζε ἀπὸ τὰ βήματα καὶ ἀνοιγμένα τριαντάφυλλα κρεμόνταν πανεριαστὰ σ᾽ ὅλη τὴν δενδροστοιχία. Φτάσανε μπροστὰ σὲ αὐγοειδῆ τρύπα, ποὺ τὴν προστάτευε ἕνα δικτυωτό. Τότες ὁ Μάτο, ποὺ ἡ σιωπὴ αὐτὴ τὸν τρόμαζε, εἶπε στὸν Σπένδιο· — «Ἐδῶ

ἀνακατεύουνε τὰ γλυκὰ νερὰ μὲ τὰ νερὰ τ' ἁρμυρά».

— «Τὰ εἴδα ὅλα αὐτὰ» εἶπε, ὁ πρὶν σκλάβος «στὴ Συρία, στὴν πόλη Μαφύγη»· κι ἀπὸ μιὰ σκάλα ποὖχε ἕξη ἀσημένια σκαλοπάτια ἀνεβήκανε στὸν τρίτο περίβολο.

Ἕνας πελώριος κέδρος ἔπιανε τὴ μέση τοῦ περίβολου. Τὰ πιὸ χαμηλὰ κλαριά του ἐξαφανιζόντανε κάτω ἀπὸ κομάτια ὑφάσματα καὶ περιδέραια, ποὺ εἶχαν κρεμάσει ἐκεῖ οἱ πιστοί. Κάνανε μερικὰ βήματα ἀκόμα, καὶ ἡ πρόσοψη τοῦ ναοῦ ἁπλώθηκε μπρός τους. Δυὸ μακρυὲς στοὲς ποὺ τὰ ἐπιστύλια τους στηριζόντανε σὲ στύλους κοντόχοντρους, εἴτανε σὲ κάθε πλευρὰ ἑνὸς τετράγωνου πύργου, στολισμένου πάνω στὴ ταράτσα του στολιζόντανε μ' ἕνα μισοφέγγαρο. Στὶς γωνίες τῶν στοῶν καὶ στὶς τέσσαρες γωνίες τοῦ πύργου ὑψωνόντανε βάζα γεμάτα καιόμενα ἀρώματα. Ρόδια καὶ κολοκύθες φορτώνανε τὰ κιονόκρανα.

Κοσμητικὰ συμπλέγματα, ρόμβοι, σειρὲς μαργαριταριῶν ἐναλασσόντανε στοὺς τοίχους καὶ φράχτης ἀπὸ ἀσημένια δικτυωτὰ σχημάτιζε μεγάλο ἡμικύκλιο μπροστὰ στὴ μπρούντζινη σκάλα, ποὺ κατέβαινε ἀπὸ τὸν προθάλαμο.

Στὴν εἴσοδο, ἀνάμεσα σὲ χρυσὸ ἄστρο καὶ σὲ σμαραγδένιο ἄστρο, εἴτανε ἕνας πέτρινος κῶνος. Ὁ Μάτο περνῶντας πλάϊ, φίλησε τὸ δεξί του χέρι.

Ὁ πρῶτος θάλαμος εἴτανε πολὺ ψηλός. Ἀναρίθμητα ἀνοίγματα τρυπούσανε τὸ θόλο του· σηκώνοντας τὸ κεφάλι μποροῦσε κανεὶς νὰ ἰδεῖ τὰ ἄστρα. Ὁλόγυρα στὸν τοῖχο, σὲ καλαμένια πανέρια, εἴτανε μαζωμένα γένια καὶ μαλλιὰ τὰ πρῶτα τῶν ἐφήβων·

καταμεσὶς στὸ στρογγυλὸ διαμέρισμα, τὸ κορμὶ μιᾶς γυναίκας ἔβγαινε ἀπὸ ἕνα θῶκο, σκεπασμένο μὲ βυζιά. Παχειά, γενάτη, καὶ μὲ τὰ βλέφαρα χαμηλωμένα, φαινόταν πὼς χαμογελοῦσε, σταυρώνοντας τὰ χέρια της στὴν ἄκρη τῆς χοντρῆς κοιλιᾶς της, γυαλισμένης ἀπὸ τὰ φιλήματα τοῦ κόσμου.

Ἔπειτα ξαναβρεθήκανε στὸν ἐλεύθερο ἀέρα, σὲ πλάγιο διάδρομο, ὅπου πολὺ μικρῶν διαστάσεων θυσιαστήριο ἀκουμποῦσε σὲ φιλντισένια πόρτα. Παραπέρ' ἀπὸ κεῖ δὲν προχωροῦσε ὁ κόσμος· μονάχα οἱ ἱερεῖς μποροῦσανε ν' ἀνοίξουνε τὴν πόρτα γιατὶ ἕνας ναὸς δὲν εἶτανε μέρος γιὰ νὰ συγκεντρώνεται ὁ κόσμος, ἀλλὰ τὸ ἰδιαίτερο οἴκημα θεότητος.

— «Ἡ ἐπιχείρηση εἶναι ἀδύνατη» ἔλεγε ὁ Μάτο. «Δὲν τὸ εἶχες σκεφτεῖ αὐτό! Ἂς γυρίσουμε πίσω!» ὁ Σπένδιος ἐξέταζε τοὺς τοίχους.

Ἤθελε τὸ πέπλο, ὄχι πὼς εἶχε ἐμπιστοσύνη στὴ δύναμή του (ὁ Σπένδιος δὲν πίστευε παρὰ στὸ μαντεῖο) ἀλλὰ πεισμένος πὼς οἱ Καρχηδόνιοι, βλέποντας πὼς τὸν στερηθήκανε, θὰ βυθιζόντανε σὲ μεγάλη λιγοψυχιά. Γιὰ νὰ βροῦνε κάποια διέξοδο, κάνανε τὸ γύρο ἀπ πίσω.

Βλέπανε, κάτω ἀπὸ ἄλση τερεβίνθων, μικροκτίρια διαφόρων σχημάτων. Ἐδῶ καὶ κεῖ κανένας πέτρινος φαλλὸς ὑψωνόταν καὶ μεγάλα λάφια περιπλανόντανε ἤρεμα, σπρώχνοντας μὲ τὰ διχαλωτὰ πόδια τους πεσμένα κουκουνάρια ἔλατου.

Ξαναγυρίσανε πίσω ἀνάμεσα σὲ δυὸ στοές, ποὺ προχωρούσανε παράλληλα. Μικρὰ κελιὰ ἀνοιγόντανε στὴν ἄκρη. Μικρὰ ντέφια καὶ κύμβαλα εἶτανε κρεμασμένα

ἀπὸ πάνω ὡς κάτω στὶς κέδρινες στήλες τους. Γυναῖκες κοιμούνταν ὄξω ἀπὸ τὰ κελιά, ξαπλωμένες πάνω σὲ ψάθες.

Τὰ κορμιά τους, πασαλειμένα ἀλοιφές, ἀπόπνεαν μυρωδιὰ μπαχαρικῶν καὶ ἐξατμισμένων στὴ φωτιὰ μυρωδικῶν· εἴτανε τόσο φορτωμένες ἀπὸ διαστίγματα στὸ δέρμα, ἀπὸ περιδέραια, δαχτυλίδια, κινάβαρι καὶ ἀντιμόνιο, ὥστε θὰ τὶς ἔπερνε κανείς, ἂν δὲ σάλευε τὸ στῆθος τους, γιὰ εἴδωλα ποὺ εἴτανε ἔτσι ξαπλωμένα κατὰ γῆς. Λωτοὶ περιτρυγυρίζανε μιὰ βρύση, ὅπου κολυμπούσανε ψάρια, ἴδια σὰν ἐκεῖνα τῆς Σαλαμπώ· ἔπειτα στὸ βάθος, πάνω στὸν τοῖχο τοῦ ναοῦ, ἁπλονότανε ἕνα κλῆμα ποὺ οἱ κληματίδες του εἴτανε ἀπὸ γιαλὶ καὶ τὰ τσαμπιὰ ἀπὸ σμαράγδι· οἱ ἀχτίνες ἀπὸ πολύτιμους λίθους σχηματίζανε παιγνίδια φωτὸς ἀνάμεσα στὶς ζωγραφισμένες στῆλες, πάνω στ᾽ ἀποκοιμισμένα πρόσωπα.

Ὁ Μάτο πνιγότανε μέσα στὴ ζεστὴ ἀτμόσφαιρα, ποὺ τὰ κέδρινα χωρίσματα ρίχνανε πάνου του. Ὅλα αὐτὰ τὰ σύμβολα τῆς γονιμοποιήσεως, αὐτὰ τὰ ἀρώματα, αὐτὰ τὰ ἀκτινοβολήματα, αὐτὲς οἱ ἀναπνοὲς τὸν κουράζανε. Ἀνάμεσα στὰ μυστικόπαθα ἐκεῖνα θάμβη, συλλογιότανε τὴ Σαλαμπώ. Συγχεότανε ἐκείνη μὲ τὴ Θεὰ καὶ ὁ ἔρωτάς του ἔβγαινε ἔτσι πιὸ δυνατός, ὅπως οἱ μεγάλοι λωτοὶ ποὺ ξανανοιγόντανε ἐπάνω στὰ νερά.

Ὁ Σπένδιος λογάριαζε πόσα λεφτὰ θὰ κέρδιζε ἄλλοτε πουλῶντας τὶς γυναῖκες αὐτὲς καὶ μὲ γλήγορη ματιά, ζύγιαζε, περνῶντας, τὰ χρυσᾶ περιδέραια.

Ὁ ναὸς εἴτανε, ἀπὸ τὴν πλευρὰ ἐκείνη ὅπως ἀπὸ

τὴν ἄλλη ἀπρόσιτος. Ξαναγυρίσανε πίσω ἀπὸ τὸν πρῶτο θάλαμο.

Ἐνῶ ὁ Σπένδιος, γύρευε, ἔψαχνε, ὁ Μάτο, γονατισμένος μπροστὰ στὴ πόρτα, παρακαλοῦσε τὴν Ταγίτ. Τὴν ἱκέτευε νὰ μὴ ἐπιτρέψει τὴν ἱεροσυλία αὐτή. Προσπαθοῦσε νὰ τὴ μαλακώσει μὲ λόγια χαϊδευτικά, ὅπως κάνουνε σ᾽ ἐξερεθισμένο ἄνθρωπο.

Ὁ Σπένδιος παρατήρησε πάνω ἀπ᾽ τὴν πόρτα στενὸ ἄνοιγμα.

— «Σήκω!» εἶπε στὸ Μάτο, καὶ τὸν ἔκανε ν᾽ ἀκουμπήσει μὲ τὶς πλάτες στὸν τοῖχο ἐντελῶς ὄρθιος. Τότες, βάνοντας αὐτὸς τὸ ἕνα του πόδι μέσα σ᾽ ἐκείνου τὰ χέρια, ἔπειτα τὸ ἄλλο στὸ κεφάλι του, ἔφταξε ὡς τὸ ψῆλος τοῦ φεγγίτη, μπῆκε μέσα καὶ ξαφανίστηκε. Ἔπειτα ὁ Μάτο ἔνοιωσε νὰ πέφτει ἐπάνω στὸν ὦμο του σκοινὶ μὲ κόμπους, ποὺ, ὁ Σπένδιος τὸ εἶχε τυλίξει γύρω στὸ κορμί του, πρὶν μποῦνε στὶς δεξαμενὲς καὶ πιάνοντάς το μὲ τὰ δυὸ χέρια ἀναρριχήθηκε καὶ βρέθηκε σὲ λίγο κοντά του μέσα σὲ μεγάλη σάλα κατασκότεινη.

Τέτοιες ἀπόπειρες εἴτανε πρᾶμα σπάνιο. Ἡ ἀνεπάρκεια τῶν μέσων γιὰ νά τὶς προλάβουνε μαρτυροῦσε πὼς τὶς λογιάζαν ἀδύνατες. Ὁ τρόμος, πιότερο παρὰ οἱ τοῖχοι, προστάτευε τὰ ἄδυτα· ὁ Μάτο σὲ κάθε βῆμα ἀπάντεχε νὰ πεθάνει.

Ὡς τόσο κάποια λάμψη τρεμόσβυνε στὸ βάθος τοῦ σκοταδιοῦ. Τὴν ἐπλησιάσανε. Εἴτανε λαμπτῆρας ποὺ ἔλαμπε μέσα σὲ κοχύλιο πάνω στὸ βάθρο ἀγάλματος, ποὺ φοροῦσε τὴν καλύπτρα τῶν Καβύλων. Διαμάντια δισκοκεντημένα εἴτανε σκόρπια πάνω στὴ μακρυὰ

γαλάζια ἐσθῆτα του καὶ ἁλυσσίδες, ποὺ χωνότανε κάτω ἀπὸ τὶς πλάκες, τὸ προσκολλοῦσαν στὸ ἔδαφος ἀπὸ τὶς φτέρνες. Ὁ Μάτο συγκράτησε μιὰ φωνή.

Τραύλισε. — «Ἄ! Νάτην! νάτην!...» Ὁ Σπένδιος πῆρε τὸν λαμπτῆρα γιὰ νὰ φωτιστεῖ.

— «Τὶ ἀσεβὴς ποὺ εἶσαι;» ψιθύρισε ὁ Μάτο. Τὸν ἀκολουθοῦσε ὅμως.

Τὸ διαμέρισμα ὅπου μπήκανε δὲν εἶχε τίποτα παρὰ μιὰ μαύρη ζουγραφιὰ ποὺ ἀναπαριστοῦσε μιὰ ἄλλη γυναίκα. Οἱ γάμπες της ἀνεβαίνανε ὡς ἐπάνω στὸν τοῖχο. Τὸ κορμί της ἔπιανε ὁλόκληρο τὸ ταβάνι. Ἀπὸ τὸν ὀφαλό της κρεμότανε ἀπὸ μιὰ κλωστὴ ἕνα πελώριο αὐγό, κι' αὐτὴ ξανάπεφτε πρὸς τὸν ἄλλο τοῖχο, μὲ τὸ κεφάλι κάτω, ὡς στὸ ἐπίπεδο τῶν πλακῶν, ὅπου φτάνανε τὰ μυτερὰ δάχτυλά της.

Γιὰ νὰ πᾶνε πιὸ μακρυά, σηκώσανε ἕνα παραπέτασμα, ἀλλὰ φύσηξε ἀέρας καὶ τὸ φῶς ἔσβυσε.

Τότες περιπλανηθήκανε, χαμένοι μέσα στὶς περιπλοκὲς τῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Ἔξαφνα, νοιώσανε κάτω ἀπὸ τὰ πόδια τους κάτι παράξενα μαλακό. Σπίθες σπινθηροβολούσανε, ξεπετούσανε· περπατούσανε μέσα σὲ φωτιά. Ὁ Σπένδιος ἔψαξε τὸ πάτωμα καὶ ἀναγνώρισε πὼς εἴτανε μ' ἐπιμέλεια στρωμένο μὲ δέρματα λυγγός. Ἔπειτα τοὺς φάνηκε πὼς χοντρὸ βρεγμένο σκοινί, κρύο καὶ γλοιτζιασμένο, γλυστροῦσε ἀνάμεσα στὶς γάμπες τους. Σχισμάδες, ἀνοιγμένες στὸν τοῖχο, ἀφίνανε νὰ πέφτουνε λεπτὲς ἄσπρες ἀχτίδες. Προχωρούσανε στὶς ἀβέβαιες αὐτὲς λάμψεις. Τέλος διακρίνανε μεγάλο μαῦρο φίδι. Χούμηξε γρήγορα καὶ ἐξαφανίσθηκε.

— «Ἂς φύγουμε!» φώναξε ὁ Μάτο. «Αὐτὴ εἶνε! τὴ νοιώθω· ἔρχεται».

— «Ὄχι δά!» ἀπάντησε ὁ Σπένδιος, ὁ «ναὸς εἶνε ἀδειανός».

Τότες θαμβωτικὸ φῶς τοὺς ἔκανε νὰ χαμηλώσουνε τὰ μάτια. Ἔπειτα παρατηρήσανε ὁλοτρόγυρα ἀναρίθμητα ζῶα, σκελετωμένα, λαχανιασμένα, σηκώνοντας τὰ νύχια τους καὶ ἀνακατεμένα ἄλλα ἐπάνω σ' ἄλλα σὲ μυστηριώδικη ἀταξία ποὺ τρόμαζε. Φίδια εἶχανε πόδια, ταῦροι εἶχανε φτερά, ψάρια μὲ ἀνθρώπινα κεφάλια καταβροχθίζανε φροῦτα, λουλούδια ἀνοίγανε μέσα στὸ σαγόνι τῶν κροκοδείλων καὶ ἐλέφαντες μὲ τὴ προβοσκίδα σηκωμένη, διάβαιναν μέσα στὸ γαλάζιο χρῶμα τοῦ οὐρανοῦ, περήφανα σὰν ἀετοί. Τρομερὴ προσπάθεια τέντωνε ὑπέρμετρα τὰ ἀτελῆ ἢ πολλαπλασιασμένα μέλη τους. Βγάνοντας ἔξω τὴ γλῶσσα τους φαινόνταν σὰ νὰ θέλανε νὰ βγάλουνε τὴ ψυχή τους· καὶ ὅλα τὰ σχήματα βρισκόντανε ἐκεῖ, ἔτσι σὰν ἡ μυχιοθήκη τῶν σπερμάτων, σπάνοντας σὲ ξαφνικὴ ἐκκόλαψη, εἶχε ἀδειασθεῖ πάνω στοὺς τοίχους τῆς σάλας.

Δώδεκα σφαῖρες ἀπὸ γαλάζιο κρύσταλλο τὴν περιτριγυρνούσανε κυκλικά, ποὺ τὶς ὑποβαστάζανε τέρατα ποὺ μοιάζανε μὲ τίγρεις. Τὰ μάτια τους ἐξείχανε σὰν τὰ μάτια σαλιάγγων καὶ κυρτώνοντας τὰ κοντόχοντρα πλευρά τους, στριφογυρνούσανε στὸ βάθος, ὅπου ἀστραφτοκοποῦσε, πάνω σὲ φιλντισένιο ἅρμα, ἡ ὑπέρτατη Ραμπέτ, ἡ Παντογόνιμος, ποὺ τὴν εἶχανε ἐπινοήσει τελευταία.

Λέπια, φτερά, λουλούδια καὶ πουλιὰ ἀνεβαίνανε ὡς στὴ κοιλιά της. Γιὰ σκουλαρίκια εἶχε ἀσημένια κύμ-

βαλα, ποὺ χτυπούσανε στὰ μάγουλά της. Τὰ μεγάλα ἁπλανῆ μάτια της σᾶς κυττάζανε καὶ μιὰ φωτεινὴ πέτρα, συναρμολογημένη στὸ μέτωπό της σὲ ἄσεμνο σύμβολο, φώτιζε ὅλη τὴ σάλα, καθρεφτιζόμενη πάνω ἀπὸ τὴν πόρτα σὲ καθρέφτες κόκκινου χαλκοῦ.

Ὁ Μάτο ἔκανε ἕνα βῆμα· μιὰ πλάκα ὑποχώρησε κάτω ἀπὸ τις φτέρνες του καὶ νὰ ποὺ οἱ σφαῖρες ἀρχίσανε νὰ γυρνοῦνε, τὰ τέρατα νὰ μουγκρίζουνε· μουσικὴ ἀκούστηκε, μελωδικὴ καὶ βροντερὴ σὰν τὴν ἁρμονία τῶν πλανητῶν· ἡ πολυθόρυβη ψυχὴ τῆς Τανὶτ ξεχυνότανε· θὰ σηκωνότανε, μεγάλη σὰν τὴν σάλα, μὲ τὰ μπράτσα ἀνοιχτά. Ἔξαφνα τὰ τέρατα κλείσανε τὸ ρύγχος καὶ οἱ κρυσταλλένιες σφαῖρες δὲν γυρνούσανε πιά. Ἔπειτα μιὰ θλιβερὴ μετατόνιση κάμποση ὥρα σύρτηκε στὸν ἀέρα καὶ τέλος ἔσβυσε.

—«Καὶ ὁ πέπλος;» εἶπε ὁ Σπένδιος.

Δὲ φαινότανε πουθενά. Ποῦ βρισκότανε λοιπόν; Πῶς νὰ τὸν ἀνακαλύψουνε; Καὶ ἂν οἱ ἱερεῖς τὸν εἶχανε κρύψει; Ὁ Μάτο ἔνοιωθε κάτι σὰ σχίσημο στὶν καρδιὰ καὶ σὰ διάψευση τῆς πίστης του.

—«Ἄπο δῶ!» ψιθύρισε ὁ Σπένδιος. Κάποια ἔμπνευση τὸν ὁδήγησε. Ἔσυρε τὸ Μάτο πίσω ἀπὸ τὸ ἅρμα τῆς Τανίτ, ὅπου μιὰ σχισμάδα, μιᾶς ὀργιᾶς φάρδος, ἔκοβε τὸν τοῖχο ἀπὸ πάνω ὡς κάτω.

Τότες μπήκανε σὲ μιὰ μικρὴ ὁλοστρόγγυλη σάλα καὶ τόσο ψηλὴ ποὺ ἔμοιαζε μὲ τὸ ἐσωτερικὸ στήλης. Στὴ μέση ὑπῆρχε μιὰ χοντρὴ μαύρη πέτρα ἡμισφαιρική, σὰν ντέφι· ἐπάνω καίγανε φλόγες· ἕνας κῶνος ἀπὸ ἔβενο ὀρθονότανε ἀπὸ πίσω, ἔχοντας ἕνα κεφάλι καὶ δυὸ μπράτσα.

Ἀλλά, πάρα πέρα θὰ ἔλεγε κανεὶς πὼς εἴτανε ἕνα σύννεφο ὅπου, ἀκτινοβολούσανε ἄστρα· σύμβολα φαινόντανε στὰ βάθη τῶν πτυχῶν του. Ὁ Ἐσμοὺν μὲ τοὺς Καβύλας, μερικὰ ἀπὸ τὰ τέρατα ποὺ εἶχανε ἰδεῖ κιόλας, τὰ ἱερὰ ζῶα τῶν Βαβυλωνίων, ἔπειτα ἄλλα ποὺ δὲν τὰ γνωρίζανε. Τὸ σύννεφο αὐτὸ περνοῦσε σὰν μανδύας κάτω ἀπὸ τὸ πρόσωπο τοῦ εἰδώλου καὶ ἀναβαίνοντας ἁπλωμένο στὸν τοῖχο, κρεμνιούτανε ἀπὸ τὶς γωνίες καὶ εἴτανε σύγκαιρα μαυρογάλαζο σὰν τὴν νύχτα, κίτρινο σὰν τὴν αὐγή, πορφυρένιο σὰν τὸν ἥλιο, ἀφθονόχρωμο, διάφανο, ἀκτινόβολο, ἀνάλαφρο. Αὐτὸς εἴτανε ὁ μανδύας τῆς θεᾶς, τὸ ἱερὸ ζαΐμφ, τὸ ἀνεθώρητο.

Ὠχριάσαν ὁ ἕνας καὶ ὁ ἄλλος.

— «Πάρτο!» εἶπε τέλος ὁ Μάτο.

Ὁ Σπένδιος δὲ δίστασε καὶ ἀκουμπώντας στὸ εἴδωλο, ξεκρέμασε τὸν πέπλο, ποὺ ἔπεσε κατὰ γῆς. Ὁ Μάτο ἔβαλε τὸ χέρι του ἐπάνω· ἔπειτα ἔχωσε τὸ κεφάλι του ἀπὸ τὸ ἄνοιγμα, ἔπειτα τὸ τύλιξε στὸ κορμί του καὶ ἄνοιγε τὰ χέρια γιὰ νὰ τὸ κυττάζει καλλίτερα.

—«Ἂς φύγουμε!» εἶπε ὁ Σπένδιος.

Ὁ Μάτο λαχανιασμένος στεκότανε μὲ τὰ μάτια καρφωμένα στὶς πλάκες. Ἐξαφνα φώναξε.

— «Μὰ ἂν πήγαινα στὸ σπίτι της; Δὲν φοβοῦμαι πιὰ τὴν ὁμορφιά της. Τὶ μπορεῖ νὰ μοῦ κάνει; Τόρα εἶμαι κάτι περσότερο ἀπὸ ἄνθρωπος. Θὰ περνοῦσα ἀνάμεσα σὲ φλόγες, θὰ περπατοῦσα στὴ θάλασσα! Μιὰ ὁρμὴ μὲ παρασύρει! Σαλαμπώ! Σαλαμπώ! εἶμαι ὁ ἀφέντης σου!»

Ἡ φωνή του βροντοῦσε. Φαινότανε στὸ Σπένδιον πιὸ ψηλὸς καὶ μεταμορφωμένος.

Κρότος βημάτων πλησίασε, μιὰ πόρτα ἄνοιξε καὶ φάνηκε κάποιος ἄνθρωπος, κάποιος ἱερέας, μὲ τὸν ψηλὸ σκοῦφο του καὶ μὲ τὰ μάτια γουρλωμένα. Πρὶν κουνηθεῖ κἂν αὐτός, ὁ Σπένδιος, ὥρμησε καὶ σφίγγοντάς τον μὲ τὰ χέρια, τοῦ ἔχωσε στὰ πλευρὰ τὰ δυό του μαχαίρια. Τὸ κεφάλι κροτάλισε ἐπάνω στὶς πλάκες.

Ἔπειτα ἀκίνητοι σὰν τὸ πτῶμα, σταθήκανε λίγη ὥρα ἀκούοντας. Δὲν ἀκουότανε παρὰ τὸ βούϊσμα τοῦ ἀέρα ἀπὸ τὴν μισοανοιγμένη πόρτα, ποὺ ἔβλεπε σὲ στενὸ πέρασμα. Ὁ Σπένδιος μπῆκε μέσα, ὁ Μάτο τὸν ἀκολούθησε, καὶ βρεθήκανε σχεδὸν ἀμέσως στὸν τρίτο περίβολο, ἀνάμεσα στὶς πλάγιες στοές, ὅπου εἴτανε οἱ κατοικίες τῶν ἱερέων.

Πίσω ἀπὸ τὰ κελιὰ θὰ εἶχε γιὰ νὰ βγοῦνε πιὸ σύντομο δρόμο. Βιαστήκανε. Ὁ Σπένδιος, καθόντας στὴν ἄκρη τῆς βρύσης, σήκωσε τὰ ματωμένα χέρια του. Οἱ γυναῖκες κοιμόντανε. Τὸ σμαραγδένιο κλῆμα ἔλαμπε. Ξαναρχίσανε τὸ δρόμο.

Ἀλλὰ κάποιος, κάτω ἀπὸ τὰ δέντρα, ἔτρεχε κατόπι τους· καὶ ὁ Μάτο ποὺ φοροῦσε τὸν πέπλο, ἔνοιωσε πολλὲς φορὲς πῶς τὸν τραβούσανε ἀπὸ κάτω σιγανά.

Εἴτανε ἕνας μεγάλος κυνοκέφαλος, ἕνας ἀπὸ κείνους ποὺ ζούσανε ἐλεύτεροι στὸν περίβολο τῆς Θεᾶς. Σὰν νὰ συναισθανότανε τὴν κλεψιά, γάντζωνε στὸν μανδύα. Ὡς τόσο δὲν τολμούσανε νὰ τὸν χτυπήσουνε, ἀπὸ τὸ φόβο μὴ τὸν κάνουνε νὰ διπλασιάσει τὶς φωνές του. Ἔξαφνα ὁ θυμός του κατέπεσε κ' ἔτρεχε κοντά τους, πλάι-πλάι, ταλαντεύοντας τὸ κορμί του, μὲ τὰ μακρυὰ πόδια του ποὺ κρεμιόντανε· ἔπειτα στὸ φράχτη, μ' ἕνα του πῆδο, ἀνέβηκε σ' ἕνα φοίνικα.

Ὅταν βγήκανε ἀπὸ τὸν τελευταῖο περίβολο, τραβήξανε κατὰ τὸ παλάτι τοῦ Ἀμίλκα, γιατὶ ὁ Σπένδιος καταλάβαινε πὼς εἴτανε ἀνωφέλευτο νὰ θελήσει νὰ μεταστρέψει ἀπ' αὐτὸ τὸν Μάτο.

Ἀκολουθήσανε τὸν δρόμο τῶν Βυρσοδεψῶν, τὴν πλατεία τοῦ Μουθυμβάλ, τὴ λαχαναγορὰ καὶ τὸ σταυροδρόμι τοῦ Γυναζύν. Στὴ γωνία ἑνὸς τοίχου, κάποιος ἄνθρωπος ὀπισθοχώρησε, τρομαγμένος ἀπὸ τὸ ἀστραφτερὸ αὐτὸ πρᾶμα, ποὺ ἔσχιζε τὰ σκότη.

— «Κρύψε τὸ ζαΐμφ!» εἶπε ὁ Σπένδιος.

Ἄλλοι ἄνθρωποι τοὺς διασταυρώσανε· ἀλλὰ δὲν τοὺς εἴδανε.

Τέλος ἀναγνωρίσανε τὰ σπίτια τῶν Μεγάρων.

Ὁ φάρος, κτισμένος στὰ ὀπίσθια, στὴν κορφὴ τῆς ἀπόκρημνης ἀκτῆς, φώτιζε τὸν ὁρίζοντα μὲ μεγάλη κόκκινη λάμψη καὶ ἡ σκιὰ τοῦ παλατιοῦ, μὲ τὶς ταράτσες του τὴ μιὰ πάνω στὴν ἄλλη, ἐκτεινότανε πάνω στοὺς κήπους σὰν πελώρια πυραμίδα. Μπήκανε ἀπὸ τὸ φράχτη τῶν τζιτζιφιῶν, κόβοντας τὰ κλωνιὰ μὲ μαχαιριές.

Ὅλα διατηρούσανε τὰ ἴχνη τοῦ συμπόσιου τῶν Μισθοφόρων. Τὰ πάρκα εἴτανε τσακισμένα, οἱ γοῦρνες στερεμένες, οἱ πόρτες τοῦ κάτεργου ἀνοιχτές. Κανεὶς δὲ φαινότανε γύρω στὶς κουζίνες καὶ τὰ κελάρια. Ἀπορούσανε μὲ τὴ σιωπὴ αὐτή, ποὺ κάποτε διέκοφτε ἡ βραχνὴ ἀναπνοὴ τῶν ἐλεφάντων ποὺ σειόνταν μέσα στὶς πέδες τους καὶ τὸ τρίξιμο τοῦ φάρου, ποὺ ἔκαιε πυρὰ ἀπὸ ἁλόη.

Ὁ Μάτο μολαταῦτα, ἐπανελάμβανε.

— «Ποῦ εἶνε; θέλω νὰ τὴν ἰδῶ! ὁδήγησέ με!»

— «Αὐτὸ εἶνε τρέλλα!» ἔλεγε ὁ Σπένδιος. «Θὰ

φωνάξει, θὰ τρέξουνε οἱ σκλάβοι της καὶ παρὰ τὴ δύναμή σου θὰ πεθάνεις! »

Φτάξανε ἔτσι στὴν σκάλα τῶν γαλερῶν. Ὁ Μάτο σήκωσε τὸ κεφάλι, καὶ νόμισε πὼς εἶδε, στὰ ψηλά, μιὰ μικρὴ λάμψη ἀκτινόβολη καὶ γλυκειά. Ὁ Σπένδιος θέλησε νὰ τὸν τραβήξει. Ὁ Μάτο ὥρμησε στὰ σκαλοπάτια.

Σὰν ξαναβρέθηκε στὰ μέρη ὅπου τὴν εἶχε δεῖ πρίν, ἡ ἀπόσταση τῶν περασμένων ἡμερῶν ἔσβυσε στὴ μνήμη του. Προλίγου τραγουδοῦσε αὐτὴ ἀνάμεσα στὰ τραπέζια· εἶχε ἐξαφανιστεῖ καὶ ἀπὸ τότες ὁ Μάτο ἀνέβαινε ὁλοένα τὴ σκάλα αὐτή. Ὁ οὐρανὸς πάνω στὸ κεφάλι του καιότανε· ἡ θάλασσα γέμιζε τὸν ὁρίζοντα· σὲ κάθε βῆμα του ἄπειρο μεγαλείτερο τὸν περικύκλωνε καὶ ἐξακολουθοῦσε ν' ἀνεβαίνει μὲ τὴν παράξενη εὐκολία ποὺ νοιώθει κανεὶς στὰ ὄνειρα.

Τὸ θρόϊσμα τοῦ πέπλου ποὺ ἄγγιζε τὶς πέτρες τοῦ θύμισε τὴν καινούργια του δύναμη· ἀλλ' ἀπὸ τὴν ὑπερβολική του ἐλπίδα δὲν ἤξερε πιὰ τί ἔπρεπε νὰ κάνει· ἡ ἀβεβαιότητα αὐτὴ τὸν φόβισε.

Πότε-πότε κολλοῦσε τὸ πρόσωπό του στὰ τετράγωνα νοίγματα τῶν κλεισμένων διαμερισμάτων καὶ νόμισε ὡς εἶδε σὲ πολλὰ ἀνθρώπους κοιμώμενους.

Τὸ τελευταῖο πάτωμα, πιὸ στενό, σχημάτιζε σὰν κύβο στὴν κορφὴ τῶν ταρατσῶν. Ὁ Μάτο ἔκανε τὸν γύρο ἀργά.

Γαλαζένιο φῶς γέμιζε τὰ φύλλα γύψο μαρκάσι, ποὺ παραγέμιζαν τὰ μικροανοίγματα τῶν τοιχωμάτων· καὶ τοποθετημένα συμμετρικά, μοιάζανε στὸ σκότος μὲ σειρὲς λεπτῶν μαργαριταριῶν. Ἀναγνώρισε τὴν κόκκινη

πόρτα μὲ μαῦρο σταυρό. Οἱ παλμοὶ τῆς καρδιᾶς του αὐξήσανε. Θὰ ἤθελε νὰ φύγει. Ἔσπρωξε τὴν πόρτα. Ἄνοιξε.

Ἕνας λαμπτῆρας σὲ σχῆμα γαλέρας ἔλαμπε κρεμασμένος στὸ βάθος τοῦ θαλάμου· καὶ τρεῖς ἀχτίδες, ποὺ βγαίνανε ἀπὸ τὴν ἀσημένια καρίνα του, τρέμανε στὶς ψηλὲς μαρμαρογλυφές, ποὺ εἴτανε σκεπασμένες μὲ κόκκινη ζουγραφιὰ μὲ γραμμὲς μαῦρες. Τὸ ταβάνι εἴτανε σύμπλεγμα ἀπὸ δοκάρια, ποὺ εἶχανε στὴ μέση τοῦ ἐπιχρυσώματός τους ἀμέθυστους καὶ τοπάζια στοὺς ρόζους τοῦ ξύλου.

Στὶς δυὸ μεγάλες πλευρὲς τοῦ διαμερίσματος, ἐκτεινότανε ἕνα κρεββάτι πολὺ χαμηλὸ καμωμένο ἀπὸ ἄσπρα λουριὰ κι ἀψιδώματα προσόμοια μὲ κοχύλια, ἀνοιγότανε ἀπὸ πάνω στὸ πάχος τοῦ τοίχου, ἀφίνοντας νὰ ξεχειλίζει κάποιο ροῦχο, ποὺ κρεμότανε κάτω ὡς στὴ γῆς. Ἕνα σκαλοπάτι ἀπὸ ὄνυχα εἴταν ὁλογύρω μιᾶς αὐγουλωτῆς δεξαμενῆς· λεπτὲς παντόφλες ἀπὸ δέρμα φιδιοῦ εἶχανε μείνει στὴν ἄκρη μὲ μιὰ λύκηθο ἀλαβάστρου. Τὰ ἴχνη ὑγροῦ πατήματος φαινόντανε πάρα πέρα. Θαυμάσιες εὐωδιὲς ἐξατμιζόντανε.

Ὁ Μάτο ἄγγιζε ἐλαφρὰ τὶς πλάκες, τὶς σκαλιστοχαραγμένες μὲ χρυσάφι, μὲ σιντέφι καὶ μὲ γιαλὶ καὶ μ' ὅλη τὴ γιαλιστεράδα τοῦ ἐδάφους τοῦ φαινότανε πὼς τὰ πόδια του βουλούσανε σὰν νὰ περπατοῦσε σ' ἀμμουδιές.

Εἶχε δεῖ πίσω ἀπ' τὸν ἀσημένιο λαμπτῆρα ἕνα μεγάλο γαλάζιο τετράγωνο ποῦ κρατιότανε στὸν ἀέρα ἀπὸ τέσσαρα συρτὰ σχοινιὰ καὶ προχωροῦσε αὐτὸς πρὸς ἐκεῖ μὲ τὴ μέση κυρτωμένη, μὲ τὸ στόμα ἀνοιχτό.

Φτερὰ φοινικόπτερων φυτεμένα σὲ κλώνους μαύρου κοραλιοῦ, εἴτανε ἐκεῖ σκόρπια, ἀνάμεσα στὰ πορφυρένια μαξιλάρια καὶ στὶς ἀπὸ μάργαρο ψήκτρες, στὶς κέδρινες κασσετίνες, στὶς φιλντισένιες σπάτολες. Σὲ κέρατα ἀντιλόπης εἴτανε περασμένα δαχτυλίδια, βραχιόλια καὶ βάζα ἀπὸ ἄργιλο δροσιζόντανε στὸν ἀέρα, στὸ ἄνοιγμα τοῦ τοίχου, πάνω σὲ δικτυωτὸ καλαμένιο. Πολλὲς φορὲς σκουντούφλισε· γιατὶ τὸ πάτωμα εἶχε ἄνισα ἐπίπεδα, ποὺ σχηματίζανε στὸ θάλαμο σὰν ἀλληλουχία διαμερισμάτων. Στὸ βάθος ἀσημένια κάγκελα περιτριγυρίζανε χαλὶ κεντημένο ἀπὸ ζωγραφιστὰ λουλούδια. Τέλος ἔφτασε ἀντίκρυ στὸ κρεμασμένο κρεββάτι, κοντὰ σ᾽ ἕνα ἀπὸ ἔβενο σκαμνάκι, ποὺ χρησίμευε γιὰ ν᾽ ἀνεβαίνει κανεὶς ἐκεῖ. Ἀλλὰ τὸ φῶς σταματοῦσε στὸ ἄκρο τοῦ κρεβατιοῦ· —καὶ ἡ σκιά, ἴδια σὰ μεγάλο παραπέτασμα, δὲν ἄφινε νὰ φαίνεται παρὰ μιὰ γωνιὰ ἀπὸ τὸ κόκκινο στρῶμα μαζὶ μὲ τὴν ἄκρη ἑνὸς μικροῦ γυμνοῦ ποδιοῦ ποὺ ἀκουμποῦσε στὸν ἀστράγαλο. Τότες ὁ Μάτο τράβηξε τὸ λαμπτήρα σιγὰ σιγά.

Κοιμότανε μὲ τὸ μάγουλο μέσα στὸ ἕνα χέρι καὶ τὸ ἄλλο μπράτσο ἀνοιχτό.

Οἱ μποῦκλες τῶν μαλλιῶν της σκορπιζόντανε γύρω της τόσο πλούσια, ὥστε φαινότανε νἄναι ξαπλωμένη πάνω σὲ μαῦρα φτερά, καὶ ἡ φαρδυὰ ἄσπρη χλαμύδα της φούσκωνε σὲ μαλακὰ στρωσίδια ὡς τὰ πόδια της ἀνάλογα μὲ τὰ λυγίσματα τοῦ κορμιοῦ της.

Φαινόντανε λίγο τὰ μάτια της, κάτω ἀπὸ τὰ μισοκλεισμένα βλέφαρά της. Οἱ κουρτίνες, ποὺ εἴτανε ἁπλωμένες κάθετα, τὴν τυλίγανε σὲ θεοκύανη ἀτμόσφαιρα καὶ ἡ κίνηση τῆς ἀναπνοῆς της, μεταδιδό-

μενη στὰ σχοινιά, ἔμοιαζε σὰ νὰ τὴν λίκνιζε στὸν ἀέρα. Ἕνα μεγάλο κουνοῦπι βούϊζε.

Ὁ Μάτο ἀκίνητος, κρατοῦσε στὴν ἄκρη τοῦ χεριοῦ του τὴν ἀσημένια γαλέρα· ἀλλὰ ἡ κουνουπιέρα πῆρε μονομιᾶς φωτιά, ξαφνίστηκε, καὶ ἡ Σαλαμπὼ ξύπνησε.

Ἡ φωτιὰ εἶχε σβυστεῖ μόνη της. Ἡ Σαλαμπὼ δὲν μιλοῦσε· ὁ λαμπτήρας ἔκανε νὰ τρεμοσβύνουνε στὶς μαρμαρογλυφὲς μεγάλοι φωτεινοὶ κυματισμοί.

— «Τί συμβαίνει λοιπόν;» εἶπε.

Ἐκεῖνος ἀποκρίθηκε.

— «Εἶναι ὁ πέπλος τῆς Θεᾶς!»

— «Ὁ πέπλος τῆς Θεᾶς!» φώναξε ἡ Σαλαμπώ. Καὶ στηρίζοντας τοὺς δύο ἀγκῶνες της ἔσκυψε ἔξω τρέμοντας ὁλόκληρη. Ἐκεῖνος ἐξακολούθησε.

— « Πῆγα νὰ τὸ πάρω γιὰ σένα ἀπὸ τὰ βάθη τοῦ ἱεροῦ! Κύτταξε!» Τὸ ζαΐμφ σπίθιζε ὁλόσκεπο ἀπὸ ἀκτινοβολίες.

— « Θυμᾶσαι;» ἔλεγε ὁ Μάτο. «Τὴ νύχτα σ᾽ ἔβλεπα στ᾽ ὄνειρό μου· δὲν μάντευα ὅμως τὴν ἄφωνη διαταγὴ τῶν ματιῶν σου!» Ἡ Σαλαμπὼ προχωροῦσε βάλλοντας τὸ ἕνα πόδι στὸ ἀπὸ ἔβενο σκαμνάκι. «Θὰ εἶχα καταλάβει, θἄτρεχα· θ᾽ ἄφινα τὸν στρατό· δὲν θὰ ἔβγαινα ἀπὸ τὴν Καρχηδόνα. Γιὰ νὰ σὲ ὑπακούσω θὰ κατέβαινα ἀπὸ τὴ σπηλιὰ τοῦ Ἀδρυμητοῦ, στὸ Βασίλειο τῶν Σκιῶν!... Συγχώρεσέ με! Σὰ βουνά, βάραινε κάτι πάνω στὶς μέρες μου· κι ὅμως κάτι μὲ τραβοῦσε! Προσπαθοῦσα νὰ ἔρθω ὡς ἐσένα! Χωρὶς τοὺς θεούς, θὰ μπόρεια ποτὲ νὰ τὸ τολμήσω!... Ἂς φύγουμε! Πρέπει νὰ μ᾽ ἀκολουθήσεις! ἢ σὰν δὲν

θέλεις θὰ μείνω. Τί μὲ νοιάζει... Πνίξε τὴν ψυχή μου στὴν πνοήν τοῦ ἀνασασμοῦ σου! Ἂς λειώσουνε τὰ χείλη σου φιλῶντας τὰ χέρια σου!»

— «Ἄφισέ με νὰ ἰδῶ»· ἔλεγε. «Πιὸ κοντά! πιὸ κοντά!»

Γλυκοχάραζε καὶ χρῶμα κρασάτο πλημμυροῦσε τά γύψινα φύλλα στοὺς τοίχους. Ἡ Σαλαμπὼ λιγοθυμῶντας ἀκουμποῦσε στὰ μαξιλάρια τοῦ κρεββατιοῦ.

— «Σ' ἀγαπῶ!» φώναξε ὁ Μάτο.

Ἐκείνη τραύλιζε—«Δόστο!» Καὶ πλησιάζανε ὁ ἕνας τὸν ἄλλο.

Ἐκείνη προχωροῦσε πάντα, ντυμένη τὴν ἄσπρη ἐφεστρίδα της πού σερνόταν ὡς χάμω, μὲ τὰ μεγάλα μάτια της καρφωμένα στὸν πέπλο. Ὁ Μάτο τὴν κύτταζε, θαμπωμένος ἀπὸ τὶς ἀκτινοβολίες τοῦ κεφαλιοῦ της, καὶ ἁπλώνοντας σ' αὐτὴ τὸ ζαϊμφ, εἶταν ἕτοιμος νὰ τὴν ἀγκαλιάσει. Ἐκείνη τέντωνε τὰ μπράτσα της. Ἔξαφνα σταμάτησε, καὶ σταθήκανε μ' ἀνοιχτὸ στόμα κυττάζοντας ὁ ἕνας τὸν ἄλλο.

Χωρὶς νὰ καταλάβει τὶ ζητοῦσε ὁ Μάτο, τὴν ἔπιασε τρομάρα. Τὰ λεπτά της φρύδια ἀνασηκωθήκανε· τὰ χείλια της ἀνοίγανε· ἔτρεμε. Τέλος, χτύπησε σ' ἕνα ἀπὸ τὰ μπρούντζινα κρεμαστήρια πού κρεμιόντανε στὴν ἄκρη τοῦ κόκκινου στρώματος, φωνάζοντας.

— «Βοήθεια! βοήθεια! Πίσω, βέβηλε! ἄτιμε! καταραμένε! Ἐδῶ, Ταανάχ, Κρούμ, Εὔα, Μικίψα, Σαούλ!»

Καὶ τὸ τρομαγμένο πρόσωπο τοῦ Σπένδιου, προβάλλοντας ἀπὸ τὸν τοῖχο ἀνάμεσα στὶς ἀπὸ ἄργιλο κόγχες φώναζε αὐτὲς τὶς λέξεις.

— «Φύγε λοιπόν ! τρέχουνε !»

Μεγάλη βοὴ ἀκούστηκε δονῶντας τὶς σκάλες, καὶ κῦμα κόσμου, γυναίκες, ὑπηρέτες, σκλάβοι, χυθήκανε μέσα στὸν θάλαμο μὲ κοντούς, μὲ κεφαλοθραύστες, μὲ μαχαίρες, μ᾽ ἐγχειρίδια.

Μείνανε σὰν παραλυμένοι ἀπὸ ἀγανάκτηση βλέποντας ἕνα ἄντρα· οἱ γυναίκες οὐρλιάζανε σὰ σέ λείψανο, καὶ οἱ εὐνοῦχοι κιτρινίζανε κάτω ἀπὸ τὸ μαῦρο δέρμα τους.

Ὁ Μάτο στεκότανε πίσω ἀπὸ τὰ κάγκελα. Μὲ τὸ ζαΐμφ, ποὺ εἶταν τυλιγμένος, ἔμοιαζε θεὸ ἀστερικὸ περιτριγυρισμένο ἀπὸ τὸ στερέωμα. Οἱ σκλάβοι θὰ ριχνόνταν πάνω του. Ἡ Σαλαμπὼ τοὺς σταμάτησε.

—«Μὴ τὸν ἀγγίζετε ! εἶνε ὁ μανδύας τῆς Θεᾶς !»

Εἶχε ὀπισθοχωρήσει σὲ μιὰ γωνιά· ἀλλὰ ἔκαν᾽ ἕνα βῆμα πρὸς αὐτὸν καὶ ἁπλώνοντας τὸ γυμνὸ μπράτσο της :

— «Κατάρα νὰ πέσει πάνω σου ποὺ ἔκλεψες τὴν Τανίτ ! Μῖσος, ἐκδίκηση, σφάξιμο καὶ πόνος ! Ὁ Γκιουρζίλ, ὁ θεὸς τοῦ πολέμου, νὰ σὲ κατασπαράξει ! ὁ Ματισμάν, ὁ θεὸς τῶν πεθαμένων, νὰ σὲ πνίξει ! καὶ ὁ Ἄλλος—ἐκεῖνος ποὺ δὲν πρέπει νὰ ὀνομάζουμε— νὰ σὲ κάψει !»

Ὁ Μάτο ἔμπηξε φωνὴ σὰν νὰ τὸν εἶχανε χτυπήσει μὲ σπαθί. Ἡ Σαλαμπὼ ἐπανάλαβε πολλὲς φορὲς :

— «Φύγε ! φύγε !»

Οἱ δοῦλοι παραμερίσανε καὶ ὁ Μάτο, χαμηλώνοντας τὸ κεφάλι, πέρασε ἀνάμεσά τους, ἀλλὰ στὴν πόρτα σταμάτησε, γιατὶ τὸ κρόσι τοῦ ζαΐμφ εἶχε μπλέξει σ᾽ ἕνα ἀπὸ τὰ χρυσᾶ ἄστρα ποὺ στρώνανε τὶς πλάκες.

Τὸ τράβηξε ἀπότομα μὲ κίνημα τοῦ ὤμου καὶ κατέβηκε τὶς σκάλες.

Ὁ Σπένδιος, πηδῶντας ἀπὸ ταράτσα σὲ ταράτσα καὶ ἀπὸ τὶς φραγιὲς καὶ τὶς αὐλακιὲς ἔφυγε ἀπὸ τοὺς κήπους. Ἔφτασε κάτω ἀπὸ τὸν φάρο· ὁ τοῖχος στὸ μέρος αὐτὸ εἴτανε ἀφύλαχτος, τόσο ἀπόκρημνη εἴτανε ἡ ἀκτή. Προχώρησε ὥς στὴν ἄκρη, ξαπλώθηκε ἀνάσκελα, καὶ μὲ τὰ πόδια ἐμπρός, ἄφησε τὸ κορμί του νὰ γλυστρήσει ἀπὸ πάνω ὡς κάτω· ἔπειτα ἔφτασε κολυμβῶντας στὸ ἀκρωτήριο τῶν Τάφων, ἔκανε μεγάλο γύρο ἀπὸ τὴ λιμνοθάλασσα καὶ τὸ βράδυ ξαναγύρισε στὸ στρατόπεδο τῶν Βαρβάρων.

Ὁ ἥλιος εἶχε βγεῖ καὶ σὰ λιοντάρι ποὺ ἀπομακρύνεται, ὁ Μάτο κατέβαινε τοὺς δρόμους, ρίχνοντας γύρω του τρομερὲς ματιές.

Ἀβέβαιη φήμη ἔφτανε στ' αὐτιά του· εἶχε διαδοθεῖ ἀπὸ τὸ παλάτι καὶ ξανάρχιζε μακρυά, κατὰ τὸ μέρος τῆς Ἀκροπόλεως. Ἄλλοι λέγανε πὼς κλέφτηκε ὁ θησαυρὸς τῆς Δημοκρατίας ἀπ' τὸ ναὸ τοῦ Μολώχ· ἄλλοι διαδίδανε πὼς δολοφονήθηκε κάποιος ἱερέας. Ἐξ ἄλλου ὁ κόσμος νόμιζε πὼς οἱ Βάρβαροι εἶχανε μπεῖ στὴ πόλη.

Ὁ Μάτο, ποὺ δὲν ἤξερε πὼς νὰ βγεῖ ἀπὸ τοὺς περίβολους, περπατοῦσε ἴσια μπροστά του. Τὸν εἶδανε· τότες ἀκούστηκε βοή· ὅλοι εἶχανε καταλάβει. Στὴν ἀρχὴ τρομάξανε καὶ ὕστερα τοὺς ἔπιασε ἀπέραντος θυμός.

Ἀπὸ τὸ βάθος τῶν Μαπάλων, ἀπὸ τὶς κορφὲς τῆς Ἀκροπόλεως, ἀπὸ τὶς κατακόμβες, ἀπὸ τὶς ὄχτες τῆς λίμνης, κόσμος ἔτρεξε. Οἱ πατρίκιοι βγαίνανε ἀπὸ τὰ

παλάτια τους, οἱ πουλητὲς ἀπὸ τὰ μαγαζιά τους· οἱ γυναῖκες ἀφίνανε τὰ παιδιά τους· ἁρπάξανε σπαθιά, μπαλτάδες, ραβδιά· ἀλλὰ τὸ ἐμπόδιο ποὺ εἶχε ἐμποδίσει τὴν Σαλαμπὼ τοὺς σταμάτησε κι αὐτούς. Πῶς νὰ ξαναπάρουνε τὸ πέπλο ; Καὶ ποὺ τὸν βλέπανε ἀκόμα εἶταν ἔγκλημα· εἴτανε αὐτὸς κάτι ἀπὸ τὴ φύση τῶν Θεῶν καὶ τὸ ἄγγιγμά του ἔφερνε θάνατο. Ἐπάνω στὸ περιστύλιο τῶν ναῶν, οἱ ἱερεῖς ἀπελπισμένοι στρίφτανε τὰ μπράτσα τους. Οἱ φρουροὶ τῆς Λεγεῶνας καλπάζανε ἄσκοπα· ὁ κόσμος ἀνέβαινε στὰ σπίτια, στὶς ταράτσες, στὸν ὦμο τῶν κολοσσῶν καὶ στὰ ἄλμπουρα τῶν πλοίων. Ὁ Μάτο προχωροῦσε μολαταῦτα, καὶ σὲ κάθε βῆμα του ἡ λύσσα αὔξανε, ἀλλὰ καὶ ἡ τρομάρα ἐπίσης. Οἱ δρόμοι ἅμα πλησίαζε ἀδειάζανε καὶ ὁ χείμαρρος αὐτὸς τῶν ἀνθρώπων ποὺ φεύγανε ξαναχυνόταν ἀπὸ τὰ δυὸ μέρη ὡς τὴν κορφὴ τῶν τειχῶν. Δὲν διάκρινε παντοῦ παρὰ μάτια γουρλωμένα σὰν γιὰ νὰ τὸν καταφᾶνε, δόντια ποὺ τρίζανε, γροθιὲς τεντωμένες καὶ οἱ κατάρες τῆς Σαλαμπὼ ἀντηχούσανε πολλαπλασιαζόμενες.

Ἐξαφνα σφύριξε μακρὺ βέλος, ἔπειτα ἕνα ἄλλο καὶ πέτρες βουΐζανε· ἀλλὰ οἱ βολὲς ριχνόμενες ἄσχημα (γιατὶ φοβούντανε μήπως χτυπήσουνε τὸ ζαΐμφη) περνούσανε ἐπάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι του. Ἐξ ἄλλου, χρησιμοποιῶντας τὸν πέπλο γιὰ ἀσπίδα, τὸν τέντωνε δεξιὰ καὶ ἀριστερά, μπροστά του, πίσω του καὶ ἐκεῖνοι δὲν σοφιζόντανε κανένα γιατρικό. Περπατοῦσε ὅλο καὶ πιὸ γλήγορα, καὶ χωνόταν στοὺς ἀνοιχτοὺς δρόμους. Εἴτανε κλεισμένοι μὲ σκοινιά, μὲ ἁμάξια, μὲ παγίδες· σὲ κάθε γωνιὰ ξαναγερνοῦσε πίσω. Τέλος, μπῆκε στὴν πλα-

τεία, ὅπου σφάξανε τοὺς Βαλεάριους· ὁ Μάτο σταμάτησε, κιτρινίζοντας σὰν ἄνθωπος ποὺ θὰ πεθάνει. Αὐτὴ τὴ φορὰ εἴτανε χαμένος γιὰ καλά· ὁ ὄχλος χειροκροκροτοῦσε.

Ἔτρεξε ὡς στὴν μεγάλη κλειστὴ πόρτα. Εἴτανε πολὺ ψηλή, ἀπὸ καστανιὰ μὲ σιδερένια καρφιὰ καὶ καπλαντισμένη μὲ μπροῦντζο. Ὁ Μάτο ρίχτηκε κατὰ πάνω της. Ὁ λαὸς χτυποῦσε τὰ πόδια του ἀπὸ χαρά, βλέποντας τὴν ἀδυναμία τῆς λύσσας του. Τότες ἔβγαλε τὸ σανδάλι του, τόφτησε καὶ μπάτσισε μ' αὐτὸ τ' ἀκούνητα θυρόφυλλα. Ὁλόκληρη ἡ πόλη οὔρλιασε. Ξεχνούσανε τὸν πέπλο τώρα, καὶ θὰ τὸν κομματιάζανε. Ὁ Μάτο κύτταζε τὸ πλῆθος μὲ γουρλωμένα θολὰ μάτια. Τὰ μηνίγγια του χτυποῦσαν μέχρι ζάλης. Ἔνοιωθε νὰ τὸν κυριεύει τὸ μούδιασμα τῶν μεθυσμένων. Ἔξαφνα εἶδε τὴ μακρυὰ ἁλυσσίδα ποὺ τραβούσανε γιὰ νὰ χειριστοῦνε τὴν ζυγαριὰ τῆς πόρτας. Μ' ἕνα πήδημα προσκολλήθηκε στὴν ἁλυσσίδα, κρεμάστηκε ἀπὸ τὰ χέρια καὶ ἀντιστηρίχτηκε μὲ τὰ πόδια καὶ στὸ τέλος τὰ πελώρια θυρόφυλλα μισοανοίξανε.

Ὅταν βγῆκε ὄξω, ἔβγαλε ἀπὸ τὸ λαιμό του τὸ μεγάλο ζαΐμφ καὶ τὸ σήκωσε στὸ κεφάλι του ὅσο μποροῦσε πιὸ ψηλά. Τὸ ὕφασμα, ποὺ τὸ φούσκωνε ὁ ἀέρας τῆς θάλασσας, ἀκτινοβολοῦσε στὸν ἥλιο μὲ τὰ χρώματά του, τὰ διαμάντια του, καὶ μὲ τὸ σύμβολο τῶν θεῶν· ὁ Μάτο κρατῶντας το ἔτσι, πέρασε ὅλη τὴν πεδιάδα ὡς στὶς σκηνὲς τῶν στρατιωτῶν καὶ ὁ λαός, πάνω στοὺς τοίχους, ἔβλεπε νὰ φεύγει ἡ τύχη τῆς Καρχηδόνος.

VI

Ο ΑΝΝΩΝ

— «Ἔπρεπε νὰ τὴν κλέψω !» ἔλεγε τὸ βράδυ στὸν Σπένδιο· «ἔπρεπε νὰ τὴν ἁρπάξω, νὰ τὴν ἀποσπάσω ἀπὸ τὸ σπίτι της ! Κανεὶς δὲν θὰ τολμοῦσε τίποτε ἐναντίον μου !»

Ὁ Σπένδιος δὲν τὸν ἄκουε. Ξαπλωμένος ἀνάσκελα, ξαπόσταζε ἀπολαυστικά, κοντὰ σὲ μιὰ ὑδρία γεμάτη μελένιο νερό, ὅπου πότε πότε ἔχωνε τὸ κεφάλι του γιὰ νὰ πιεῖ πιὸ χορταστικά.

Ὁ Μάτο ἐξακολούθησε.

— «Τί νὰ κάνω . . . Πῶς νὰ ξαναμπῶ στὴν Καρχηδόνα ;»

— «Δὲν ξέρω», τοῦ εἶπε ὁ Σπένδιος.

Ἡ ἀπάθεια αὐτὴ τὸν ἐξαγρίωνε· φώναξε.

— «Αἴ ! τὸ σφάλμα ἔρχεται ἀπὸ σένα. Μὲ παρασέρνεις, ὕστερα μ᾽ ἀφίνεις, ἄναντρος ποὺ εἶσαι ! Γιατὶ λοιπὸν νὰ σὲ ὑπακούω ; Νομίζεις πὼς εἶσαι ἀφέντης μου ; Ἄ ! ἐκμαυλιστή, σκλάβε, γυιὲ σκλάβας !» ἔτριζε τὰ δόντια καὶ σήκωνε πάνω ἀπὸ τὸ Σπένδιο τὸ μεγάλο χέρι του.

Ὁ Ἕλλην δὲν ἀπάντησε. Λυχνάρι ἀπὸ ἄργιλο ἔκαιε γλυκὰ πάνω στὸ κοντάρι τῆς σκηνῆς, ὅπου τὸ ζαΐμφ ἀκτινοβολοῦσε στὴν κρεμασμένη πανοπλία.

Ἔξαφνα ὁ Μάτο ἔβαλε τοὺς κόθορνούς του, κούμπωσε τὸν ἐπενδύτη του, ποὺ εἶταν πανωραμμένος μὲ προύντζινες λάμες, πῆρε τὴν περικεφαλαία του,

—«Ποῦ πᾶς!» ρώτησε ὁ Σπένδιος.

—«Ξαναγυρνῶ στὴν Καρχηδόνα! Ἄφισε με! Θὰ τὴν φέρω ἐδῶ! Καὶ ἂν φανοῦνε μπροστά μου, τοὺς τσακίζω σὰν ὀχιές! Θὰ τὴν κάνω νὰ πεθάνει, Σπένδιε!» ἐπανέλαβε. «Ναί, θὰ τὴν σκοτώσω! θὰ ἰδεῖς, θὰ τὴν σκοτώσω!»

Μὰ ὁ Σπένδιος, ποὺ ἀφοκραζόταν, ἅρπαξε ἀπότομα τὸ ζαΐμφη καὶ τὄριξε σὲ μιὰ κόχη, στιβάζοντας ἀπὸ πάνω δέρματα. Ἀκούστηκε ψιθύρισμα ἀπὸ φωνές, πυρσοὶ λάμψανε, καὶ ὁ Ναρχάβας μπῆκέ, ἀκολουθούμενος ἀπὸ καμμιὰ εἰκοσαριὰ ἀνθρώπους.

Φορούσανε μανδύας ἀπὸ ἄσπρο μαλλί, εἶχανε μακρυὰ μαχαίρια, περιδέραια ἀπὸ πετσί, σκουλαρίκια ἀπὸ ξύλο, παπούτσια ἀπὸ δέρμα ὕαινας· καὶ σταματῶντας στὸ κατῶφλι ἀκουμπούσανε στὶς λόγχες τους σὰ βοσκοὶ ποὺ ξεκουράζονται. Ὁ Ναρχάβας εἶτανε ὁ πιὸ ὄμορφος ἀπ' ὅλους, λουριὰ στολισμένα ἀπὸ μαργαριτάρια σφίγγανε τὰ λεπτὰ μπράτσα του· ὁ χρυσὸς χαλκᾶς ποὺ ἔπιανε γύρω στὸ κεφάλι του τὸ φαρδὺ ροῦχο του συγκρατοῦσε κ' ἕνα φτερὸ στρουθοκάμηλου κρεμάμενο πίσω ἀπ' τὸν ὦμό του. Ἐξακολουθητικὸ χαμόγελο ἔδειχνε τὰ δόντια του· τὰ μάτια του φαινόντανε ἀκονισμένα σὰν βέλη καὶ ὅλο τὸ πρόσωπό του φανέρωνε κάτι τὸ προσεκτικὸ καὶ ἀνάλαφρο.

Ἐδήλωσε πὼς ἐρχότανε νὰ ἑνωθεῖ μὲ τοὺς Μισθοφόρους, γιατὶ ἡ Δημοκρατία ἀπειλοῦσε ἀπὸ πολὺν καιρὸ τὸ βασίλειό του. Λοιπὸν εἶχε συμφέρο νὰ βοηθήσει τοὺς Βάρβαρους καὶ μποροῦσε κιόλας νὰ τοὺς εἶνε χρήσιμος.

—«Θὰ σᾶς προμηθεύσω ἐλέφαντες (τὰ δάση μου

εἶνε γεμάτα) κρασί, λάδι, κριθάρι, χουρμάδες, πίσσα καὶ θειάφι γιὰ τὶς πολιορκίες, εἴκοσι χιλιάδες πεζοὺς καὶ δέκα χιλιάδες ἄλογα. Ἂν ἀποτείνομαι σ' ἐσένα, Μάτο, τὸ κάνω γιατὶ ἡ ἀπόχτηση τοῦ ζαΐμφ σ' ἔκανε τὸν πρῶτο τοῦ στρατοῦ.» Προσέθεσε. «Εἴμαστ' ἐξ ἄλλου παλιοὶ φίλοι».

Ὁ Μάτο, ὡς τόσο κύτταζε τὸν Σπένδιο, ποὺ ἄκουε καθόντας σὲ δέρματα προβάτου, ἐνῶ ἔκανε μὲ τὸ κεφάλι μικρὰ νεύματα πὼς παραδέχεται. Ὁ Ναρχάβας μιλοῦσε. Ἔφερνε μάρτυρες τοὺς Θεούς καταριότανε τὴν Καρχηδόνα. Στὶς κατάρες του ἔσπασε ἕνα ἀκόντιο· ὅλοι οἱ ἄνθρωποί του μαζύ μπήξανε μεγάλο οὐρλιασμα καὶ ὁ Μάτο, ποὺ παρασύρτηκε ἀπ' τὸ θυμὸ αὐτό, φώναξε πὼς δεχότανε τὴ συμμαχία.

Τότες φέρανε ἄσπρο ταῦρο μὲ μαύρη προβατίνα, σύμβολο τῆς ἡμέρας καὶ σύμβολο τῆς νύχτας. Τὰ σφάξανε στὰ χείλια ἑνὸς λάκκου· ὅταν αὐτὸς γέμισε ἀπὸ αἷμα, χώσανε μέσα τὰ χέρια τους... Ἔπειτα ὁ Ναρχάβας ἔβαλε τὸ χέρι του πάνω στὸ στῆθος τοῦ Μάτο καὶ ὁ Μάτο τὸ δικό του στὸ στῆθος τοῦ Ναρχάβα· ξανάκαναν τὸ ἴδιο στιγμάτισμα πάνω στὸ πανὶ τῶν σκηνῶν τους. Ὕστερα περάσανε τὴ νύχτα τρώγοντας καὶ κάψανε τὰ ἄλλα κρέατα μὲ τὸ δέρμα, τὰ κόκκαλα, τὰ κέρατα καὶ τὰ νύχια.

Ἀτέλειωτες ζητωκραυγὲς εἶχαν χαιρετήσει τὸ Μάτο ὅταν εἶχε ξαναγυρίσει φέρνοντας τὸν πέπλο τῆς Θεᾶς· ὡς κ' ἐκεῖνοι ποὺ δὲν εἴτανε τῆς χαναναϊκῆς θρησκείας λογιάσανε μὲ τὸν ἀόριστο ἐνθουσιασμό τους πὼς ἕνα Θεϊκὸ Δαιμόνιο ἐρχότανε. Τὸ νὰ γυρέψουνε γ' ἁρπάξουν τὸ ζαΐμφη, κανεὶς δὲν τὸ σκέφτηκε· ὁ

μυστηριώδικος τρόπος ποὺ τὸν ἀπόχτησε ὁ Μάτο ἔφτανε στὸ νοῦ τῶν Βαρβάρων, νὰ δικαιολογήσει τὴν ἀπόχτησή του. Ἔτσι σκεφτόνταν οἱ ἀφρικάνικης ράτσας στρατιῶτες. Οἱ ἄλλοι, ποὺ τὸ μῖσος τους εἴτανε ὀλιγώτερο παλιὸ δὲν ξεύρανε τί ν᾽ ἀποφασίσουνε. Ἂν εἶχανε πλοῖα, θὰ φεύγανε ἀμέσως.

Ὁ Σπένδιος, ὁ Ναρχάβας καὶ ὁ Μάτο στείλανε ἀνθρώπους σ᾽ ὅλες τὶς φυλὲς τοῦ φοινικικοῦ ἐδάφους.

Ἡ Καρχηδόνα ἐξαντλοῦσε τοὺς λαοὺς αὐτούς. Τοὺς ἔπερνε ὑπερβολικοὺς φόρους· καὶ οἱ ἁλυσοίδες, ὁ μπαλντὰς ἢ ὁ σταυρὸς τιμωρούσανε τὶς καθυστέρησες καὶ τὰ μουρμουρίσματα ἀκόμα. Ἔπρεπε νὰ καλλιεργοῦνε σ᾽ ἐκεῖνο ποὺ σύμφερε στὴ Δημοκρατία, νὰ προμηθεύουνε ἐκεῖνο ποὺ ζητοῦσε· κανεὶς δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νἄχει ἕνα ὅπλο· ὅταν τὰ χωριὰ ἐπαναστατούσανε, πουλιούνταν οἱ κάτοικοί τους. Οἱ διοικητὲς εἶχαν ἐκτίμηση, ἴδια σὰν πιεστήρια, ἀναλόγως μὲ τὴν ποσότητα εἰσοδήματος ποὺ κατορθώνανε ν᾽ ἀποδοθεῖ. Ἔπειτα, πέρα ἀπὸ τὶς χῶρες ποὺ ἄμεσα ἦταν ὑποταγμένες στὴν Καρχηδόνα, βρισκόντανε οἱ σύμμαχοι ποὺ δὲν πληρώνανε παρὰ πολὺ μικρὸ φόρο· πίσω ἀπὸ τοὺς συμμάχους ἐκτεινόντανε πλάνητες οἱ Νομάδες, ποὺ μπορούσανε αὐτοὺς νὰ τοὺς ξαπολυοῦν ἐναντίο τῶν συμμάχων. Μὲ τὸ σύστημα αὐτὸ οἱ σοδειὲς εἴτανε πάντα ἄφθονες, τὰ ἱπποφορβεῖα διευθυνόντανε ἐπιστημονικά, οἱ ἀγροτικὲς καλλιέργειες περίφημες.

Ὁ γέρο Κάτων, μάστορης στ᾽ ἀλήθεια γιὰ τὶς ἀγγαρευτὲς γεωργίες καὶ τοὺς σκλάβους, ἐννενήντα δύο χρόνους πιὸ ἔπειτα, ἀπόμεινε κατάπληκτος καὶ ἡ κραυγὴ τοῦ θανάτου ποὺ ἐπαναλάμβανε στὴν Ρώμη ὁ

ἕνας εἴτανε πάρεξ ἡ ἀναφώνηση φιλόκερδης ζήλειας.

Κατὰ τὸν τελευταῖο πόλεμο, οἱ καταδυνάστευσες εἴχανε μεγαλώσει καὶ γι᾽ αὐτὸ οἱ πόλεις τῆς Λιβύης σχεδὸν ὅλες, παραδοθήκανε στὸν Ρηγοῦλο. Γιὰ νὰ τὶς τιμωρήσουνε, εἴχανε ζητήσει ἀπ᾽ αὐτές, χίλια τάλαντα, εἴκοσι χιλιάδες βώδια, τριακόσια τσουβάλια χρυσόσκονη, σπουδαῖες προκαταβολὲς σιτηρῶν, σταυρώσανε τοὺς φυλάρχους ἢ τοὺς ρίξανε στὰ λιοντάρια.

Ἡ Τύνιδα προπάντων μισοῦσε τὴν Καρχηδόνα! Πιὸ παλιὰ ἀπὸ τὴ μητρόπολη, δὲν τῆς συγχωροῦσε τὴν ἀκμή της· στεκότανε ἀντίκρυ στὰ τείχη της, ἀκουμπισμένη στὴ χαράδρα, κοντὰ στὸ πέλαγο, σὰν φαρμακερὸ ζῶο ποὺ τὴν κύτταζε. Οἱ ἐξορίες, οἱ σφαγὲς καὶ οἱ ἐπιδημίες δὲν τὴν ἀδυνατοῦσαν. Εἶχε βοηθήσει τὸν Ἀρχάγατο, γυιὸ τοῦ Ἀγαθοκλῆ. Οἱ Βρωμοφαγάδες, ἀμέσως ηὔρανε σ᾽ αὐτὴν ὅπλα.

Δὲν εἴχανε φύγει ἀκόμα οἱ ταχυδρόμοι, καὶ στὶς ἐπαρχίες γενικὴ χαρὰ πλημμύρισε.

Χωρὶς νὰ περιμένουνε τίποτα, πνίξανε μέσα στοὺς λουτροὺς τοὺς ἐπιμελητὲς τῶν ἐμπορικῶν σπιτιῶν καὶ τοὺς ὑπάλληλους τῆς Δημοκρατίας· βγάλανε ἀπὸ τὶς σπηλιὲς τὰ κρυμμένα ἀπὸ τὰ παιδιὰ παλιὰ ὅπλα· στὶς πόρτες ἀκονίζανε ἀκόντια, καὶ οἱ γυναῖκες δώσανε τὰ δαχτυλίδιά τους, τὰ περιδέραιά τους, τὰ σκουλαρίκια τους, ὅ,τι μποροῦσε νὰ χρησιμεύσει γιὰ τὴν καταστροφὴ τῆς Καρχηδόνας. Ὁ καθένας ἤθελε νὰ συντείνει σ᾽ αὐτό. Τὰ δεμάτια δόρατα στιβαζόντανε στὰ χωριά, σὰ δεμάτια καλαμπόκι. Στείλανε ζῶα καὶ λεφτά. Ὁ Μάτο πλήρωσε γλήγορα στοὺς Μισθοφόρους, τὰ καθυστερούμενα μισθά τους, καὶ ἡ ἰδέα αὐτὴ τοῦ Σπένδιου, τὸν

ἔκανε νὰ διοριστεῖ ἀρχιστράτηγος, σχαλισχὶμ τῶν Βαρβάρων.

Σύγκαιρα συνέρρεαν οἱ βοήθειες ἀπὸ ἄντρες. Πρῶτα φανήκανε οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ αὐτόχθονη ράτσα ἔπειτα οἱ σκλάβοι τῶν ἀγρῶν. Πιάσανε καραβάνια Νιγρητῶν, τοὺς ὡπλίσανε, καὶ ἔμποροι ποὺ ἐρχόντανε στὴν Καρχηδόνα, μὲ τὴν ἐλπίδα βεβαιότερου κέρδους, ἀνακατευτήκανε μὲ τοὺς Βαρβάρους. Φτάνανε ἀδιάκοπα συμμορίες πολυάριθμες. Ἀπὸ τὶς κορυφὲς τῆς Ἀκροπόλεως βλέπανε τὸ στρατὸ ποὺ πλήθαινε.

Στὴν ταράτσα τοῦ ὑδραγωγείου, εἶχανε βαρθεῖ σὰ σκοποὶ οἱ φρουροὶ τῆς Λεγεῶνος· καὶ κοντά τους ἀπὸ ἀπόσταση σὲ ἀπόσταση, εἴτανε στημένες μπρούντζινες λεκάνες, ὅπου βράζανε σωρὸ ἄσφαλτο. Κάτω στὴν πεδιάδα ἡ θάλασσα τοῦ στρατοῦ ταρασσότανε θορυβώδικα. Εἴτανε ἀβέβαιοι, νοιώθοντας τὴ στενοχωρία ἐκείνη ποὺ ἡ συνάντηση τῶν τειχῶν ἐμπνέει πάντα στοὺς Βάρβαρους.

Ἡ Οὐτίκη καὶ ἡ Ἱπποζαρύτη ἀρνηθήκανε τὴ συμμαχία τους. Ἀποικίες τῶν Φοινίκων, ὅπως ἡ Καρχηδών, κυβερνόντανε μόνες τους καὶ στὶς συνθήκες ποὺ ἔκανε ἡ Δημοκρατία, τὴ βάλανε κάθε φορὰ νὰ παραδεχτεῖ ὅρους γιὰ νὰ τὶς ξεχωρίζουνε ἀπ' αὐτή. Σεβόντανε ὅμως τὴν πιὸ δυνατὴ αὐτὴ ἀδερφὴ ποὺ τὶς προστάτευε καὶ δὲν πιστεύανε πὼς ἕνας συρφετὸς Βαρβάρων θὰ μποροῦσε νὰ τὴ νικήσει· ἀπεναντίας θὰ τοὺς ἐξόντωνε. Ἐπιθυμούσανε νὰ μείνουνε οὐδέτερες καὶ νὰ ζήσουνε ἥσυχες.

Ἀλλὰ ἡ τοποθεσία τους τὶς ἔκανε ἀπαραίτητες. Ἡ Οὐτίκη, στὸ βάθος ἑνὸς κόρφου, εἴτανε κατάλληλη γιὰ νὰ κουβαλεῖ στὴν Καρχηδόνα τὶς ἐξωτερικὲς βοήθειες.

Ἂν περνόταν μονάχα ἡ Οὐτίκη, ἡ Ἱπποζαρύτη, ποὺ εἴταν πάνω στὴν παραλία ἕξ ὧρες πιὸ μακρυά, θὰ τὴν ἀντικαταστοῦσε καὶ ἡ μητρόπολη, τροφοδοτούμενη μ᾽ αὐτὸ τὸν τρόπο, θὰ εἴταν ἄπαρτη.

Ὁ Σπένδιος ἤθελε ν᾽ ἀρχίσουνε ἀμέσως τὴ πολιορκία, ὁ Ναρχάβας ἀντιστάθηκε σ᾽ αὐτό· ἔπρεπε πρῶτ᾽ ἀπ᾽ ὅλα νὰ τραβήξουνε κατὰ τὰ σύνορα. Αὐτὴ εἴταν ἡ γνώμη τῶν παλιῶν πολεμιστῶν καὶ τοῦ ἴδιου τοῦ Μάτο ἀκόμα, καὶ ἀποφασίσανε ὁ Σπένδιος νὰ πάει νὰ χτυπήσει τὴν Οὐτίκη, ὁ Μάτο τὴν Ἱπποζαρύτη, τὸ τρίτο σῶμα στρατοῦ, ποὺ θὰ στηριζότανε στὴν Τύνιδα, θὰ ἔπιανε τὴν πεδιάδα τῆς Καρχηδόνος. Ὁ Αὐταρίτης ἀνάλαβε αὐτὴ τὴν ἐπιχείρηση. Ὅσο γιὰ τὸν Ναρχάβα, ἔπρεπε νὰ γυρίσει στὸ βασίλειό του γιὰ νὰ πάρει ἀπὸ κεῖ ἐλέφαντες μὲ τὴν καβαλλαρία του νὰ χτυπάει τὶς διάβασες τῶν δρόμων.

Οἱ γυναῖκες φωνάζανε πολὺ δυνατὰ ἅμα ἀκούσανε αὐτὴ τὴν ἀπόφαση· ὀρεγόντανε τὰ κοσμήματα τῶν Φοινίκων γυναικῶν. Καὶ οἱ Λιβύοι ἐπίσης διαμαρτυρηθήκανε. Τοὺς εἶχανε φωνάξει ἐναντίο στὴν Καρχηδόνα καὶ τόρα νὰ πού φεύγανε ! Οἱ στρατιῶτες σχεδὸν μονάχοι φεύγανε. Ὁ Μάτο ἔγινε ἀρχηγὸς τῶν συντρόφων του μὲ τοὺς Ἴβηρας, τοὺς Λυσιτανοὺς τοὺς ἀνθρώπους τῆς Δύσεως καὶ τῶν νησιῶν, καὶ ὅλοι ὅσοι μιλούσανε ἑλληνικὰ εἶχανε ζητήσει τὸν Σπένδιο, γιὰ τὴν ἐξυπνάδα του.

Ἀπορήσανε πολὺ ὅταν εἶδανε τὸν στρατὸ νὰ ξεκινάει ξαφνικά. Ὕστερα παρατάχτηκε κάτω ἀπ᾽ τὸ βουνὸ τῆς Ἀριάδνης στὸν δρόμο τῆς Οὐτίκης καὶ κοντὰ στὴ θάλασσα. Ἕνα τμῆμα ἔμεινε μπροστὰ στὴν Τύνιδα,

ὁ ἄλλος στρατὸς ἐξαφανίστηκε καὶ ξαναφάνηκε στὴν ἄλλη ὄχτη τοῦ κόρφου, στὴν κορυφὴ τῶν δασῶν, ὅπου στριμώχτηκε.

Εἴτανε ὡς ὀγδόντα χιλιάδες ἄντρες· οἱ δυὸ πόλεις τῆς Τύρου δὲν θὰ βαστούσανε· τότες θὰ ξαναγυρνούσανε ἐναντίον στὴν Καρχηδόνα. Στρατὸς σπουδαῖος τὴν πολιορκοῦσε κιόλας, πιάνοντας τὸν ἰσθμὸ ἀπὸ τὴ βάση, καὶ σὲ λίγο θὰ πέθαινε ἀπὸ πείνα, γιατὶ δὲν μποροῦσε νὰ ζήσει χωρὶς τὴ βοήθεια τῶν ἐπαρχιῶν, ἐπειδὴ οἱ πολίτες δὲν πληρώνανε, ὅπως στὴ Ρώμη, φόρους. Τὸ πολιτικὸ πνεῦμα ἔλειπε ἀπὸ τὴν Καρχηδόνα. Ἡ αἰώνια της φροντίδα νὰ κερδίζει τὴν ἐμπόδιζε νὰ ἔχει τὴ φρόνηση ἐκείνη ποὺ δίνουνε οἱ ψηλότερες φιλοδοξίες. Γαλέρα ἀγκυροβολημένη στὴ λιβυκὴ ἄμμο, συντηριόταν ἐκεῖ μὲ τὴν πολλὴ δουλειά. Τὰ ἔθνη, σὰν κύματα, μουγκρίζανε γύρω της καὶ ἡ παραμικρότερη φουρτούνα θὰ κλώνιζε τὴν φοβερὴ αὐτὴ μηχανή.

Τὸ θησαυροφυλάκειο βρισκόταν ἐξαντλημένο ἀπὸ τὸ ρωμαϊκὸ πόλεμο καὶ ἀπὸ ὅσα εἶχανε σπαταληθεῖ καὶ χαθεῖ ἐνῶ κάνανε παζαρλίκια μὲ τοὺς Βάρβαρους. Ὡς τόσο χρειαζότανε στρατιῶτες καὶ καμμιὰ ἄλλη κυβέρνηση δὲν ἐμπιστευότανε τὴ Δημοκρατία, ὁ Πτολεμαῖος πιὸ πρὶν τῆς ἀρνήθηκε δυὸ χιλιάδες τάλαντα. Ἐξ ἄλλου ἡ ἁρπαγὴ τοῦ πέπλου ἀποθάρρυνε τοὺς Καρχηδονίους· ὁ Σπένδιος καλὰ τὸ εἶχε προβλέψει.

Ἀλλὰ ὁ λαὸς αὐτός, ποὺ ἔννοιωθε πὼς τὸν μισοῦσαν, ἔσφιγγε πάνω στὴν καρδιά του τὴν περιουσία του καὶ τοὺς θεούς του· καὶ ὁ πατριωτισμός του διατηριότανε ἀπὸ τὸν τρόπο ποὺ εἴταν συνθεμένη ἡ κυβέρνησή του.

Ἐν πρώτοις, ἡ ἐξουσία ἐξαρτιότανε ἀπὸ ὅλους χωρὶς κανεὶς νὰ εἶνε ἀρκετὰ δυνατὸς γιὰ νὰ τὴν πάρει ὅλη. Τὰ ἀτομικὰ χρέη τὰ θεωρούσανε δημόσια χρέη, οἱ ἄνθρωποι χαναναίας φυλῆς εἶχανε τὸ μονοπώλιο τοῦ ἐμπορίου· πολλαπλασιάζοντας τὰ κέρδη τῆς πειρατείας μὲ τὰ κέρδη τῆς τοκογλυφίας, ἐκμεταλλευόμενοι σκληρὰ τὰ χωράφια, τοὺς σκλάβους καὶ τοὺς φτωχούς, κάποτες κατορθώνανε νὰ γίνουνε πλούσιοι· ὁ πλοῦτος μονάχα ἄνοιγε τὸ δρόμο γιὰ ὅλες τὶς ἀρχές· καὶ ἂν καὶ ἡ δύναμη τοῦ χρήματος διαιωνιζότανε στὶς ἴδιες οἰκογένειες, οἱ Καρχηδόνιοι ἀνεχόντανε τὴν ὀλιγαρχία, γιατὶ ἐλπίζανε νὰ φτάσουνε σ᾽ αὐτή.

Οἱ ἑταιρίες ἐμπόρων, ποὺ κάνανε τοὺς νόμους, διαλέγανε τοὺς ἐπιθεωρητὲς τῶν οἰκονομικῶν, πού, ἅμα ἀφίνανε τὸ ἀξίωμά τους, διωρίζανε τὰ ἑκατὸ μέλη τοῦ Συμβουλίου τῶν Γερόντων, ποὺ καὶ αὐτὰ ἐξαρτιόντανε ἀπὸ τὴ Μεγάλη Συνέλευση, γενικὴ συνάθροιση ὅλων τῶν Πλουσίων. Ἐξ ἄλλου τοὺς δυὸ σουφφέτας, τὰ ἀποκαμινάρια αὐτὰ βασιλιάδων, ποὺ εἴταν μικρότεροι ἀπὸ τοὺς ὕπατους, τοὺς πέρνανε τὴν ἴδια μέρα ἀπὸ δυὸ μεγάλες οἰκογένειες. Τοὺς διαιρούσανε μὲ κάθε εἶδος μίση, γιὰ ν᾽ ἀδυνατεῖ ὁ ἕνας τὸν ἄλλον ἀμοιβαία. Δὲν μπορούσανε νὰ συζητήσουνε γιὰ τὸν πόλεμο· καὶ ὅταν νικιούντανε, τὸ Μεγάλο Συμβούλιο τοὺς σταύρωνε.

Λοιπὸν ἡ δύναμη τῆς Καρχηδόνος προερχότανε ἀπὸ τὰ Συσσίτια, δηλαδὴ ἀπὸ μιὰ μεγάλη αὐλὴ στὸ κέντρο τῆς Μάλκας, στὸ μέρος, ὅπως λέγανε, ὅπου εἶχε ἀράξει ἡ πρώτη τριήρης ναυτῶν Φοινίκων, ἐπειδὴ ἡ θάλασσα ἀπὸ τότες εἶχε τραβηχθεῖ πολύ. Εἴτανε συναρμολόγημα μικρῶν θαλάμων ἀρχαϊκῆς ἀρχιτεκτονι-

κῆς, ἀπὸ κορμοὺς φοινίκων, μὲ ἀγκωνάρια πέτρινα καὶ χωρισμένων ὁ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλο γιὰ νὰ δέχονται χωριστὰ τὶς διάφορες ἑταιρίες. Οἱ Πλούσιοι μαζευόνταν ἐκεῖ ὅλη τὴ μέρα γιὰ νὰ συζητήσουνε τὰ συμφέροντά τους καὶ τὰ συμφέροντα τῆς κυβέρνησης, ἀπὸ τὴν ἀναζήτηση τοῦ πιπεριοῦ ὡς στὴν καταστροφὴ τῆς Ρώμης. Τρεῖς φορὲς κάθε φεγγάρι ἀνεβάζανε τὰ ἀνάκλιντρά τους στὴν ψηλὴ ταράτσα ποὺ εἴτανε ὁλόγυρα στὸν τοῖχο τῆς αὐλῆς· καὶ ἀπὸ κάτω τοὺς βλέπανε στρωμένους στὰ τραπέζια, χωρὶς κόθορνους καὶ χωρὶς μανδύας, μὲ τὰ διαμάντια τῶν δάχτυλων τους ποὺ ψάχνανε τὰ κρέατα καὶ τὰ μεγάλα σκουλαρίκια τους ποὺ κρεμιούντανε ἀνάμεσα στὶς λήκυθες, ὅλους δυνατοὺς καὶ χοντρούς, μισόγυμνους, εὐτυχισμένους, γελαστοὺς καὶ τρώγοντας στὸ γαλάζιο ὕπαιθρο, ἴδια σὰ μεγάλα σκυλόψαρα ποὺ γλεντοῦν στὴν θάλασσα.

Ἀλλὰ τόρα δὲν μπορούσανε νὰ κρύψουνε τὶς ἀνησυχίες τους· εἴτανε πολὺ ὠχροί· ὁ κόσμος ποὺ τοὺς περίμενε στὶς πόρτες, τοὺς συνώδευε ὡς στὰ παλάτια τους γιὰ νὰ μάθει κανένα νέο. Ὅπως ὅταν εἶχε πανοῦκλα, ὅλα τὰ σπίτια εἴτανε κλεισμένα· οἱ δρόμοι γεμίζανε, ἀδειάζανε ξαφνικά· ὁ κόσμος ἀνέβαινε στὴν Ἀκρόπολη, ἔτρεχε κατὰ τὸ λιμάνι· κάθε νύχτα τὸ Μεγάλο Συμβούλιο συζητοῦσε. Τέλος φωνάξανε τὸν λαὸ στὴν πλατεία τοῦ Χαμών, καὶ ἀποφασίστηκε νὰ ἐμπιστευθοῦν στὸν Ἄννωνα, τὸ νικητὴ τῆς Ἑκατομπύλου.

Εἴτανε ἄνθρωπος θρῆσκος, πανοῦργος, ἄσπλαχνος στοὺς ἀνθρώπους τῆς Ἀφρικῆς, ἀληθινὸς Καρχηδόνιος. Τὰ εἰσοδήματά του συγκρινόντανε μὲ τὰ εἰσοδήματα

τῶν Βάρκα. Κανεὶς δὲν εἶχε τέτοια πείρα στὰ πράματα τῆς διοίκησης.

Διάταξε τὴν κατάταξη ὅλων τῶν γερῶν πολιτῶν, ἔβαλε καταπέλτες στοὺς πύργους, ἀπαίτησε ὑπερβολικὲς προμήθειες ὅπλων, διάταξε μάλιστα νὰ σκαρώσουνε δεκατέσσαρες γαλέρες, ποὺ δὲν τὶς εἶχε ἀνάγκη· καὶ θέλησε νὰ καταγράψουνε καὶ νὰ γράψουνε ὅλα μὲ ἐπιμέλεια. Ἔβαλε νὰ τὸν κουβαλοῦνε στὸ ὁπλοστάσιο, στὸ φάρο, στὸ θησαυροφυλάκειο τῶν ναῶν· βλέπανε πάντα τὸ μεγάλο φορεῖο του ποὺ ταλαντευόμενο ἀπὸ σκαλοπάτι σὲ σκαλοπάτι, ἀνέβαινε τὶς σκάλες τῆς Ἀκροπόλεως. Μέσα στὸ παλάτι του, τὴν νύχτα, καθὼς καὶ δὲ μποροῦσε νὰ κοιμηθεῖ, γιὰ νὰ ἑτοιμαστεῖ γιὰ τὴ μάχη, οὔρλιαζε, μὲ τρομερὴ φωνή, πολεμικὰ γυμνάσια.

Ὅλοι, ἀπὸ ὑπερβολὴ τρομάρας, γινόντανε γενναῖοι. Οἱ Πλούσιοι, ἅμα κράζανε οἱ πετεινοί, παρατάζόντανε στὴ Μαπάλη καὶ ἀνασηκώνοντας τοὺς μανδύας των, γυμναζόντανε στὸν χειρισμὸ τῆς λόγχης. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν εἶχανε προγυμναστεῖ, μαλώνανε. Καθόντανε λαχανιασμένοι στοὺς τάφους, ὕστερα ξαναρχίζανε. Πολλοὶ μάλιστα κάνανε δίαιτα. Ἄλλοι, νομίζοντας πὼς ἔπρεπε νὰ τρῶνε πολὺ γιὰ ν' ἀποχτήσουνε δυνάμεις, παρατρώγανε καὶ ἄλλοι, ποὺ τοὺς ἐμπόδιζε τὸ πάχος τους, ἐξαντλιούντανε ἀπὸ τὶς νηστεῖες γιὰ νὰ λιγνέψουνε.

Ἡ Οὐτίκη εἶχε ζητήσει κιόλας δυὸ φορὲς τὴ βοήθεια τῆς Καρχηδόνος. Ἀλλὰ ὁ Ἄννων δὲν ἤθελε νὰ φύγει ἐνόσῳ ἔλειπε καὶ ἡ τελευταία βίδα ἀπὸ τὶς πολεμικὲς μηχανές. Ἔχασε ἀκόμα τρία φεγγάρια ὁπλίζοντας τοὺς τριακόσιους ἐλέφαντας ποὺ μέναν στὰ

ὀχυρώματα· εἶτανε οἱ νικητὲς τοῦ Ρηγούλου, ὁ λαὸς τοὺς ἀγαποῦσε· ὅ,τι καὶ νὰ κάνανε θὰ εἶτανε λίγο γιὰ τοὺς παλιοὺς αὐτοὺς φίλους. Ὁ Ἄννων εἶπε νὰ ξαναλυώσουνε τὶς μπρούντζινες πλάκες ποὺ στολίζανε τὸ στῆθος τους, νὰ χρυσώσουνε τοὺς χαυλιόδοντάς τους, νὰ φαρδύνουνε τοὺς πύργους τους, καὶ νὰ κόψουνε ἀπὸ πορφύρα τὰ ὁμορφότερα ἐφίππια ποὺ εἶτανε τριγυρισμένα μὲ πολὺ βαρειὰ κρόσια. Τέλος, ἐπειδὴ φωνάζανε τοὺς ὁδηγούς τους ἀπὸ τοὺς Ἰνδοὺς (σύμφωνα μὲ τοὺς πρώτους, χωρὶς ἄλλο, ποὺ ἤρθανε ἀπὸ τὶς Ἰνδίες) διάταξε ὅπως ὅλοι ντυθοῦνε κατὰ τὴν ἰνδικὴ μόδα, δηλαδὴ μὲ ἄσπρο σαρίκι γύρω στὰ μηνίγγια καὶ ἕνα μικρὸ σώβρακο ἀπὸ βύσσο ποὺ σχημάτιζε μὲ τὶς πλάγιες πτυχές του, σὰν τὶς δυὸ ὀστρακοθυρίδες κοχυλίου, ὄντας ἐφαρμοσμένο στοὺς γομφούς.

Ὁ στρατὸς τοῦ Αὐταρίτη στεκότανε πάντα μπροστὰ στὴν Τύνιδα. Εἶτανε κρυμμένος πίσω ἀπὸ ἕνα τοῖχο καμωμένο ἀπὸ λάσπη τῆς λίμνης καὶ προστατευμένο στὴν κορφὴ ἀπὸ χαμόκλαδα ἀγκαθωτά. Νιγρῆτες εἶχανε φυτέψει στὸν τοῖχο ἐδῶ καὶ κεῖ, ἐπάνω σὲ μεγάλα ραβδιά, τρομαχτικὰ πρόσωπα μ᾽ ἀνθρώπινες μάσκες, καμωμένες μὲ φτερὰ πουλιῶν, κεφάλια τσακαλιῶν ἢ φιδιῶν, ποὺ χάσκανε πρὸς τὸν ἐχθρὸ γιὰ νὰ τὸν τρομάζουνε·—καὶ μὲ τὸ μέσο αὐτό, νομίζοντας πὼς εἶτανε ἀνίκητοι, οἱ Βάρβαροι χορεύανε, παλέβανε, κάνανε καραγκιοζλίκια, ὄντας βέβαιοι πὼς ἡ Καρχηδὼν δὲν θ᾽ ἀργοῦσε νὰ καταστραφεῖ. Ἄλλος παρὰ ὁ Ἄννων θὰ τσάκιζε εὔκολα τὸ πλῆθος αὐτὸ ποὺ τὸ μπερδεύανε κοπάδια καὶ γυναῖκες. Ἐξ ἄλλου, δὲν καταλαβαίνανε

κανένα γυμνάσιο, καὶ ὁ Αὐταρίτης ἀπελπισμένος δὲν ἀπαιτοῦσε πιὰ ἀπ' αὐτοὺς τίποτα.

Παραμερίζανε, ὅταν περνοῦσε κυττάζοντας μὲ τὰ μεγάλα γαλάζια μάτια του. Ὕστερα, φτάνοντας στὴν ὄχτη τῆς λίμνης, ἔβγανε τὸ μακρὺ ἀπὸ δέρμα φώκιας μπουρνούζι του, ἔλυνε τὸ σκοινὶ ποὺ ἔπλεχε τὰ μακρυὰ κόκκινα μαλλιά του καὶ τὰ βουτοῦσε στὸ νερό. Λυπόταν ποὺ δὲν εἶχε λιποτακτήσει στοὺς Ρωμαίους μὲ τοὺς δυὸ χιλιάδες Γαλάτες τοῦ ναοῦ τῆς Ἐρύκης.

Συχνά, τὸ μεσημέρι, ὁ ἥλιος ἔχανε ἔξαφνα τῆς ἀχτίδες του. Τότες, ὁ κόρφος καὶ ἡ ἀνοιχτὴ θάλασσα φαινόντανε ἀκίνητοι σὰν λυωμένο μολύβι. Σύννεφο ἀπὸ σκούρα σκόνη, ἁπλωμένο κάθετα, ἐρχότανε στροβιλίζοντας· οἱ φοίνικες λίγυζαν, ὁ οὐρανὸς ἐξαφανιζότανε καὶ ἀκουόνταν νὰ κατρακυλοῦνε πέτρες στὶς πλάτες τῶν ζώων· καὶ ὁ Γαλάτης, μὲ τὰ χείλια κολλημένα στὶς τρύπες τῆς σκηνῆς του, μούγκριζε ἀπὸ ἐξάντληση καὶ μελαγχολία. Ὀνειροπολοῦσε τὶς ὀσμὲς τῶν λειβαδιῶν τὰ φθινοπωρινὰ πρωϊνά, τὸ μπαμπακόχιονο, τὰ μουγκρίσματα τῶν ἀγριοβοδιῶν ποὺ χανόντανε στὴν ὁμίχλη καὶ κλείοντας τὰ βλέφαρα, νόμιζε πὼς ἔβλεπε τὶς φωτιὲς τῶν μακρυῶν ἀχυρόστρωτων καλυβῶν νὰ τρέμουνε ἐπάνω στὰ ἔλη, στὸ βάθος τῶν δασῶν.

Καὶ ἄλλοι ἀκόμα μὲ λύπη συλλογιούντανε τὴν πατρίδα, ἂν καὶ δὲν εἴτανε τόσο μακρυά. Πραγματικὰ οἱ αἰχμάλωτοι Καρχηδόνιοι μπορούσανε νὰ διακρίνουνε πέρα ἀπὸ τὸν κόρφο, στὶς πλαγιὲς τῆς Βύρσας, τὰ παραπετάσματα τῶν σπιτιῶν τους, ποὺ εἴτανε ἁπλωμένα στὶς αὐλές. Ἀλλὰ φρουροὶ περπατούσανε γύρω τους, ἀδιάκοπα. Τοὺς εἶχανε δέσει ὅλους σὲ μιὰ μόνη ἁλυσ-

σίδα. Καθένας τους εἶταν μ᾽ ἕνα χαλκᾶ σιδερένιο κ᾽ ὁ κόσμος δὲν κουραζότανε νάρχεται νὰ τοὺς βλέπει. Οἱ γυναῖκες δείχνανε στὰ μικρὰ παιδιὰ τοὺς ὄμορφους κουρελιασμένους μανδύας τους ποὺ κρεμόνταν στὰ λιγνεμένα μέλη τους.

Κάθε φορὰ ποὺ ὁ Αὐταρίτης κύτταζε τὸ Γίσκονα. τὸν ἔπιανε λύσσα στὴν ἐνθύμηση τῆς προσβολῆς του. Θὰ τὸν σκότωνε ἂν δὲ τὸν ἐμπόδιζε ὁ ὅρκος ποὺ εἶχε κάνει στὸ Ναρχάβα. Τότες γύριζε στὴν σκηνή του, ἔπινε πιοτὸ φτιαγμένο ἀπὸ κριθάρι καὶ κύμινο ὅσο ποὺ λιγοθυμοῦσε ἀπὸ μεθύσι.—Ἔπειτα ξυπνοῦσε τὸ μεσημέρι κοντά, ὑποφέροντας ἀπὸ φοβερὴ δίψα.

Ὁ Μάτο ὡς τόσο πολιορκοῦσε τὴν Ἱποζαρύτη.

Ἀλλὰ ἡ πόλη προστατευότανε ἀπὸ λίμνη ποὺ συγκοινωνοῦσε μὲ τὴ θάλασσα. Εἶχε τρεῖς περιβόλους, καὶ στὰ ψηλώματα ποὺ τὴν κυριαρχούσανε ἐκτεινότανε ἕνας τοῖχος ὀχυρωμένος μὲ πύργους. Ποτὲ δὲν εἶχε διευθύνει τέτοιες ἐπιχείρησες· ἔπειτα ἡ σκέψη τῆς Σαλαμπὼ τὸν τυρανοῦσε καὶ ὀνειρευότανε τὶς ἡδονὲς τῆς ὀμορφιᾶς της σὰν τὶς ἀπόλαυσες ἐκδίκησης ποὺ τὸν τρέλλαινε ἀπὸ ὑπερηφάνεια. Εἶτανε ἀνάγκη δυνατή, ὁρμητική, ἐξακολουθητικὴ νὰ τὴν ξαναϊδεῖ. Σκέφτηκε μάλιστα νὰ προτείνει νὰ γίνει ἀποσταλμένος, ἐλπίζοντας πὼς ἅμα ἔμπαινε στὴν Καρχηδόνα, θὰ κατόρθωνε νὰ φτάσει ὡς σ᾽ αὐτή. Συχνὰ διάταζε νὰ σαλπίσουνε ἔφοδο καὶ χωρὶς νὰ περιμένει τίποτα, ὁρμοῦσε στὴν προκυμαία, ποὺ προσπαθούσανε νὰ κάνουνε στὴν θάλασσα· ἅρπαζε τὶς πέτρες μὲ τὰ χέρια, ἀναποδογύριζε, χτυποῦσε, ἔχωνε παντοῦ τὸ σπαθί του. Οἱ Βάρβαροι ὁρμούσανε ἀνακατωμένοι· οἱ σκάλες σπάνανε μὲ μεγάλο

κρότο, καὶ σωροὶ ἀνθρώπων γκρεμνιζόντανε στὴ θάλασσα, ποὺ πάφλαζε σὲ κόκκινα κύματα πάνω στοὺς τοίχους. Τέλος ἡ βοὴ σώπαινε καὶ οἱ στρατιῶτες ἀπομακρυνόντανε γιὰ νὰ ξαναρχίσουνε.

Ὁ Μάτο πήγαινε καὶ καθότανε ἔξω ἀπὸ τὶς σκηνὲς· σκούπιζε μὲ τὸ μπράτσο του τὸ πρόσωπό του ποὺ εἴτανε πιτσιλισμένο ἀπὸ αἷμα καὶ γυρνῶντας πρὸς τὴν Καρχηδόνα κύτταζε τὸν ὁρίζοντα.

Ἀντίκρυ του, στὰ ἐληόδεντρα, στοὺς φοίνικες, στὶς μυρτιὲς καὶ στὰ πλατάνια, ἁπλωνόντανε δυὸ λιμνίτσες ἑνωνόμενες σὲ μιὰν ἄλλη λίμνη ποὺ οἱ περίμετροί της δὲν φαινόντανε. Πίσω ἀπὸ ἕνα βουνὸ ξεπηδούσανε ἄλλα βουνά, καὶ στὴ μέση τῆς ἀπέραντης λίμνης ὀρθονότανε νησὶ κατάμαυρο καὶ σὲ σχῆμα πυραμίδος. Στ' ἀριστερά, στὴν ἄκρη τοῦ κόρφου, σωροὶ ἄμμου μοιάζανε, μὲ μεγάλα ξανθὰ σταματημένα κύματα, ἐνῶ ἡ θάλασσα, ἴδια σὰν πλακόστρωση ἀπὸ γαλαζιὰ σιδερόπετρα ἀνέβαινε ἀσυναίσθητα ὡς τὴν ἄκρη τοῦ οὐρανοῦ. Ἡ πρασινάδα τῆς πεδιάδας ἐξαφανιζότανε κάπου-κάπου κάτω ἀπὸ μακρυὲς κίτρινες πλάκες· ξυλοκέρατα λάμπανε σὰν κομμάτια κοραλιοῦ· κλωνάρια λιγούσανε ἀπὸ τὶς κορφὲς τῶν μουριῶν. Ἀκουότανε τὸ πάφλασμα τοῦ νεροῦ, κορυδαλοὶ λοφωτοὶ πηδούσανε, καὶ οἱ τελευταῖες λάμψες τοῦ ἥλιου χρυσίζανε τὸ καύκαλο τῶν χελωνῶνε, ποὺ βγαίνανε ἀπὸ τὰ βούρλα γιὰ νὰ ρουφίξουνε τὴν αὔρα.

Ὁ Μάτο ἔβγαλε μεγάλους ἀναστεναγμούς. Ξαπλωνότανε μπρούμυτα· ἔχωνε τὰ νύχια του στὸ χῶμα καὶ ἔκλαιε· ἔνοιωθε τὸν ἑαυτό του δυστυχισμένο, ἀδύνατο,

ἐγκαταλειμένο. Ποτὲς δὲν θὰ τὴν ἀπολάμβανε καὶ δὲ θὰ μποροῦσε κὰν νὰ πάρει μιὰ πόλη.

Τὴ νύχτα, μόνος, στὴν σκηνή του, κύτταζε τὸ ζαΐμφη. Τί τοῦ χρησίμευε τὸ πρᾶμα αὐτὸ τῶν Θεῶν ; καὶ ἀμφιβολίες γεννιόντανε στὴ σκέψη τοῦ Βάρβαρου. Ἔπειτα, τοῦ φαινότανε ἀπεναντίας πὼς ἡ Θεὰ ἐξαρτιότανε ἀπὸ τὴ Σαλαμπώ, καὶ πὼς μέρος τῆς ψυχῆς της κυμάτιζε ἐκεῖ πιὸ λεπτὸ ἀπὸ ἀναπνοή· τόψαχνε, τὸ ρουφοῦσε, ἔχωνε μέσα τὸ πρόσωπό του, τὸ φιλοῦσε μ' ἀναφυλλητά. Σκέπαζε τοὺς ὤμους του γιὰ ν' αὐτα-πατηθεῖ καὶ νὰ νομίζει πὼς εἶνε κοντά της.

Κάποτε κρυφόφευγε ξαφνικὰ στὴν λάμψη τῶν ἀστεριῶν, δρασκέλιζε τοὺς στρατιῶτες ποὺ κοιμούντανε, τυλιγμένοι μέσα στοὺς μανδύες τους· ἔπειτα, στὶς πόρτες τοῦ στρατόπεδου, πηδοῦσε σὲ κανέν' ἄλογο καὶ ὕστερα ἀπὸ δυὸ ὧρες, βρισκότανε στὴν Οὐτίκη στὴ σκηνὴ τοῦ Σπένδιου.

Στὴν ἀρχὴ μιλοῦσε γιὰ τὴν πολιορκία· μὰ δὲν πήγαιν' ἐκεῖ παρὰ γιὰ νὰ λαφρύνει τὸν πόνο του κουβεντιάζοντας γιὰ τὴν Σαλαμπώ· ὁ Σπένδιος τὸν ἐξώρκιζε νὰ εἶνε φρόνιμος.

— «Διῶξε ἀπὸ τὴν ψυχή σου τὶς μικρότητες αὐτὲς ποὺ τὴν κάνουνε νὰ ξεπέφτει. Ἄλλοτες ὑπάκουες· τόρα κυβερνᾶς ἕνα στρατό, καὶ ἂν δὲν κυριέψουμε τὴν Καρχηδόνα, τουλάχιστο θὰ μᾶς δώσουνε ἐπαρχίες· θὰ γίνουμε βασιλιάδες ! . . »

Ἀλλὰ γιατὶ ἡ ἀπόκτηση τοῦ ζαΐμφη δὲν θὰ τοὺς ἔδινε τὴ νίκη ; Κατὰ τὴ γνώμη τοῦ Σπένδιου, ἔπρεπε νὰ προσμένουν.

Ὁ Μάτο φαντάστηκε πὼς ὁ πέπλος εἴτανε ἀποκλει-

στικὰ γιὰ τοὺς ἀνθρώπους τῆς χαναναίας φυλῆς καὶ μὲ τὴ Βαρβαρική του πονηράδα, ἔλεγε μὲ τὸ νοῦ του: «Λοιπὸν τὸ ζαΐμφη δὲν θὰ κάνει τίποτα γιὰ μένα· ἀλλά, μιὰ ποὺ τὸ χάσανε, δὲν θὰ κάνει τίποτα γιὰ κείνους».

Ὕστερα τὸν τάραζε μιὰ ἀνησυχία. Φοβότανε, προσκυνῶντας τὸν Ἀπτοῦχνο, τὸ θεὸ τῶν Λιβύων, μὴ ἁμαρτήσει στὸ Μολώχ· καὶ ρώτησε ντροπαλὰ τὸ Σπένδιο σὲ ποιόνε ἀπὸ τοὺς δυὸ θὰ εἴτανε καλὸ νὰ θυσιάσει ἕνα ἄνθρωπο.

— «Θυσίαζε πάντα!» εἶπε ὁ Σπένδιος, γελῶντας· ὁ Μάτο ποὺ δὲν καταλάβαινε τὴν ἀδιαφορία αὐτή, ὑποψιάστηκε τὸν Ἕλληνα πὼς εἶχε ἕνα θεὸ ποὺ δὲν ἤθελε νὰ τὸν μολογήσει.

Ὅλες οἱ θρησκεῖες, ὅπως ὅλες οἱ φυλές, συναντιόντανε στοὺς στρατοὺς αὐτοὺς τῶν Βαρβάρων καὶ καθένας σεβότανε τοὺς θεοὺς τῶν ἄλλων, γιατὶ τρομάζανε ἀπ' ὅλους ἐπίσης. Πολλοὶ ἀνακατώνανε μὲ τὴ θρησκεία ποὺ γεννηθήκανε ξένες ἱεροτελεστίες. Μποροῦσανε νὰ μὴ προσκυνοῦνε τὰ ἄστρα, ἐπειδὴ ὁ τάδε ἀστερισμὸς εἴτανε καταστρεπτικὸς ἢ βοηθητικός, τοῦ κάνανε ὅμως θυσίες· ἄγνωστο φυλαχτό, ποὺ βρίσκανε τυχαία σὲ κάποιο κίνδυνο, τοὺς γινότανε θεότητα· ἢ εἴτανε κάποιο ὄνομα, ὄνομα μονάχα, καὶ ποὺ τὸ ἐπαναλαβαίνανε χωρὶς νὰ ζητοῦνε νὰ καταλάβουνε τὶ νόημα εἶχε. Ἀλλὰ ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ναοὺς ποὺ εἶχανε λεηλατήσει ἀπὸ τὰ πολλὰ τὰ ἔθνη ποὺ εἶχαν ἰδωμένα κι' ἀπὸ τὶς σφαγές, πολλοί τους στὸ τέλος δὲν πιστεύανε πιὰ παρὰ τὸ μοιραῖο καὶ τὸν θάνατο καὶ κάθε βράδυ ἀποκοιμιούντανε μὲ τὴν γαλήνη τῶν ἀγρίων θεριῶν. Ὁ

Σπένδιος θάφτυνε τὰ εἴδωλα τοῦ Ὀλυμπίου Διός· μολαταῦτα φοβόταν νὰ μιλάει δυνατὰ στὰ σκοτεινὰ καὶ δὲν ξεχνοῦσε κάθε μέρα νὰ παπουτσώνεται πρῶτα ἀπὸ τὸ δεξὶ πόδι.

Ἔχτιζε ἀντίκρυ στὴν Οὐτίκη, μακρὺ τετράγωνο ἐπίχωμα. Ἀλλὰ ὅσο αὐτὸ ψήλωνε, τόσο καὶ τὸ ὀχύρωμα τῆς πόλης μεγάλωνε· ὅ,τι γκρεμιζόταν ἀπὸ τὸν ἕνα σχεδὸν ἀμέσως βρισκόταν ξαναϋψωμένο ἀπὸ τὸν ἄλλο. Ὁ Σπένδιος δὲν κούραζε τοὺς ἄντρες του, σοφιζόταν σχέδια· προσπαθοῦσε νὰ θυμηθεῖ τὰ στρατηγήματα ποὺ εἶχε ἀκούσει διηγούμενα στὰ ταξίδια του. Γιατὶ ὁ Ναρχάβας δὲν ξαναγυρνοῦσε; Ἀνησυχούσανε πολύ.

Ὁ Ἄννων εἶχε τελειώσει τὶς στρατιωτικές του ἑτοιμασίες. Μιὰ νύχτα χωρὶς φεγγάρι, πέρασε βάλλοντας σὲ μονόξυλα τοὺς ἐλέφαντές του καὶ τοὺς στρατιῶτες του, τὸν κόρφο τῆς Καρχηδόνος. Ἔπειτα περικυκλώσανε τὸ βουνὸ τῶν Θερμῶν-Νερῶν γιὰ ν' ἀποφύγουνε τὸν Αὐταρίτη—καὶ ἐξακολουθήσανε τὴν κίνησή τους τόσο ἀργὰ ὥστε ἀντὶ νὰ ἐπιτεθοῦν ξαφνικὰ στοὺς Βάρβαρους τὸ πρωΐ, ὅπως εἶχε λογαριάσει ὁ Σουφφέτης, δὲν φτάσανε παρὰ καταμεσήμερο, τὴ τρίτη μέρα.

Ἡ Οὐτίκη εἶχε, ἀνατολικά, μιὰ πεδιάδα, ποὺ ἐκτεινόταν ὡς στὴ μεγάλη λιμνοθάλασα τῆς Καρχηδόνος· πίσω της, ξεμύτιζε σὲ ἴσια γωνία μιὰ κοιλάδα ἀνάμεσα σὲ δυὸ χαμηλὰ βουνά, ποὺ ἀπότομα ἰσιώνανε· οἱ Βάρβαροι καταυλισθήκανε πιὸ μακρυὰ στ' ἀριστερά, ὥστε

νὰ πολιορκοῦνε τὸ λιμάνι· καὶ κοιμούντανε στὶς σκηνές τους (γιατὶ τὴν μέρα ἐκείνη οἱ ἀντίπαλοι πολὺ κουρασμένοι γιὰ νὰ πολεμήσουνε, ἀναπαυόνταν) ὅταν στὴν στροφὴ τῶν λόφων, φάνηκε ὁ Καρχηδονικὸς στρατός.

Ψυχογυιοὶ ὡπλισμένοι μὲ σφενδόνες, εἴτανε παραταγμένοι ἀραιὰ στὶς πτέρυγες. Οἱ φρουροὶ τῆς Λεγεῶνος, κάτω ἀπὸ τὶς ἀπὸ χρυσᾶ λέπια πανοπλίες τους, σχηματίζανε τὴν πρώτη γραμμή, μὲ τὰ χοντρὰ ἀλόγατά τους, χωρὶς χαίτη, χωρὶς τρίχα, χωρὶς αὐτιά, καὶ ποὺ εἶχανε ἀνάμεσα στὸ κούτελο ἀσημένιο κέρατο γιὰ νὰ τὰ κάνουνε νὰ μοιάζουνε μὲ ρινόκερους. Ἀνάμεσα στὰ τάγματά τους, νέοι φορῶντας μικρὴ περικεφαλαία, σείανε σὲ κάθε χέρι ἕνα ἀκόντιο ἀπὸ μελιά· οἱ μακρυὲς λόγχες τοῦ βαριοῦ πεζικοῦ προχωροῦσαν πίσωθε· ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ ἔμποροι εἶχανε φορτώσει στὰ κορμιά τους ὅσα πιὸ πολλὰ ὅπλα μπορέσανε· ἔβλεπες πολλούς τους νὰ βαστοῦνε μαζὶ μιὰ λόγχη, ἕνα πέλεκυ, ἕνα ρόπαλο, δυὸ σπαθιά· ἄλλοι, σὰν σκαντζόχεροι, εἴτανε γεμάτοι ἀπὸ δόρατα καὶ τὰ χέρια τους ἅπλωναν μακρυὰ ἀπὸ τοὺς θώρακές τους ἔχοντας λεπίδες ἀπὸ κέρατο καὶ πλάκες σιδερένιες. Τέλος φανήκανε οἱ σκαλωσιὲς τῶν ψηλῶν μηχανῶν· καρροβαλίστρες, ὄναγροι, καταπέλτες καὶ σκορπιοί, ταλαντευόμενα πάνω σὲ κάρρα, ποὺ τᾶσερναν μουλάρια καὶ διπλᾶ ζευγάρια βώδια·— καὶ ὅσο ὁ στρατὸς ἁπλωνόταν σὲ παράταξη, ἀξιωματικοί, λαχανιάζοντας, τρέχανε δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ γιὰ νὰ μεταδώσουνε διαταγές, γιὰ νὰ ἑνώσουνε τὶς γραμμές, καὶ νὰ διατηρήσουνε τὶς ἀπόστασες. Ὅσοι ἀπὸ τοὺς Γέροντες εἴταν ἀρχηγοὶ εἶχανε ἔρθει μὲ πορφυρένιες περικεφαλαίες, ποὺ τὰ μεγαλόπρεπα κρόσια τους μπερδεύανε

μέσα στὰ πανωλούρια τῶν κοθόρνων τους. Τὰ πρόσωπά τους πασαλειμένα μὲ κινά, λαμποκοπούσανε κάτω ἀπὸ πελώριες περικεφαλαίες ποὺ εἶχανε στὴν κορφὴ θεούς· καὶ ἐπειδὴ εἶχανε ἀσπίδες κορνιζαρισμένες μὲ φίλντισι καὶδιαμαντόπετρες, θὰ ἔλεγε κανεὶς ὅτι εἶτανε ἥλιοι ποὺ περνούσανε πάνω σὲ χάλκινους τοίχους.

Οἱ Καρχηδόνιοι προχωρούσανε τόσο βαρειὰ ὥστε οἱ στρατιῶτες, γιὰ νὰ τοὺς κοροϊδέψουνε τοὺς προσκαλέσανε νὰ καθήσουνε. Φωνάζανε πὼς σὲ λίγο θ' ἀδειάζανε τὶς χοντρὲς κοιλιές τους, θὰ ξεσκονίζανε τὸ χρύσωμα τοῦ πετσιοῦ τους καὶ θὰ τοὺς κάνανε νὰ πιοῦνε σίδερο.

Στὴν ἄκρη τοῦ κονταριοῦ ποὺ εἶτανε στημένο μπροστὰ στὴν σκηνὴ τοῦ Σπένδιου, φάνηκε κομμάτι πράσινου πανιοῦ. Εἶτανε τὸ σύνθημα. Ὁ καρχηδονικὸς στρατὸς ἀπάντησε σ' αὐτὸ μὲ μεγάλο κρότο σαλπίγγων, κυμβάλων, φλάουτων ἀπὸ γαϊδουροκόκκαλο καὶ τυμπάνων. Οἱ Βάρβαροι εἶχανε πηδήξει κιόλας ὄξω ἀπὸ τὰ προχώματά τους. Οἱ στρατοὶ βρισκόνταν σὲ ἀπόσταση ἀκοντίου, ὁ ἕνας ἀντίκρυ στὸν ἄλλο.

Ἕνας Βαλεάριος σφενδονιστὴς προχώρησε ἕνα βῆμα, ἔβαλε μέσα στὸ λουρί του μιὰ ἀπὸ τὶς ἀπὸ ἄργιλο μπάλες του, στριφογύρισε τὸ μπράτσο του· μιὰ φιλντισένια ἀσπίδα ἔσπασε καὶ οἱ δυὸ στρατοὶ συμπλακήκανε.

Μὲ τὴν αἰχμὴ τῶν λογχῶν, οἱ Ἕλληνες, κεντρίζοντας τὰ ἀλόγατα στὰ ρουθούνια τους τὰ κάνανε ν' ἀναποδογυρίζουν ἐπάνω στοὺς κυρίους τους· οἱ σκλάβοι, ποὺ ἔπρεπε νὰ ρίξουνε πέτρες, εἶχανε πάρει πολὺ χοντρὲς ποὺ ξαναπέφτανε κοντά τους. Οἱ Φοίνικες

πεζοί, χτυπῶντας ὄρθιοι μὲ τὰ μακρυὰ σπαθιά τους, ξεσκεπάζανε τὸ δεξὶ πλευρό τους. Οἱ Βάρβαροι διασπάσανε τὶς γραμμές τους· τοὺς σφάζανε μὲ σπαθιές· σκοντουφλοῦσαν πάνω στοὺς μελλοθάνατους καὶ στὰ πτώματα, τυφλωμένοι ἀπὸ τὸ αἷμα ποὺ πιτσιλοῦσε στὸ πρόσωπό τους· ὁ σωρὸς αὐτὸς ἀπὸ λόγχες, ἀπὸ περικεφαλαῖες, ἀπὸ θώρακες, ἀπὸ σπαθιὰ καὶ ἀπὸ μπερδεμένα μέλη γυρνοῦσε ὁλόγυρα στὸν ἑαυτό του φαρδαίνοντας καὶ μικραίνοντας μὲ ἐλαστικὲς συστολές. Οἱ καρχηδονικὲς κοόρτες διασπάζονταν ὁλοένα πιὸ πολύ, οἱ μηχανές τους δὲν μποροῦσανε τὰ βγοῦνε ἀπὸ τοὺς ἄμμους· τέλος, τὸ φορεῖο τοῦ Σουφφέτη (τὸ μεγάλο φορεῖο του μὲ τὰ χρισταλλένια κρεμάδια του) ποῦ φαινότανε ἀπὸ τὴν ἀρχή, νὰ σαλεύει μέσα στοὺς στρατιῶτες σὰν βάρκα στὰ κύματα,· ἔξαφνα βυθίστηκε. Ὁ Σουφφέτης δίχως ἄλλο εἶχε σκοτωθεῖ. Οἱ Βάρβαροι βρεθήκανε μόνοι τους.

Ἡ σκόνη γύρω τους ἔπεφτε καὶ ἀρχίζανε νὰ τραγουδοῦνε, ὅταν ὁ ἴδιος ὁ Ἄννων φάνηκε πάνω σ᾽ ἕνα ἐλέφαντα. Εἴτανε ξεσκούφωτος, κάτω ἀπὸ μιὰ ὀμπρέλλα ἀπὸ βύσσο, ποὺ τὴν κρατοῦσε ἕνας Νίγηρας πίσω του. Τὸ γαλαζόπλακο περιδέραιό του χτυποῦσε πάνω στὰ λουλούδια τῆς μαύρης χλαμύδας του· βραχιόλια διαμαντένια σφίγγανε τὰ μεγάλα μπράτσα του κι ἔχοντας ἀνοικτὸ τὸ στόμα σειοῦσε μεγάλη λόγχη διχαλωτὴ στὴν ἄκρη σὰν λοστὸς κι ἀστραφτερώτερη ἀπὸ καθρέφτη. Ἀμέσως σείστηκε ἡ γῆ,—καὶ οἱ Βάρβαροι εἶδανε νὰ τρέχουνε, σὲ μιὰ γραμμή, ὅλους τοὺς ἐλέφαντες τῆς Καρχηδόνος μὲ τοὺς χρυσωμένους χαυλιόδοντές τους, τὰ ζουγραφισμένα μεγάλα αὐτιά,

ντυμένοι μπροῦντζο καὶ σαλεύοντας ἐπάνω ἀπὸ τὶς ἄλικες σέλες τους, πύργους πετσένιους, ὅπου στὸν καθένα τρεῖς τοξότες βαστούσανε μεγάλο τόξο ἀνοιχτό.

Οἱ στρατιῶτες μόλις εἶχανε τὰ ὅπλα τους· παραταχτήκανε ὅπως ὅπως. Μιὰ τρομάρα τοὺς πάγωσε· μείνανε ἀναποφάσιστοι.

Πάνω ἀπὸ τοὺς πύργους τοὺς ρίχναν κιόλας ἀκόντια, βελη, φαλαρίδες, μάζες μολύβι· μερικοὶ γιὰ ν᾽ ἀνεβοῦνε στοὺς πύργους, σκαρφαλώνανε στὰ κρόσια τῶν ἐφιππίων. Μὲ μαχαίρες τοὺς κόβανε τὰ χέρια καὶ πέφτανε ἀνάσκελα πάνω σὲ τεντωμένα σπαθιά. Οἱ πάρα πολὺ ἀδύνατες λόγχες σπάζανε, οἱ ἐλέφαντες χυνόντανε μέσα στὶς φάλαγγες σὰν ἀγριόχοιροι σὲ τοῦφες χορτάρια. Ξεριζώσανε τὰ παλούκια τοῦ στρατοπέδου μὲ τὶς προβοσκίδες τους, τὸ περνούσανε πέρα ὡς πέρα ἀναποδογυρίζοντας τὶς σκηνὲς κάτω ἀπὸ τὰ στήθη τους· ὅλοι οἱ Βάρβαροι εἶχανε φύγει. Κρυβόντανε στίς ραχοῦλες, ποὺ τριγυρνούσανε τὴν κοιλάδα ἀπὸ κεῖ ποὺ εἶχανε ἔρθει οἱ Καρχηδόνιοι.

Ὁ Ἄννων, νικητής, παρουσιάστηκε μπροστὰ στὶς πόρτες τῆς Οὐτίκης. Διέταξε νὰ βαρέσει ἡ σάλπιγγα. Φανήκανε οἱ τρεῖς Δικασταὶ τῆς πόλης, στὴν κορφὴ ἑνὸς πύργου, στὸ διάμεσο τῶν ἐπάλξεων.

Οἱ κάτοικοι τῆς Οὐτίκης δὲν θέλανε νὰ δεχτοῦνε στὴν πόλη τους ξένους τόσο καλὰ ὡπλισμένους. Ὁ Ἄννων παραφέρθηκε. Τέλος παραδεχτήκανε νὰ τὸν δεχτοῦνε μὲ μικρὴ φρουρά.

Οἱ δρόμοι εἴτανε πολὺ στενοὶ γιὰ τοὺς ἐλέφαντας. Ἀναγκαστήκανε νὰ τοὺς ἀφήσουν ὄξω.

Μόλις ὁ Σουφφέτης μπῆκε στὴν πόλη, οἱ ἀρ-

χοντες ἤρθανε νὰ τὸν χαιρετήσουνε. Εἶπε νὰ τὸν ὁδηγήσουνε στὰ θερμὰ λουτρὰ καὶ φώναξε τοὺς μαγέρους του.

Εἶχανε περάσει τρεῖς ὧρες καὶ εἴτανε χωμένος ἀκόμα στὸ ἀπὸ κιννάμωμο λάδι ποὺ τοῦ εἶχανε γεμίσει τὸ μπάνιο· καὶ ἐνῶ λουζότανε, ἔτρωγε πάνω σὲ ἁπλωμένο δέρμα βωδιοῦ, γλῶσσες φοινικόπτερων μὲ σπόρους παπαρούνας βουτηγμένους σὲ μέλι. Κοντά του ὁ Ἕλληνας γιατρός του, ἀκίνητος σὲ μακρὺ κίτρινο μανδύα, ἔλεγε καὶ ξαναζεσταίνανε πότε πότε τὸ λουτρὸ καὶ δυὸ παιδιά, σκυμένα στὰ σκαλοπάτια τῆς δεξαμενῆς τοῦ τρίβανε τὶς γάμπες.

Οἱ περιποίησες ὅμως τοῦ κορμιοῦ του δὲν σταματούσανε τὴν ἀγάπη του γιὰ τὰ δημόσια πράματα, γιατὶ ὑπαγόρευε ἕνα γράμμα γιὰ τὸ Μεγάλο Συμβούλιο, καὶ ἐπειδὴ εἶχανε πιάσει αἰχμάλωτους, ρωτοῦσε τὸν ἑαυτό του τὶ τρομερὴ τιμωρία νὰ σοφιστεῖ.

— «Στάσου!» εἶπε σ' ἕνα σκλάβο ποὺ ἔγραφε ὄρθιος μέσα στὴ φούχτα του. «Ἂς μοῦ φέρουνε αἰχμαλώτους! θέλω νὰ τοὺς ἰδῶ.»

Καὶ ἀπὸ τὸ βάθος τῆς σάλας, ποὺ εἴτανε γεμάτη ἀπὸ ἀσπρουλὸ ἀτμό, ὅπου οἱ πυρσοὶ ρίχνανε κόκκινα σημάδια, σπρώξανε ἐκεῖ τρεῖς Βάρβαρους· ἕνα Σαμνίτη, ἕνα Σπαρτιάτη καὶ ἕνα Καππαδόκα.

— «Ἐξακολούθησε!» εἶπε ὁ Ἄννων.

— «Χαρεῖτε σεῖς, ὦ φῶτα τῶν Βαάλ! ὁ Σουφφέτης σας ξολόθρεψε τὰ ἀχόρταγα σκυλιά! Εὐλογημένη ἡ

Δημοκρατία! Διατάξετε προσευχές!» Εἶδε τοὺς αἰχμάλωτους καὶ τότες σκάνοντας στὰ γέλια. —«Ἄ! ἄ! γενναῖοι μου τῆς Σίκκας! Δὲν φωνάζετε πιὰ τόσο δυνατὰ σήμερα! Ἐγὼ εἶμαι! Μ' ἀναγνωρίζετε; Ποῦ εἶνε λοιπὸν τὰ σπαθιά σας; Τί τρομεροὶ ἄνθρωποι ἀλήθεια!» Καὶ ἔκανε πὼς ἤθελε νὰ κρυφτεῖ, σὰν νὰ τοὺς φοβότανε. —«Γυρεύατε ἀλόγατα, γυναίκες, χωράφια, πολιτικὰ ἀξιώματα, βέβαια καὶ ἱερατικά! Γιατί ὄχι; Λοιπὸν θὰ σᾶς δώσω χωράφια, ἀπ' ὅπου δὲν θὰ βγῆτε ποτές! Θὰ σᾶς παντρέψουνε μὲ κρεμάλες ὁλοκαίνουργες! Τὸ μισθό σας; θὰ σᾶς τὸν λυώσουνε στὸ στόμα σὲ κομμάτια μολύβι! καὶ θὰ σᾶς βάλω σὲ καλὲς θέσεις, πολὺ ψηλές, ἀνάμεσα στὰ σύννεφα, γιὰ νὰ ζυγώσετε τοὺς ἀετούς!»

Οἱ τρεῖς Βάρβαροι, μὲ μεγάλα μαλλιά, κουρέλια ντυμένοι, τὸν κυττάζανε χωρὶς νὰ καταλαβαίνουνε τί ἔλεγε.

Πληγωμένοι στὰ γόνατα, τοὺς πιάσανε ρίχνοντάς τους σκοινιά, κ' οἱ χοντρὲς ἁλυσίδες τῶν χεριῶν τους σερνόντανε ἀπὸ τὴν ἄκρη στὶς πλάκες. Ὁ Ἄννων ἀγανάκτησε μὲ τὴν ἀπάθειά τους.

— «Γονατιστοί! γονατιστοί! τσακάλια, σκόνη, σκουλίκια, καθάρματα!. Καὶ δὲν ἀπαντοῦνε! Φτάνει! σωπᾶστε! Νὰ τοὺς γδάρουνε ζωντανούς! ὄχι! ἀμέσως!»

Φυσσομανοῦσε σὰν ἱπποπόταμος, γυρνῶντας τὰ μάτια του. Τὸ ἀρωματισμένο λάδι ξεχειλοῦσε κάτω ἀπὸ τὴν μάζα τοῦ κορμιοῦ του, καὶ κολλῶντας ἐπάνω στὰ λέπια τοῦ πετσιοῦ του, στὴ λάμψη τῶν πυρσῶν, τὸ ἔκανε νὰ φαίνεται τριανταφυλλένιο.

Ἐξακολούθησε.—«Ὑποφέραμε, τέσσαρες μέρες, πολὺ ἀπὸ τὸν ἥλιο. Στὸ πέρασμα τοῦ Μακάρ, χαθήκανε μουλάρια. Παρὰ τὴν θέση τους, τὴν ἐξαιρετική τους γενναιότητα... Ἄ! Δαιμονάδη πῶς ὑποφέρω! Ἂς ξαναζεστάνουν τὰ τοῦβλα καὶ ἂς εἶνε κόκκινα!»

Ἀκούστηκε κρότος ἀπὸ φουρνόφτιαρα κι' ἀπὸ κλιβάνους. Τὸ λιβάνι κάπνισε πιὸ δυνατὰ στὶς μεγάλες πυροδόχες καὶ οἱ ὁλόγυμνοι μαλάχτες ποὺ ἱδροκοπούσανε σὰ σφουγγάρια τοῦ τρίψανε πάνω στὶς ἀρθρώσεις του πάστα καμωμένη ἀπὸ σιτάρι, κρασὶ μαῦρο, γάλα σκύλλας, σμύρνα, γάλβανο καὶ στύρακα. Ἄσβεστη δίψα τὸν βασάνιζε· ὁ ντυμένος κίτρινα ἄνθρωπος δὲν ὑποχώρησε στὴν ἐπιθυμία του ἐκείνη καὶ δίνοντάς του χρυσὸ ποτήρι ὅπου κάπνιζε ζεστὸ ἀπὸ ὀχειά.—«Πιές!» εἶπε «γιὰ νὰ μπεῖ ἡ δύναμη τῶν φιδιῶν, ποὺ γεννιέται ἀπὸ τὸν ἥλιο, μέσα στὰ κόκκαλά σου, καὶ πάρε θάρρος, ὦ ἀντιφέγγισμα τῶν Θεῶν! Κι' ἀλλοιῶς ξέρεις πὼς ἕνας ἱερέας του Ἐσμοὺν παρατηρεῖ γύρω στὸν Κύνα τὰ σκληρὰ ἄστρα ἀπ' ὅπου προέρχεται ἡ ἀρρώστειά σου. Κιτρινίζουν σὰν τὶς κηλίδες τοῦ πετσιοῦ σου καὶ δὲν θὰ πεθάνεις ἀπ' αὐτή.

— «Ὦ! ναί, δὲν εἶνε ἔτσι;» ἐπανάλαβε ὁ Σουφφέτης, «δὲν θὰ πεθάνω ἀπ' αὐτή!» Καὶ ἀπὸ τὰ μενεξεδόχρωμα χείλια του ἔβγαινε ἀναπνοὴ πιὸ ἀηδιαστικὴ ἀπὸ τὴν ἀναθυμίαση πτώματος. Δυὸ κάρβουνα φαινόντανε πὼς εἴτανε στὴ θέση τῶν ματιῶν του, ποὺ δὲν εἶχανε πιὰ φρύδια· μάζα ρικνωμένου πετσιοῦ κρεμότανε ἀπὸ τὸ κούτελό του· τὰ δυὸ αὐτιά του, ἀλλαργεύοντας ἀπὸ τὸ κεφάλι, ἀρχίζανε νὰ μεγαλώνουνε καὶ οἱ βαθειὲς ζαρωματιὲς ποὺ σχηματίζανε σὰν μισοὺς χαλκάδες

γύρω στὰ ρουθούνια του, τοῦ δίνανε ὄψη παράξενη καὶ τρομακτική, σὰν ἀγρίου ζώου. Ἡ χαλασμένη φωνή του ἔμοιαζε μὲ μούγκρισμα· εἶπε :

— «Ἔχεις ἴσως δίκαιο, Δαιμονάδη ! Πραγματικά πολλὰ ἔλκη κλείσανε. Νοιώθω πὼς εἶμαι γερός. Νά ! δὲς πῶς τρώγω !»

Καὶ λιγώτερο ἀπὸ λαιμαργία παρὰ ἀπὸ ἐπίδειξη, καὶ γιὰ ν' ἀποδείξει τὸν ἑαυτό του πὼς εἴτανε καλά, δοκίμαζε τὰ γεμιστὰ τυριοῦ καὶ ρήγανης, τὰ δίχως κόκκαλα ψάρια, τὰ κολοκύθια, τὰ στρίδια, μὲ ταὐγά, μὲ ραφανίδες, τροῦφες καὶ τά σουβλόψητα μικρὰ πουλιά. Κυττάζοντας ὁλοένα τοὺς αἰχμάλωτους, ἀπολάβαινε μὲ τὴ φαντασία τὰ βασανιστήριά τους. Ὡς τόσο θυμότανε τὴν Σίκκα, καὶ ἡ λύσσα ὅλων τῶν πόνων του ξεθύμαινε σὲ βρυσιὲς ἐναντίον τῶν τριῶν αὐτῶν ἀνθρώπων.

— «Ἄ ! προδότες ! ἄ ! ἐλεεινοί ! ἄτιμοι ! καταραμένοι ! Καὶ μὲ προσβάλλατε ἐμένα ! ἐμένα ! τὸ Σουφφέτη ! Οἱ ὑπηρεσίες τους, ἡ τιμὴ τοῦ αἵματός τους, ὅπως λένε ! Ἄ ! ναί ! τὸ αἷμα τους ! τὸ αἷμα τους !» Ἔπειτα μιλῶντας μὲ τὸν ἑαυτό του. —«Θὰ πεθάνουνε ὅλοι ! δὲν θὰ πουληθεῖ οὔτε ἕνας ! εἶνε προτιμώτερο νὰ τοὺς κουβαλήσουμε στὴν Καρχηδόνα ! τότες θὰ δοῦνε ποιὸς εἶμαι ἐγώ... μὰ δὲν πῆρα χωρὶς ἄλλο μαζί μου ἀρκετὲς ἁλυσσίδες. Γράψε. Στείλτε μου... Πόσοι εἶνε ; νὰ πᾶνε νὰ ρωτήσουνε τὸν Μυθαμπάλ ! Ἔμπρός ! ὄχι λύπη ! καὶ ἂς μοῦ φέρουνε μέσα σὲ πανέρια ὅλα τὰ χέρια τους κομμένα !»

Ἀλλὰ φωνὲς παράξενες, βραχνὲς καὶ διαπεραστικὲς μαζύ, ἀκουστήκανε στὴ σάλα, πάνω ἀπὸ τὴ φωνὴ

τοῦ Ἄνγωνα καὶ τὸν κρότο τῶν πιάτων ποὺ βάνανε γύρω του. Δυναμώσανε καὶ ἔξαφνα ξέσπασε τὸ μανιασμένο μούγκρισμα τῶν ἐλεφάντων, σὰ νὰ ξανάρχιζε ἡ μάχη. Μεγάλη βοὴ πλάκωσε στὴν πόλη.

Οἱ Καρχηδόνιοι δὲν γυρέψανε νὰ καταδιώξουνε τοὺς Βαρβάρους. Εἶχανε καταυλιστεῖ κάτου ἀπὸ τοὺς τοίχους, μέ τὶς ἀποσκευές τους, τοὺς δούλους τους, μ' ὅλη τὴ σατραπικὴ πολυτέλεια τους· καὶ χαιρόντανε ξάπλα κάτω ἀπὸ τὶς ὄμορφες μὲ γύρους μαργαριταριῶν σκηνές τους, ἐνῶ τὸ στρατόπεδο τῶν Μισθοφόρων δὲν εἴτανε πιὰ μέσα στὴν πεδιάδα παρὰ σωρός ἐρείπια· ὁ Σπένδιος εἶχε ξαναθαρρέψει. Ἔστειλε τὸν Ζάρξα στὸ Μάτο, ἀνασκάλεψε τὰ δάση, μάζεψε τοὺς ἄντρες του (οἱ ἀπώλειες δὲν εἴτανε μεγάλες)—καὶ λυσασμένοι γιατὶ νικηθήκανε χωρὶς νὰ πολεμήσουνε, οἱ Βάρβαροι ἀνασυντάσσανε τὶς γραμμές τους, ὅταν ἀνακαλύψανε ἕνα ντεπόζιτο πετρέλαιο ποὺ θὰ τὄχαν ἀφίσει χωρὶς ἄλλο οἱ Καρχηδόνιοι. Τότες ὁ Σπένδιος διάταξε καὶ πήρανε χοίρους ἀπὸ τὰ τσιφλίκια, τοὺς πασάλειψε ἄσφαλτο, τοὺς ἔβαλε φωτιὰ καὶ τοὺς ξαπόλυσε πρὸς τὴν Οὐτίκη.

Οἱ ἐλέφαντες τρομάζοντας ἀπὸ τὶς φλόγες αὐτές, φύγανε. Τὸ ἔβαφος ἀνηφόριζε, τοὺς ρίχνανε ἀκόντια, ξαναγυρίσανε πίσω, — καὶ χτυπῶντας μὲ τοὺς χαυλιόδοντάς τους, καὶ μὲ τὰ πόδια τους, ξεκοιλιάζανε τοὺς Καρχηδονίους, τοὺς πνίγανε, τοὺς τσαλαπατούσανε. Πίσω τους, οἱ Βάρβαροι, κατεβαίνανε ἀπὸ τὸν λόφο· τὸ φοινικικὸ στρατόπεδο, χωρὶς προχώματα, στὴν πρώτη ἔφοδο λεηλατήθηκε καὶ οἱ Καρχηδόνιοι στριμωχθήκανε

στὶς πόρτες, γιατὶ δὲν θελήσανε νὰ τὶς ἀνοίξουνε, ἐπειδὴ φοβούντανε τοὺς Μισθοφόρους.

Ξημέρωνε· εἶδαν ἀπὸ τὸ μέρος τῆς Δύσης, νἄρχονται οἱ πεζοὶ τοῦ Μάτο. Τὴν ἴδια ὥρα φανήκανε καβαλλάρηδες· εἴτανε ὁ Ναρχάβας μὲ τοὺς Νουμηδούς του. Πηδῶντας πάνω ἀπὸ τὶς χαράδρες καὶ τοὺς φράχτες στριμόχνανε τοὺς φυγάδες, σὰν λαγωνικὰ ποὺ κυνηγοῦν λαγούς. Ἡ ἀλλαγὴ αὐτὴ τῆς τύχης διάκοψε τὸν Σουφφέτη. Φώναξε νἄρθουνε νὰ τὸν βοηθήσουνε νὰ βγεῖ ἀπὸ τὸ λουτρό.

Οἱ τρεῖς αἰχμάλωτοι εἴτανε πάντα μπροστά του. Τότες ἕνας Νιγρίτης (ὁ ἴδιος πού κρατοῦσε στὴν μάχη τὴν ὀμπρέλλα) ἔσκυψε στὸ αὐτί του.

— «Λοιπόν ; . . .» ἀπάντησε ὁ Σουφφέτης ἀργά. «Ἄ ! σκότωσέ τους !» πρόσθεσε μὲ ἀπότομο τόνο.

Ὁ Αἰθίοπας ἔσυρε ἀπὸ τὴ ζώνη του ἕνα μακρὺ μαχαίρι καὶ τὰ τρία κεφάλια πέσανε· ἕνα ἀπὸ δαῦτα, πηδῶντας ἀνάμεσα στὶς ἀπορριξιὲς τοῦ φαγιοῦ, χώθηκε μέσα στὴ λεκάνη καὶ κολύμπησε μέσα μιὰ στιγμή, μὲ τὸ στόμα ἀνοιχτὸ καὶ τὰ μάτια ἀπλανῆ. Οἱ λάμψες τοῦ πρωϊοῦ μπαίνανε ἀπὸ τὶς σχισμάδες τοῦ τοίχου· τὰ τρία κορμιά, πεσμένα μπρούμυτα χύνανε αἷμα μὲ χοντρὲς φυσαλίδες σὰν τρεῖς βρύσες καὶ καταρράχτης αἵματος ἔτρεχε πάνω στὰ μωσαϊκά, ποὺ εἴτανε ἀμμοστρωμένα ἀπὸ γαλάζια σκόνη. Ὁ Σουφφέτης βούτηξε τὸ χέρι του στὴν ὁλέζεστη αὐτὴ λάσπη, καὶ ἔτριψε μ' αὐτὴ τὰ γόνατά του· εἴτανε γιατρικό.

Ἅμα βράδιασε, ἔφυγε ἀπὸ τὴν πόλη μὲ τὴ φρουρά του ἔπειτα πῆρε τὸ δρόμο τοῦ βουνοῦ γιὰ ν' ἀνταμώσει τὸν στρατό του.

Κατόρθωσε νὰ ξανάβρει τ' ἀπομεινάδια του. Ὕστερα ἀπὸ τρεῖς μέρες, εἴτανε στὴν Γκόρζα, στὸ ὕψωμα μιᾶς στενοποριᾶς, ὅταν τὰ στρατεύματα τοῦ Σπένδιου φανήκανε κάτω· εἴκοσι καλὲς λόγχες, προσβάλλοντας τὸ μέτωπο τῆς φάλαγγάς του, θὰ τὶς σταματούσανε εὔκολα. Οἱ Καρχηδόνιοι τοὺς κυττάζανε κατάπληκτοι νὰ περνοῦνε. Ὁ Ἄννων ἀναγνώρισε στὴν ὀπισθοφυλακὴ τὸν βασιλιὰ τῶν Νουμηδῶν· ὁ Ναρχάβας ὑποκλίθηκε γιὰ νὰ τὸν χαιρετίσει, κάνοντας νεῦμα ποῦ ἐκεῖνος δὲν τὸ κατάλαβε.

Ξαναγυρίσανε στὴν Καρχηδόνα μὲ πολλὲς τρομάρες. Περπατούσανε τὴ νύχτα μονάχα· τὴ μέρα κρυβόνταν στὰ λιοστάσια. Σὲ κάθε σταθμὸ μερικοὶ πεθαίνανε· πολλὲς φορὲς νομίσανε πὼς εἴτανε χαμένοι. Τέλος φτάσανε στὸ Ἔρμαιο ἀκρωτήριο, ὅπου πλοῖα ἤρθανε νὰ τοὺς πάρουνε.

Ὁ Ἄννων εἴτανε τόσο κουρασμένος, τόσο ἀπελπισμένος.—Ὁ χαμὸς τῶν ἐλεφάντων προπάντων τὸν καταλυποῦσε—ὥστε γιὰ νὰ τελειώσει, ζήτησε δηλητήριο ἀπὸ τὸν Δαιμονάδη. Κι' ἀλλοιῶς ἔνοιωθε κιόλας τὸν ἑαυτό του ἁπλωμένο, πές, πάνω στὸ σταυρό.

Ἡ Καρχηδὼν δὲν εἶχε τὴ δύναμη νὰ ἀγανακτήσει ἐναντίον του. Εἶχανε χαθεῖ τετρακόσιες χιλιάδες ἐννεακόσια ἑβδομήντα δύο σίκλα ἀργύρου, δεκαπέντε χιλιάδες ἑξακόσια εἴκοσι τρία σίκλα χρυσοῦ, δέκα ὀχτὼ ἐλέφαντες, δέκα τέσσερα μέλη τοῦ Μεγάλου Συμβουλίου, τριακόσιοι Πλούσιοι, ὀχτὼ χιλιάδες πολίτες, σιτάρι γιὰ τρία φεγγάρια, πολλὲς ἀποσκευὲς καὶ ὅλες οἱ πολεμικὲς μηχανές! Ἡ λιποταξία τοῦ Ναρχάβα εἴτανε βέβαιη.

Οἱ δυὸ πολιορκίες ἀρχίσανε· ὁ στρατὸς τοῦ Αὐταρίτη, ἁπλωνότανε τόρα ἀπὸ τὴν Τύνιδα ὥς στὴν Ράδη. Πάνω ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολη, βλέπανε στὴν πεδιάδα ψηλοὺς καπνοὺς ν' ἀνεβαίνουνε ὥς στὸν οὐρανό· εἴτανε οἱ πύργοι τῶν Πλουσίων ποὺ καιόντανε.

Ἕνας ἄνθρωπος, μονάχα, θὰ μποροῦσε νὰ σώσει τὴν Δημοκρατία. Μετανοιώσανε γιατὶ τὸν παραγνωρίσανε, καὶ ὥς κι' αὐτὸ τὸ κόμμα τῆς εἰρήνης, ψήφισε νὰ γίνουνε θυσίες γιὰ τὸ γυρισμὸ τοῦ Ἀμίλκα. Ἡ ὄψη τοῦ ζαΐμφη εἶχε συνταράξει τὴ Σαλαμπώ. Νόμιζε τὴ νύχτα πὼς ἄκουε τὰ βήματα τῆς Θεᾶς, καὶ ξυπνοῦσε τρομαγμένη μπήγοντας φωνές. Ἔστελνε κάθε μέρα ἀνθρώπους νὰ κουβαλήσουνε τροφὲς στοὺς ναούς. Ἡ Ταανὰχ κουραζότανε ἐκτελώντας τὶς διαταγές της, καὶ ὁ Σαχαμπαρὶμ δὲν ἔφευγε πιὰ ἀπὸ κοντά της.

VII

ΑΜΙΛΚΑΣ ΒΑΡΚΑΣ

Ὁ Ἀναγγελτὴς—τῶν—φεγγαριῶν ποὺ ἀγρυπνοῦσε κάθε νύχτα στὴν κορφὴ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἐσμούν, γιὰ ν' ἀναγγέλλει μὲ τὴν σάλπιγγα τὶς κίνησες τοῦ ἄστρου, εἶδε ἕνα πρωΐ, κατὰ τὴ Δύση, κάτι ὅμοιο μὲ πουλὶ ποὺ ἄγγιζε μὲ τὰ μακρυὰ φτερά του τὴν ἐπιφάνεια τῆς θάλασσας.

Εἴτανε ἕνα πλοῖο μὲ τρεῖς σειρὲς κουπιά· στὴν πλώρη εἶχε ἄλογο γλυμένο· ὁ ἥλιος ἔβγαινε· ὁ Ἀναγγελτὴς—τῶν—φεγγαριῶν ἔβαλε τὸ χέρι του μπροστὰ στὰ μάτια. Ἔπειτα ἁρπάζοντας μὲ δυὸ χέρια τὴν σάλπιγγά του, σάλπιξε πρὸς τὴν Καρχηδόνα μεγάλη χάλκινη κραυγή.

Ἀπ' ὅλα τὰ σπίτια βγήκανε ἄνθρωποι· δὲν θέλανε νὰ πιστέψουνε τὰ λεγόμενα· μαλώνανε· ἡ προκυμαία εἴτανε γεμάτη λαό. Τέλος ἀναγνωρίσανε τὴν τριήρη τοῦ Ἀμίλκα.

Προχωροῦσε μὲ τρόπο ὑπερήφανο καὶ ἄγριο, μὲ τὴν ἀντένα ὁλόϊσια, μὲ τὸ πανὶ φουσκωμένο σ' ὅλο τὸ κατάρτι σχίζοντας τὸν ἀφρὸ γύρω της· τὰ γιγαντένια κουπιά της χτυποῦσανε ρυθμικὰ τὰ νερά· πότε πότε ἡ ἄκρια τῆς καρίνας της, ποὺ εἴτανε καμωμένη σὰ γυνὶ ἀλετριοῦ, φαινότανε καὶ κάτω ἀπὸ τὸ ἔμβολο ποὺ χώριζε τὴν πλώρη της, τὸ μὲ φιλντισένιο κεφάλι ἄλογο, ὀρθό-

νοντας τὰ δυό του πόδια, ἔμοιαζε πὼς ἔτρεχε στοὺς πελαγίσιους κάμπους.

Γύρω στὸ ἀκρωτήριο, ἐπειδὴ ὁ ἀέρας εἶχε κόψει, τὸ πανὶ ἔπεσε, καὶ εἶδανε κοντὰ στὸν πιλότο ἕνα ἄνθρωπο ὀρθό, ξεσκούφωτο· αὐτὸς εἶτανε, ὁ σουφφέτης Ἀμίλκας! Φοροῦσε γύρω στὰ πλευρά του σιδερένιες λεπίδες ποὺ λαμποκοπούσανε· κόκκινος μανδύας δεμένος στοὺς ὤμους του ἄφινε νὰ φαίνονται τὰ μπράτσα του· δυὸ πολὺ μακρυὰ μαργαριτάρια κρεμόντανε ἀπὸ τ' αὐτιά του καὶ χαμήλωνε πάνω στὸ στῆθος του τὸ μαῦρο πυκνὸ γένι του.

Ὡς τόσο ἡ γαλέρα βρισκόμενη πιὰ ἀνάμεσα στοὺς βράχους τραβοῦσε ἀκρογιαλιὰ τὴν προκυμαία καὶ ὁ κόσμος ἀπὸ τὸ πλακόστρωτο τὴν παρακολουθοῦσε φωνάζοντας :

— «Χαῖρε! εὐλογία! Μάτι τοῦ Χαμών! γλύτωσέ μας! Οἱ Πλούσιοι φταῖνε! θέλουνε νὰ σὲ σκοτώσουνε. Φυλάξου! Βάρκα!

Δὲν ἀπαντοῦσε σὰ νὰ τὸν εἶχε κουφάνει ὁλότελα ἡ βοὴ τῶν ὠκεανῶν καὶ τῶν μαχῶν ὅταν ὅμως βρέθηκε κάτω ἀπὸ τὴν σκάλα ποὺ κατέβαινε ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολη, ὁ Ἀμίλκας σήκωσε τὸ κεφάλι καὶ μὲ τὰ χέρια σταυρωμένα, κύτταζε τὸν ναὸ τοῦ Ἐσμούν. Τὸ μάτι του πῆγε πιὸ ψηλὰ ἀκόμα, πρὸς στὸ μεγάλο καθαρὸ οὐρανό· μὲ φωνὴ τραχειά, φώναξε μιὰ διαταγὴ στοὺς ναύτες του· ἡ τριήρης χύμηξε· ἔπεσε γδαρτὰ πάνω στὸ εἴδωλο ποὺ εἶτανε στημένο στὴν γωνία τῆς προκυμαίας γιὰ νὰ σταματάει τὶς φουρτούνες· καὶ στὸ ἐμπορικὸ λιμάνι ποὺ εἶτανε γεμάτο βρωμιὲς, κομμάτια ξύλα καὶ φλοῦδες φρούτων, ἔσπρωχνε,

ξεκοίλιαζε τὰ ἄλλα πλοῖα τὰ δεμένα σὲ παλούκια, καὶ καταλήγοντας σὰ μασέλες κροκόδειλου. Ὁ λαὸς ἔτρεχε, μερικοὶ ριχτήκανε κολυμπῶντας. Ἡ τριήρης βρέθηκε κιόλας στὸ βάθος, μπροστὰ στὴν πόρτα μὲ τὰ καρφιά. Ἡ πόρτα ἄνοιξε καὶ ἡ τριήρης ἐξαφανίστηκε κάτω ἀπὸ τὸ βαθὺ θόλο.

Τὸ στρατιωτικὸ λιμάνι εἴτανε ὅλως διόλου χωριστὰ ἀπὸ τὴν πόλη· ὅταν ἐρχόνταν πρεσβευτές, ἔπρεπε νὰ περάσουνε ἀνάμεσα σὲ δυὸ τοίχους, σ᾽ ἕνα διάδρομο ποὺ ξεμυτοῦσε ἀριστερά, μπροστὰ στὸ ναὸ τοῦ Χαμών. Ἡ μεγάλη αὐτὴ θαλασσένια ἔκταση, στρογγυλὴ σὰν ποτήρι, εἶχε ὁλόγυρα προκυμαίες ὅπου εἴτανε χτισμένα προστεγάσματα, ὅπου μένανε τὰ πλοῖα.

Μπροστὰ στὸ καθένα ὑψωνόντανε δυὸ στῆλες, ποὺ εἴχανε στὸ κιονόκρανό τους κέρατα τοῦ Ἄμμών, καὶ τοῦτο σχημάτιζε ἔτσι μιὰ συνέχεια στοῶν ὁλόγυρα στὸν ὅρμο. Στὴ μέση σ᾽ ἕνα ναό, εἴτανε κτισμένο ἕνα σπίτι γιὰ τὸν Σουφφέτη—τῆς—θάλασσας.

Τὰ νερὰ εἴτανε τόσο καθαρὰ ὥστε φαινότανε ὁ πάτος ποὺ εἴτανε στρωμένος μὲ χαλίκια ἄσπρα. Ὁ θόρυβος τῶν δρόμων δὲν ἔφτανε ὡς ἐκεῖ καὶ ὁ Ἀμίλκας, περνῶντας, ἀναγνώριζε τὶς τριήρεις ποὺ εἶχε κυβερνήσει ἄλλοτες.

Δὲ μένανε πιὰ παρὰ καμμιὰ εἰκοσαριὰ ἴσως, στεγασμένες κατὰ γῆς, διπλαρωμένες ἢ ἴσες πάνω στὴν καρίνα, μὲ πρύμες πολὺ ψηλὲς καὶ πλῶρες κυρτωμένες, ποὺ εἶχανε χρυσώματα καὶ σύμβολα ἀλληγορικά. Οἱ χίμαιρες εἶχανε χάσει τὰ φτερά τους, οἱ παθηκοὶ—Θεοὶ τὰ χέρια τους, οἱ ταῦροι τὰ ἀσημένια κερατά τους,—καὶ ὅλες μισοξεμπογιατισμένες, ἀκίνητες, σαπισμένες ἀλλὰ

πλημμυρισμένες ἀπὸ ἱστορία, μοσκοβολῶντας ἀκόμα τὴν εὐωδιὰ τῶν ταξιδιῶν, σὰν στρατιῶτες ἀκρωτηριασμένοι, ποὺ ξαναβλέπουνε τὸν ἀφέντη τους, φαινόντανε πὼς τοῦ λέγανε «ἐμεῖς εἴμαστε! ἐμεῖς εἴμαστε! καὶ σὺ ἐπίσης νικήθηκες!»

Κανείς, ἐξὸν ἀπὸ τὸν Σουφφέτη τῆς θάλασσας, δὲν μποροῦσε νὰ μπεῖ στὸ σπίτι τοῦ Ναυάρχου. Ἐνόσω δὲν εἶχανε τὴν ἀπόδειξη τοῦ θανάτου του, τὸν λογαριάζανε πάντα ζωντανό. Γέγοντες ἀποφεύγανε μ᾽ αὐτὸ τὸν τρόπο ἕνα παραπάνω ἄρχοντα καὶ δὲν εἶχανε λείψει γιὰ τὸν Ἀμίλκα νὰ ὑπακούσουνε στὴν τέτοια συνήθεια.

Ὁ Σουφφέτης προχώρησε στὰ ἔρημα διαμερίσματα. Σὲ κάθε βῆμα ξανάβρισκε πανοπλίες, ἔπιπλα, πράματα γνωστὰ ποὺ τὸν ἐπιπλήττανε μολαταῦτα καὶ μάλιστα κάτω ἀπὸ τὸν προθάλαμο, ὑπῆρχε ἀκόμα σὲ μιὰ πυροδόχη ἡ στάχτη τῶν ἀρωμάτων, ποὺ εἶχανε ἀνάψει σὰν ἔφευγε, γιὰ νὰ ἐξορκίσουνε τὸν Μελκὰρθ. Δὲν ἔλπιζε νὰ ξαναγυρίσει ἔτσι! Ὅ,τι εἶχε κάνει, ὅ,τι εἶχε ἰδεῖ ξαναπέρασε ἀπὸ τὸ νοῦ του. Οἱ ἔφοδοι, οἱ πυρπόλησες, οἱ λεγεῶνες, οἱ φουρτοῦνες, ἡ Δρέπανο, αἱ Συρακοῦσαι, τὸ Λιλύβαιον, τὸ βουνὸ τῆς Αἴτνης, τὸ ὀροπέδιο τῆς Ἐρύκης, πέντε χρόνων μάχες,—ὡς στὴν καταστρεπτικὴ μέρα πού, καταθέτοντας τὰ ὅπλα, εἶχανε χάσει τὴν Σικελία. Ἔπειτα ξανάβλεπε λειβάδια ἀπὸ λεμονιές, βοσκοὺς μὲ κατσίκια στὰ ἄσπρα βουνὰ· καὶ ἡ καρδιά του ξεπετοῦσε στὴν σκέψη μιᾶς ἄλλης Καρχηδόνος χτισμένης ἐκεῖ κάτω. Τὰ σχέδιά του, οἱ ἀναμνήσεις του, βουΐζανε στὸ κεφάλι του, ποὺ εἴτανε ζαλισμένο ἀκόμα ἀπὸ τὸ κούνημα τοῦ πλοίου·

μιὰ ἀγωνία τὸν καταλυποῦσε καὶ γενάμενος ἀδύνατος ἔξαφνα, ἔννοιωσε τὴν ἀνάγκη νὰ πλησιάσει τοὺς θεούς.

Τότες ἀνέβηκε στὸ πρῶτο πάτωμα τοῦ σπιτιοῦ του. Ὕστερα βγάνοντας ἀπὸ χρυσὸ κοχύλι, ποὺ εἶτανε κρεμασμένο στὸ μπράτσο του ἕνα σπαθάκι στολισμένο μὲ καρφιά, ἄνοιξε ἕνα μικρὸ αὐγουλωτὸ δωμάτιο.

Λεπτὲς μαύρες δερμάτινες ἀσπίδες σφηνωμένες στὸν τοῖχο καὶ διάφανες σὰν γυαλί, τὸ φωτίζανε γλυκά. Ἀνάμεσα στὶς σειρὲς τῶν ὁμοιόσχημων αὐτῶν δίσκων, εἶτανε σκαμμένες τρύπες, ὅμοιες σὰν οἱ τρύπες τῶν νεκροκρυπτῶν. Ἡ καθεμιά τους εἶχε μέσα μιὰ στρογγυλὴ σκοῦρα πέτρα, καὶ ποὺ φαινότανε πολὺ βαρειά. Μονάχα οἱ ἀνώτερου πνεύματος ἄνθρωποι, τιμούσαν τοὺς λίθους αὐτοὺς Ἀμπαδίρ, ποὺ εἶχανε πέσει ἀπὸ τὸ φεγγάρι. Μὲ τὸ πέσιμό τους σημαίνανε τὰ ἄστρα, τὸν οὐρανό, τὴ φωτιά· μὲ τὸ χρῶμά τους, τὴ σκοτεινὴ νύχτα, καὶ μὲ τὴν πυκνότητά τους, τὴν συνοχὴ τῶν ἐπίγειων πραμάτων. Πνιγηρὴ ἀτμόσφαιρα πλημμυροῦσε τὸ μυστηριακὸ ἐκεῖνο τόπο. Ἄμμος τῆς θάλασσας, ποὺ ὁ ἀγέρας εἶχε σπρώξει χωρὶς ἄλλο ἀπὸ τὴν πόρτα, ἄσπριζε λίγο τὶς στρογγυλὲς πέτρες ποὺ εἶτανε βαλμένες στὶς κόγχες. Ὁ Ἀμίλκας μὲ τὸ δάχτυλό του, τὶς μέτρησε τὴν μιὰ κατόπι τῆς ἄλλης· ἔπειτα ἔκρυψε τὸ πρόσωπό του κάτω ἀπὸ ἕνα πέπλο χρώματος ζαφρὰ καὶ γονατίζοντας, ξαπλώθηκε κατὰ γῆς, μὲ τὰ δυὸ χέρια ἁπλωμένα. Τὸ ἐξωτερικὸ φῶς ἔπεφτε πάνω στὰ φύλλα ποὺ εἶχε τὸ μαῦρο ψιλοσανίδωμα. Δεντροκοπιές, βουναλάκια, σίφουνες, ἀόριστα ζῶα ζουγραφιζόντανε στὸ διάφανο πάχος του. Καὶ τὸ φῶς ἔφτανε, τρομαχτικὸ καὶ εἰρηνικὸ μολαταῦτα, ὅπως πρέπει νὰ

εἶνε πίσω ἀπὸ τὸν ἥλιο, στὰ μελαγχολικὰ διαστήματα τῶν μελλούμενων δημιουργιῶν. Ὁ Ἀμίλκας προσπαθοῦσε νὰ διώξει ἀπὸ τὴ σκέψη του ὅλα τὰ σχήματα, ὅλα τὰ σύμβολα καὶ τὶς ὀνομασίες τῶν θεῶν, γιὰ νὰ καταλάβει καλλίτερα τὸ ἀμετάβλητο πνεῦμα ποὺ κρύβανε τὰ φαινόμενα.

Κάτι ἀπὸ τὶς ζωτικότητες τῶν πλανητῶν τὸν διαπερνοῦσε, ἐνῶ ἔννοιωθε γιὰ τὸν θάνατο καὶ γιὰ ὅλες τὶς τύχες περιφρόνηση πιὸ σοφὴ καὶ πιὸ ἐσωτερική. Σὰ σηκώθηκε, εἴτανε γεμάτος ἀπὸ γαλήνια ἀφοβία, ἄτρωτος ἀπὸ τὴν εὐσπλαχνία, ἀπὸ τὸ φόβο, καὶ ἐπειδὴ αἰσθανόταν στὸ στῆθος πνιγμό, πῆγε στὴν κορφὴ τοῦ πύργου ποὺ ἐδέσποζε τὴν Καρχηδόνα.

Ἡ πόλη κατέβαινε βαθουλώνοντας ἀπὸ μιὰ μακρυὰ καμπύλη, μὲ τοὺς τρούλους της, τοὺς ναούς της, τὶς χρυσὲς στέγες της, τὰ σπίτια της, τὶς τούφες τῶν φοινίκων της. Δῶ καὶ ἐκεῖ οἱ γυαλένιες σφαῖρες της ποὺ λαμποκοπούσανε φωτιές, καὶ τὰ ὀχυρώματα σχηματίζανε σὰν τὸν γιγάντιο γῦρο τοῦ κέρατου αὐτοῦ ἀφθονίες ποὺ ξεχυνότανε πρὸς αὐτόν ἔβλεπε κάτω τὶς πόρτες, τὶς πλατείες, τὸ ἐσωτερικὸ τῶν αὐλῶν, τὸ σχέδιο τῶν δρόμων, τοὺς ἀνθρώπους μικρότατους, σχεδὸν ἕνα μὲ τὶς πλάκες. Ἄ ! ἂν ὁ Ἄννων δὲν εἶχε ἔρθει πάρα πολὺ ἀργὰ τὸ πρωῒ ἀπὸ τὰς Αἰγάτας νήσους ! Τὰ μάτια του βυθιστήκανε στὴν ἄκρη τοῦ ὁρίζοντα, καὶ τέντωσε πρὸς τὴ Ρώμη τὰ δυὸ μπράτσα του ποὺ τρέμανε.

Τὸ πλῆθος στεκότανε στὰ σκαλοπάτια τῆς Ἀκροπόλεως. Στὴν πλατεία τοῦ Χαμών ὁ κόσμος σπρωχνότανε γιὰ νὰ ἰδεῖ τὸν Σουφφέτη νὰ βγαίνει, οἱ ταράτσες σιγὰ σιγὰ γεμίζανε κόσμο· μερικοὶ τὸν ἀναγνωρίσανε,

τὸν χαιρετούσανε· ἀποτραβήχτηκε γιὰ νὰ κεντρίσει καλλίτερα τὴν ἀνυπομονησία τοῦ λαοῦ.

Ὁ Ἀμίλκας ηὗρε κάτω στὴ σάλα, τοὺς σπουδαιότερους ἄντρες τοῦ κόμματός του· τὸν Ἰστατέν, τὸν Σουμπέλδια, τὸν Χικτάμονα, τὸ Γεούμπα καὶ ἄλλους. Τοῦ διηγηθήκανε ὅ,τι συνέβη ἀπ' ὅταν ἔκλεισε ἡ εἰρήνη· τὴν φιλαργυρία τῶν Γερόντων, τὴν ἀναχώρηση τῶν στρατιωτῶν, τὸ γυρισμό τους, τὶς ἀπαιτησεσές τους, τὴν αἰχμαλώτηση τοῦ Γίσκωνα, τὸ κλέψιμο τοῦ Ζαΐμφη, τὴ βοήθεια στὴν Οὐτίκη, καὶ ὕστερα τὴν ἐγκατάλειψη της· ἀλλὰ κανεὶς δὲν τόλμησε νὰ τοῦ πεῖ τὰ συμβάντα ποῦ τὸν ἀπόβλεπαν. Τέλος ἀποχωριστήκανε, γιὰ νὰ ξαναϊδοθοῦνε στὴν Συνέλευση τῶν Γερόντων στὸ ναὸ τοῦ Μολώχ.

Μόλις εἶχανε βγεῖ, ὅταν ἀκούστηκε κάποια βοὴ ὄξω, στὴν πόρτα. Ἐνάντια στοὺς δούλους, κάποιος ἤθελε νὰ μπεῖ· καὶ ἐπειδὴ ὁ θόρυβος μεγάλωνε, ὁ Ἀμίλκας πρόσταξε νὰ μπάσουνε μέσα τὸν ἄγνωστο.

Φάνηκε μιὰ γρηὰ Νιγρήτα ζαλισμένη, ζαρωμένη, τρέμοντας, μὲ ὕφος ἡλίθιο, καὶ τυλιγμένη ὡς στὶς φτέρνες σὲ φαρδεῖς γαλάζιους πέπλους. Προχώρησε ἀντίκρυ στὸν Σουφφέτη, κυτταχτήκανε μιὰ στιγμή. Ἔξαφνα ὁ Ἀμίλκας ἀνατρίχιασε σὲ κίνηση τοῦ χεριοῦ του, οἱ σκλάβοι φύγανε. Τότες, κάνοντάς της νεῦμα νὰ περπατεῖ μὲ προφύλαξη, τὴν τράβηξε ἀπὸ τὸ μπράτσο σὲ μακρυνὸ δωμάτιο.

Ἡ Νιγρήτα ρίχτηκε κατὰ γῆς στὰ πόδια του γιὰ νὰ τὰ φιλήσει· τὴν σήκωσε ἀπότομα.

— «Ποῦ τὸν ἄφησες, Ἰδδίβαλε ;»

— «Ἐκεῖ κάτω, Ἀφέντη». Καὶ βγάνοντας τους πέ-

πλο της ἔτριψε μὲ τὸ μανίκι της τὸ πρόσωπό της· τὸ μαῦρο χρῶμα, τὸ γέρικο τρεμούλιασμα, τὸ καμπουριασμένο ἀνάστημα, ὅλα ἐξαφανιστήκανε· εἴτανε ἕνας δυνατὸς γέρος, ποὺ τὸ πετσί του φαινότανε ψημένο ἀπὸ τὸν ἄμμο, τὸν ἀέρα καὶ τὴ θάλασσα.

Φοῦντα ἄσπρων μαλλιῶν ὑψωνότανε στὸ κρανίο του, σὰν τὸ λοφίο πουλιοῦ· καὶ μὲ ματιὰ εἰρωνική, ἔδειχνε κατὰ γῆς τὴν πεσμένη μεταμφίεση.

— «Καλὰ ἔκανες, Ἰδδίβαλλε! Καλά!» Ἔπειτα μὲ τόνο διαπεραστικὸ σὰν τὸ βλέμμα του «κανεὶς ἀκόμα δὲν τὸ ὑποπτεύεται»;

Ὁ γέρος τοῦ ὁρκίστηκε στοὺς Καβύρους πὼς τὸ μυστικὸ φυλαγότανε. Δέν ἀφίνανε τὴν καλύβα τους, ποὺ εἴτανε τρεῖς μέρες μακρυὰ ἀπὸ τὴν Ἀδρυμήτη, παραλία γεμάτη χελῶνες, μὲ φοίνικες στὴν ἀμμουδιά.

— «Καὶ ὅπως μὲ διάταξες, ὦ Ἀφέντη! τοῦ μαθαίνω νὰ ρίχνει τὸ ἀκόντιο, καὶ νὰ ὁδηγεῖ ἅρματα».

— «Εἶνε δυνατός, δὲν εἶνε ἔτσι;»

— «Ναί, Ἀφέντη, κ᾽ ἀτρόμητος κιόλας! Δὲν φοβᾶται οὔτε τὰ φίδια, οὔτε τὴν βροντή, οὔτε τὰ φαντάσματα. Τρέχει ξυπόλυτος σὰν βοσκός, στὴν ἄκρη τῶν γκρεμνῶν.

— «Μίλα· μίλα!»

— «Σκαρφίζετε παγίδες γιὰ τ᾽ ἄγρια θεριά. Τὸ φεγγάρι ποὺ πέρασε, θὰ τὸ πιστέψεις, ἔπιασε ἕνα ἀετό· τὸν τραβοῦσε, καὶ τὸ αἷμα τοῦ πουλιοῦ καὶ τὸ αἷμα τοῦ παιδιοῦ σκορπιζόντανε στὸν ἀέρα σὲ μεγάλες σταλαγματιές, σὰν τραντάφυλλα σκόρπια. Τὸ ζῶο, μανιασμένο, τὸν ἀγκάλιαζε μὲ τὸ χτύπημα τῶν φτερῶν του, ἐκεῖνος τόσφιγγε στὸ στῆθος του, κι᾽ ὅσο

ψυχομαχοῦσε τὰ γέλια του μεγαλώνανε, ἠχηρὰ κ' ὑτέροχα σὰν σύγκρουση σπαθιῶν».

Ὁ Ἀμίλκας χαμήλωνε τὸ κεφάλι, θαμπωμένος ἀπὸ τὰ προμηνύματα αὐτὰ μεγαλείου.

—«Ἀλλά, ἀπὸ δῶ καὶ λίγο καιρό, κάποια ἀνησυχία τὸν ταράζει. Κυττάζει μακρυὰ τὰ πανιὰ ποὺ περνοῦνε· εἶναι λυπημένος, ἀμπώχνει τὸ ψωμί, ρωτάει γιὰ τοὺς Θεοὺς καὶ θέλει νὰ γνωρίσει τὴν Καρχηδόνα».

—«Ὄχι, ὄχι! ὄχι ἀκόμα!» φώναζε ὁ Σουφφέτης.

Ὁ γέρο σκλάβος φαίνεται πὼς ἤξερε τὸν κίνδυνο ποὺ τρόμαζε τὸν Ἀμίλκα καὶ ἐξακολούθησε.

—«Πῶς νὰ τὸν κρατήσω. Ἀναγκάζομαι κιόλας νὰ τοῦ ὑπόσχομαι, καὶ δὲν ἤρθα στὴν Καρχηδόνα παρὰ γιὰ νὰ τοῦ ἀγοράσω ἕνα μαχαῖρι μὲ ἀσημένιο μανίκι μὲ μαργαριτάρια ὁλόγυρα.» Ἔπειτα διηγήθηκε πὼς ἐπειδὴ εἶδε τὸν Σουφφέτη στὴ ταράτσα, πέρασε στοὺς φύλακες τοῦ λιμανιοῦ γιὰ μιὰ ἀπὸ τὶς γυναίκες τῆς Σαλαμπώ, γιὰ νὰ φτάσει ὡς σ' αὐτόνε.

Ὁ Ἀμίλκας στάθηκε πολὺ ὥρα σὰν βυθισμένος σὲ σκέψεις, τέλος εἶπε:

—«Αὔριο, θὰ παρουσιαστεῖς στὰ Μέγαρα, στὸ ἡλιοβασίλεμα, πίσω ἀπὸ τὰ ἐργοστάσια πορφύρας, καὶ θὰ μιμηθεῖς τρεῖς φορὲς τὴ φωνὴ τοῦ τσακαλιοῦ. Σὰν δὲ μὲ ἰδεῖς τὴν πρώτη μέρα κάθε καινούργιου φεγγαριοῦ, θὰ ξαναγυρνᾶς στὴν Καρχηδόνα. Μὴ ξεχάσεις τίποτα! Ἀγάπα τον! Τόρα, μπορεῖς νὰ τοῦ μιλήσεις γιὰ τὸν Ἀμίλκα.»

Ὁ σκλάβος ξαναπῆρε τὸ ροῦχο του, καὶ βγήκανε μαζὶ ἀπὸ τὸ σπίτι κι' ἀπὸ τὸ λιμάνι.

Ὁ Ἀμίλκας ἐξακολούθησε μόνος μὲ τὰ πόδια, χωρὶς

φρουρά, γιατὶ οἱ Συνέλευσες τῶν Γερόντων εἴτανε, στὶς ἔκτακτες περιστάσεις, πάντα μυστικές, καὶ πηγαίνανε σ᾽ αὐτὲς μυστηριώδικα.

Στὴν ἀρχὴ πέρασε ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴ πρόσοψη τῆς Ἀκροπόλεως, ὕστερα ἀπὸ τὴν Λαχαναγορά, ἀπὸ τὶς στοὲς τοῦ Κινσίδου, ἀπὸ τὸ Προάστειο τῶν μυρεψῶν. Τὰ λίγα φῶτα σβύσανε, οἱ δρόμοι ποὺ ὅλο φαρδαίνανε γινόντανε σωπηλοί, ἔπειτα σκιὲς γλυστρήσανε στὰ σκότη. Τὸν ἀκολουθούσανε, ἄλλες ἤρθανε καὶ ὅλες τραβούσανε καθὼς αὐτός, πρὸς τὸ μέρος τῶν Μαππάλων.

Ὁ ναὸς τοῦ Μολὼχ εἴτανε χτισμένος κάτω ἀπὸ ἀπόκρημνη κλεισοῦρα, σὲ μέρος ἀπαίσιο.

Δὲν φαινόντανε ἀπὸ κάτω παρὰ ψηλὰ τείχη, ποὺ ἀνεβαίνανε ἀτέλειωτα, σὰν οἱ πλευρὲς τερατώδικου τάφου. Ἡ νύχτα εἴτανε σκοτεινή, σταχτιὰ ὁμίχλη φαινότανε πὼς ἔπεφτε πάνω στὴ θάλασσα ποὺ χτυποῦσε στὴν παραλία μὲ κρότο ψυχομαχημάτων καὶ λυγμῶν· καὶ σκιὲς λίγο λίγο ἐξαφανιζόντανε σὰν νὰ εἶχανε περάσει ἀπὸ τοὺς τοίχους.

Μόλις ὅμως περνοῦσε κανεὶς τὴν πόρτα, βρισκότανε σὲ μεγάλη τετράγωνη αὐλή, τριγυρισμένη ἀπὸ ἀψίδες. Στὴ μέση ὑψωνότανε ἕνας ἀρχιτεκτονισμένος ὄγκος ποὺ εἶχε ὀχτὼ ἴσες πλευρές. Στοὲς εἴτανε πάνωθε του κατακαθίζοντας γύρω σὲ δεύτερο πάτωμα, ποὺ βαστοῦσε κάτι σὰν στρογγυλὸ κτίριο, ἀπ᾽ ὅπου ξεπετιόταν ἕνας κῶνος μὲ εἰσέχουσα κύρτωση ποὺ, κατάκορφα τέλειωνε σὲ μιὰ σφαῖρα.

Φωτιὲς καίανε κατὰ μάκρος σὲ διχτυωτοὺς κύλινδρους, βασταγμένους ἀπὸ καμάκια ποὺ τά κρατούσανε

ἄντρες. Τὰ φῶτα αὐτὰ τρεμοσβύνανε ἀπὸ τὰ φυσήματα τοῦ ἀγέρα καὶ κοκκινίζανε τὰ χρυσὰ χτένια, ποὺ στερεώνανε στὸ σβέρκο τὰ πλεγμένα μαλλιά τους. Τρέχανε, φώναζε ὁ ἕνας τὸν ἄλλο γιὰ νὰ ὑποδεχτοῦνε τοὺς Γέροντες.

Στὶς πλάκες, ἀπὸ ἀπόσταση σὲ ἀπόσταση, καθόντανε σὰν σφίγγες, πελώρια λιοντάρια, ζωντανὰ σύμβολα τοῦ ἀχόρταγου Ἥλιου. Κοιμούντανε, μὲ τὰ βλέφαρα μισοκλεισμένα, ἀλλὰ ξυπνῶντας ἀπὸ τὰ βήματα καὶ ἀπὸ τὶς φωνές, σηκωνόντανε ἀργά, ἐρχόντανε στοὺς Γέροντες, ποὺ τοὺς ἀναγνωρίζανε ἀπὸ τὸ φόρεμά τους, τριβόντανε στὰ μεριά τους τεντώνοντας τὴν πλάτη μὲ ἠχερὰ χασμουρίσματα· ὁ ἀτμὸς τῶν ἀναπνοῶν τους πήγαινε ὡς πάνω στὸ φῶς τῶν πυρσῶν. Ἡ κίνηση αὔξησε, οἱ πόρτες κλείσανε, ὅλοι οἱ ἱερεῖς φύγανε, καὶ οἱ Γέροντες ἐξαφανισθήκανε κάτω ἀπὸ τὶς στήλες, ποὺ σχηματίζανε γύρω στὸ νέο βαθὺ προθάλαμο.

Οἱ στήλες εἴτανε βαλμένες μὲ τρόπο ν' ἀναπαριστάνουνε μὲ τὶς κυκλικὲς σειρές τους, ποὺ ἡ μιὰ εἴτανε μέσα στὴν ἄλλη, τὴν περίοδο τοῦ Κρόνου, περιέχουσα τὰ χρόνια, τὰ χρόνια μῆνες, τοὺς μῆνες μέρες καὶ στὸ τέλος ἀγγίζανε πάνω στὸν τοῖχο τοῦ ἱεροῦ.

Ἐκεῖ οἱ Γέροντες ἀφίνανε τὰ μὲ κέρατο ἀρκουδοφάλαινας ραβδιά τους—γιατὶ ἕνας νόμος ποὺ τὸν βαστούσανε πάντα τιμωροῦσε μὲ θάνατο ὅποιον ἔμπαινε στὴ συνεδρία μὲ ὅπλο. Πολλοὶ εἶχανε στὴν ἄκρη τοῦ φορέματός τους σχίσιμο ποὺ σταματοῦσε σ' ἕνα πορφυρένιο σειρήτι, γιά ν' ἀποδείξουνε πῶς κλαίοντας τὸ

θάνατο τῶν δικῶν τους δὲν εἶχανε λυπηθεῖ τὰ ροῦχα τους, καὶ ἡ ἀπόδειξη αὐτὴ τῆς λύπης τους ἐμπόδιζε τὸ σχίσιμο νὰ μεγαλώσει. Ἄλλοι κλειοῦσαν τὸ γένι τους σὲ μικρὸ σακοῦλι μενεξεδόχρωμου πετσιοῦ ποὺ δυὸ γαϊτάνια τόδεναν στ' αὐτιά τους. Ὅλοι πλησιάσανε ἀγκαλιάζοντας ὁ ἕνας τὸν ἄλλο στῆθος μὲ στῆθος. Περιτριγυρίζανε τὸν Ἀμίλκα, τὸν συγχαιρόντανε· ἐνόμιζε κανεὶς πὼς εἴτανε ἀδέρφια ποὺ ξαναβλέπουνε τὸν ἀδερφό τους.

Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ εἴτανε γενικὰ κοντόχοντροι, μὲ μύτες κυρτές, σὰν τῶν ἀσσυρίων κολοσσῶν. Μερικοί, ὥς τόσο ἀπὸ τὰ πιὸ ἐξέχοντα μῆλα τῶν μαγούλων τους, τὸ πιὸ ψηλὸ ἀνάστημά τους καὶ τὰ πιὸ στενὰ πόδια τους φανερώνανε ἀφρικανικὴ καταγωγή, νομάδες πρόγονους· ὅσοι ζούσανε ἐξακολουθητικὰ στὸ βάθος τῶν ἐμπορικῶν τους γραφείων εἶχανε πρόσωπο ὠχρό· ἄλλοι διατηρούσανε κάτι ἀπὸ τὸ αὐστηρὸ ὕφος τῆς ἔρημου, καὶ παράξενα διαμαντικὰ λαμποκοπούσανε σ' ὅλα τὰ δάχτυλα τῶν χεριῶν τους, ποὺ εἴτανε ψημένα ἀπὸ ἄγνωστους ἥλιους. Ξεχώριζε κανεὶς τοὺς θαλασσινοὺς ἀπὸ τὸ κοντύλισμα τῆς περπατησιᾶς τους, ἐνῶ οἱ γεωργοὶ μυρίζανε πατητήρι, ξερὰ χορτάρια καὶ ἴδρω μουλαριοῦ. Οἱ γέροι αὐτοὶ πειρατὲς βάνανε καὶ ὀργώνανε τὶς πεδιάδες, οἱ ταλλαράδες ἐκεῖνοι ἁρματώνανε πλοῖα, οἱ ἰδιοκτῆται ἐκεῖνοι τσιφλικιῶν τρέφανε σκλάβους ποὺ ἐξασκούσανε ἐπαγγέλματα· ὅλοι ξέρανε καλά τίς θρησκευτικὲς πειθαρχίες, εἶχανε πεῖρα σὲ στρατηγήματα καὶ εἴτανε ἄσπλαχνοι καὶ πλούσιοι. Φαινόντανε ἁπὼς εἶχανε κουραστεῖ ἀπὸ μεγάλες σκοτοῦρες. Τὰ μεστὰ φλόγες μάτια τους κυττάζανε

μὲ δυσπιστία καὶ ἡ συνήθεια τῶν ταξιδιῶν καὶ τῆς ψευτιᾶς, τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς προσταγῆς ἔδινε στὸ ἔλο τους κάποια ὄψη πονηράδας καὶ βιαιότητας, κάτι σάν φρόνιμη καὶ σπασμωδικὴ βαναυσότητα. Ἐξ ἄλλου ἡ ἐπιρροὴ τῶν Θεῶν τοὺς σκυθρώπαζε.

Στὴν ἀρχὴ περάσανε σὲ θολωτὴ σάλα, ποὺ εἶχε τὸ σχῆμα αὐγοῦ. Ἑφτὰ πόρτες, ποὺ ἀναλογούσανε μὲ τοὺς ἑφτὰ πλανήτες, ἁπλώνανε στὸν τοῖχο ἑφτὰ τετράγωνα σὲ διάφορα χρώματα. Ὕστερα ἀπὸ μακρὺ θάλαμο, μπήκανε σ᾽ ἄλλη ὁμοια σάλα.

Ἕνα πολύφωτο γεμάτο γλυπτὰ λουλούδια ἔκαιε στὸ βάθος, καὶ τὸ καθένα ἀπὸ τὰ ὀχτὼ χρυσὰ κλαδιά του εἶχε μέσα σὲ μπουμπούκι ἀπὸ διαμάντια, φυτίλι ἀπὸ βύσσο. Εἴτανε στημένο πάνω στὸ τελευταῖο ἀπὸ τὰ μακρυὰ σκαλοπάτια ποὺ τελειώνανε σ᾽ ἕνα μεγάλο βωμό, ποὺ εἶχε στὶς γωνιές του χάλκινα κέρατα. Δυὸ πλάγιες σκάλες ὁδηγούσανε στὴν πλατυσμένη κορφή του· οἱ πέτρες του δὲν φαινόντανε· εἴτανε σὰ βουνὸ ἀπὸ ἀσπρισμένες στάχτες καὶ κάτι ἀξεδιάκριτο κάπνιζε πάνω, ἀργά. Ἔπειτα πάρα πέρα, πιὸ ψηλὰ ἀπὸ τὸ πολύφωτο, καὶ πολὺ πιὸ ψηλὰ ἀπὸ τὸν βωμό, ὀρθονότανε ὁ Μολώχ ὅλος ἀπὸ σίδερο, μὲ τὸ ἀνθρώπινο στῆθος του, ὅπου χάσκανε ἀνοίγματα. Τὰ ἀνοιχτὰ φτερά του ἁπλωνόντανε στὸν τοῖχο, τὰ τεντωμένα χέρια του κατεβαίνανε ὡς στὴν γῆ· τρεῖς μαῦρες πέτρες, ποὺ τὶς τριγυρνοῦσε κίτρινος χαλκᾶς εἰκονίζανε τρία μάτια στὸ κούτελό του, καὶ σὰν γιὰ νὰ μουγκρίσει σήκωνε σὲ τρομερὴ προσπάθεια τὸ ταύρινο κεφάλι του.

Γύρω στὸ διαμέρισμα εἴτανε βαλμένα στὴ σειρὰ σκαμνάκια ἀπὸ ἔβενο. Πίσω ἀπὸ τὸ καθένα, μπρούν-

τζινο κοτσάνι στηριγμένο σὲ τρία νύχια βαστοῦσε ἕνα πυρσέ. Ὅλα αὐτὰ τὰ φῶτα ἀντιφεγγιζόντανε σιντεφένιους ρόμβους, ποὺ στρώνανε τὴ σάλα. Εἴτανε τόσο ψηλὴ ὥστε τὸ κόκκινο χρῶμα τῶν τοίχων, ἀναβαίνοντας στὸν θόλο, γινότανε μαῦρο, καὶ τὰ τρία μάτια τοῦ εἴδωλου φαινόντανε στὰ ψηλά, σὰν ἄστρα μισοσβυσμένα μέσα στὴ νύχτα.

Οἱ Γέροντες καθήσανε στὰ ἀπὸ ἔβενο σκαμνάκια, ἀφοῦ βάλανε πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι τους τὴν οὐρὰ τοῦ μανδύα τους. Στεκόντανε ἀκίνητοι, μὲ τὰ χέρια σταυρωμένα μέσα στὰ φαρδειὰ μανίκια τους, κ' ἡ πλακόστρωση ἀπὸ μάργαρο ἔμοιαζε μὲ φωτεινὸ ποταμό, ποὺ σὰν ρεματιὰ ἀπ' τὸ δωμὸ ὡς στὴ πόρτα, ἔτρεχε κάτω ἀπὸ τὰ γυμνὰ πόδια τους.

Οἱ τέσσαρες ποντίφηκες καθόντανε στὴ μέση, ράχη μὲ ράχη, σὲ τέσσερα καθίσματα ἀπὸ ἀδόριο ποὺ σχηματίζανε σταυρό· ὁ μεγάλος—ἱερέας τοῦ Ἔσμοὺν μὲ μανδύα δακίνθινο, ὁ μεγάλος - ἱερέας τῆς Ταν!τ μὲ μανδύα ἀπὸ ἄσπρο λινό, ὁ μεγάλος-ἱερέας τοῦ Χαμὼν μὲ μανδύα ἀπὸ μαλλὶ ἄγριου ζώου καὶ ὁ μεγάλος-ἱερέας τοῦ Μολὼχ μὲ πορφυρένιο μανδύα.

Ὁ Ἀμίλκας προχώρησε στὸ πολύφωτο. Γύρισε ὁλόγυρά του, κυττάζοντας τὰ φυτίλια ποὺ καίανε, ἔπειτα ἔρριξε πάνω τους ἀρωματισμένη σκόνη· μενεξεδένιες φλόγες φανήκανε στὴν ἄκρη τῶν κλωνιῶν.

Τότες ἀκούστηκε διαπεραστικὴ φωνή, μιὰ ἄλλη ἀπάντησε σ' αὐτή· καὶ οἱ ἑκατὸ Γέροντες, οἱ τέσσαρες ποντίφηκες καὶ ὁ Ἀμίλκας ὀρθός, ὅλοι μαζὶ ψάλλανε ἕνα ὕμνο· καὶ ἐπαναλαμβάνοντας πάντα τὶς ἴδιες συλλαβὲς καὶ δυναμώνοντας τοὺς τόνους, οἱ φωνές τους

ψηλώσανε, ἀντηχήσανε, γινήκανε τρομερές, ἔπειτα, ξαφνικὰ σωπάσανε.

Περιμέναν λίγη ὥρα. Τέλος ὁ Ἀμίλκας ἔβγαλε ἀπὸ τὸ στῆθος του ἕνα μικρὸ ἀγαλματάκι μὲ τρία κεφάλια, γαλάζιο σὰ ζαφείρι, καὶ τὸ ἔβαλε μπροστά του. Εἴτανε ἡ εἰκόνα τῆς Ἀλήθειας, τὸ ἴδιο πνεῦμα τοῦ λόγου της. Ἔπειτα τὸ ξανάβαλε στὸν κόρφο του καὶ ὅλοι, σὰν νὰ τοὺς ἔπιασε ξαφνικὸς θυμός, φωνάξανε.

— «Εἶνε οἱ καλοί σου φίλοι οἱ Βάρβαροι! Προδότη! ἄτιμε! Ξαναγυρνᾶς γιὰ νὰ μᾶς δεῖς νὰ χανόμαστε, δὲν εἶνε ἔτσι; Ἀφῆστέ τον νὰ μιλήσει! —ὄχι! ὄχι!»

Ἐκδικιούνταν γιὰ τὸν περιορισμὸ ποὺ ἡ πολιτικὴ ἐθιμοταξία τοὺς εἶχε ἀναγκάσει πρὶν ἀπὸ λίγη ὥρα· καὶ ἂν καὶ ἐπιθυμούσανε τὸν γυρισμὸ τοῦ Ἀμίλκα, ἀγανακτούσανε τόρα γιατὶ δὲν εἶχε προβλέψει τὶς συμφορές τους ἢ μᾶλλον δὲν τὶς εἶχε ὑποφέρει ὅπως αὐτοί.

Ὅταν ἡσύχασε ἡ βοή, ὁ ποντίφηξ τοῦ Μολὼχ σηκώθηκε.

— «Σ' ἐρωτοῦμε γιατὶ δὲν ξαναγύρισες στὴν Καρχηδόνα;»

— «Τί σᾶς νοιάζει!» ἀπάντησε περιφρονητικὰ ὁ Σουφφέτης.

Οἱ φωνές τους γενήκανε πιὸ δυνατές.

— «Γιατὶ πράμα μὲ κατηγορεῖτε! Μήπως διεύθυνα κακὰ τὸν πόλεμο; Εἴδατε τὴν διάταξη τῶν μαχῶν μου, σεῖς ποῦ ἀφίνετε εὔκολα στοὺς Βάρβαρους.....»

— «Φτάνει! φτάνει....»

Ἐξακολούθησε, μὲ φωνὴ χαμηλὴ γιὰ ν' ἀκουστεῖ καλλίτερα.

— «Ὢ! αὐτὸ εἶνε ἀλήθεια! Ἔχω λάθος, φῶτα τῶν Βάαλ. Ὑπάρχουν ἀναμεταξύ σας καὶ ἀτρόμητοι! Γίσκων, σήκω!» Καὶ ἀναβαίνοντας τὸ σκαλοπάτι τοῦ βωμοῦ, μὲ τὰ βλέφαρα μισοκλεισμένα, σὰν γιὰ νὰ γυρέψει κάποιονα, ἐπανάλαβε: «Σήκω, Γίσκων! μπορεῖς νὰ μὲ κατηγορήσεις, θὰ σὲ ὑπερασπιστοῦνε! Μὰ ποῦ εἶνε!» Ὕστερα σὰ ν' ἄλλαξε γνώμη· «Ἄ! στὸ σπίτι του, χωρὶς ἄλλο; περιτριγυρισμένος ἀπὸ τοὺς γυιούς του, προστάζοντας τοὺς σκλάβους του, εὐτυχισμένος, καὶ μετρῶντας πάνω στοὺς τοίχους τὰ τιμητικὰ περιδέραια ποὺ τοῦ ἔδωκε ἡ πατρίδα!»

Σαλεύανε κουνῶντας τοὺς ὤμους, σὰν νὰ τοὺς εἶχανε μαστιγώσει μὲ λουριά. — «Δὲν ξέρετε κἄν ἂν εἶνε ζωντανὸς ἢ ἂν εἶνε πεθαμένος!» Καὶ χωρὶς νὰ δώσει προσοχὴ στὶς διαμαρτυρίες τοὺς ἔλεγε πὼς ἐγκαταλείποντας τὸν Σουφφέτη, ἐγκαταλείψανε τὴν Δημοκρατία. Τὰ ἴδια κ' ἡ ρωμαϊκὴ εἰρήνη, ὅσο ἐπωφελὴς καὶ ἂν τοὺς φαινότανε, εἴτανε πιὸ καταστρεπτικὴ ἀπὸ εἴκοσι μάχες. Μερικοὶ χειροκροτήσανε, οἱ λιγότερο πλούσιοι τοῦ Συμβουλίου, ποὺ εἴτανε ὕποπτοι πὼς κλίνανε πάντα μὲ τὸ λαὸ ἢ μὲ τὴν τυραννία. Οἱ ἐχθροί τους, ἀρχηγοὶ τῶν Συσσιτίων καὶ διαχειριστές, τοὺς νικήσανε μὲ τὸν ἀριθμό· οἱ πιὸ σπουδαῖοι εἶχανε σταθεῖ κοντὰ στὸν Ἄννωνα, ποὺ καθότανε στὴ ἄλλη ἄκρη τῆς σάλας, μπροστὰ στὴν ψηλὴ πόρτα, ποὺ ἔκλειε μὲ ὑακίνθινο μπερντέ.

Εἶχε βάψει μὲ φτιασίδι τὶς πληγὲς τοῦ προσώπου του. Ἀλλὰ ἡ χρυσὴ σκόνη τῶν μαλλιῶν του εἶχε πέσει στοὺς ὤμους του, ὅπου σχημάτιζε δυὸ ἀστραφτερὲς πλάκες, καὶ φαινότανε τὰ μαλλιά του ἀσπρουλά,

λεπτὰ καὶ σγουρὰ σὰν μαλλὶ ζώου. Πανιὰ βρεγμένα μὲ παχὺ ἄρωμα ποὺ ἔσταζε στὶς πλάκες, εἶτανε τυλιγμένα στὰ χέρια του, καὶ ἡ ἀρρώστεια του χωρὶς ἄλλο εἶχε χειροτερέψει, γιατὶ τὰ μάτια του ἐξαφανιζόντανε κάτω ἀπὸ τὶς πτυχὲς τῶν βλεφάρων του. Γιὰ νὰ ἰδεῖ, ἔπρεπε ν᾽ ἀναστρέψει τὸ κεφάλι του, Οἱ ὀπαδοί του τὸν προσκαλούσανε νὰ μιλήσει. Τέλος μὲ φωνὴ βραχνὴ καὶ ἀποκρουστική.

— «Πιὸ λίγη αὐθάδεια, Βάρκα! ὅλοι νικηθήκαμε! ὁ καθένας τραβάει τὴ δυστυχία του! πάρτο ἀπόφαση!»

— «Μάθε μας καλλίτερα», εἶπε χαμογελῶντας ὁ Ἀμίλκας «πὼς ὡδήγησες τὶς γαλέρες σου στὸν ρωμαϊκὸ στόλο;»

— «Διωχνόμουνα ἀπὸ τὸν ἀέρα», ἀπάντησε ὁ Ἄννων.

— «Κάνεις ὅπως ὁ ρινόκερως ποὺ πατάει τὶς μαγαρισιές του. Ἀπλώνεις χάμω τὴ βλακεία σου! σῶπα!» Καὶ ἀρχίσανε νὰ κατηγορεῖ ὁ ἕνας τὸν ἄλλο γιὰ τὴ ναυμαχία τῶν Αἰγατῶν νήσων.

Ὁ Ἄννων τὸν κατηγοροῦσε πὼς δὲν εἶχε ἔρθει σ᾽ ἀντάμωσή του.

—«Μὰ ἔτσι θἄφινα χωρὶς στρατὸ τὴν Ἐρύκη· Ἔπρεπε ν᾽ ἀνοιχτεῖς στὸ πέλαγο· ποιὸς σ᾽ ἐμπόδιζε; Ἄ! ξέχασα! ὅλοι οἱ ἐλέφαντες φοβοῦνται τὴ θάλασσα!»

Οἱ ἄνθρωποι τοῦ Ἀμίλκα ἠῦρανε τὴν ἀστειότητα τόσο καλή, ὥστε μπίξανε ζωηρὰ γέλια. Ὁ θόλος ἀντηχοῦσε, σὰν νὰ χτυποῦσανε τύμπανα.

Ὁ Ἄννων κατάγγειλε τὴν κακία τέτοιας προσβολῆς ἐπειδὴ πῆρε τὴν ἀρρώστια αὐτὴ ἀπὸ κρυολόγημα στὴν

πολιορκία τῆς Ἑκατονταπύλου· καὶ δάκρυα τρέχανε στὸ πρόσωπό του σὰν χειμωνιάτικη βροχὴ σὲ γκρεμνισμένο τοῖχο.

Ὁ Ἀμίλκας ἐξακολούθησε.

— «Ἂν μ᾽ εἴχατε ἀγαπήσει σὰν αὐτόνε, θὰ βασίλευε τόρα μεγάλη χαρὰ στὴν Καρχηδόνα! Πόσες φορὲς δὲ σᾶς τὸ φώναξα! καὶ πάντα ἀρνιούσαστε νὰ μοῦ δώσετε λεφτά!

—«Τὰ εἴχαμε ἀνάγκη» εἶπανε οἱ Γέροντες τῶν Συσσιτίων.

—«Καὶ ὅταν οἱ ἐπιχείρησες μου εἶταν ἀπελπιστικὲς —ἤπιαμε τὸ κατρουλιὸ τῶν μουλαριῶν καὶ φάγαμε τὰ λουριὰ τῶν σανδαλιῶν μας—ὅταν θὰ ἤθελα τὰ χορταράκια τοῦ κάμπου νάτανε στρατιῶτες, καὶ νὰ κάνω τάγματα μὲ τὴ σαπίλα τῶν πεθαμμένων μας, σεῖς ἀνακαλέσατε στὴν Καρχηδόνα ὅσα πλοῖα μοῦ ἀπόμεναν!

— «Δὲ μπορούσαμε νὰ τὰ διακινδυνεύσουμε ὅλα» ἀπάντησε ὁ Βάαλ - Βάαλ, ποὺ εἶχε μεταλλεῖα χρυσοῦ στὴν Δαρυτιανὴ Γετουλία.

— «Τί κάνατε ὡς τόσο ἐδῶ, στὴν Καρχηδόνα, στὰ σπίτια σας, πίσω ἀπὸ τοὺς τοίχους σας; Εἶναι τοι Γαλάτες στὸ Ἐριδὰν ποὺ ἔπρεπε ν᾽ ἀποκρουσθοῦν, Χαναναῖοι στὴν Κυρήνη ποὺ θὰ ἐρχόντανε καὶ ἐνῶ οἱ Ρωμαῖοι στέλνουνε στὸν Πτολεμαῖο πρεσβευτές.....

— «Μᾶς παινεύει τοὺς Ρωμαίους, τόρα!» Κάποιος τοῦ φώναξε. «Πόσα σὲ πληρώσανε γιὰ νὰ τοὺς ὑπερασπιστεῖς;».

—«Ρώτησέ το στὶς πεδιάδες τοῦ Βρούτιου, στὰ ἐρείπια τῆς Λόκρης, τοῦ Μεταποντίου καὶ τῆς Ἡρακλείας! Ἔκαψα ὅλα τὰ δένδρα, ἐλεηλάτησα ὅλους τοὺς ναούς,

καὶ σκότωσα ἀκόμα τὰ ἐγγόνια τῶν ἐγγονιῶν τους...

—«Αἴ! ἀγορεύεις σὰ ρήτορας!» εἶπε ὁ Καπουρᾶς, ἕνας πολὺ διάσημος ἔμπορος. «Τὶ θέλεις λοιπόν;»

— «Λέω πὼς πρέπει νὰ εἶστε πιὸ ἔξυπνοι ἢ πιὸ τρομεροί! Ἂν ἐλόκληρη ἡ Ἀφρικὴ ἀπορρίπτει τὸν ζυγόν σας, τὸ κάνει γιατὶ δὲν ξέρετε, ἀδύνατοι ἀφέντηδες, νὰ τὸν δέσετε στοὺς ὤμους της! Ὁ Ἀγαθοκλῆς, ὁ Ρηγοῦλος, ὁ Κήπιος, ὅλοι οἱ τολμηροὶ ἄντρες δὲν ἔχουνε παρὰ νὰ ξεμπαρκάρουνε γιὰ νὰ τὴν πάρουνε· καὶ ὅταν οἱ Λιβύοι ποὺ εἶνε ἀνατολικὰ θὰ συνεννοηθοῦνε μὲ τοὺς Νουμιδοὺς ποὺ εἶνε δυτικὰ καὶ οἱ Νομάδες θὰ ἔρθουνε ἀπὸ τὸ νοτιὰ καί οἱ Ρωμαῖοι ἀπὸ τὸ βοριά...»

Ἀκούστηκε φωνὴ τρομάρας— «Ὢ! θὰ χτυπᾶστε τὰ στήθια σας, θὰ κυλιστῆτε στὸ χῶμα καὶ θὰ σκίσετε τοὺς μανδύας σας! ἀδιάφορο! θ' ἀναγκαστῆτε νὰ πᾶτε νὰ γυρνᾶτε τὴ μυλόπετρα στὴ Σιβούρη καὶ νὰ τρυγᾶτε στοὺς λόφους τοῦ Λατίου».

Χτυπούσανε τὸ δεξὶ μερὶ τους γιὰ νὰ δείξουνε τὴν ἀγανάκτησή τους, καὶ τὰ μανίκια τοῦ μανδύα τους σηκωνόντανε σὰ μεγάλα φτερὰ τρομαγμένων πουλιῶν. Ὁ Ἀμίλκας, παραφερμένος ἀπὸ κάποιο δαιμόνιο, ἐξακολουθοῦσε, ὀρθὸς στὸ πιὸ ψηλὸ σκαλοπάτι τοῦ θωμοῦ, φριμάζοντας, τρομερός· σήκωνε τὰ χέρια, καὶ οἱ ἀχτίδες τοῦ φωτοδότη, ποὺ ἔκαιε ἀπὸ πίσω του περνούσανε ἀνάμεσα στὰ δάχτυλά του σὰν χρυσὰ ἀκόντια.

— «Θὰ χάσετε τὰ πλοῖα σας, τοὺς ἀγρούς σας, τὰ ἁμάξια σας, τὰ κρεμαστὰ κρεββάτια σας, καὶ τοὺς σκλάβους σας ποὺ τρίβουνε τὰ πόδια σας! Τὰ τσακάλια θὰ πλαγιάσουνε στὰ παλάτια σας, τὸ ἀλέτρι θὰ

ὀργώσει τοὺς τάφους σας. Δὲν θὰ ὑπάρχει πιὰ παρὰ ἡ φωνὴ τοῦ ἀετοῦ καὶ ὁ σωρὸς τῶν ἐρειπίων· θὰ πέσεις Καρχηδόνα!»

Οἱ τέσσαρες ποντίφηκες ἁπλώσανε τὰ χέρια τους γιὰ νὰ διώξουνε τὴν κατάρα· ὅλοι εἴχανε σηκωθεῖ. Ἀλλ' ὁ Σουφφέτης-τῆς-θάλασσας, ἄρχοντας θρησκευτικὸς ποὺ τὸν προστάτευε ὁ ἥλιος, εἴτανε ἀπαραβίαστος ἐνόσω δὲν τὸν εἶχε κρίνει ἡ συνέλευση τῶν Πλούσιων. Μὲ τρομάρα κυττάζανε τὸ βωμό· ὀπισθοχωρήσανε.

Ὁ Ἀμίλκας δὲ μιλοῦσε πιά. Μὲ μάτι ἁπλανὸ καὶ πρόσωπο ὠχρὸ ὅσο καὶ τὰ μαργαριτάρια τῆς τιάρας του, λαχάνιαζε, σχεδὸν τρομαγμένος ἀπὸ τὸν ἑαυτό του καὶ μὲ τὴ σκέψη βυθισμένη σὲ θλιμμένα δράματα.

Ἀπὸ τὸ ὕψος ποὺ βρισκόνταν ὅλοι οἱ πυρσοὶ μὲ τὶς μπρούντζινες λαβὲς ποὺ μοιάζανε σὰ μεγάλο ἀπὸ φῶτα στεφάνι, βαλμένο ἐπάνω στὶς πλάκες· μαῦροι καπνοὶ ποὺ βγαίνανε ἀπ' αὐτό, ἀνεβαίνανε στὰ σκότη τοῦ θόλου· καὶ ἡ σιωπὴ γιὰ λίγα λεπτὰ εἴτανε τόσο βαθειά, ὥστε ἀκουόταν μακρυὰ ὁ θόρυβος τῆς θάλασσας.

Ἔπειτα οἱ Γέροντες ἀρχίσανε νὰ ρωτάει ὁ ἕνας τὸν ἄλλο. Τὰ συμφέροντά τους, ἡ ζωή τους κινδυνεύανε ἀπὸ τοὺς Βαρβάρους. Ἀλλὰ δὲν μπορούσανε νὰ τοὺς νικήσουνε χωρὶς τὴν βοήθεια τοῦ Σουφφέτη καὶ ἡ σκέψη αὐτή, μ' ὅλη τὴν περηφάνειά τους, τοὺς ἔκανε νὰ ξεχάσουνε ὅλες τὶς ἄλλες. Πήρανε παράμερα τοὺς φίλους τους. Γινήκανε συμφιλίωσες ἀπὸ συμφεροντολογία, καὶ δοθήκανε ὑπόσχεσες. Ὁ Ἀμίλκας δὲν ἤθελε πιὰ ν' ἀνακατευτεῖ σὲ καμμιὰ κυβέρνηση. Ὅλοι τὸν ἐξορκίσανε. Τὸν παρακαλούσανε· καὶ ἐπειδὴ ἐπαναλαμβάνετο ἡ λέξη προδοσία στοὺς λόγους τους, παραφέ-

ρθηκε· ὁ μόνος προδότης, εἴτανε τὸ Μεγάλο Συμβούλιο, γιατὶ ἐπειδὴ ἡ ὑποχρέωση τῶν στρατιωτῶν τελείωνε μὲ τὸν πόλεμο, εἴτανε ἐλεύτεροι ὕστερα ἀπ' τὸν πόλεμο· παίνεσε μάλιστα τὴν γενναιότητά τους καὶ ὅλα τὰ πλεονεκτήματα ποὺ θὰ μπορούσανε νὰ ἔχουν ὄφελος ἀπ' αὐτοὺς κάνοντάς τους νὰ δείξουν ἐνδιαφέρο γιὰ τὴ Δημοκρατία, μὲ δῶρα, μὲ προνόμια.

Τότες ὁ Μακδασάν, ἕνας πρὶν διοικητὴς ἐπαρχιῶν, εἶπε κυττάζοντας ὁλόγυρα μὲ τὰ κίτρινα μάτια του.

— «Ἀλήθεια, Ἀμίλκα, ἀπὸ τὰ πολλὰ ταξίδια ποὺ ἔκανες, ἔγινες Ἕλλην ἢ Λατίνος καὶ δὲν ξέρω τί ἄλλο! Γιατί λὲς ν' ἀνταμείψουμε τοὺς ἀνθρώπους αὐτούς; Ἂς χαθοῦνε καλλίτερα δέκα χιλιάδες Βάρβαροι παρὰ ἕστω καὶ ἕνας ἀκόμα ἀπὸ μᾶς!»

Οἱ Γέροντες ἐπιδοκιμάζανε μὲ τὸ κεφάλι ψιθυρίζοντας. —«Ναί, πρέπει νὰ στενοχωριούμαστε τόσο; Βρίσκονται πάντα κι' ἄλλοι!»

— «Καὶ τοὺς βγάζει κανεὶς ἀπ' τὸ κεφάλι του εὔκολα, δὲν εἶνε ἔτσι. Τοὺς ἐγκαταλείπει, ὅπως κάματε στὴν Σαρδηνία. Εἰδοποιεῖ τὸν ἐχθρὸ τί δρόμο θὰ πάρουνε, ὅπως ἔγινε γιὰ τοὺς Γαλάτες στὴ Σικελία, ἢ τοὺς ξεμπαρκάρει στὴ μέση τῆς θάλασσας. Ξαναγυρνῶντας, εἶδα βράχια ν' ἀσπρίζουνε ἀπὸ τὰ κόκκαλά τους!»

— «Τί δυστύχημα!» ἀντίσκοψε ἀδιάντροπα ὁ Καπούρας.

— «Μήπως δὲν γυρίσανε χίλιες φορὲς μὲ τὸν ἐχθρό!» φωνάξανε οἱ ἄλλοι.

Ὁ Ἀμίλκας φώναξε :—«Γιατί λοιπόν, μ' ὅλους τοὺς Νόμους σας, τοὺς ξαναπροσκαλέσατε στὴν Καρχηδόνα;

Καὶ ὅταν βρίσκονται στὴν πόλη σας, φτωχοὶ καὶ πολλοὶ ἀνάμεσα στὰ πλούτια σας, δὲν σᾶς ἔρχεται ἡ ἰδέα νὰ τοὺς ἀδυνατήσετε μὲ τὴν παραμικρότερη διαίρεση! Ὕστερα τοὺς ἀπολύσατε μὲ τὶς γυναίκες τους καὶ μὲ τὰ παιδιά τους, ὅλους, χωρὶς νὰ κρατήσετε οὔτε καὶ ἕνα ὅμηρο. Φανταζόσαστε πὼς θὰ δολοφονοῦσε ὁ ἕνας τὸν ἄλλο γιὰ νὰ σᾶς γλυτώσουνε ἀπὸ τὴ στενοχώρια νὰ κρατᾶτε τὸν ὅρκο σας! Τοὺς μισεῖτε, γιατὶ εἶναι δυνατοί! Μὲ μισεῖτε ἀκόμα περισσότερο, ἐμένα τὸν ἀφέντη τους! Ὦ! τὸ ἔνοιωσα, πολληώρα, ὅταν μοῦ φιλούσατε τὰ χέρια, καὶ κρατιόσαστε ὅλοι γιὰ νὰ μὴν τὰ δαγκάστε!»

Ἂν τὰ λιοντάρια ποὺ κοιμόντανε στὴν αὐλὴ μπαίνανε οὐρλιάζοντας ἡ βοὴ δὲν θὰ εἴτανε πιὸ φοβερή. Ἀλλὰ ὁ ποντίφηξ τοῦ Ἔσμοὺν σηκώθηκε καὶ μὲ τὰ δυὸ γόνατα κολλημένα, μὲ τοὺς ἀγκῶνας στὸ κορμί, ὀλόϊσιος καὶ μὲ τὰ χέρια μισοανοιγμένα, εἶπε.

— «Βάρκα, ἡ Καρχηδὼν ἔχει ἀνάγκη νὰ ἀναλάβεις ἐναντίον τῶν Μισθοφόρων τὴν γενικὴ ἀρχηγία τῶν φοινικικῶν στρατευμάτων.

— «Ἀρνοῦμαι·» ἀπάντησεν ὁ Ἀμίλκας.

— «Θὰ σοῦ δώσουμε ἀπέραντη ἐξουσία!» φωνάξανε οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Συσσιτίων.

— «Ὄχι!»

— «Χωρὶς κανένα ἔλεγχο, χωρὶς ἰσοψηφία γνωμῶν, ὅσα λεφτὰ θελήσεις, ὅλους τοὺς αἰχμαλώτους, ὅλα τὰ λάφυρα, πενήντα ζερὲθ γῆς γιὰ κάθε πτῶμα ἐχθροῦ.

— «Ὄχι! ὄχι! γιατὶ εἶνε ἀδύνατο νὰ νικήσω μὲ σᾶς!

— « Φοβᾶται !

— « Γιατὶ εἶσθε ἄνανδροι, φιλάργυροι. ἀχάριστοι, φοβητσάρηδες καὶ τρελλοί !

— « Τοὺς λυπᾶται.

— « Γιὰ νὰ πάρει τὴν ἀρχηγία τους·» εἶπε κάποιος.

— « Καὶ νὰ ξαναγυρίσει ἐναντίον σὲ μᾶς», εἶπε ἕνας ἄλλος· καὶ ἀπὸ τὸ βάθος τῆς σάλας, ὁ Ἄννων οὐρλιασε.

— « Θέλει νὰ γίνει βασιλιάς ! »

Τότες πηδήξανε, ἀναποδογυρίζοντας τὰ καθίσματα καὶ τοὺς πυρσούς· ὅλοι μαζὶ ὁρμήσανε στὸν βωμό· σειοῦσαν μαχαίρια. Ἀλλά, σκαλίζοντας στὰ μανίκια του, ὁ Ἀμίλκας ἔσυρε δυὸ φαρδειὲς μαχαίρες· καὶ μισοσκυμένος, μὲ τὸ δεξὶ πόδι πρὸς τὰ ἐμπρός, μὲ τὰ μάτια σπινθηρόβολα, μὲ τὰ δόντια σφιγμένα, τοὺς προκαλοῦσε, ἀκίνητος κάτω ἀπὸ τὸ χρυσὸ πολύφωτο.

Ἔτσι, ἀπὸ προφύλαξη εἶχε πάρει ὅπλα· εἴτανε ἔγκλημα· κυττάζανε ὁ ἕνας τὸν ἄλλο τρομαγμένοι. Ἐπειδὴ φταίανε ὅλοι, ὁ καθένας πολὺ γλήγορα ἡσύχασε τὸν ἑαυτό του· καὶ σιγὰ σιγά, γυρνῶντας τὶς πλάτες στὸν Σουφφέτη, ξανακατεβήκανε λυσσιασμένοι ἀπὸ ταπείνωση. Γιὰ δεύτερη φορά, ὀπισθοχωρούσανε μπροστά του. Γιὰ λίγη ὥρα μείνανε ὀρθοί. Πολλοὶ ποὺ εἶχανε πληγώσει τὰ δάχτυλά τους τὰ βάνανε στὸ στόμα ἢ τὰ τυλίγανε μαλακὰ στὴν ἄκρη τοῦ μανδύα τους καὶ θὰ φεύγανε ὅταν ὁ Ἀμίλκας ἄκουσε αὐτὰ τὰ λόγια.

— «Αἴ ! τὸ κάνει ἀπὸ λεπτότητα γιὰ νὰ μὴ λυπήσει τὴν κόρη του !»

Ἠχούστηκε πιὸ δυνατὴ φωνή.

— «Χωρὶς ἄλλο, ἀφοῦ διαλέγει τοὺς ἀγαπητικούς ς ἀπὸ τοὺς Μισθοφόρους!»

Στὴν ἀρχὴ τρίκλισε, ὕστερα τὰ μάτια του γυρέψανε γλήγορα τὸν Σαχαμπαρίμ. Ἀλλὰ μονάχα ὁ ἱερέας τῆς Ταν!τ εἶχε μείνει στὴ θέση του· καὶ ὁ Ἀμίλκας δὲν εἶδε ἀπὸ μακρυὰ παρὰ τὸν ψηλὸ σκοῦφο του· ὅλοι καγχάζανε κατὰ πρόσωπό του. Ὅσο αὔξανε ἡ ἀγωνία του, τόσο ἡ χαρά τους μεγάλωνε καὶ ἀνάμεσα στὰ γιουχαΐσματα, ὅσοι εἴτανε ἀπὸ πίσω φωνάζανε.

— «Τὸν εἶδανε νὰ βγαίνει ἀπὸ τὸ δωμάτιό της!

— «Ἕνα πρωΐ τοῦ μήνα τοῦ Ταμμούζ!

— «Εἶνε ὁ κλέφτης τοῦ ζαΐμφη!

— «Ἕνας ἄντρας πολὺ ὄμορφος!

— «Πιὸ ψηλὸς ἀπὸ σένα!»

Ἅρπαξε τὴν τιάρα του, σύμβολο τοῦ ἀξιώματός του, τὴν τιάρα του μὲ ὀχτὼ ἀλληγορικὲς σειρὲς ποὺ εἶχε στὴ μέση ἕνα σμαραγδένιο κοχύλι καὶ μὲ τὰ δυὸ χέρια του μ' ὅλη τὴ δύναμή του τὴν ἔρριξε κατὰ γῆς· οἱ χρυσοὶ χαλκάδες σπάνοντας ξαναπηδήξανε, καὶ τὰ μαργαριτάρια ἀντηχήσανε πάνω στὶς πλάκες· εἶδανε τότες στὴν ἀσπράδα τοῦ κούτελου του μιὰ μακρυὰ πληγή· σάλευε σὰ φίδι ἀνάμεσα στὰ φρύδια του· ὅλα τὰ μέλη του τρέμανε. Ἀνέβηκε σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς πλάγιες σκάλες ποὺ ὁδηγούσανε στὸ βωμό, καὶ περπατοῦσε πάνω! Αὐτὸ σήμαινε πὼς ἀφιερωνότανε στὸν Θεό, πὼς πρόσφερνε τὸν ἑαυτό του ὁλοκαύτωμα. Ἡ κίνηση τοῦ μανδύα του σάλευε τὶς λάμψες τοῦ πολύφωτου ποὺ εἴτανε πιὸ κάτω ἀπὸ τὰ σανδάλια του καὶ ἡ λεπτὴ στάχτη ποὺ σηκώνανε τὰ βήματά του, τὸν περιτριγύριζε σὰν σύγνεφο ὡς τὴν κοιλιά. Σταμάτησε

ἀνάμεσα στὰ σκέλια τοῦ μπρούντζινου ἀνδριάντα. Πῆρε στὰ χέρια του δυὸ φουχτιὲς ἀπ᾽ τὴ στάχτη αὐτή, ποὺ μονάχα ἡ ὄψη της ἔκανε ν᾽ ἀνατριχιάζουν ἀπὸ τρομάρα ὅλους τοὺς Καρχηδονίους, καὶ εἶπε.

— «Μὰ τοὺς ἑκατὸ πυρσοὺς τῶν Πνευμάτων σας! μὰ τὰ ὀχτὼ ἄστρα τῶν Καβύρων! μὰ τὰ ἄστρα, τὰ μετέωρα καὶ τὰ ἡφαίστεια! μὰ κεῖνα ποὺ καίουνε! μὰ τὴ δίψα τῆς Ἐρήμου καὶ τὴν ἁρμυράδα τοῦ ὠκεανοῦ! μὰ τὴ σπηλιὰ τοῦ Ἀδρυμητοῦ καὶ τὴν Αὐτοκρατορία τῶν ψυχῶν! μὰ τὸν ξολοθρεμό! μὰ τὴ στάχτη τῶν γυιῶν σας καὶ τὴ στάχτη τῶν ἀδερφιῶν τῶν προγόνων σας, ποὺ μ᾽ ἐκείνους τόρα ἀνακατεύω τὴ δική μου! ἐσεῖς καὶ οἱ ἑκατὸ τοῦ Συμβουλίου τῆς Καρχηδόνος εἴπατε ψέμματα κατηγορῶντας τὴν κόρη μου! Καὶ ἐγώ, ὁ Ἀμίλκας Βάρκας, Σουφφέτης—τῆς—θάλασσας, Ἄρχηγὸς τῶν Πλουσίων καὶ ἄρχοντας τοῦ λαοῦ, μπροστὰ στὸν Μολὼχ μὲ τὸ ταυρένιο κεφάλι, ὁρκίζομαι...» Περιμέναν κάτι φοβερό, ἀλλὰ ἐξακολούθησε μὲ πιὸ δυνατὴ καὶ πιὸ ἤρεμη φωνή, πὼς δὲν θὰ τῆς μιλήσει κἂν γι᾽ αὐτό.

Οἱ ἱεροὶ δοῦλοι ποὺ φορούσανε χρυσὰ χτένια, μπήκανε, ἄλλοι μὲ πορφυρένια σφουγγάρια, ἄλλοι μὲ κλωνάρια φοίνικος. Σηκώσανε τὸ ἀπὸ ὑάκινθο παραπέτασμα ποὺ εἴτανε ἁπλωμένο μπροστὰ στὴν πόρτα· καὶ ἀπὸ τὸ ἄνοιγμα τῆς κώχης αὐτῆς, εἴδανε στὸ βάθος τῶν ἄλλων σαλῶν τὸν μεγάλο τριανταφυλλένιο οὐρανὸ ποὺ ἔμοιαζε νὰ συνέχιζε τὸ θόλο, ἐνῶ στηριζότανε στὸν ὁρίζοντα πάνω στὴν ὁλογάλανη θάλασσα· ὁ ἥλιος, βγαίνοντας ἀπὸ τὰ κύματα, ψήλωνε.

Ἔξαφνα πρόβαλε στὰ στήθια τοῦ μπρούντζινου ἀν-

δριάντα ποὺ διαιρότανε σὲ ἑφτὰ διαμερίσματα, ποὺ κλείανε κάγγελα. Τὸ στόμα του μὲ τὰ κόκκινα δόντια ἄνοιγε μὲ φοβερὸ χασμούρημα· τὰ πελώρια ρουθούνια του διαστελλόντανε, τὸ φῶς τοῦ ἥλιου τὸν ζωντάνευε, τοῦ ἔδινε ὄψη τρομερὴ καὶ ἀνυπόμονη, σὰν νὰ ἤθελε νὰ πηδήξει ὄξω καὶ νὰ γίνει ἕνα μὲ τὸ ἄστρο, ὁ Θεός, καὶ νὰ γυρίσουνε μαζὶ τὶς ἀπεραντοσύνες.

Ὡς τόσο οἱ πυρσοὶ ποὺ εἶχανε σκορπιστεῖ κατὰ γῆς καίανε ἀκόμα, ἁπλώνοντας ἐδῶ καὶ κεῖ στὰ σιντεφοστρώματα σὰν κηλίδες αἵματος. Οἱ Γέροντες κοντυλούσανε ἐξαντλημένοι· ρουφούσανε βαθειὰ στὰ πλεμόνια τους τὴ φρεσκάδα τοῦ ἀέρα· ὁ ἱδρώτας ἔτρεχε στὰ κιτρινισμένα πρόσωπά τους· ἀπ᾽ τὶς πολλὲς φωνὲς ποὺ βγάλανε, δὲν ἄκουε πιὰ ὁ ἕνας τὸν ἄλλο· ὁ θυμός τους ὅμως μὲ τὸν Σουφφέτη δὲν εἶχε μαλακώσει. Ἀντὶ γι᾽ ἀποχαιρετισμοὺς τοῦ ρίχνανε ἀπειλές, ὁ Ἀμίλκας τοὺς ἀπαντοῦσε.

— «Τὴν ἐρχόμενη νύχτα, Βάρκα, στὸ ναὸ τοῦ Ἐσμούν.

— «Θὰ εἶμαι!

— «Θὰ σὲ καταδικάσουμε ἀπὸ τοὺς Πλούσιους!

— «Κι᾽ ἐγὼ ἀπὸ τὸ λαό!

— «Πρόσεξε μὴ πεθάνεις στὸ σταυρό!

— «Καὶ σεῖς, μὴ σᾶς κομματιάσουνε στοὺς δρόμους!»

Μόλις βρεθήκανε στὸ κατῶφλι τῆς αὐλῆς ξαναπήρανε στάση ἥρεμη.

Οἱ δρομεῖς τους καὶ οἱ ἁμαξάδες τους τοὺς περιμέ-

νανε στὴν πόρτα. Οἱ περισσότεροι φύγανε καβάλλα σ᾽ ἄσπα μουλάρια. Ὁ Σουφφέτης πήδηξε στὸ ἅρμα του, πῆρε τὰ χαλινάρια. Τὰ δυὸ ζῶα, χαμηλώνοντας τὸν λαιμό τους καὶ χτυπῶντας ρυθμικὰ τὰ χαλίκια ποὺ ξαναπηδοῦσαν, ἀνεβήκανε μὲ μεγάλο καλπασμὸ ὅλο τὸ δρόμο τῶν Μαππαλῶν, καὶ τὸ ἀσημένιο γεράκι, στὴν ἄκρη τοῦ ἄξωνα, φαινότανε πὼς πετοῦσε, τόσο γλήγορα πήγαινε τὸ ἅρμα.

Ὁ δρόμος περνοῦσε ἕνα χωράφι φυτεμένο μὲ μακρυὲς πλάκες, μυτερὲς στὴν ἄκρη, σὰν πυραμίδες, καὶ ποὺ εἶχανε στὴ μέση χαραγμένο ἕνα χέρι ἀνοιγμένο σὰν ὁ νεκρὸς ποὺ εἴτανε θαμμένος ἀπὸ κάτω νὰ τὸ ἅπλωνε στὸν οὐρανὸ γιὰ νὰ γυρέψει κάτι. Κατόπιν εἴτανε σκορπιστὰ καλύβες χωματένιες ἀπὸ κλώνια, πλεγμένες ἀπὸ βούρλα, ὅλες σχήματος κωνικοῦ. Μικροὶ ἀπὸ χαλίκια τοῖχοι, αὐλάκια ἀπὸ τρεχούμενα νερά, σχοινιὰ σπαρτένια, φράχτες ἀπὸ κάκτους χωρίζανε ἀκανόνιστα τὰ σπιτάκια αὐτὰ ποὺ ὁλοένα κολλούσανε τὸ ἕνα μὲ τὸ ἄλλο, προχωρῶντας πρὸς τοὺς κήπους τοῦ Σουφφέτη. Ἀλλὰ ὁ Ἀμίλκας κάρφωνε τὰ μάτια του σ᾽ ἕνα μεγάλο πύργο ποὺ τὰ τρία πατώματά του σχηματίζανε τρεῖς πελώριους κύλινδρους, τὸν πρῶτο χτισμένο ἀπὸ πέτρα, τὸν δεύτερο ἀπὸ τοῦβλα, καὶ τὸν τρίτο, ὅλο ἀπὸ κέδρο,—στηρίζοντας ἕνα χάλκινο τροῦλο πάνω σὲ εἴκοσι τέσσαρες στῆλες ἀπὸ κεδροαρδίτσι ποὺ ἀπ᾽ αὐτὲς ξαναπέφτανε σὰν γιρλάντες, πλεγμένες μπρούντζινες ἁλυσιδίτσες. Τὸ ψηλὸ αὐτὸ κτίριο δέσποζε τὶς ἄλλες οἰκοδομὲς ποὺ ἁπλωνόντανε δεξιά, τὶς ἀποθήκες, τὸ ἐμπορικὸ σπίτι, ἐγὼ τὸ παλάτι τῶν γυναικῶν ὀρθονό-

τανε στὸ βάθος τῶν κυπαρισσιῶν, ποὺ ἁπλωνόταν στὴ γραμμὴ σὰν δυὸ μπρούντζινα τείχη.

Ὅταν τὸ ἠχερὸ ἅρμα μπῆκε ἀπ' τὴ στενὴ πόρτα, σταμάτησε κάτω ἀπὸ φαρδὺ ὑπόστεγο, ὅπου ἄλογα δεμένα σὲ πέδες, τρώγανε σωροὺς κομμένων χορταριῶν.

Ὅλοι οἱ δοῦλοι τρέξανε· εἴτανε ἕνας κόσμος, ἐκεῖνοι ποὺ δουλεύανε στοὺς ἀγροὺς καὶ ἀπ' τὸ φόβο τῶν στρατιωτῶν, εἴχανε κουβαληθεῖ στὴν Καρχηδόνα. Οἱ γεωργοί, ντυμένοι δέρματα ζώων, σέρνανε ἁλυσίδες δεμένες στοὺς ἀστραγάλους τους· οἱ ἐργάτες τῶν ἐργοστασίων πορφύρας εἴχανε μπράτσα κόκκινα σὰν τοὺς δήμιους· οἱ ναυτικοί, πράσινους σκούφους· οἱ ψαράδες περιδέραια ἀπὸ κοράλια· οἱ κυνηγοὶ δίχτυ στοὺς ὤμους· καὶ οἱ ἄνθρωποι τῶν Μεγάρων, ἄσπρες ἢ μαῦρες χλαμύδες, πετσένια σώβρακα, καπέλλα ψαθένια, τσοχένια ἢ πανένια, ἀναλόγως μὲ τὴν ὑπηρεσία τους ἢ τὰ διάφορα ἐπαγγέλματά τους.

Ἀπὸ πίσω σπρωχνόταν ὄχλος κουρελιάρης. Αὐτοί, ζούσανε χωρὶς νὰ κάνουνε καμμιὰ δουλειά, μακρυὰ ἀπὸ τὰ διαμερίσματα, κοιμόντανε τὴ νύχτα στοὺς κήπους, τρώγανε τ' ἀποφάγια,—ἀνθρωπομαζώματα ποὺ φυτοζωούσανε στὸν ἴσκιο τοῦ παλατιοῦ· ὁ Ἀμίλκας τοὺς ἀνεχόταν ἀπὸ προνοητικότητα πιὸ πολὺ παρὰ ἀπὸ περιφρόνηση. Ὅλοι, γιὰ νὰ φανερώσουνε τὴ χαρά τους, εἴχανε βάλει ἕνα λουλούδι στ' αὐτί, καὶ πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς δὲν τὸν εἴχανε ἰδεῖ ποτές.

Ἄλλ' ἄνθρωποι, σκουφωμένοι σὰ σφίγγες καὶ ἐφοδιασμένοι μὲ μεγάλα ραβδιά, ὡρμήσανε στὸ πλῆθος, χτυπῶντας δεξιὰ καὶ ἀριστερά. Τὸ κάνανε γιὰ νὰ διώξουνε τοὺς σκλάβους, ποὺ εἴτανε περίεργοι νὰ ἰδοῦν

τὸν ἀφέντη, γιὰ νὰ μὴ στενοχωρηθεῖ ἀπὸ τὸ πλῆθος τους καὶ ἀηδιάσει ἀπ᾽ τὴν ὁσμή τους.

Τότες ὅλοι πέσανε μπρούμυτα φωνάζοντας.

— « Μάτι τοῦ Βάαλ, ἂς ἀνθίζει τὸ σπίτι σου !» Καὶ ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους αὐτούς, ποὺ εἴτανε ἔτσι, πλαγιασμένοι κατὰ γῆς στὴν λεωφόρο τῶν κυπαρισσιῶν, ὁ ἐπιμελητὴς-τῶν-ἐπιμελητῶν, ὁ Ἀβδαλόνιμος, φορῶντας ἄσπρη μίτρα, προχώρησε στὸν Ἀμίλκα, μ᾽ ἕνα θυμιατὸ στὸ χέρι.

Ἡ Σαλαμπὼ κατέβαινε τότες τὴν σκάλα τῶν στοῶν· ὅλες οἱ γυναῖκες ἐρχόνταν ἀπὸ πίσω της· καὶ σὲ κάθε βῆμά της, κατεβαίνανε ἐπίσης. Τὰ κεφάλια τῶν Νιγρήτιδων σημαδεύανε μὲ χοντρὰ μαῦρα σημεῖα τὴν γραμμὴ τῶν διαδημάτων μὲ χρυσὲς πλάκες ποὺ σφίγγανε τὸ κούτελο τῶν Ρωμαίων. Ἄλλες εἶχανε στὰ μαλλιὰ ἀσημένια βέλη, πεταλούδες ἀπὸ σμαράγδια, ἢ μακρυὲς βελόνες ποὺ σχηματίζανε ἥλιο· πάνω στὴ σύγχηση τῶν ἄσπρων, κίτρινων καὶ γαλάζιων αὐτῶν ρούχων, τὰ δαχτυλίδια, οἱ πόρπες, τὰ περιδέραια, τὰ κρόσια, τὰ βραχιόλια λαμποκοπούσανε· ἕνα φροῦ φροῦ ἐλαφρῶν ὑφασμάτων σειότανε· ἀκουότανε τὸ τρίξιμο τῶν σανδαλιῶν μὲ τὸν ὑπόκωφο κρότο τῶν γυμνῶν ποδιῶν ποὺ πατούσανε στὸ ξύλο· — καί, ἐδῶ κι᾽ ἐκεῖ, κάποιος ψηλὸς εὐνοῦχος, ποὺ τὶς ξεπερνοῦσε ἕνα ὦμο χαμογελοῦσε κυττάζοντας πάνω. Ὅταν παύσανε οἱ ζητοκραυγὲς τῶν ἀντρῶν, κρύβοντας τὸ πρόσωπο μὲ τὰ μανίκια τους, οἱ γυναῖκες μπίξανε μαζὶ παράξενη φωνή, ὅμοια μὲ οὐρλιασμα λύκαινας καὶ εἴτανε τόσο μανιασμένη καὶ τόσο στριγγὴ ὥστε φαινόταν πὼς ἔκανε, νὰ τραντάξει σὰ λύρα ἀπὸ πάνω ὡς κάτω τὴν

μεγάλη ἀπὸ ἔβενο σκάλα, τὴ γεμάτη ἀπὸ γυναῖκες.

Ὁ ἀέρας ἀνασήκωνε τοὺς πέπλους τους καὶ τά λεπτὰ κλωνιὰ τῶν παπύρων σιγοσειόντανε· εἴτανε μῆνας Σεμπάτ, στὴν καρδιὰ τοῦ χειμῶνα. Οἱ ἀνθισμένες ροδιὲς γέρνανε στὸν γαλάζιο οὐρανό, καὶ ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ κλωνιὰ ἡ θάλασσα φαινότανε μ᾽ ἕνα νησὶ ἀπόμακρα, μισοεξαφανισμένη στὴν ὁμίχλη.

Ὁ [illegible]μίλκας σταμάτησε, βλέποντας τὴν Σαλαμπώ. Τοῦ εἶχε γεννηθεῖ ὕστερα ἀπ᾽ τὸ θάνατο πολλῶν ἀρσενικῶν παιδιῶν. Ἐξ ἄλλου, ἡ γέννηση κοριτσιῶν περνοῦσε γιὰ συφορὰ στὶς θρησκείες τοῦ ἥλιου· οἱ θεοὶ ἀργότερα, τοῦ στείλανε ἕνα γυιό· ἀλλὰ διατηροῦσε κάτι ἀπὸ τὴν νεροδομένη ἐλπίδα του καὶ σὰν τὸν κλονισμὸ τῆς κατάρας, ποὺ τῆς εἶχε δώσει. Ἡ Σαλαμπὼ ὡς τόσο, ξακολουθοῦσε νὰ περπατεῖ.

Μαργαριτάρια διαφορόχρωμα κατεβαίνανε σὲ μακρυὰ τσαμπιὰ ἀπὸ τ᾽ αὐτιά της στοὺς ὤμους της κι ὣς στοὺς ἀγκῶνες της. Τὰ μαλλιά της εἴτανε τυλιγμένα μὲ κρέπι, ποὺ ἔμοιαζε μὲ σύννεφο. Φοροῦσε, γύρω στὸ λαιμὸ μικρὲς τετράγωνες χρυσὲς πλάκες, ποὺ παριστάνανε μιὰ γυναίκα ἀνάμεσα σὲ δυὸ ὀρθωμένα λιοντάρια· καὶ τὸ φόρεμά της ἀπομιμότανε ὁλότελα τὸ ντύσιμο τῆς θεᾶς. Τὸ ἀπὸ δάκινθο φουστάνι της μὲ φαρδιὰ μανίκια, ἔσφιγγε τὴ μέση της ἁπλώνοντας στά πόδια. Τὸ κόκκινο χρῶμα τῶν χειλιῶν της ἔκανε νὰ φαίνονται τὰ δόντια της πιὸ ἄσπρα, καὶ τὸ ἀντιμόνιο τῶν βλεφάρων της, τὰ μάτια της πιὸ ἀμυγδαλωτά. Τὰ σανδάλια της, ποὺ εἴτανε καμωμένα ἀπὸ φτερὰ πουλιοῦ, εἶχανε πολὺ ψηλὰ τακούνια, καὶ εἴτανε ἐξαιρετικὰ ὠχρή, ἐξ αἰτίας τοῦ κρύου χωρὶς ἄλλο.

Τέλος ἔφθασε κοντὰ στὸν Ἀμίλκα, καὶ χωρὶς νὰ τὸν κυττάξει, χωρὶς νὰ σηκώσει τὸ κεφάλι, τοῦ εἶπε.

— «Χαῖρε Μάτι τοῦ Βααλίμ, αἰώνια δόξα ! θρίαμβε ! ἄνεση ! χαρά ! πλοῦτε ! Ἀπὸ πολὺ καιρὸ ἡ καρδιά μου εἴτανε λυπημένη, καὶ τὸ σπίτι μαραινότανε. Ἀλλὰ ὁ ἀφέντης ποὺ ξαναγυρνάει εἶνε σὰν τὸν ἀναστημένο Ταμμοὺζ καὶ στὸ βλέμμα σου, ὦ πατέρα, χαρὰ καὶ ζωὴ καινούργια θ' ἀνθίσει παντοῦ !»

Καὶ πέρνοντας ἀπ' τὰ χέρια τῆς Ταανάχ, ἕνα μικρὸ μακρουλὸ βάζο ὅπου κάπνιζε μίγμα ἀλευριοῦ, βουτύρου, καρδαμώμου καὶ κρασιοῦ—«Πιὲς ὅσο θέλεις,» εἶπε, «τὸ πιοτὸ τοῦ γυρισμοῦ ποὺ σοῦ ἑτοίμασε ἡ δούλα σου.»

Ὁ Ἀμίλκας ἀπάντησε— «εὐλογημένη νἆσαι !» καὶ πῆρε μηχανικὰ τὸ χρυσὸ βάζο, ποὺ τοῦ πρόσφερνε.

Μολαταῦτα τὴν ἐξέταζε μὲ τόσο ἀχόρταγη προσοχὴ ὥστε ἡ Σαλαμπὼ ταραγμένη τραύλισε.

— «Σοῦ εἶπανε, ὦ Ἀφέντη ! . . .

— «Ναί ! ξέρω !» ἀντίσκοψε ὁ Ἀμίλκας μὲ χαμηλὴ φωνή.

Εἴτανε ὁμολογία ; ἢ ἡ Σαλαμπὼ μιλοῦσε γιὰ τοὺς Βάρβαρους ; Καὶ πρόσθεσε μερικὲς ἀόριστες λέξεις γιὰ τὶς δημόσιες στενοχώριες ποὺ ἔλπιζε νὰ διαλύσει μόνος του.

— «Ὦ πατέρα !» φώναξε ἡ Σαλαμπὼ «δὲν θὰ ἐξαφανίσεις ἐκεῖνο ποὺ εἶνε ἀνεπανόρθωτο !»

Τότες ὀπισθοχώρησε, καὶ ἡ Σαλαμπὼ ἀποροῦσε γιὰ τὴν κατάπληξή του· γιατὶ δὲν σκεφτότανε τὴν Καρχηδόνα, ἀλλὰ τὴν ἱεροσυλία ὅπου εἴτανε συνένοχη· ὁ ἄνθρωπος αὐτός, ποὺ ἔκανε τὶς λεγεῶνες νὰ τρέ-

μουνε καὶ ποὺ μόλις γνώριζε, τὴν τρόμαζε σὰν θεός· εἶχε μαντέψει, τὰ ἤξερε ὅλα, κάτι τρομερὸ θὰ συνέβαινε. Φώναξε· «χάρη !»

Ὁ Ἀμίλκας χαμήλωσε τὸ κεφάλι, ἀργά.

Ἂν καὶ ἤθελε νὰ κατηγορήσει τὸν ἑαυτό της, δὲν τολμοῦσε ν᾽ ἀνοίξει τὰ χείλια· καὶ μολαταῦτα πνιγότανε ἀπὸ τὴν ἀνάγκη νὰ παραπονεθεῖ καὶ νὰ παρηγορηθεῖ· ὁ Ἀμίλκας πολεμοῦσε τὴν ἐπιθυμία νὰ πατήσει τὸν ὅρκο του. Τὸν κρατούσε ἀπὸ ὑπερηφάνεια, ἢ ἀπὸ φόβο μὴ πάψει ἡ ἀμφιβολία του· τὴν κύτταζε στὸ πρόσωπο, μ᾽ ὅλη τὴ δύναμή του, γιὰ νὰ ἀντιληφτεῖ τί ἔκρυβε στὸ βάθος τῆς καρδιᾶς της.

Σιγὰ-σιγά, λαχανιασμένη, ἡ Σαλαμπώ, ἔχωνε τὸ κεφάλι της στοὺς ὤμους, συντριμένη ἀπὸ τὸ βαρὺ αὐτὸ βλέμμα. Εἴτανε βέβαιος τόρα πὼς ἔκανε τὸ σφάλμα νὰ τὴν ἀγκαλιάσει ἕνας Βάρβαρος· ἀνατρίχιαζε σήκωσε τὶς δυὸ γροθιές του. Ἡ Σαλαμπὼ ἔμπηξε φωνὴ καὶ ἔπεσε ἀνάμεσα στὶς γυναῖκες της, ποὺ τρέξανε γύρω της.

Ὁ Ἀμίλκας γύρισε τὶς φτέρνες του· ὅλοι οἱ ἐπιμελητὲς τὸν ἀκολουθήσανε.

Ἀνοίξανε τὴν πόρτα τῶν ἀποθηκῶν, καὶ μπῆκε σὲ μεγάλη στρογγυλὴ σάλα, ὅπου καταλήγανε ὅπως τὰ αὐλάκια τροχοῦ στὸν ἄξωνά του, μακροὶ διάδρομοι ποὺ ὁδηγούσανε σ᾽ ἄλλες σάλες. Πέτρινος δίσκος ὑψωνότανε στὸ κέντρο μὲ κάγκελα γιὰ νὰ βαστάζουνε μαξιλάρια στιβαγμένα σὲ χαλιά.

Ὁ Σουφφέτης περπάτησε στὴν ἀρχὴ μὲ μεγάλα γλήγορα βήματα· ἀνάπνεε θορυβώδικα, χτυποῦσε τὴ γῆ μὲ τὸ ταψεύνι, ἔβαλε τὸ χέρι του στὸ κούτελό του

σὰν ἄνθρωπος ποὺ τὸν ἐνοχλοῦνε μυίγες. Ἀλλὰ κούνησε τὸ κεφάλι, καὶ βλέποντας τὰ σωριασμένα πλούτια του, καταπραΰνθηκε· ὁ λογισμός του, ποὺ ἐλκύανε οἱ προσδοκίες τῶν διαδρόμων, πετοῦσε στὶς ἄλλες σάλες ποὺ εἴτανε γεμάτες ἀπὸ πιὸ σπάνιους θησαυρούς. Πλάκες μπρούντζινες, ραβδιὰ ἀσημένια καὶ σιδερένια ἐναλασσόντανε μὲ τοὺς ἀπὸ καλάϊ σολομούς, ποὺ τοὺς εἶχανε φέρει ἀπὸ τὶς Κασσιτερίδες ἀπ' τὴ Μαύρη θάλασσα· οἱ γκόμες τῆς χώρας τῶν Μαύρων ξεχειλούσανε ἀπὸ τὰ τσουβάλια τους τὰ καμωμένα ἀπὸ φλούδα φοίνικος· ἡ χρυσόσκονη, ποὺ εἴτανε στοιβαγμένη μέσα σὲ ἀσκιά, χυνότανε ἀνεπαίσθητα ἀπὸ τὶς πολὺ παλιὲς ραφές. Λεπτὲς κλωστίτσες, βγαλμένες ἀπὸ φυτὰ τῆς θάλασσας, κρεμόντανε ἀνάμεσα στὰ λινὰ τῆς Αἰγύπτου, τῆς Ἑλλάδος, τῆς Γαπροβάνης καὶ τῆς Ἰουδαίας. Ζωοφυτόστρακα, σὰ μεγάλα βάτα ἀνορθωνόντανε κάτω ἀπὸ τοὺς τοίχους· καὶ μιὰ ἀνεξήγητη μυρωδιὰ κυμάτιζε, ἀναθυμίαση ἀρωμάτων, δερμάτων, μυρωδικῶν καὶ φτερῶν στουθοκάμηλου ποὺ εἴτανε δεμένα σὲ μεγάλα δεμάτια ψηλὰ στὸν θόλο. Μπροστὰ σὲ κάθε διάδρομο, ἐλεφαντόδοντες βαλμένοι ὀρθοί, ἑνωνόμενοι ἀπὸ τὶς ἄκρες, σχηματίζανε τόξο πάνω ἀπ' τὴ πόρτα.

Τέλος, ἀνέβηκε στὸν πέτρινο δίσκο. Ὅλοι οἱ ἐπιμελητὲς στεκόντανε μὲ χέρια σταυρωμένα, μὲ κεφάλι χαμηλωμένο, ἐνῶ ὁ Ἀβδαλόνιμος ὄρθωνε μὲ ὑπερήφανο ὕφος τὴ μυτερὴ μίτρα του.

Ὁ Ἀμίλκας ρώτηξε τὸν ἀρχηγὸ τῶν πλοίων. Εἴτανε γέρος πιλότος μὲ βλέφαρα ρυτιδωμένα ἀπὸ τὸν ἀγέρα καὶ ἄσπρες νιφάδες κατεβαίνανε ὡς στοὺς γο-

φούς του, σὰν νὰ εἶχε μείνει ὁ ἀφρὸς τῆς φουρτούνας στὸ γένι του.

Ἀπάντησε πὼς εἶχε στείλει στόλο ἀπὸ τὰ Γάδειρα καὶ τὰ Θυμιαμάτα γιὰ νὰ προσπαθήσει νὰ φτάσει στὸ Ἐγιονγκαμπέρ, περνῶντας ἀπὸ τὸ Κέρατο—τοῦ—Νότου καὶ τὸ ἀκρωτήριο τῶν Ἀρωμάτων.

Ἄλλοι εἶχανε ἐξακολουθήσει Δυτικά, ταξιδεύοντας τέσσερα φεγγάρια, χωρὶς ν' ἀπαντήσουνε ἀκρογιάλι· ἀλλὰ ἡ πλώρη τῶν πλοίων μπερδευότανε σὲ φύκια, ὁ ὁρίζοτας ἀντηχοῦσε ἐξακολουθητικὰ ἀπ' τὸν κρότο τῶν καταρρακτῶν, ὁμίχλες αἱματόχρωμες σκοτινιάζανε τὸν ἥλιο, ἀγεράκι ὅλο εὐωδιὲς ἀποκοίμιζε τὰ πληρώματα· καὶ τόρα δὲν μπορούσκνε νὰ ποῦνε τίποτε, τόσο ζαλισμένο εἴτανε τὸ μνημονικό τους. Ὡς τόσο ἀναπλεύσανε τοὺς ποταμοὺς τῶν Σκυθῶν, εἰσδύσανε στὴν Κολχίδα, στοὺς Ζουγριανούς, στοὺς Ἐσθιανούς, ἁρπάξανε στὸ Ἀρχιπέλαγος χίλιες πεντακόσιες παρθένες καὶ βουλιάξανε ὅλα τὰ ξένα πλοῖα ποὺ ταξιδεύανε πέρα ἀπ' τὸ Αἰστριμόνιο ἀκρωτήριο γιὰ νὰ μὴ μάθουνε τὸ μυστικὸ τῶν δρόμων. Ὁ βασιλιὰς Πτολεμαῖος κατακρατοῦσε τὸ λιβάνι τοῦ Σεσμπάρ. Αἱ Συρακοῦσαι, ἡ Ἐλάθια, ἡ Κορσικὴ καὶ τὰ νησιὰ δὲν εἶχανε δώσει τίποτε, καὶ ὁ γέρο πιλότος χαμήλωσε τὴ φωνὴ γιὰ νὰ πεῖ πὼς στὴ Ρουζικάδα οἱ Νουμίδαι πιάσανε μιὰ τριήρη,—«γιατὶ εἶνε μ' αὐτούς, Ἀφέντη».

Ὁ Ἀμίλκας σούφρωσε τὰ φρύδια. Ἔπειτα ἔκανε νεῦμα νὰ μιλήσει στὸν Ἀρχηγὸ—τῶν—ταξιδιῶν, ποὺ εἴτανε τυλιγμένος σὲ σκοῦρο μανδύα χωρὶς ζώνη, καὶ μὲ τὸ κεφάλι χωμένο σὲ μακρυὰ σάρπα ἀπὸ ἄσπρο

ὕφασμα, ποὺ περνῶντας ἀπ' τὴν ἄκρη τοῦ στόματός του, ξανάπεφτε ἀπὸ πίσω στὸν ὦμο.

Τὰ καραβάκια φεύγανε τακτικὰ κάθε χειμωνιάτικη ἰσημερία. Ἀλλά, ἀπὸ χίλιους πεντακοσίους ἄντρες, ποὺ τραβήξανε πρὸς τὴν ἄκρη τῆς Αἰθιοπίας μὲ θαυμάσιες γκαμῆλες, καινούργια ἀσκιὰ καὶ προμήθειες ἀπὸ χρωματισμένα παγιά, ἕνας μονάχα εἶχε ξαναφανεῖ στὴν Καρχηδόνα (ἐπειδὴ οἱ ἄλλοι πεθάνανε ἀπὸ κούραση ἢ τρελλαθήκανε ἀπ' τὸ φόβο τῆς ἐρήμου) καὶ ἔλεγε πὼς εἶχε ἰδεῖ, πολὺ πιὸ πέρα ἀπ' τὸ Μαῦρο Χαροὺς παραπέρ' ἀπὸ τοὺς Ἀτάραντες καὶ τὴ χώρα τῶν μεγάλων πιθήκων, ἀπέραντα βασίλεια, ὅπου καὶ τὰ παραμικρότερα ἐργαλεῖα εἶνε ὅλα χρυσά, ἕνα ποταμὸ γαλατόχρωμο, φαρδὺ σὰ θάλασσα, δάση ἀπὸ γαλάζια δέντρα, λόφους ἀρωμάτων, τέρατα μὲ πρόσωπο ἀνθρώπου, ποὺ ζούσανε πάνω στοὺς βράχους καὶ ποὺ τὰ μάτια τους, γιὰ νὰ σὲ κυττάξουνε, ἀνοίγανε σὰ λουλούδια. Ἔπειτα, πίσω ἀπὸ λίμνες γεμάτες δράκοντες, εἴδανε βουνὰ κρυσταλλένια ποὺ βαστούσανε τὸν ἥλιο. Ἄλλοι εἴχανε ξαναγυρίσει ἀπὸ τὶς Ἰνδίες μὲ παγόνια, πιπέρι καὶ καινούργια ὑφάσματα. Ὅσο γιὰ κείνους ποὺ πηγαίνουνε ν' ἀγοράσουνε Χαλκηδόνιους ἀπὸ τὸ δρόμο τῶν Σιρτῶν καὶ τὸ ναὸ τοῦ Ἀμμών, χωρὶς ἄλλο χαθήκανε μέσα στοὺς ἄμμους. Τὰ καραβάνια τῆς Γετουλίας καὶ τῆς Φαγγάνας εἴχανε φέρει τὰ συνειθισμένα ἐμπορεύματά τους· ἀλλὰ δὲν τολμοῦσε τόρα αὐτός, ὁ Ἀρχηγὸς—τῶν—ταξιδιῶν, νὰ ἑτοιμάσει κανένα.

Ὁ Ἀμίλχας ἔνοιωσε πὼς οἱ Μισθοφόροι κατείχανε τὴν πεδιάδα. Μὲ ὑπόκωφο στεναγμό, στηρίχτηκε στὸν ἄλλο ἀγκῶνα· καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῶν τσιφλικιῶν φοβούτανε

τόσο πολὺ νὰ μιλήσει, ὥστε ἔτρεμε φοβερὰ μ' ὅλους τοὺς κοντόφαρδους ὤμους του καὶ τὰ μεγάλα κόκκινα μάτια του. Τὸ πρόσωπό του σιμὸ σὰν τοῦ μαντρόσκυλου, εἶχε στὸ κεφάλι ἕνα δίχτυ ἀπὸ φλουδόκλωστες· φοροῦσε ζωστῆρα ἀπὸ δέρμα λεοπάρδαλης μ' ὅλες τὶς τρίχες καὶ σ' αὐτὸν λαμποκοπούσανε δυὸ τρομερὲς μαχαίρες.

Μόλις ὁ Ἀμίλκας γύρισε ἀπ' τ' ἄλλο μέρος, ἄρχισε φωνάζοντας νὰ ἐπικαλεῖται ὅλους τοὺς Βάαλ! Δὲν εἴτανε σφάλμα του! δὲν μποροῦσε νὰ κάνει τίποτα! εἶχε λογιάσει τὶς θερμοκρασίες, τὰ χώματα, τὰ ἄστρα, εἶχε φυτέψει μὲ τὸ ἡλιοστάσιο τοῦ χειμῶνα, κλαδέψει μὲ τὴ λείψη τοῦ φεγγαριοῦ, ἐπιθεωρήσει τοὺς σκλάβους, φειδωλευτεῖ τὰ ροῦχα τους.

Ἀλλὰ ὁ Ἀμίλκας ἐρεθιζόταν ἀπὸ τὴν πολυλογία αὐτή. Πλατάγισε τὴ γλῶσσα του καὶ ὁ ἄνθρωπος μὲ τὶς μαχαίρες μὲ γλήγορη φωνή.

— «Ἄ! Ἀφέντη! ὅλα τὰ λεηλατήσανε! ὅλα τὰ ἁρπάξανε! ὅλα τὰ καταστρέψανε! Τρεῖς χιλιάδες ρίζες δέντρων κόψανε στὴ Μασλάλα καὶ στὴν Οὐμπάδα σπάσανε τὶς σιταραποθῆκες καὶ ρίξανε πέτρες στὶς στέρνες! Στὴν Τεῦῆ, πήρανε χίλια πεντακόσια γομάρια ἀλεῦρι· στὴν Μαρατζάνα, σκοτώσανε τοὺς βοσκούς, φάγανε τὰ κοπάδια, κάψανε τὸ σπίτι σου, τὸ ὄμορφο σπίτι σου μὲ δοκοὺς ἀπὸ ἔβενο, ὅπου πήγαινες τὸ καλοκαῖρι! Οἱ σκλάβοι τοῦ Τουμπίρμπο, ποὺ ἀλέθανε κριθάρι πήρανε δρόμο γιὰ τὰ βουνά· καὶ ἀπὸ τοὺς γαϊδάρους τὰ φορτίκια, τὰ μουλάρια, τὰ βώδια τῆς Ταορμίνας καὶ τὰ καματερὰ ἄλογα δὲν ἀπομένει πιὰ οὔτε ἕνα! τὰ πήρανε ὅλα! Λὲς κι ἔπεσε κατάρα! ὕστερα ἀπ' αὐτὸ ἐγὼ δὲ θὰ

ζήσω πιά.» Ἐξακολουθοῦσε κλαίοντας. «Ἄ ! ἂν ἤξερες τί γεμάτα ποὺ εἴτανε τὰ κελλάρια καὶ ἀστραφτερὰ τὰ ἀλέτρια ! Ἄ ! τὰ ὄμορφα κριάρια ! ἄ ! τοὺς ὄμορφους ταύρους ! . . .»

Ὁ θυμὸς ἔπνιγε τὸν Ἀμίλκα. Ξέσπασε.

— «Σῶπα ! εἶμαι λοιπὸν φτωχός. Δὲν θέλω ψέμματα ! πέστε τὴν ἀλήθεια ! θέλω νὰ ξέρω τί ἔχασα, ὡς στὸ τελευταῖο σίκλο, ὡς στὸ τελευταῖο κάμπ ! Ἀβδαλόνιμε, φέρε μου τοὺς λογαριασμοὺς τῶν πλοίων, τῶν καραβανιῶν, τῶν τσιφλικιῶν, τοῦ σπιτιοῦ ! Καὶ ἂν ἡ συνείδησή σας εἶνε βαρειά, δυστυχία σας !— Βγῆτε ὄξω !»

Ὅλοι οἱ ἐπιμελητὲς ὀπισθοχωρώντας καὶ μὲ τὰ χέρια ὡς στὴ γῆ, βγήκανε.

Ὁ Ἀβδαλόνιμος πῆγε καὶ πῆρε ἀπὸ μιὰ σκευοθήκη ἀπὸ τὸν τοῖχο, σχοινιὰ μὲ κόμπους καὶ λουρίδες παπύρου, ὠμοπλάτες προβάτων γεμάτες ψιλὰ γραψίματα. Τ' ἄφησε στὰ πόδια τοῦ Ἀμίλκα, τοῦ ἔβαλε στὰ χέρια μιὰ ξυλένια κορνίζα ἐφοδιασμένη μὲ τρεῖς ἐσωτερικὲς σειρὲς ὅπου εἴτανε περασμένες σφαίρες χρυσές, ἀσημένιες καὶ ἀπὸ κέρατο, καὶ ἄρχισε.

— «Ἑκατὸν ἐνενήντα δυὸ σπίτια στὶς Μαππάλες, νοικιασμένα στοὺς νέους-Καρχηδονίους, πρὸς ἕνα μπέκα τὸ φεγγάρι.

— «Ὄχι ! εἶνε πάρα πολλά ! λυπήσου τοὺς φτωχούς ! καὶ θὰ μοῦ γράψεις τὰ ὀνόματα ἐκείνων ποὺ θὰ σοῦ φανοῦνε οἱ πιὸ τολμηροί, προσπαθῶντας νὰ μάθεις ἂν εἶνε ἀφοσιωμένοι στὴν Δημοκρατία! Παρακάτω !!

Ὁ Ἀβδαλόνιμος δίσταζε, ξαφνιασμένος ἀπὸ τὴ γεν-

ναιοδωρία αὐτή· ὁ Ἀμίλκας τοῦ ἅρπαξε ἀπὸ τὰ χέρια τὶς πανένιες λουρίδες.

— «Κι αὐτὸ τί εἶνε ; τρία παλάτια γύρω στὸ Χαμὼν πρὸς δώδεκα κεζιτὰχ τὸ μῆνα ! Βάλε εἴκοσι ! Δὲν θέλω νὰ μὲ τρῶνε οἱ Πλούσιοι.»

Ὁ ἐπιμελητὴς - τῶν - ἐπιμελητῶν, ἀφοῦ χαιρέτισε ἐδαφιαία, ἐξακολούθησε :

— «Δανειστήκανε στὸν Τιγίλλα, ὡς στὸ τέλος τῆς ἐποχῆς, δυὸ κικάρ, μὲ τρία δηνάρια, τόκο ναυτικό· στὸν Μπάρ-Μελκάρθ, χίλια πεντακόσια σίκλα μ' ἐνέχυρο τριάντα σκλάβους. Ἀλλὰ δώδεκα πεθάνανε στὶς ἁλυκές».

— «Δὲν θὰ εἴτανε γεροί», εἶπε γελῶντας ὁ Σουφέτης. «Δὲν πειράζει ! ἂν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ λεφτά, δόσ' του ! Πρέπει νὰ δανείζομε πάντα καὶ μὲ τόκους διαφορετικούς, ἀναλόγως μὲ τὸν πλοῦτο τῶν ἀνθρώπων».

Τότες ὁ ὑπηρέτης προθυμοποιήθηκε νὰ διαβάσει ὅ,τι ἀποφέρανε τὰ μεταλλεῖα σίδερου τῆς Ἀννάμπας, οἱ ἁλιεῖες τοῦ κοραλιοῦ, τὰ ἐργοστάσια πορφύρας, ἡ ἐνοικίαση τοῦ φόρου στοὺς ἐγκαταστημένους Ἕλληνας, ἡ ἐξαγωγὴ ἀσημιοῦ στὴν Ἀραβία ὅπου ἄξιζε δέκα φορὲς περισσότερο ἀπ' τὸ μάλαμα, οἱ λεῖες τῶν πλοίων, ἀφαιρῶντας τὸ δέκατο γιὰ τὸ ναὸ τῆς Θεᾶς. —«Κάθε φορὰ ἐδήλωσα ἕνα τέταρτο λιγώτερο. Ἀφέντη !» Ὁ Ἀμίλκας μετροῦσε μὲ τὶς σφαῖρες· ἀντηχούσανε κάτω ἀπὸ τὰ δάχτυλά του.

— «Φτάνει ! Τί πλήρωσες ;

— «Στὸν Στρατονικλῆ τῆς Κορίνθου καὶ σὲ τρεῖς ἔμπορους τῆς Ἀλεξάνδρειας, μ' αὐτὲς ἐδῶ τὶς ἀπόδειξες (ἐξοφλημένες) δέκα χιλιάδες ἀθηναϊκὲς δραχμὲς

καὶ δώδεκα χρυσὰ τάλαντα Συριακά. Ἡ τροφὴ τῶν πληρωμάτων ποὺ κάνει εἴκοσι μνᾶς τὸ μῆνα γιὰ κάθε τριήρη...

—«Τὸ ξέρω ! πόσες χαθήκανε ;

— «Νὰ ὁ λογαριασμός τους στὰ μολυβένια αὐτὰ φύλλα», εἶπε ὁ Ἐπιμελητής· «ὅσο γιὰ τὰ πλοῖα ποὺ ναυλωθήκανε συντροφιακά, ἐπειδὴ πολλὲς φορὲς ἀναγκαστήκαμε νὰ ρίξουμε τὰ φορτία στὴ θάλασσα, τὶς ἄνισες ζημίες μοιραστήκανε οἱ συνέταιροι ὁ καθένας χωριστά. Γιὰ τὰ παλαμάρια ποῦ δανειστήκαμε ἀπὸ τὰ ναυπηγεῖα καὶ ποὺ δὲν μπορέσαμε νὰ τὰ δώσουμε πίσω, τὰ Συσσίτια ἀπαιτήσανε ὀκτακόσια κεζιτάχ, πρὶν νὰ γίνει ἡ ἐκστρατεία τῆς Οὐτίκης.

— «Πάλε αὐτά !» εἶπε ὁ Ἀμίλκας, χαμηλώνοντας τὸ κεφάλι· καὶ στάθηκε λίγη ὥρα σὰν νὰ τὸν σύντριβε τὸ βάρος ἀπ' ὅλα τὰ μίση ποὺ ἔννοιωθε νὰ βαρένουν ἐπάνω του.

—«Μὰ δὲν βλέπω τὰ ἔξοδα τῶν Μεγάρων !»

Ὁ Ἀβδαλόνιμος κιτρινίζοντας, πῆγε νὰ πάρει ἀπὸ μιὰ ἄλλη σκευοθήκη σανιδάκια ἀπὸ μουριά, ποὺ εἴτανε πακετιασμένα περασμένα σὲ πετσένια σχοινιά.

Ὁ Ἀμίλκας τὸν ἄκουε συλλογισμένος στὶς οἰκιακὲς λεπτομέρειες καὶ μαλακώνοντας ἀπ' τὴ μονοτονία τῆς φωνῆς αὐτῆς, ποὺ ἀπαριθμοῦσε ἀριθμούς. Ὁ Ἀβδαλόνιμος διάβαζε πιὸ ἀργά· ἔξαφνα ἄφισε νὰ πέσουνε κατὰ γῆς τὰ φύλλα ξύλου καὶ ρίχτηκε καὶ ὁ ἴδιος μπρούμυτα μὲ τὰ χέρια ἁπλωμένα, στὴ στάση τῶν καταδικασμένων.

Ὁ Ἀμίλκας χωρὶς νὰ συγκινηθεῖ, μάζεψε τὶς πλακίτσες καὶ τὰ χείλια του ἀνοίξανε καὶ τὰ μάτια του

μεγαλώσανε, ὅταν εἶδε, στὸ ἔξοδο μιᾶς μέρας, ὑπερβολικὴ κατανάλωση κρεάτων, ψαριῶν, πουλιῶν, κρασιῶν, ἀρωμάτων, μὲ βάζα σπασμένα, σκλάβους σκοτωμένους, χαλιὰ χαμένα.

Ὁ Ἀβδαλόνιμος πάντα γονατισμένος, τοῦ διηγήθηκε τὸ συμπόσιο τῶν Βαρβάρων. Δὲν μπόρεσε νὰ παρακούσει τὴ διαταγὴ τῶν Γερόντων—ἐπειδὴ ἡ Σαλαμπὼ ἤθελε ἐξ ἄλλου νὰ μὴ λυπηθοῦνε τὰ λεφτὰ γιὰ νὰ ὑποδεχτοῦνε καλλίτερα τοὺς στρατιῶτες.

Στὸ ὄνομα τῆς κόρης του, ὁ Ἀμίλκας σηκώθηκε μ' ἕνα πήδημα. Ἔπειτα, σφίγγοντας τὰ χείλια κάθησε στά μαξιλάρια· ἔσχιζε τὰ κρόσια τους μὲ τὰ νύχια του, λαχανιασμένος, μὲ τὰ μάτια ἄπλανα.

—«Σήκω!» εἶπε· καὶ κατέβηκε.

Ὁ Ἀβδαλόνιμος τὸν ἀκολουθοῦσε, τὰ γόνατά του τρέμανε. Ἀλλά, ἁρπάζοντας ἕνα σιδερένιο λοστό, ἄρχισε σὰ μανιασμένος νὰ ξεκολλάει τίς πλάκες. Ξεπετάχτηκε ἕνας ξυλένιος δίσκος καὶ σὲ λίγο φανήκανε στὸ μάκρος τοῦ διαδρόμου πολλὰ καπάκια ποὺ κλειούσανε τοὺς λάκκους ὅπου φυλάγανε τὸ σιτάρι.

— « Τὸ βλέπεις, Μάτι τοῦ Βάαλ !» εἶπε ὁ δοῦλος τρέμοντας, «δὲν τὰ πήρανε ἀκόμα ὅλα! καὶ οἱ λάκκοι εἶνε βαθεῖς, ὁ καθένας πενήντα ὀργιές καὶ γεμάτοι ὡς στὰ χείλια. Κατὰ τὸ ταξίδι σου, ἔβαλα καὶ ἀνοίξανε λάκκους στὰ ναυπηγεῖα, στοὺς κήπους, παντοῦ ! τὸ σπίτι σου εἶνε γεμάτο σιτάρι, ὅπως ἡ καρδιά σου σοφία. »

Χαμόγελο ἄνθισε στὸ πρόσωπο τοῦ Ἀμίλκα.

— « Καλά, Ἀβδαλόνιμε !» Ἔπειτα σκύφτοντας στ' αὐτί του. «Θὰ βάλεις νὰ φέρουνε ἀπὸ τὴν Ἐτρουρία,

ἀπὸ τὸ Βρούτιο, ἀπ᾽ ὅπου θέλεις, σ᾽ ὅποια τιμὴ καὶ ἂν εἶνε! Μάζευε καὶ φύλαε! Πρέπει νὰ ἔχω, ἐγὼ μόνος μου, ὅλο τὸ σιτάρι τῆς Καρχηδόνος.»

Ἔπειτα ὅταν βρεθήκανε στὸ τέλος τοῦ διαδρόμου, ὁ Ἀβδαλόνιμος μ᾽ ἕνα ἀπ᾽ τὰ κλειδιὰ ποὺ κρεμιόντανε ἀπ᾽ τὴ ζώνη του, ἄνοιξε ἕνα μεγάλο τετράγωνο δωμάτιο, ποὺ εἴτανε στὴ μέση διαιρεμένο μὲ στύλους ἀπὸ κέδρο. Νομίσματα χρυσά, ἀσημένια καὶ μπρούντζινα, στιβαγμένα σὲ τραπέζια ἢ χωμένα σὲ κόγχες ὑψωνόντανε στοὺς τέσσερης τοίχους ὥς στοὺς δοκοὺς τῆς στέγης. Πελώριες κόφες ἀπὸ δέρματα ἱπποποτάμου βαστούσανε, στὶς γωνιές, ὁλόκληρες σειρὲς πιὸ μικρῶν τσουβαλιῶν· σωροὶ χάλκινων νομισμάτων σχηματίζανε βουναλάκια πάνω στὶς πλάκες· καὶ ἐδῶ κι᾽ ἐκεῖ κάποιο πολὺ ψηλὸ κούμουλο ποὺ εἶχε καταρεύσει, ἔμοιαζε μὲ γκρεμισμένη στήλη. Τὰ μεγάλα νομίσματα τῆς Καρχηδόνος, ποὺ παριστάνανε τὴν Ταν̀ιτ μ᾽ ἕνα ἄλογο κάτω ἀπὸ φοίνικα, ἀνακατευόντανε μὲ τῶν ἀποικιῶν, ποὺ εἴτανε σημειωμένα μὲ ταῦρο, μὲ ἄστρο, μὲ σφαῖρα ἢ μὲ μισοφέγγαρο. Ἔπειτα φαινόντανε στιβαγμένα σὲ ἄνισα ποσά, νομίσματα ὅλων τῶν ἀξιῶν, ὅλων τῶν μεγεθῶν καὶ ὅλων τῶν ἐποχῶν,—ἀπὸ τὰ παλιὰ τῆς Ἀσσυρίας, λεπτὰ σὰ νύχι, ὡς στὰ παλιὰ τοῦ Λάτιου, πιὸ χοντρὰ ἀπὸ τὸ χέρι, μὲ τοὺς βόμβυκες τῆς Αἰγίνης, τὶς πλακίτσες τῆς Βακτριανῆς, μὲ τὶς κοντὲς κρεμάθρες τῆς ἀρχαίας Λακεδαίμονος· πολλὰ εἴτανε σκουριασμένα, βρώμικα, πρασινισμένα ἀπὸ τὸ νερὸ ἢ μαυρισμένα ἀπ᾽ τὴ φωτιά, ποὺ τὰ εἶχανε ψαρέψει μὲ δίχτυα ἢ εὗρει ὕστερα ἀπὸ πολιορκίες ἀνάμεσα στὰ ἐρείπια τῶν πόλεων· ὁ Σουφφέτης λογάριασε γλήγορα

ἂν τὰ ποσὰ αὐτὰ ἀντιστοιχούσανε μὲ τὰ κέρδη καὶ τὶς ζημίες ποὺ τοῦ εἶχε διαβάσει· καί ἔφευγε ὅταν εἶδε τρεῖς μπρούντζινες ὑδρίες ὁλότελα ἀδειανές· ὁ Ἀβδαλόνιμος γύρισε ἀπ᾽ τ᾽ ἄλλο μέρος τὸ κεφάλι του σὲ ἔνδειξη τρόμου, καὶ ὁ Ἀμίλκας παίρνοντας το ἀπόφαση δὲ μίλησε.

Περάσανε κι᾽ ἄλλους διάδρομους, καὶ ἄλλες σάλες καὶ φτάσανε τέλος μπροστὰ σὲ πόρτα ὅπου γιὰ νὰ τὴν φυλάει καλλίτερα, ἕνας ἄνθρωπος εἶτανε δεμένος ἀπὸ τὴν κοιλιὰ σὲ μακρυὰ ἁλυσσίδα, βουλωμένη στὸν τοῖχο, συνήθεια τῶν Ρωμαίων ποὺ τὴν εἶχε πάρει τελευταία ἡ Καρχηδόνα. Τὸ γένι του καὶ τὰ νύχια του εἶχανε μεγαλώσει ὑπερβολικά, καὶ κοντυλοῦσε δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ μὲ τὸ ἐξακολουθητικὸ ταλάντευμα τῶν δεμένων ζώων. Μόλις ἀναγνώρισε τὸν Ἀμίλκα, ὥρμησε σ᾽ αὐτὸν φωνάζοντας.

— «Χάρη, Μάτι τοῦ Βάαλ ! ἔλεος ! σκότωσέ με ! Δέκα χρόνια δὲν ἔχω ἰδεῖ τὸν ἥλιο ! Γιὰ τὄνομα τοῦ πατέρα σου, χάρη !»

Ὁ Ἀμίλκας, χωρὶς νὰ τοῦ ἀπαντήσει, χτύπησε τὰ χέρια του, τρεῖς ἄνθρωποι παρουσιασθήκανε· καὶ οἱ τέσσαρες μαζὶ τεντώνοντας τὰ μπράτσα τους, βγάλανε ἀπ᾽ τοὺς χαλκάδες του τὸν πελώριο σύρτη ποῦ ἔκλειε τὴν πόρτα. Ὁ Ἀμίλκας πῆρε ἕνα πυρσό, καὶ ἐξαφανίστηκε στὰ σκότη.

Εἴτανε, πιστεύανε, τὸ μέρος τῶν τάφων τῆς οἰκογενείας του· μὰ δὲ θἄβρισκαν ἐκεῖ παρὰ ἕνα φαρδὺ πηγάδι· εἴτανε σκαμμένο μόνο γιὰ ν᾽ ἀποπλανάει τοὺς κλέφτες· ὁ Ἀμίλκας πέρασε κοντά· ἔπειτα, σκύβοντας, ἔκανε νὰ γυρίσει στοὺς κυλίνδρους της μιὰ πολὺ

βαρειὰ μυλόπετρα, καὶ ἀπ᾽ τὸ ἄνοιγμα αὐτὸ μπῆκε σ᾽ ἕνα διαμέρισμα χτισμένο σὲ κωνικὸ σχῆμα.

Μπρούντζινα λέπια σκεπάζανε τοὺς τοίχους· στὴ μέση, σὲ βάθρο ἀπὸ γρανίτη, ὑψωνότανε ὁ ἀνδριάντας ἑνὸς Καβύρου μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Ἀλήτη ποὺ ἀνακάλυψε τὰ μεταλλεῖα τῆς Κελτικῆς Ἰβηρίας. Πάνω στὴ βάση του, κατὰ γῆς, εἴτανε βαλμένες σταυρωτὲς μεγάλες χρυσὲς ἀσπίδες καὶ πελώρια ἀσημένια βάζα, μὲ λαιμοὺς κλεισμένους, ἀλλόκοτου σχήματος καὶ ποὺ δὲν μπορούσανε νὰ χρησιμοποιηθοῦνε· γιατὶ συνειθίζανε νὰ λυώνουνε ἔτσι τὶς μεγάλες ποσότητες μετάλλου γιὰ νὰ εἶνε σχεδὸν ἀδύνατες οἱ διασπαθίσεις καὶ οἱ μετατοπίσεις ἀκόμα.

Μὲ τὸν πυρσό του ἄναψε λάμπα ἐργάτου μεταλλείου, στημένη στὸ σκουφὶ τοῦ εἰδώλου· φῶτα πράσινα, κίτρινα, γαλάζια, μενεξεδένια, κρασάτα, αἱματόχρωμα, ἔξαφνα φωτίσανε τὴ σάλα· εἴτανε γεμάτη ἀπὸ πολύτιμες πέτρες ποὺ βρισκόντανε σὲ χρυσὲς κολοκύθες κρεμασμένες σὰν πολυκάντυλα σὲ μπρούντζινες λάμες, ἢ στοὺς ριζιμιούς τους ὄγκους· ἀραδιασμένοι χάμω κατὰ μάκρος τοῦ τοίχου εἴτανε καλλαΐτες ἀποσπασμένοι ἀπ᾽ τὰ βουνὰ μὲ σφενδονιές, καρβούνκουλοι (ρουμπίνια) σχηματισμένοι ἀπὸ τὸ οὖρος λυγγῶν, γλωσσόπετρες πεσμένες ἀπὸ τὸ φεγγάρι, κύανοι, διαμάντια, σανδάστρια (κάλχαι) βαρύλια μὲ τῶν τριῶν εἰδῶν ρουβίνια, τὰ τέσσερα εἴδη ζαφείρι καὶ τὰ δώδεκα εἴδη σμαράγδι. Ἀστραφτοκοπούσανε ἴδια μὲ πιτσυλίσματα γαλάτου, μὲ τρίματα γαλαζιὰ πάγου, μὲ ἀσημόσκονη, καὶ ρίχνανε τὸ φῶς τους καταρραχτικά, ἀχτινωτά, ἀστερίσια. Οἱ κεραυνίτες ποὺ βγαίναγε ἀπ᾽ τ᾽ ἀστροπελέκι ἀστρα-

φτοκοπούσανε κοντὰ στοὺς χαλκηδόνιους λίθους ποὺ γιατρεύουνε τὰ φαρμακώματα. Ὑπήρχανε τοπάζια τοῦ βουνοῦ Ζαμπάρκα, προφυλαχτικὰ ἀπὸ τὶς τρομάρες, ὀπάζια τῆς Βακτριανῆς, ποὺ μποδᾶν τὶς ἀποβολὲς καὶ κέρατα τοῦ Ἀμμὼν ποὺ βάζουνε κάτω ἀπ᾽ τὸ κρεββάτι γιὰ νὰ βλέπουν ὄνειρα.

Τὰ φῶτα τῶν πολύτιμων πετραδιῶν καὶ οἱ φλόγες τῆς λάμπας καθρεφτιζόντανε στὶς μεγάλες χρυσὲς ἀσπίδες. Ὁ Ἀμίλκας ὀρθὸς χαμογελοῦσε, μὲ τὰ χέρια σταυρωμένα· -κι ἀπολάβαινε λιγότερα ἀπὸ τὸ θέαμα παρὰ ἀπὸ τὴ συναίσθηση τοῦ πλούτου του. Εἴτανε ἄφταστος, ἀνεξάντλητος, ἀτέλιωτος. Οἱ πρόγονοί του, ποὺ κοιμούντανε κάτω ἀπὸ τὰ βήματά του, στέλνανε στὴν καρδιά του κάτι ἀπὸ τὴν αἰωνιότητά τους. Ἔνοιωθε πὼς εἴτανε κοντὰ στὰ ὑποχθόνια πνεύματα· εἴτανε σὰν τὴ χαρὰ ἑνὸς Καβύρου· καὶ οἱ μεγάλες φωτεινὲς ἀχτίδες ποὺ πέφτανε στὸ πρόσωπό του τοῦ φαινόντανε ἡ ἄκρη ἀόρατου διχτυοῦ, πού, περνόντας ἄβυσσους τὸν ἔνωνε μὲ τὸ κέντρο τοῦ κόσμου.

Μιὰ ἰδέα τὸν ἔκανε ν᾽ ἀνατριχιάσει καὶ στέκοντας πίσω ἀπὸ τὸ εἴδωλο, περπάτησε ἴσια στὸν τοῖχο. Ἔπειτα ἐξέτασε ἀνάμεσα στὶς διαστίξεις τοῦ μπράτσου του ὁριζόντια γραμμὴ μὲ δυὸ ἄλλες κάθετες, πρᾶμα πού, ἔδειχνε σὲ χαναναίους ἀριθμούς, τὸν ἀριθμὸ δεκατρία. Ὕστερα μέτρησε ὡς τὴν δέκατη τρίτη μπρούντζινες πλάκες, σήκωσε ἀκόμα μιὰ φορὰ τὸ φαρδὺ μανίκι του· καὶ μὲ τὸ δεξὶ χέρι ἁπλωμένο, διάβαζε σὲ μιὰ ἄλλη θέση τοῦ μπράτσου του ἄλλες γραμμὲς πιὸ περίπλοκες· ἐνῶ ἀλαφροψηλαφοῦσε μὲ τὰ δάχτυλά του ὅπως κά-

νουνε οἱ λυράρηδες. Τέλος μὲ τὸν δείχτη του, χτύπησε ἑφτὰ χτυπήματα· καὶ ἀπὸ μιὰ μονοκόμματη πέτρα γύρισε ὁλόκληρο μέρος τοῦ τοίχου .

Ὁ τοῖχος ἔκρυφτε κάτι σὰν σπηλιά, ὅπου εἴτανε κλεισμένα πράματα μυστηριώδικα, ποὺ δὲν ἔχουνε ὄνομα καὶ ἀξίας ἀνεκτίμητης. Ὁ Ἀμίλκας κατέβηκε τὰ τρία σκαλοπάτια· πῆρε ἀπὸ ἀσημένια λεκάνη ἕνα δέρμα λάμας ποὺ ἔπλεε σὲ μαῦρο ὑγρό, ἔπειτα ξαναγέβηκε.

Ὁ Ἀβδαλόνιμος ξανάρχισε τότε τὰ περπατεῖ μπροστά του. Χτυποῦσε τὶς πλάκες μὲ τὸ ψηλὸ ραβδί του ποὺ εἴτανε στολισμένο μέ κουδουνάκια στὴν λαβή, καὶ μπροστὰ σὲ κάθε διαμέρισμα, φώναζε τὄνομα τοῦ Ἀμίλκα μαζὶ μ᾽ ἐγκώμια καὶ εὐλογίες. Στὴν κυκλικὴ στοὰ ὅπου καταλήγανε ὅλοι οἱ διάδρομοι, εἶχανε μαζέψει κοντὰ στοὺς τοίχους δοκοὺς ἀπὸ ἀλγουμίνο, τσουβάλια λαυσονία, πάστες λημνιακῆς γῆς καὶ καύκαλα χελωνῶν γεμάτα ὅλα ἀπὸ μαργαριτάρια· ὁ Σουφφέτης, περνῶντας, τὰ ἄγγιζε μὲ τὸν μανδύα του, χωρὶς νὰ κυττάζει κἂν πελώρια κομμάτια κεχλιμπάρι, ὕλη σχεδὸν θεϊκή, ποὺ ἔχει σχηματισθεῖ ἀπὸ τὶς ἀχτίδες τοῦ ἥλιου.

Ἕνα σύννεφο μοσχοβολημένου ἀτμοῦ ξέφυγε.

— « Σπρῶξε τὴν πόρτα ! »

Μπήκανε μέσα. Ἄνθρωποι γυμνοὶ ζυμώνανε ζύμες, κοπανίζανε χορτάρια, σκαλίζανε κάρβουνα, χύνανε λάδι σὲ ὑδρίες, ἄνοιγαν καὶ κλειούσαν τὰ μικρὰ αὐγουλωτὰ κελιὰ ποὺ εἴτανε ὁλόγυρα στὸν τοῖχο καὶ τόσο πολλὰ ὥστε τὸ διαμέρισμα ἔμοιαζε μὲ τὸ ἐσωτερικὸ κυψέλης. Μυροβόλο, βδέλλιο, ζαφορὰ καὶ μενεξέδες

ξεχειλούσανε. Παντοῦ εἴτανε σκορπισμένες γκόμες, πούδρες, ρίζες, γυάλινα μπουκαλάκια, κλωνιὰ οἰνάνθης, ροδοπέταλα· καὶ πνιγότανε κανεὶς μέσα στὶς μοσχοβολιές, παρ' ὅλους τοὺς καπνοὺς τοῦ στύρακα ποὺ ζαρωχτὰ στριφογυρνοῦσε καταμεσὶς πάνω σὲ χάλκινο τρίποδο.

Ὁ ἀρχηγὸς-τῶν-μοσχοβολιῶν, ὠχρὸς καὶ ψηλὸς σὰν κερένιος πυρσός, προχώρησε στὸν Ἀμίλκα γιὰ νὰ σπάσει στὰ χέρια του ἕνα κύλινδρο μετώπιον ἐνῶ δυὸ ἄλλοι τοῦ τρίβανε τὶς φτέρνες μὲ φύλλα μπαχαρίδου. Τοὺς ἀπόκρουσε· εἴτανε Κυρηναῖοι μὲ ἄτιμα ἤθη, ἀλλὰ ποὺ τοὺς ἐκτιμούσανε γιὰ τὶς μυστικές τους τέχνες.

Γιὰ νὰ δείξει τὴν ἐπαγρύπνησή του, ὁ Ἀρχηγὸς-τῶν-μοσχοβολιῶν, πρόσφερε στὸν Σουφφέτη μὲ χουλιάρι ἠλέκτρου λίγο μαλόβαθρο νὰ δοκιμάσει· ἔπειτα μὲ κοχυλένιο καμάκι τρύπισε τρία ἰνδικὰ ἀσκίδια. Ὁ Ἀφέντης, ποὺ ἤξερε τὶς κατεργαριὲς τῆς τέχνης, πῆρε ἕνα κέρατο γεμάτο βάλσαμο, καὶ πλησιάζοντάς το στὰ κάρβουνα, τόσταξε στὸν μανδύα του· σκούρα κηλίδα φάνηκε· εἴτανε νοθευμένο. Τότες κύτταξε τὸν Ἀρχηγὸ-τῶν-μοσχοβολιῶν κατάμματα, καὶ χωρὶς νὰ πεῖ τίποτα τοῦ ἔρριξε τὸ λαφένιο κέρατο κατάμουτρα.

Ὅσο ἀγανακτισμένος καὶ ἂν εἴτανε γιὰ τὶς νοθεῖες ποὺ κάνανε εἰς βάρος του, βλέποντας πακέττα ἀπὸ νάρδο, ποὺ τὰ συσκευάζανε γιὰ τὶς πέρα τοῦ πελάου χώρες, διάταξε ν' ἀνακατέψουνε ἀντιμώνιο, γιὰ νὰ τὸν κάνουνε πιὸ βαρύ.

Ἔπειτα ρώτησε ποῦ βρισκόντανε τρία κουτιὰ ψάγου γιὰ δική του χρήση.

Ὁ Ἀρχηγὸς-τῶν-μοσχοβολιῶν ὡμολόγησε πὼς δὲν ἤξερε σχετικὸ τίποτα, στρατιῶτες εἶχαν ἔρθει μὲ μαχαίρια οὐρλιάζοντας καὶ τοὺς ἄνοιξε τὰ κελάρια.

— « Τοὺς φοβᾶσαι λοιπὸν περισσότερον ἀπὸ μένα ! φώναξε ὁ Σουφφέτης· καὶ μέσα ἀπ᾽ τὸ καπνό, τὰ μάτια του, σάν πυρσοί, σπιθίζανε πάνω στὸν ψηλὸ ὠχρὸ ἄνθρωπο, ποὺ ἄρχιζε νὰ καταλαβαίνει. « Ἀβδαλόνιμε ! πρὶν βασιλέψει ὁ ἥλιος θὰ βάλεις νὰ τὸν μαστιγώσουν· σχίστονα ! »

Ἡ ζημία αὐτή, μικρότερη ἀπ᾽ τὶς ἄλλες, τὸν εἶχε ἀγριέψει· γιατὶ μ᾽ ὅλες τὶς προσπάθειές του γιὰ νὰ τοὺς διώξει ἀπ᾽ τὴ σκέψη του, ξανάβρισκε μπρός του ἐξακολουθητικὰ τοὺς Βαρβάρους. Οἱ ἀσωτείες τους συγχεόντανε μέ τὴ ντροπὴ τῆς κόρης του καὶ θύμωνε μ᾽ ὅλο τὸ σπίτι πὼς τὸ ἤξερε καὶ δὲν τοῦ τόλεγε. Ἀλλὰ κάτι τὸν ἔσπρωχνε νὰ βυθίζεται στὴν δυστυχία του· καί σὰν νὰ τόν ἔπιασε ἐρευνητικὴ λύσσα, ἐπισκέφτηκε ὅλα τὰ ὑπόστεγα, πίσω ἀπὸ τὸ ἐμπορικὸ σπίτι, τὶς προμήθειες ἄσφαλτου, ξύλου, ἀγκυρῶν καὶ παλαμαριῶν, μελιοῦ καὶ κεριοῦ, τὸ μαγαζὶ ὑφασμάτων, τὶς προμήθειες τροφῶν, τὸ ἐργοστάσιο μαρμάρων, τὴν ἀποθήκη σύλφιου.

Πῆγε στὸ ἄλλο μέρος τῶν κήπων νὰ ἐπιθεωρήσει, στὶς καλύβες τους τοὺς τεχνίτες τοῦ σπιτιοῦ, καὶ τὰ προϊόντα τους, ποὺ εἴτανε γιὰ πούλημα.

Ράφτες κεντούσανε μανδύες, ἄλλοι πλέχανε δίχτυα, ἄλλοι ξένανε μαξιλάρια, κόβανε σανδάλια. Ἐργάτες τῆς Αἰγύπτου, λειαίνανε μὲ κοχύλι παπύρους, ἡ κερκίδα τῶν ὑφαντῶν ἔτριζε, τ᾽ ἀμόνια τῶν ὁπλοποιῶν ἀντηχούσανε.

Ὁ Ἀμίλκας τοὺς εἶπε :

— «Φτιάνετε σπαθιά ! φτιάνετε πάντα ! θὰ μοῦ χρειαστοῦνε». Καὶ ἔσυρε ἀπ᾽ τὸ στῆθος του τὸ δέρμα ἀντιλόπης, ποὺ εἴτανε βρεγμένο στὰ δηλητήρια γιὰ νὰ τοῦ κόψουνε ἕνα θώρακα πιὸ στερεὸ ἀπὸ τοὺς μπρούντζινους καὶ ποῦ θὰ εἴτανε ἀπρόσβλητος στὸ σίδερο καὶ στὴ φλόγα.

Μόλις πλησίαζε τοὺς ἐργάτες, ὁ Ἀβδαλόνιμος, γιὰ νὰ γυρίσει ἀλλοῦ τὸν θυμό του, προσπαθοῦσε νὰ τὸν ἐρεθίσει ἐναντίο τους κακολογῶντας τὶς δουλειὲς τους μὲ ψιθυρίσματα—«Τὶ δουλειά ! εἶνε ντροπή ! Ἀλήθεια ὁ Ἀφέντης εἶνε πάρα πολὺ καλός !» Ὁ Ἀμίλκας χωρὶς νὰ τὸν ἀκούει, ἀπομακρυνότανε

Ἄργεψε τὸ βῆμα γιατὶ μεγάλα δέντρα, καμένα, ἀπ᾽ ἄκρη σ᾽ ἄκρη, ὅπως συντυχαίνει κανεὶς στὰ δάση ὅπου καταυλιστήκανε βοσκοί, κλειούσανε τοὺς δρόμους· καὶ οἱ καγκελωτὲς φραγὲς εἴτανε σπασμένες, τὸ νερὸ τῶν αὐλακιῶν χυνότανε, σπασίματα γυαλιῶν, κόκκαλα πιθήκων φαινόντανε μέσα στὰ λασπώδικα τέλματα. Κἄνα κουρέλι ὑφάσματος κρεμιότανε ἐδῶ κ᾽ ἐκεῖ στοὺς βάτους· κάτω ἀπὸ τὶς λεμονιὲς τὰ σαπισμένα φύλλα σχηματίζανε κίτρινη κοπριά. Πραγματικά, οἱ δοῦλοι εἶχανε ἐγκαταλείψει ὅλα νομίζοντας πὼς ὁ Ἀφέντης δὲν θὰ ξαναγυρνοῦσε.

Σὲ κάθε βῆμα ἀνακάλυπτε κάποια καινούργια καταστροφή, μιὰν ἀκόμα ἀπόδειξη ἐκείνου ἐκεῖ, ποὺ ἀπαγόρεψε τὸν ἑαυτό του νά τὸ μάθει. Νὰ τόρα λέρωνε τὰ πορφυρένια ὑποδήματά του πατῶντας μαγαρισιές· καὶ δὲν εἶχε αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους ὅλους μπροστά του στὴν ἄκρη ἑνὸς καταπέλτη, γιὰ νὰ τοὺς κάνει θρύ-

ματα! Ἔννοιωθε τὸν ἑαυτό του ταπεινωμένο γιατὶ τοὺς εἶχε ὑπερασπιστεῖ· εἶταν κοροϊδία, προδοσία· καὶ ἐπειδὴ δὲν μποροῦσε νὰ ἐκδικηθεῖ τοὺς στρατιῶτες, οὔτε τοὺς Γέροντες, οὔτε τὴ Σαλαμπώ, οὔτε κανένα, καὶ ἐπειδὴ ὁ θυμός του γύρευε κάποιον, κατεδίκασε νὰ δουλεύουνε στὰ μεταλλεῖα, μονομιᾶς, ὅλους τοὺς σκλάβους τῶν κήπων.

Ὁ Ἀβδαλόνιμος ἀνατριχιαζε κάθε φορὰ ποὺ τὸν ἔβλεπε νὰ πλησιάζει τοὺς σταύλους. Ἀλλὰ ὁ Ἀμίλκας πῆρε τὸ μονοπάτι τοῦ μύλου, ὅπου ἀκουόταν νὰ βγαίνει θλιβερὸ τραγοῦδι.

Ἀνάμεσα στὸ ἀλεῦρι οἱ βαριὲς μυλόπετρες γυρνούσανε, δηλαδὴ δυὸ ἀπὸ πορφυρίτη κῶνοι ὁ ἕνας πάνω στὸν ἄλλο καὶ ποὺ ὁ πιὸ ψηλός, ἔχοντας ἕνα χωνί, γυρνοῦσε ἐπάνω στὸν ἄλλο μὲ τὴ βοήθεια δυνατῶν λοσταριῶν. Μὲ τὸ στῆθος τους καὶ τὰ μπράτσα τους ἄνθρωποι σπρώχναν ἐνῶ ἄλλοι ζευγμένοι, τραβούσανε. Ἡ τριβὴ ἀπὸ τὰ μασχαλιστάρια εἶχε σχηματίσει γύρω στὶς μασχάλες τους φλογώματα μ᾽ ἔμπυο ὅπως βλέπει κανεὶς στὸ ἀπανόραχο τῶν γαϊδάρων καὶ τὸ μαῦρο καὶ χαλαρὸ κουρέλι ποὺ μόλις σκέπαζε τὶς μέσες τους, κρεμῶντας ἀπ᾽ τὴν ἄκρη, ἔπεφτε στὶς ἄντζες τους σὰ μακρυὰ οὐρά. Τὰ μάτια τους εἶτανε κόκκινα, οἱ ἁλυσίδες τῶν ποδιῶν τους κουδουνίζανε, ὅλων τὰ στήθια τους λαχανιάζανε μαζί· εἶχανε πάνω στὸ στόμα, δεμένο ἀπὸ δυὸ μπρούντζινες ἁλυσσιδίτσες, ἕνα φίμωτρο, γιὰ νὰ μὴ μποροῦνε νὰ τρῶνε τὸ ἀλεῦρι καὶ γάντια χωρὶς δάχτυλα κλείανε τὰ χέρια τους γιὰ νὰ τοὺς ἐμποδίσουνε νὰ τὸ πέρνουνε.

Ὅταν μπῆκε ὁ Ἀφέντης οἱ ξυλένιοι μοχλοὶ τρίξανε

πιὸ δυνατά. Τὸ σιτάρι, σπάνοντας τριζοβολοῦσε. Πολλοὶ γονατίσανε· οἱ ἄλλοι ἐξακολουθῶντας, περνούσανε ἀπὸ πάνω τους.

Ζήτησε τὸν Τζιδδενέμ, τὸν διοικητὴ τῶν σκλάβων, καὶ τὸ ὑποκείμενο αὐτὸ φάνηκε, δείχνοντας τὸ ἀξίωμά του ἀπὸ τὸν πλοῦτο τῆς φορεσιᾶς του· γιατὶ ἡ χλαμύδα του, σχισμένη στὰ πλάγια, εἴτανε ἀπὸ λεπτὴ πορφύρα, βαρειὰ σκουλαρίκια κρεμόνταν στ᾽ αὐτιά του καὶ γιὰ νὰ ἑνώσει τὰ λουριὰ πανιῶν ποὺ τυλίγανε τὶς γάμπες του χρυσὸ σειρίτι, σὰν φίδι γύρω σὲ δέντρο, ἀνέβαινε ἀπ᾽ τοὺς στραγάλους του ὡς στοὺς γοφούς του. Κρατοῦσε μέσα στὰ δάχτυλά του, ποὺ εἴτανε καταφορτωμένα δαχτυλίδια, ἕνα περιδέραιο ἀπὸ κόμπους γαγάτη γιὰ νὰ ξεκρίνει ἔτσι τοὺς ἀνθρώπους τοὺς ὑποκείμενους στὴν ἱερὴ ἀρρώστεια.

Ὁ Ἀμίλκας τοῦ ἔκανε νεῦμα νὰ λύσει τὰ φίμωτρα. Τότες ὅλοι, μὲ φωνὲς πεινασμένων ζώων ριχτήκανε πάνω στὸ ἀλεῦρι, ποὺ καταβροχθίζανε χώνοντας τὸ πρόσωπό τους μέσα στοὺς σωρούς.

— «Τοὺς ἐξαντλεῖς!» εἶπε ὁ Σουφφέτης.

Ὁ Τζιδδενὲμ ἀποκρίθηκε πὼς αὐτὸ χρειαζότανε γιὰ νὰ τοὺς δαμάσει.

— «Δὲν ἄξιζε καθόλου τὸ κόπο ποὺ εἶχε σταλεῖ στὰς Συρακούσας στὸ σχολεῖο τῶν σκλάβων. Πὲς νὰ ἔρθουν οἱ ἄλλοι!»

Καὶ οἱ μάγειροι, οἱ σκευοφύλακες, οἱ ἱπποκόμοι, οἱ δρομεῖς, οἱ φορεῖς τοῦ φορείου, οἱ λουτράρηδες καὶ οἱ γυναῖκες μὲ τὰ παιδιά τους, ὅλοι παραταχτήκανε στὸν κῆπο σὲ μιὰ γραμμὴ ἀπὸ τὸ ἐμπορικὸ σπίτι ὡς στὸν σταῦλο τῶν ἄγριων θηρίων. Κρατούσανε τὴν ἀναπνοή

τους. Βαθειὰ σιγαλιὰ σκέπαζε τὰ Μέγαρα. Ὁ ἥλιος καθρεφτιζότανε στὴν λιμνοθάλασσα, κάτω ἀπ' τὲς κατακόμβες. Τὰ παγόνια πιπίζανε· ὁ Ἀμίλκας, βῆμα πρὸς βῆμα, περπατοῦσε.

— «Τί νὰ τοὺς κάνω αὐτοὺς τοὺς γέρους ;» εἶπε· «πούλησέ τους ! Φτάνουνε πιὰ οἱ Γαλάτες, εἶνε μεθύστακες ! καὶ φτάνουνε καὶ οἱ Κρητικοί, εἶνε ψεύτες ! Ἀγόρασέ μου Καππαδόκες, Ἀσιάτες καὶ Νιγρήτες».

Ξαφνίστηκε γιὰ τὰ λίγα παιδιά.— Κάθεχρόνο, Τζιδδενέμ, τὸ σπίτι πρ πει νά ἔχει γέννησες ! Θ' ἀφίνεις κάθε νύχτα τὶς καλύβες ἀνοιχτὲς γιὰ νὰ ἐνώνονται ἐλεύτερα».

Κατόπι εἶπε νὰ τοῦ δείξουνε τοὺς κλέφτες, τοὺς τεμπέληδες, τοὺς στασιαστές. Μοίραζε τιμωρίες μαζὶ μὲ μομφὲς στὸν Τζιδδενέμ· καὶ ὁ Τζιδδενέμ, σὰν ταῦρος, χαμήλωνε τὸ κούτελο, ὅπου διασταυρωνόντανε δυὸ φαρδιὰ φρύδια.

— «Κύττα, Μάτι τοῦ Βάαλ», εἶπε, δείχνοντας ἕνα γέρο Λιβύο, «νὰ ἕνας ποὺ τὸν πιάσανε μὲ τὸ σχοινὶ στὸ λαιμό».

—«Ἄ ! θέλεις νὰ πεθάνεις ;» εἶπε περιφρονητικὰ ὁ Σουφφέτης.

Καὶ ὁ σκλάβος μὲ τόνο ἀτρόμητο :

— «Ναί !»

Τότες, χωρὶς νὰ τὸν κόφτει γιὰ τὸ παράδειγμα οὔτε γιὰ τὴν ὑλικὴ ζημία, ὁ Ἀμίλκας εἶπε στοὺς δούλους.

— «Πάρτε τον !»

Ἴσως εἶχε στὸ νοῦ του τὴν πρόθεση κάποιας θυσίας. Εἶτανε δυστύχημα ποὺ ἐπέβαλλε στὸν ἑαυτό του γιὰ νὰ προλάβει τρομερότερα.

Ὁ Τζιδδενὲμ εἶχε κρύψει τοὺς ἀκρωτηριασμένους πίσω ἀπὸ τοὺς ἄλλους· ὁ Ἀμίλκας τοὺς εἶδε.

— «Ποιὸς σούκοψε τὸ χέρι ἐσένα ;

— «Οἱ στρατιῶτες, Μάτι τοῦ Βάαλ !»

Ἔπειτα, σ' ἐσένα Σαμνίτη ποὺ κοντυλοῦσε σὰ πληγωμένος ἐρωδιός :

— «Καὶ σένα, ποιὸς σοῦ τόκανε αὐτό;»

Ὁ διοικητὴς τοῦ τὸ εἶχε κάνει σπάνοντάς του τὴν γάμπα μὲ σιδερένιο λοστό.

Ἡ ἡλίθια αὐτὴ θηριωδία ἀγανάκτησε τὸν Σουφφέτη καὶ ἁρπάζοντας ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Τζιδδενὲμ τὸ ἀπὸ γαγάτη περιδέραιό του.

— «Καταραμένος νὰ εἶνε ὁ σκύλος ποὺ πληγώνει τὸ κοπάδι ! Νὰ σακατεύει τοὺς σκλάβους, ὦ καλωσύνη τῆς Τανίτ ! Ἄ ! καταστρέφεις τὸν ἀφέντη σου. Νὰ τὸν πνίξουνε μέσα στὴ κοπριά. Καὶ ἐκεῖνοι ποὺ λείπουν, ποῦ εἶνε ; Τοὺς δολοφόνησες μαζὶ μὲ τοὺς στρατιῶτες ;»

Τὸ πρόσωπό του εἴτανε τόσο τρομερὸ ὥστε ὅλες οἱ γυναῖκες τὸ στρίψανε. Οἱ σκλάβοι ὀπισθοχωρῶντας σχηματίζανε μεγάλο κύκλο γύρω τους. Ὁ Τζιδδενὲμ φιλοῦσε σὰν τρελλὸς τὰ σανδάλια του· ὁ Ἀμίλκας ὀρθός, στεκότανε μὲ τὰ χέρια ὑψωμένα πάνω του.

Ἀλλὰ μὲ διαύγεια πνεύματος ὅπως στὴ βράση τῆς μάχης, ἀναθυμιούντανε πολλὰ ἀπαίσια πράματα, ἀτιμίες ποὺ παράβλεψε καὶ στὴν λάμψη τοῦ θυμοῦ του, ὅπως στὶς ἀστραπὲς τῆς θύελλας, ξανάβλεπε γιὰ μιᾶς ὅλες τὶς καταστροφὲς του μαζί. Οἱ διοικητὲς τῶν ἀγρῶν εἶχανε φύγει ἀπ' τὴ τρομάρα τῶν στρατιωτῶν,

ἀπὸ συνενοχὴ ἴσως ὅλοι τὸν ἀπατούσανε· ἀπὸ πάρα πολὺ καιρὸ συγκρατιότανε.

— «Νὰ τοὺς φέρουνε!» φώναξε, «καὶ σημαδέψατέ τους στὸ κούτελο μὲ κόκκινα πέταλα σὰν ἄνανδρους!»

Τότες φέρανε καὶ σκορπίσανε μέσα στὸν κῆπο πέδες, σιδερένιους χαλκάδες, μαχαίρες, ἁλυσσίδες γιὰ τοὺς καταδικασμένους στὰ μεταλλεῖα, ποδοστράβες ποὺ σφίγγανε τὶς γάμπες, σφιχτῆρες ποὺ κλειοῦσαν τοὺς ὤμους, καὶ σκορπιούς, καμουτσιὰ τριπλόλουρα μὲ νύχια χάλκινα στὴν ἄκρη.

Ὅλους τοὺς βάλανε ἀντίκρυ στὸν ἥλιο, κατὰ τὸ μέρος τοῦ ἀχόρταγου Μολώχ, τοὺς ξαπλώσανε καταγῆς μπρούμυτα ἢ ἀνάσκελα καὶ τοὺς καταδικασμένους γιὰ νὰ δαρθοῦνε ὀρθοὺς στὰ δέντρα, μὲ δυὸ ἀνθρώπους κοντά τους, ἕνα ποὺ μετροῦσε τὶς καμτσικὲς καὶ ἕνα ποὺ βαροῦσε.

Βαροῦσε μὲ τὰ δυὸ χέρια· τὰ λουριὰ σφυρίζοντας ξεπετούσανε τὶς φλοῦδες τῶν πλατανιῶν. Τὸ αἷμα σκορπιζότανε σὰν βροχὴ στὰ φύλλα καὶ κόκκινες μάζες σφαδάζανε κάτω ἀπ' τὰ δέντρα οὐρλιάζοντας. Ἐκεῖνοι ποὺ τοὺς πεταλώνανε σχίζανε τὸ πρόσωπό τους μὲ τὰ νύχια τους. Ἀκουόντανε νὰ τρίζουνε οἱ ξυλένιες βίδες, ὑπόκωφες συγκρούσεις ἀντηχούσανε· κάποτε διαπεραστικὴ φωνή, ἔξαφνα ἔσχιζε τὸν ἀέρα. Ἀπὸ τὸ μέρος τῶν μαγειριῶν, ἀνάμεσα σὲ κουρελιασμένα ροῦχα καὶ ξεριζωμένα μαλλιά, ἄνθρωποι, μὲ βεντάγιες, φυσούσανε τὰ κάρβουνα, καὶ ἡ μυρωδιὰ σάρκας ποὺ καίεται περνοῦσε· οἱ δαρμένοι λιγοθυμῶντας, ἀλλὰ κρατημένοι ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῶν μπράτσων τους, γέρνανε τὸ κεφάλι τους στοὺς ὤμους των

κλείνοντας τὰ μάτια· οἱ ἄλλοι, ποὺ κυττάζανε, ἀρχίσανε νά φωνάζουνε ἀπο τρομάρα, καὶ τὰ λιοντάρια, πού θυμηθήκανε ἴσως τὸ συμπόσιο, τεντωνόντανε χασμουριῶντας στὰ χείλια τῶν λάκκων.

Εἴδανε τότες τὴν Σαλαμπὼ στὸν ἐξώστη τῆς ταράτσας της. Τὴν διάτρεχε γλήγορα δεξιὰ καὶ ἀριστερά, κατατρομαγμένη. Ὁ Ἀμίλκας τὴν εἶδε. Τοῦ φάνηκε πὼς σήκωνε τὰ χέρια της στὸς μέρος του γιὰ νὰ γυρέψει χάρη· μὲ κίνηση φρίκης, χώθηκε στὸν σταῦλο τῶν ἐλεφάντων.

Τὰ ζῶα αὐτὰ εἴτανε ἡ ὑπερηφάνεια τῶν φοινικικῶν σπιτιῶν· εἶχανε σηκώσει τοὺς προγόνους, θριαμβεύσει στοὺς πολέμους, καὶ τὰ τιμούσανε σὰν εὐνοούμενα τοῦ Ἥλιου.

Οἱ ἐλέφαντες τῶν Μεγάρων εἴτανε οἱ πιὸ δυνατοὶ τῆς Καρχηδόνας. Ὁ Ἀμίλκας, πρὶν φύγει, εἶχε ἀπαιτήσει ἀπ᾽ τὸν Ἀβδαλόνιμο νὰ ὁρκισθεῖ πὼς θὰ τοὺς φύλαγε. Εἶχανε ψοφήσει ὅμως ἀπὸ τοὺς ἀκρωτηριασμούς τους καὶ δὲ μέναν παρὰ τρεῖς, ξαπλωμένοι στὴ μέση τῆς αὐλῆς στὴ σκόνη, μπροστὰ στὰ ἐρείπια τῆς φάτνης τους.

Τὸν ἀναγνωρίσανε καὶ προχωρήσανε σ᾽ αὐτόν.

Ὁ ἕνας εἶχε τ᾽ αὐτιὰ φοβερὰ σχισμένα, ὁ ἄλλος στὸ γόνατο μιὰ μεγάλη πληγή, καὶ ὁ τρίτος τὴν προβοσκίδα κομμένη.

Ὡς τόσο τὸν κυττάζανε μὲ λυπημένο ὕφος σὰν ὄντα λογικά· κ᾽ ἐκεῖνος ποὺ δὲν εἶχε πιὰ προβοσκίδα, χαμηλώνοντας τὸ πελώριο κεφάλι του καὶ λιγώντας τὰ πόδια προσπαθοῦσε νὰ τὸν κολακέψει γλυκὰ μὲ τὸ ἀσχημόθωρο ἄκρο τοῦ κομμένου του μέλους.

Στὴ θωπεία αὐτὴ τοῦ ζώου, δυὸ δάκρυα τρέξανε ἀπὸ τὰ μάτια του· ὥρμησε στὸν Ἀβδαλόνιμο.

— «Ἄ ! ἐλεεινέ ! θὰ σταυρωθεῖς ! θὰ σταυρωθεῖς !»

Ὁ Ἀβδαλόνιμος λιγοθυμῶντας, ἔπεσε κατὰ γῆς ἀνάσκελα.

Πίσω ἀπὸ τὰ ἐργοστάσια πορφύρας, ποὺ οἱ γαλάζιοι τους καπνοὶ ἀναβαίνανε ἀργὰ στὸν οὐρανό, ἀντήχησε γαύγισμα τσακαλιοῦ· ὁ Ἀμίλκας σταμάτησε· ἡ σκέψη τοῦ γυιοῦ του, σὰν τὸ χάϊδεμα θεοῦ, τὸν καταπράϋνε μονομιᾶς· εἴτανε παράσταση τῆς δύναμης του, συνέχιση ἀκαθόριστη τοῦ ἑαυτοῦ του ποὺ τὴν ξέκρινε, καὶ οἱ σκλάβοι δὲν καταλαβαίνανε ἀπὸ ποῦ τοῦ εἶχε ἔρθει ἡ καταπράϋνση αὐτή !

Τραβῶντας γιὰ τὰ ἐργοστάσια πορφύρας, πέρασε μπροστὰ στὸ κάτεργο, μακρὺ κτίριο ἀπὸ μαύρη πέτρα ποὺ εἴτανε χτισμένο μέσα σὲ τετράγωνο λάκκο μὲ μικρὸ δρόμο ὁλόγυρα καὶ τέσσερης σκάλες στὶς γωνιές.

Γιὰ νὰ συμπληρώσει τὸ σύνθημα, ὁ Ἰντιμπὰλ χωρὶς ἄλλο περίμενε νὰ νυχτώσει. Δὲν εἶνε καμμιὰ βία ἀκόμα, συλλογιζότανε ὁ Ἀμίλκας· καὶ κατέβηκε στὴν φυλακή. Μερικοὶ τοῦ φωνάξανε «γύρισε» οἱ πιὸ τολμηροὶ τὸν ἀκολουθήσανε.

Ἡ ἀνοιχτὴ πόρτα χτυποῦσε στὸν ἀέρα. Τὸ λυκόφως ἔμπαινε ἀπ' τὶς στενὲς παραθυρότρυπες καὶ διακρινόντανε στὸ ἐσωτερικὸ ἁλυσσίδες σπασμένες ποὺ κρεμιόντανε στοὺς τοίχους.

Αὐτὸ ὅλο ἔμενε ἀπὸ τοὺς αἰχμαλώτους τοῦ πολέμου !

Τότες ὁ Ἀμίλκας ὠχρίασε ἐξαιρετικά, καὶ ἐκεῖνοι πού εἴτανε σκυμμένοι ὄξω ἀπ' τὸν λάκκο τὸν εἴδανε

νὰ στηρίζεται μὲ τὸ ἕνα χέρι στὸν τοῖχο γιὰ νὰ μὴ πέσει.

Ἀλλὰ τὸ τσακάλι, φώναξε τρεῖς ἐξακολουθητικὰ φορές.

Ὁ Ἀμίλκας σήκωσε τὸ κεφάλι. Δὲν εἶπε οὔτε λέξη, δὲν ἔκανε καμμιὰ κίνηση· ἔπειτα ὅταν ὁ ἥλιος βασίλεψε ὁλότελα, ἐξαφανίστηκε πίσω ἀπὸ τὸ φράχτη τῶν κακτῶν καὶ τὸ βράδυ στὴν συνέλευση τῶν Πλουσίων, στὸν ναὸ τοῦ Ἔσμοὺν εἶπε μπαίνοντας.

— « Φῶτα τοῦ Βααλίμ, δέχομαι τὴν ἀρχηγία τῶν φοινικικῶν στρατευμάτων ἐναντίον τοῦ στρατοῦ τῶν Βαρβάρων ! »

VIII

Η ΜΑΧΗ ΤΟΥ ΜΑΚΑΡ

Τὴν ἄλλη μέρα κιόλας, τράβηξε ἀπ᾽ τὰ Συσσίτια διακόσιες εἴκοσι τρεῖς χιλιάδες χρυσὰ κικάρ, διάταξε φόρο δεκατεσσάρων σεκὲλ ἀπὸ κάθε Πλούσιο. Καὶ οἱ γυναῖκες ἀκόμα φορολογηθήκανε· πληρώνανε γιὰ τὰ παιδιά, καὶ πρᾶμα τερατώδικο στὶς Καρχηδονικὲς συνήθειες, ἀνάγκασε τοὺς σύλλογους τῶν ἱερέων νὰ προμηθεύσουνε λεφτά.

Ζήτησε ὅλα τ᾽ ἀλόγατα, ὅλα τὰ μουλάρια, ὅλα τὰ ὅπλα. Μερικοὶ θελήσανε νὰ κρύψουνε τὰ πλούτια τους, πουλήσανε τὰ κτήματά τους καὶ γιὰ νὰ φοβερίσει τὴν φυλαργυρία τῶν ἄλλων, ἔδωκε ἑξήντα πανοπλίες καὶ χίλια πεντακόσια γομάρια ἀλεῦρι τόσα μόνος του ὅσα ἡ ἑταιρεία—τοῦ—ἐλεφαντόδοντος.

Ἔστειλε στὴ Λιγηρία ν᾽ ἀγοράσουνε στρατιῶτες, τρεῖς χιλιάδες βουνήσιους συνειθισμένους νὰ πολεμοῦνε ἀρκοῦδες· τοὺς προπληρώσανε ἕξ φεγγάρια ἕξη μνᾶς τὴν ἡμέρα

Μολαταῦτα χρειαζότανε στρατός. Ἀλλὰ δὲν δέχτηκε, ὅπως ὁ Ἄννων ὅλους τοὺς πολίτες! Ἀπόρριξε πρῶτα τοὺς ἄντρες ποὺ κάνανε καθιστικὴ δουλειά, ἔπειτα κείνους ποὺ εἴχανέ πάρα πολὺ χοντρὴ κοιλιὰ κι ὄψη φοβιτσάρικη· καὶ παραδέχτηκε τοὺς ἀτιμασμένους ἄντρας, τὰ καθάρματα τῆς Μάλκας, γυιοὺς

Βάρβαρων, τοὺς ἀπελεύθερους σκλάβους. Γιὰ ἀνταμοιβὴ ὑποσχέθηκε σὲ ἔποικους-Καρχηδόνιους ὁλάκερα τὰ πολιτικὰ δικαιώματα.

Ἡ πρώτη φροντίδα του εἶτανε νὰ ξανασχηματίσει τὴν Λεγεῶνα. Τὰ ὄμορφα αὐτὰ παλληκάρια, ποὺ θεωρούσανε τὸν ἑαυτό τους σὰν τὸ στρατιωτικὸ μεγαλεῖο τῆς Δημοκρατίας, κυβερνόντανε μόνοι τους. Ζάλισε τοὺς ἀξιωματικούς τους· τοὺς μεταχειριζότανε ἀπότομα, τοὺς ἔβαζε νὰ τρέχουνε, νὰ πηδοῦνε, ν᾽ ἀνεβαίνουνε χωρὶς νὰ πάρουνε τὴν ἀναπνοή τους τὴν πλαγιὰ τῆς Βύρσας, νὰ ρίχνουνε ἀκόντια, νὰ παλεύουνε σῶμα μὲ σῶμα, καὶ νὰ πλαγιάζουνε τὴν νύχτα στὶς πλατεῖες. Οἱ οἰκογένειές τους ἐρχόντανε νὰ τοὺς ἰδοῦνε καὶ τοὺς θλιβόντανε.

Παράγγειλε πιὸ κοντὰ σπαθιά, ποδήματα πιὸ γερά. Ὥρισε τὸν ἀριθμὸ τῶν δούλων καὶ λιγόστεψε τὶς ἀποσκευές· καὶ ἐπειδὴ φυλάγανε στὸν ναὸ τοῦ Μολὼχ τριακόσιους ρωμαϊκοὺς ἐλέφαντες μ᾽ ὅλες τὶς διαμαρτυρίες τοῦ ποντίφηκος τοὺς πῆρε.

Μ᾽ ἐκείνους ποὺ εἶχανε ξαναγυρίσει ἀπὸ τὴν Οὐτίκη καὶ ἄλλους ποὺ εἶχανε οἱ ἰδιῶτες, ὠργάνωσε μιὰ φάλαγγα ἀπὸ ἑβδομήντα δυὸ ἐλέφαντες καὶ τοὺς ἔκανε τρομερούς. Ὥπλισε τοὺς ὁδηγούς τους μὲ ξύλινο σφυρὶ καὶ σμίλη, γιὰ νὰ μποροῦνε στὴν μάχη νὰ τοὺς σπάσουνε τὸ κρανίο ἂν ἀφηνιάζανε.

Δὲν ἐπέτρεψε νὰ διοριστοῦνε οἱ στρατηγοί του ἀπὸ τὸ Μεγάλο Συμβούλιο. Οἱ Γέροντες προσπαθούσανε νὰ τοῦ ἀντιτάξουνε τοὺς Νόμους· ἀψήφισε τὰ λόγια τους· δὲν τολμούσανε πιὰ νὰ μουρμουρίζουν. Ὅλα λιγούσανε κάτω ἀπ᾽ τὴ βιαιότητα τῆς μεγαλοφυΐας του.

Μόνος του ἀνάλαβε τὴν ἔγνοια τοῦ πολέμου, τῆς κυβέρνησης καὶ τῶν Οἰκονομικῶν· καὶ γιὰ νὰ προλάβει τὶς κατηγορίες, ζήτησε ἐλεγκτὴ τῶν λογαριασμῶν του τὸν σουφφέτη Ἄννωνα.

Ἔβαλλε καὶ δουλεύανε στὰ ὀχυρώματα, καὶ γιὰ νὰ πάρουνε πέτρες γκρεμνούσανε τὰ παλιὰ ἐσωτερικὰ τείχη, ποὺ τόρα, εἴτανε ἄχρηστα. Ἀλλὰ ἡ διαφορὰ τῶν περιουσιῶν, ποὺ ἀντικαθιστοῦσε τὴν ἱεραρχία τῶν φυλῶν, ἐξακολουθοῦσε νὰ χωρίζει τοὺς γυιοὺς τῶν νικημένων καὶ τῶν κατακτητῶν· γιὰ τοῦτο οἱ πατρίκιοι εἶδανε μὲ κακὸ μάτι τὴν καταστροφὴ αὐτῶν τῶν ἐρειπίων ἐνῶ οἱ πληβεῖοι, χωρὶς νὰ ξέρουνε γιατὶ χαιρόντανε γι᾽ αὐτό.

Τὰ στρατεύματα, μὲ τὰ ὅπλα ἀπὸ τὸ πρωΐ ὡς στὸ βράδυ, παρελαύνανε στοὺς δρόμους· κάθε στιγμὴ ἀκουότανε ὁ ἦχος τῶν σαλπίγγων· πάνω σὲ φορτηγὰ ἁμάξια περνούσανε ἀσπίδες, σκηνές, λόγχες· οἱ αὐλὲς εἶτανε γεμάτες ἀπὸ γυναῖκες ποὺ σκίζανε πανί· οἱ δραστηριότητα μεταδιδότανε ἀπ᾽ τὸν ἕνα στὸν ἄλλο· ἡ ψυχή τοῦ Ἁμίλκα πλημμυροῦσε τὴν Καρχηδόνα.

Εἶχε διαιρέσει τοὺς στρατιώτες του σὲ ζυγοὺς ἀριθμούς, φροντίζοντας νὰ βάλει ἐναλλαχτικὰ στὶς γραμμές τῆς παράταξης ἕνα ἄντρα δυνατὸ μαζὶ μὲ ἕνα ἀδύνατο, ὥστε ὁ λιγώτερο δυνατὸς ἢ ὁ πιὸ δειλὸς νὰ δδηγιέται καὶ σύγκαιρα νὰ σπρώχνεται ἀπὸ δυὸ ἄλλους. Ἀλλὰ μὲ τὶς τρεῖς του χιλιάδες Λίγηρες καὶ τοὺς καλλίτερους τῆς Καρχηδόνας, δὲ μπόρεσε νὰ σχηματίσει παρὰ μιὰ φάλαγγα μονάχα ἀπὸ τέσσερες χιλιάδες ἐνενήντα ἓξ ὁπλίτες, προστατευμένους ἀπὸ μπρούντζινες περικεφαλαίες καὶ ποὺ χειριζόντανε σά-

ρισσες ἀπὸ ἀγριομελιὰ δεκατέσσερες ὀργὲς μακρυές.

Δυὸ χιλιάδες νέοι εἴταν ἀρματωμένοι μὲ σφενδόνες, ἕνα μαχαῖρι καὶ σανδάλια. Τοὺς ἐνίσχυσε μὲ ὀχτακόσιους ἄλλους, ποὺ εἴτανε ὡπλισμένοι μὲ στρογγυλὴ ἀσπίδα καὶ σπάθα ρωμαϊκή.

Τὸ βαρὺ ἱππικὸ ἀποτελούσανε χίλιοι ἐνιακόσιοι ποὺ ἀπόμεναν ἀπὸ τὴ Λεγεῶνα, σκεπασμένοι μὲ φύλλα ροδόχρωμου μπρούντζου ὅπως οἱ Ἀσσύριοι Κλινάμβαρες· ὑπῆρχαν ἀκόμα τετρακόσιοι τοξότες καβαλλαρέοι ἀπ᾽ ἐκείνους ποὺ λέγανε Ταραντίνους, μὲ σκουφιὰ ἀπὸ δέρμα νυφίτσας, μπαλτὰ δίκοπο καὶ πετσένια χλαμύδα. Τέλος χίλιοι διακόσιοι Νιγρήτες ἀπὸ τὴ συνοικία τῶν καραβανιῶν, ἀνακατεμένοι μὲ τοὺς Κλινάβαρες, θὰ εἴταν ὡρισμένοι νὰ τρέχουν πίσω ἀπὸ τὰ ἄλογα ἱππασίας, ἀκουμπῶντας μὲ τὸ ἕνα χέρι στὴ χαίτη. Ὅλα εἴτανε ἕτοιμα καὶ μολαταῦτα ὁ Ἀμίλκας δὲν ἔφευγε. Συχνὰ τὴν νύχτα ἔβγαινε ἀπὸ τὴν Καρχηδόνα, μόνος, καὶ προχωροῦσε πιὸ μακρυὰ ἀπ᾽ τὴ λιμνοθάλασσα, στὶς ἐκβολὲς τοῦ Μακάρ. Ἤθελε νὰ ἑνωθεῖ μὲ τοὺς Μισθοφόρους ; Οἱ Λίγηρες ποὺ στρατοπεδεύανε στὴ Μαππάλη περικύκλωναν τὸ σπίτι του.

Οἱ φόβοι τῶν Πλούσιων φανήκανε δικαιολογημένοι ὅταν εἶδανε, μιὰ μέρα, τριακόσιους Βάρβαρους νὰ ζυγώνουνε στὰ τείχη. Ὁ Σουφφέτης τοὺς ἄνοιξε τὶς πόρτες, εἴτανε αὐτόμολοι· τρέχανε στὸν ἀφέντη τους, σπρωχνόμενοι ἀπὸ τὸν φόβο ἢ ἀπὸ τὴν πίστη σ᾽ αὐτόν.

Ὁ γυρισμὸς τοῦ Ἀμίλκα δὲν εἶχε παραξενέψει τοὺς Μισθοφόρους· ὁ ἄνθρωπος αὐτός, κατὰ τὴν ἰδέα τους, δὲν μποροῦσε νὰ πεθάνει. Ξαναγυρνοῦσε γιὰ νὰ κρατήσει τὶς ὑπόσχεσές του, ἐλπίδα ποὺ δὲν εἶχε τίποτα τὸ

ἀνόητο, τόσο βαθειὰ εἴτανε ἡ ἄβυσσος μεταξὺ τῆς Πατρίδας καὶ τοῦ Στρατοῦ. Ἐξ ἄλλου δὲν θεωρούσανε τὸν ἑαυτό τους ἔνοχο· εἶχανε ξεχάσει τὸ συμπόσιο.

Οἱ κατάσκοποι ποὺ πιάσανε τοὺς βγάλανε ἀπ᾽ τὸ λάθος αὐτό. Οἱ μανιασμένοι θριαμβεύανε καὶ οἱ χλιαροὶ ἀκόμα γινόνταν παράφοροι. Κ᾽ ἔπειτα οἱ δυὸ πολιορκίες τοὺς πολυβάρεναν ἀπὸ πλήξη· εἴτανε προτιμώτερη μιὰ μάχη! γι᾽ αὐτὸ πολλοὶ ἄντρες διασκορπιζόντανε καὶ τρέχανε στὶς πεδιάδες. Ἅμα μάθανε τοὺς ἐξοπλισμοὺς ξαναγυρίσανε. Ὁ Μάτο πήδηξε ἀπ᾽ τὴ χαρά του· «Ἐπὶ τέλους! Ἐπὶ τέλους!» φώναξε.

Τότες ἡ ὄργητα ποὺ κρατοῦσε ἐναντίον τῆς Σαλαμπώ, στράφηκε κατὰ τοῦ Ἀμίλκα. Τὸ μῖσός του, τόρα ἔβλεπε ὡρισμένη λεία· καὶ ἐπειδὴ ἡ ἐκδίκηση τοῦ εἴταν εὐκολώτερ᾽ ἀντιληπτή, νόμιζε πὼς τὴν κρατούσε σχεδὸν καὶ τὴν ἀπολάβαινε κιόλας. Μ᾽ αὐτὸ μαζὶ ἡ τρυφερότητά του ἔγινε πιὸ ψηλὴ καὶ τὸν ἔλυωνε πιὸ μεγάλη λαχτάρα. Διαδοχικὰ ἔβλεπε τὸν ἑαυτό του ἀνάμεσα σὲ στρατιῶτες, νὰ σείει πάνω σὲ μιὰ λόγχη τὸ κεφάλι τοῦ Σουφφέτη, ἔπειτα στὸ δωμάτιο μὲ τὸ πορφυρένιο κρεββάτι, νὰ σφίγγει τὴν παρθένα στὴν ἀγκαλιά του, νὰ καταφιλεῖ τὸ πρόσωπό της καὶ ν᾽ ἀπιθώνει τὰ χέρια του στὰ μεγάλα μαῦρα μαλλιά της· καὶ ἡ φαντασία αὐτή, ποὺ ἤξερε πὼς εἴτανε ἀκατόρθωτη, τὸν βασάνιζε. Ὁρκίστηκε στὸν ἑαυτό του, μιὰ ποὺ οἱ σύντροφοί του τὸν εἶχανε διορίσει σαλισχίμ, νὰ διευθύνει τὸν πόλεμο· ἡ βεβαιότητα πὼς δὲν θὰ ξαναγυρνοῦσε ἀπ᾽ αὐτὸν τὸν ἔσπρωχνε νὰ γίνετ᾽ ἀμείλικτος.

Πῆγε στὸν Σπένδιον, καὶ τοῦ εἶπε.

— «Θὰ πάρεις τοὺς ἄντρες σου! θὰ φέρω τοὺς δι-

κούς μου ! Εἰδοποίησε τὸν Αὐταρίτη ! εἴμαστε χαμένοι ἂν μᾶς ἐπιτεθεῖ ὁ Ἀμίλκας ! Μ' ἀκοῦς ; Σήκω !»

Ὁ Σπένδιος ἔμεινε κατάπληκτος ἀπὸ τὸ ἐπιβλητικὸν αὐτὸ ὕφος. Ὁ Μάτο συνείθιζε νὰ ἀφίνει νὰ τὸν διευθύνουνε, καὶ οἱ θυμοί του ξεθυμαίνανε γλήγορα. Ἀλλὰ τόρα φαινότανε σύγκαιρα πιὸ ἥσυχος καὶ πιὸ τρομερός· μεγαλόπρεπη θέληση ἀστραποβολοῦσε στὰ μάτια του, ὅμοια μὲ φλόγα θυσίας.

Ὁ Ἕλλην δὲν ἄκουσε τοὺς συλλογισμούς του. Καθότανε σὲ μιὰ καρχηδονικὴ σκηνή, μὲ γύρους μαργαριταρένιους, ἔπινε δροσιστικὰ ποτὰ σ' ἀσημένια ποτήρια, ἔπαιζε κόταβο, ἐπιμελιόταν τὰ μαλλιά του νὰ μεγαλώνουνε καὶ διεύθυνε τὴν πολιορκία ὀκνά.

Ἐξ ἄλλου, εἶχε ἀρχίσει συνεννόησες στὴν πόλη καὶ δὲν ἤθελε νὰ φύγει, ἐπειδὴ εἴτανε βέβαιος πὼς πρὶν περάσουνε λίγες μέρες ἡ πόλη θ' ἀνοιγότανε.

Ὁ Ναρχάβας, ποὺ περιπλανώτανε ἀνάμεσα στοὺς τρεῖς στρατούς, βρισκότανε τότες κοντά του· ὑποστήριξε τὴν γνώμη του καὶ κατηγόρησε μάλιστα τὸν Λιβύο πὼς ἤθελε ἀπὸ ὑπερβολικὴ γενναιότητα νὰ παραιτήσουνε τὴν ἐπιχείρησή τους.

— «Φύγε, σὰν φοβᾶσαι !» φώναξε ὁ Μάτο· «μᾶς ὑποσχέθηκες πίσσα, θειάφι, ἐλέφαντες, φαντάρους, ἄλογα ! ποῦ εἶνε !»

Ὁ Ναρχάβας τοῦ θύμισε πὼς εἶχε ξολοθρέξει τὶς τελευταῖες φάλαγγες τοῦ Ἄννονα,—ὅσο γιὰ τοὺς ἐλέφαντες, τοὺς κυνηγούσανε στὰ δάση, ἁρμάτωνε τοὺς πεζούς, τὰ ἀλόγατα εἴτανε στὸν δρόμο· καὶ ὁ Νουμηδὸς, χαϊδεύοντας τὸ φτερὸ στρουθοκάμηλου ποὺ ξανάπεφτε στὸν ὦμό του, κύτταζε σὰν γυναίκα καὶ χα-

μογελοῦσε ἐρεθιστικά· ὁ Μάτο, μπροστά του, δὲν εὗρισκε γ᾽ ἀπαντήσει τίποτα.

Ἄλλ᾽ ἕνας ἄνθρωπος ποὺ δὲν γνωρίζανε μπῆκε, ἱδροκοπημένος, τρομαγμένος, μὲ πόδια ματωμένα, μὲ ζώνη λυμένη· ἡ ἀναπνοή του ἀνασήκωνε τὰ λιγνὰ πλευρά του σὰ γιὰ νὰ τὰ σπάσει καὶ μιλῶντας γλῶσσα ἀκατανόητη, γούρλωνε τὰ μάτια του σὰ νὰ διηγόταν μεγάλη μάχη· ὁ βασιλιὰς πήδηξε ὄξω καὶ φώναξε τοὺς καβαλλάρηδές του.

Παραταχτήκανε στὴν πεδιάδα, σχηματίζοντας κύκλο γύρω του. Ὁ Ναρχάβας, στὸ ἄλογο, χαμήλωνε τὸ κεφάλι καὶ δάγκανε τά χείλια.

Τέλος χώρισε τοὺς ἄντρες του σὲ δυὸ μέρη, εἶπε στὸ πρῶτο νὰ τὸν περιμένει· ἔπειτα μὲ προσταχτικὴ χειρονομία παράσυρε τοὺς ἄλλους σὲ καλπασμὸ καὶ ἐξαφανίστηκε στὸν ὁρίζοντα ἀπὸ τὰ βουνά.

— «Ἄφέντη !» ψιθύρισε ὁ Σπένδιος «δὲν μᾶς ἀρέσουν οἱ ἔκτακτες αὐτὲς σύμπτωσες, ὁ Σουφφέτης νὰ ξαναγυρνάει καὶ ὁ Ναρχάβας νὰ φεύγει...

— «Αἴ ! τί μᾶς μέλλει ; εἶπε περιφρονητικὰ ὁ Μάτο. Εἴτανε λόγος περισσότερος γιὰ νὰ προλάβουνε τὸν Ἀμίλκα, ἑνώνοντας μὲ τὸν Αὐταρίτη. Ἂν ἐγκαταλείπανε ὅμως τὴν πολιορκία τῶν πόλεων, οἱ κάτοικοί τους θὰ βγαίνανε, θὰ τοὺς χτυπούσανε ἀπὸ πίσω καὶ τὰ εἶχανε ἀντίκρυ τους τοὺς Καρχηδονίους. Ὕστερα ἀπὸ πολλὰ λόγια, ἀποφασιστήκανε τ᾽ ἀκόλουθα μέτρα κ᾽ ἐφαρμοστήκανε εὐτύς.

Ὁ Σπένδιος μὲ δέκα πέντε χιλιάδες ἄντρες προχώρησε ὡς στὸ γεφύρι ποὺ εἴτανε χτισμένο πάνω στὸν Μακάρ, σὲ τρία μίλλια ἀπόσταση ἀπὸ τὴν Οὐτίκη.

ὠχυρόσανε τὶς γωνιὲς του μὲ τέσσερις πελώριους πύργους ἐφωδιασμένους μὲ καταπέλτες. Μὲ κορμοὺς δέντρων, ὄγκους βράχων, συμπλέγματα ἀπὸ ἀγκάθια καὶ τοίχους ἀπὸ πέτρες κλείσανε στὰ βουνὰ ὅλα τὰ μονοπάτια, ὅλες τὶς κλεισοῦρες· στὶς κορφές τους στιβάξανε χορτάρια ποὺ θ' ἀνάφταν γιὰ νὰ χρησιμοποιηθοῦνε γιὰ συνθήματα καὶ βοσκοὶ μακρόβλεποι τοποθετηθήκανε ἀπὸ θέση σὲ θέση.

Χωρὶς ἄλλο ὁ Ἀμίλκας δὲν θὰ τραβοῦσε ὅπως ὁ Ἄννων ἀπὸ τὸ βουνὸ τῶν Θερμῶν Νερῶν. Θὰ λόγιαζε πὼς ὁ Αὐταρίτης ποὺ διαφέντευε τὸ ἐσωτερικό, θὰ τοῦ ἔκλειε τὸν δρόμο. Ἔπειτα ἀποτυχία στὴν ἀρχὴ τῆς ἐκστρατείας θὰ τὸν κατάστρεφε, ἐνῶ τὴ νίκη, θὰ ἔπρεπε νὰ τὴν ξαναρχίσει σὲ λίγο, ἐπειδὴ εἶχε κι ἄλλους Μισθοφόρους πιὸ μακρυά. Μποροῦσε ἀκόμα νὰ ξεμπαρκάρει στὸ ἀκρωτήριο τῶν Σταφυλιῶν καὶ ἀπὸ κεῖ νὰ τραβήξει σὲ μιὰ ἀπὸ τ' ἄλλες πόλεις.

Ἀλλὰ τότες θὰ βρισκότανε ἀνάμεσα σὲ δυὸ στρατούς, ἀνοησία ποὺ δὲν μποροῦσε νὰ κάνει μὲ δυνάμεις ὄχι μεγάλες. Λοιπόν, ἔπρεπε νὰ τραβήξει κατὰ μάκρος στὴ βάση τῆς Ἀριάδνης, ἔπειτα νὰ γυρίσει ἀριστερὰ γιὰ ν' ἀποφύγει τὶς ἐκβολὲς τοῦ Μακὰρ καὶ νάρθει ἴσια στὸ γεφύρι· ἐκεῖ τὸν περίμενε ὁ Μάτο.

Τὴν νύχτα, στὴ λάμψη τῶν πυρσῶν, ἐπιτηροῦσε τοὺς σκαφτιάδες. Ἔτρεχε στὴν Ἱπποζαρύτη, στὰ ὀχυρωματικὰ ἔργα τῶν βουνῶν, ξαναγυρνοῦσε, δὲν ξεκουραζότανε. Ὁ Σπένδιος ζήλευε τὴ δύναμή του· ἀλλὰ γιὰ τὴν καθοδήγηση τῶν κατασκόπων, τὸ διάλεγμα τῶν φρουρῶν, τὴν τέχνη τῶν μηχανῶν καὶ ὅλα τὰ ἀμυντικὰ μέσα, ὁ Μάτο ἄκουε ὑπάκουα τὰ σύντροφά

του καὶ δὲν μιλούσανε πιὰ γιὰ τὴ Σαλαμπώ,— ἐπειδὴ ὁ ἕνας δὲν τὴ συλλογιότανε καὶ ὁ ἄλλος ἐμποδιζότανε ἀπὸ ντροπή.

Συχνὰ πήγαινε ἀπὸ τὸ μέρος τῆς Καρχηδόνας γιὰ νὰ προσπαθήσει νὰ ἰδεῖ τὰ στρατεύματα τοῦ Ἀμίλκα. Κάρφωνε τὰ μάτια του στὸν ὁρίζοντα· ξαπλωνότανε μπρούμυτα καὶ στὸ χτύπημα τῶν ἀρτηριῶν του θαρροῦσε πὼς ἄκουε ὁλόκληρο στρατό.

Εἶπε στὸ Σπένδιο πὼς ἄν, πρὶν περάσουνε τρεῖς μέρες, ὁ Ἀμίλκας δὲν ἔρθει, θὰ πήγαινε μὲ ὅλους τοὺς ἄντρες του σὲ συνάντησή του νὰ τοῦ προσφέρει τὴν μάχη. Περάσανε δυὸ μέρες ἀκόμα. Ὁ Σπένδιος τὸν βαστοῦσε· τὸ πρωῒ τῆς ἕκτης, ἔφυγε,

Οἱ Καρχηδόνιοι δὲν ἀνυπομονούσανε λιγώτερο ἀπὸ τοὺς Βάρβαρους γιὰ τὸν πόλεμο. Στὶς σκηνὲς καὶ στὰ σπίτια, ἡ ἴδια λαχτάρα καὶ ἡ ἴδια ἀγωνία κρατοῦσε· ὅλοι ρωτιόντανε τί ἔκανε τὸν Ἀμίλκα νὰ χρονίζει.

Πότε πότε ἀνέβαινε στὸν τροῦλο τοῦ ναοῦ τοῦ Ἐσμούν, κοντὰ στὸ Ἀναγγελτήριο-τῶν-φεγγαριῶν κ' ἔβλεπε στὸν ἀγέρα.

Μιὰ μέρα, εἴτανε ἡ τρίτη τοῦ μῆνα Τιμπί, τὸν εἶδανε νὰ κατεβαίνει ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολη, διαστικά. Εἰς τὰς Μαππάλας ἀκούστηκε μεγάλη βοή. Σὲ λίγο οἱ δρόμοι ταραχτήκανε, καὶ παντοῦ οἱ στρατιῶτες ἀρχίσανε νὰ ἁρματώνονται ἀνάμεσα στὶς γυναῖκες ποὺ κλαίανε καὶ πέφτανε στὸ στῆθος τους· κατόπι τρέχανε γλήγορα στὴν πλατεία τοῦ Χαμὼν νὰ μποῦνε στὶς

γραμμές τους. Δὲν μπορούσανε νὰ τοὺς ἀκολουθήσουνε, οὔτε νὰ τοὺς μιλήσουνε, οὔτε νὰ πλησιάσουνε στὰ ὀχυρώματα· γιὰ κάμποσα λεπτὰ ὁλόκληρη ἡ πόλη ἔμεινε σιωπηλὴ σὰ μεγάλος τάφος. Οἱ στρατιῶτες συλλογιόντανε, στηρίζοντας πάνω στὶς λόγχες τους καὶ οἱ ἄλλοι, στὰ σπίτια ἀναστενάζανε.

Στὸ ἡλιοβασίλεμα, ὁ στρατὸς βγῆκε ἀπὸ τὴ δυτικὴ πόρτα· ἀντὶ ὅμως νὰ πάρει τὸν δρόμο τῆς Τύνιδος ἢ νὰ φτάξει στὰ βουνὰ κατὰ τὸ μέρος τῆς Οὐτίκης, ἐξακολούθησε ἀπ᾽ τὴν ἀκρογιαλιά· καὶ σὲ λίγο φτάξανε στὴ Λιμνοθάλασσα, ὅπου τόποι στρογγυλοί, ὁλόασπροι ἀπὸ ἁλάτι, ἀντιφέγγιζαν σὰν γιγαντένια ἀσημένια πιάτα, ποὺ ξεχαστήκανε στὸ γιαλό.

Ἔπειτα τὰ τέλματα νεροῦ πολλαπλασιαστήκανε. Τὸ ἔδαφος, λίγο-λίγο, γινότανε πιὸ μαλακό, τὰ πόδια βουλούσανε· ὁ Ἀμίλκας δὲν γύρισε πίσω. Πήγαινε πάντα ἐμπρὸς ἀπ᾽ ὅλους· καὶ τὸ ἄλογό του ποὺ εἶχε κίτρινες κηλίδες σὰν δράκοντας, ἀφίνοντας ἀφρὸ γύρω του, προχωροῦσε μέσα στὴν σχισμάδα μὲ δυνατὲς καμτσικιὲς καταμεσίς. Ἦρθε ἡ νύχτα, νύχτα ἀφέγγαρη. Μερικοὶ φωνάζανε πὼς θὰ χαθοῦνε· τοὺς ἅρπαξε τὰ ὅπλα τους, ποὺ δοθήκανε στοὺς δούλους τους. Ἡ λάσπη ὡς τόσο ὅλο καὶ γενότανε πιὸ βαθειά. Ἀναγκαστήκανε ν᾽ ἀνεβοῦνε πάνω σὲ φορτηγὰ ζῶα· ἄλλοι πιανόντανε ἀπ᾽ τὴν οὐρὰ τῶν ἀλόγων, οἱ γεροὶ τραβούσανε τοὺς ἀδύνατους καὶ τὸ σῶμα τῶν Λίγηρων ἔσπρωχνε τὸ πεζικὸ μὲ τὴν αἰχμὴ τῶν λογχῶν. Τὸ σκότος αὔξησε· εἶχανε χάσει τὸν δρόμο· ὅλοι σταματήσανε.

Τότες οἱ σκλάβοι τοῦ Σουφφέτη τρέξανε μπροστὰ γιὰ νὰ εὕρουνε τὶς σημαδοῦρες ποὺ εἶχανε μπήξει κα-

τὰ διαταγὴ του ἀπὸ ἀπόσταση σὲ ἀπόσταση. Φωνάζανε στὰ σκοτεινά, καὶ ἀπὸ μακρυὰ ὁ στρατὸς τοὺς ἀκολουθοῦσε.

Τέλος νοιώσανε τὴν στερεότητα τοῦ ἐδάφους, ἔπειτα μιὰ ἀσπρουλὴ καμπύλη χαράχτηκε ἀόριστα καὶ βρεθήκανε στὴν ὄχτη τοῦ Μακάρ. Μ' ὅλο τὸ κρύο, δὲν ἀνάψανε φωτιές.

Τὰ μεσάνυχτα φύσηξε δυνατὸς ἀγέρας· ὁ Ἀμίλκας διάταξε νὰ ξυπνήσουνε τοὺς στρατιῶτες, ἀλλὰ οὔτε μιὰ σάλπιγγα σάλπιξε· οἱ ἀξιωματικοὶ τοὺς χτυπούσανε σιγὰ στὸν ὦμο.

Ἕνας μεγαλόσωμος ἄντρας χώθηκε στὸ νερό. Δὲν ἀνέβαινε ὡς στὴ ζώνη· μπορούσανε νὰ περάσουνε.

Ὁ Σουφφέτης διάταξε νὰ βάλουνε τριάντα δυὸ ἐλέφαντες στὸν ποταμὸ ἑκατὸ βήματα πιὸ μακρυά, ἐνῶ οἱ ἄλλοι πιὸ κάτω, θὰ σταματούσανε τὶς γραμμὲς τῶν ἀντρῶν ποὺ θάπερνε τὸ ρέμμα· καὶ ὅλοι, κρατῶντας τὰ ὅπλα πάνω ἀπ' τὸ κεφάλι τους, περάσανε τὸν Μακὰρ σὰν ἀνάμεσα σέ δυὸ τοίχους· εἶχε παρατηρήσει πῶς ὁ μπουνέντης σπρώχνοντας τοὺς ἄμμους, ἔφραζε τὸν ποταμὸ καὶ σχημάτιζε στὸ φάρδος του φυσικὸ δρόμο.

Τόρα βρισκότανε στὴν ἀριστερὴ ὄχτη ἀντίκρυ στὴν Οὐτίκη καὶ σὲ μεγάλη πεδιάδα, πλεονέκτημα γιὰ τοὺς ἐλέφαντές του, ποὺ εἴτανε ἡ δύναμη τοῦ στρατοῦ του.

Τὸ τέχνασμα αὐτὸ τῆς μεγαλοφυΐας, ἐνθουσίασε τοὺς στρατιῶτες· ἔκτακτο θάρρος τοὺς ξαναρχότανε· θέλανε εὐτὺς νὰ τρέξουνε στοὺς Βάρβαρους· ὁ Σουφφέτης τοὺς ἄφησε νὰ ξεκουραστοῦνε δυὸ ὧρες. Μόλις βγῆκε ὁ ἥλιος, ξεκινήσανε στὴν πεδιάδα σὲ τρεῖς γραμμές· οἱ

ἐλέφαντες πρῶτα, τὸ ἐλαφρὸ πεζικὸ μὲ τὴν καβαλλαρία ἀπὸ πίσω του, ἡ φάλαγγα ἐρχότανε κατόπι.

Οἱ Βάρβαροι καταυλισμένοι στὴν Οὐτίκη, καὶ οἱ δέκα πέντε χιλιάδες γύρω στὸ γεφύρι, ξαφνιστήκανε βλέποντας μακρυὰ νὰ κυματίζει ἡ γῆ. Ὁ ἀγέρας ποὺ φυσοῦσε πολὺ δυνατά, ἔδιωχνε ἀνεμοστρόβιλους ἄμμο· σηκωνόνταν ε σὰν νὰ ξεριζωνόνταν ἀπὸ τὸ ἔδαφος, ἀνεβαίνανε σὲ μεγάλες λουρίδες ξανθόχρωμες, ὕστερα διαλυόντανε καὶ ξαναρχίζανε πάντα, κρύβοντας στοὺς Μισθοφόρους τὸν φοινικικὸ στρατό. Ἐξ αἰτίας ἀπ᾽ τὰ κέρατα ποὺ ὀρθονόντανε στὶς περικεφαλαίες ἀπ᾽ τὰ πλάγια τους, ἄλλοι νομίζανε πὼς βλέπουνε κοπάδι βώδια· ἄλλοι, ποὺ γελιούντανε ἀπ᾽ τὸ σάλεμα τῶν μανδυῶν, ἰσχυριζόντανε πὼς διακρίνανε φτερά, καὶ ὅσοι εἶχανε ταξιδέψει πολύ, ὑψώνοντας τοὺς ὤμους, ἐξηγούσανε ὅλα σὰν αὐταπάτες τοῦ ἀντικαθρεφτισμοῦ. Ὡς τόσο κάτι πελώριο ξακολουθοῦσε νὰ προχωρεῖ. Μικροὶ ἀτμοί, λεπτοὶ σὰν ἀναπνοές, τρέχανε στὴν ἐπιφάνεια τῆς ἐρήμου· ὁ ἥλιος, ποὺ εἴτανε πιὸ ψηλὰ τόρα, ἔλαμπε πιὸ δυνατά· φῶς τραχύ, καὶ ποὺ ἔμοιαζε πὼς ἔπαλλε, ἔσπρωχνε πιὸ πίσω τὸ βάθος τ᾽ οὐρανοῦ καὶ διαπερνῶντας τὰ πράματα, ἔκανε τὴν ἀπόσταση ἀνυπολόγιστη. Ὁ ἀπέραντος κάμπος ἀναπτυσσότανε ἀπ᾽ ὅλα τὰ μέρη ὡς ἐκεῖ ποὺ ἔφτανε τὸ μάτι, καὶ τὰ κυματίσματα τῶν ἐδαφῶν, σχεδὸν ἀνεπαίσθητα, παρατεινόντανε ὥς τὴν ἄκρη τοῦ ὁρίζοντα, κλεισμένου ἀπὸ μεγάλη γαλάζια γραμμή, ποὺ γνωρίζανε πὼς εἴτανε ἡ θάλασσα. Οἱ δυὸ στρατοί, ὄξω ἀπὸ τὶς σκηνές, κυττάζανε· οἱ ἄνθρωποι

τῆς Οὐτίκης, γιὰ νὰ ἰδοῦνε καλλίτερα, μαζευόντανε στὶς ἐπάλξεις.

Τέλος διακρίνανε πολλὰ πλάγια κοντάρια ποὺ εἶχανε στὴν ἄκρη ἴσα σημεῖα. Γινήκανε πιὸ πυκνά, μεγαλώσανε· μαῦρα βουναλάκια σαλεύανε. Ἐξαφνα, τετράγωνες λόχμες φανήκανε· εἴτανε ἐλέφαντες καὶ λόγχες· μιὰ φωνὴ ἀκούστηκε μαζί—«οἱ Καρχηδόνιοι!» καὶ χωρὶς σύνθημα, χωρὶς ἀρχηγία, οἱ στρατιῶτες τῆς Οὐτίκης καὶ τοῦ γεφυριοῦ τρέξανε ἀνακατωμένοι, γιὰ νὰ ριχτοῦνε ὅλοι μαζὺ πάνω στὸν Ἁμίλκα.

Στὸ ὄνομα αὐτό, ὁ Σπένδιος ἀνατρίχιασε. Ἐπαναλάβαινε λαχανιασμένος· «ὁ Ἁμίλκας! ὁ Ἁμίλκας!» καὶ ὁ Μάτο δὲν εἴτανε ἐκεῖ! Τί νὰ κάνει; Δὲν ὑπῆρχε κανένας τρόπος νὰ φύγει! Τὸ αἰφνιδιαστικὸ συμβάν, ἡ τρομάρα του γιὰ τὸ Σουφφέτη καὶ πρὸ πάντων ἡ μεγάλη βιάση νὰ πάρει γλήγορη ἀπόφαση, τὸν ἀναστατώνανε. Ἔβλεπε τὸν ἑαυτό του περασμένο ἀπὸ χίλια σπαθιά, ἀποκεφαλισμένο, πεθαμμένο. Μολαταῦτα τὸν φωνάζανε· τριάντα χιλιάδες ἄντρες θὰ τὸν ἀκολουθούσανε· τὸν ἔπιασε λύσσα μὲ τὸν ἑαυτό του· ξανακούμπησε στὴν ἐλπίδα τῆς νίκης· εἴτανε γεμάτη εὐτυχίες καὶ νόμισε πὼς εἴτανε πιὸ ἀτρόμητος ἀπ' τὸν Ἐπαμεινώνδα. Γιὰ νὰ κρύψει τὴν ἀχνάδα του, πασάλειψε τὸ μάγουλό του μὲ κιννά, ἔπειτα ἔδεσε τὶς περικνημίδες του, τὸ θώρακά του, ρούφηξε ἕνα ποτήρι ἁγνὸ κρασὶ κ' ἔτρεξε πίσω ἀπ' τὸ στρατό του, ποὺ ἔσπευδε πρὸς τὸν στρατὸ τῆς Οὐτίκης.

Ἑνωθήκανε καὶ οἱ δυὸ τόσο γλήγορα ὥστε ὁ Σουφφέτης δὲν πρόφταξε νὰ παρατάξει τοὺς ἄντρες του σὲ μάχη. Λίγο λίγο βραδυποροῦσε· οἱ ἐλέφαντες σταματή-

σανε· σείανε τὰ βαρειὰ κεφάλια τους, ποὺ εἴτανε φορτωμένα φτερὰ στρουθοκάμηλου, χτυπῶντας τοὺς ὤμους τους μὲ τὴν προβοσκίδα τους.

Στὸ βάθος τῶν διαστημάτων τους, διακρινόντανε οἱ φάλαγγες τῶν ἀκροβολιστῶν, πιὸ μακρυὰ οἱ μεγάλες περικεφαλαίες τῶν Κλιναμβάρων μὲ σίδερα ποὺ λαμποκοπούσανε στὸν ἥλιο, ἀσπίδες, λοφία καὶ σημαίες ποὺ ἐσειόνταν. Ἀλλὰ ὁ καρχηδονικὸς στρατός, μὲ δύναμη ἀπὸ ἕνδεκα χιλιάδες τριακοσίους ἐνενήντα ἕξ ἄντρες, φαινότανε πὼς μόλις τοὺς χωροῦσε, γιατὶ σχημάτιζε τετράγωνο μακρὺ, στενὸ στὰ πλευρὰ καὶ περιμαζεμένο στὸν ἑαυτό του.

Βλέποντάς τους τόσο ἀδύνατους, οἱ Βάρβαροι ποὺ εἴτανε τρεῖς φορὲς περισσότεροι, νοιώσανε χαρὰ ἀκράτητη· δὲν βλέπανε τὸν Ἀμίλκα. Εἶχε μείνει στὴν Καρχηδόνα ἴσως; Τί τοὺς ἔμελλε ἐξ ἄλλου; Ἡ περιφρόνηση ποὺ εἶχανε γιὰ τοὺς ἐμπόρους αὐτοὺς δυνάμωνε τὴ γενναιότητά τους· καὶ προτοῦ προστάξει τὴν στρατηγικὴ κίνηση ὁ Σπένδιος, ὅλοι τὴν εἶχανε καταλάβει καὶ τὴν ἐκτελούσανε κιόλας.

Ἀναπτυχθήκανε σὲ μεγάλη ἴσια γραμμή, ποὺ ξεχειλοῦσε ἀπὸ τὶς πτέρυγες τοῦ φοινικικοῦ στρατοῦ, γιὰ νὰ τὸν περικυκλώσουνε ὁλότελα. Ὅμως, ὅταν βρεθήκανε σὲ ἀπόσταση τριακόσιων μέτρων, οἱ ἐλέφαντες ἀντὶ νὰ προχωρήσουνε, γυρίσανε πίσω, ἔπειτα καὶ οἱ Κλινάμβαροι κάνοντας μεταβολὴ προσώπου τοὺς ἀκολουθήσανε· καὶ ἡ ἔκπληξη τῶν Μισθοφόρων μεγάλωσε βλέποντας ὅλους τοὺς ἄντρες ποὺ εἶχανε βέλη νὰ τρέχουνε νὰ ἑνωθοῦνε μ' αὐτούς. Οἱ Καρχηδόνιοι φοβόντανε λοιπόν, φεύγανε! Τρομερὸ γιουχάϊσμα ξέσπασε στὰ στρα-

τεύματα τῶν Βαρβάρων, καὶ ἀπὸ τὴν δρομάδα του, ὁ Σπένδιος φώναζε,—«Ἄ! τὸ εἶξερα καλά! Μπροστά! μπροστά!»

Τότες τὰ ἀκόντια, τὰ δόρατα, οἱ σφαῖρες τῶν σφενδονῶν, ριχτήκανε ὅλα μαζί. Οἱ ἐλέφαντες, ποὺ τὰ πισινά τους τὰ κεντρίζανε τὰ βέλη, ἀρχίσανε νὰ καλπάζουνε πιὸ γλήγορα· πυκνὴ σκόνη τοὺς περικύκλωνε καὶ σὰν σκιὲς σὲ σύννεφο, ἐξαφανιστήκανε.

Ὡς τόσο ἀκουότανε στὸ βάθος μεγάλος κρότος βημάτων, ποὺ τὸν κυριαρχοῦσε ὁ διαπεραστικὸς ἦχος τῶν σαλπίγγων ποὺ σαλπίζανε μὲ μανία. Τὸ διάστημα αὐτὸ ποὺ οἱ Βάρβαροι εἶχανε μπροστά τους, ὅλο ἀνεμοστρόβιλους καὶ βοή, μαγνίτιζε σὰν βάραθρο· μερικοὶ ὡρμήσανε. Φανήκανε κοόρτεις πεζικοῦ· ξανακλειούσανε· καὶ τὴν ἴδια ὥρα ὅλοι οἱ ἄλλοι βλέπανε νὰ τρέχουνε πεζοὶ μὲ καλπάζοντες καβαλλαρέους.

Πραγματικά, ὁ Ἀμίλκας εἶχε προστάξει τὴ φάλαγγα νά διασπάσει τὰ τμήματά της, τοὺς ἐλέφαντες, τὰ ἐλαφρὰ στρατεύματα καὶ τὴν καβαλλαρία νὰ περάσουνε ἀπὸ τὰ ἀνοίγματα αὐτὰ τῆς φάλαγγας γιά νὰ συγκεντρωθοῦνε γλήγορα στὶς πτέρυγες καὶ εἶχε λογαριάσει τόσο καλὰ τὴν ἀπόσταση τῶν Βαρβάρων, ὥστε, τὴ στιγμὴ ποὺ ἐρχόντανε ἐναντίο του, ὁλόκληρος ὁ Καρχηδονικὸς στρατὸς σχημάτιζε μεγάλη ἴσια γραμμή.

Στὴ μέση, ὀρθωνότανε ἡ φάλαγγα, ποὺ σχηματιζότανε ἀπὸ συντάγματα ἢ γεμάτα τετράγωνα, ποὺ εἶχανε δέκα ἓξ ἄντρες ἀπὸ κάθε μέρος. Ὅλοι οἱ ἀρχηγοὶ τῶν γραμμῶν φαινόντανε καταμεσὶς σὲ μακρυὰ μυτερὰ σίδερα ποὺ τοὺς περικυκλώνανε ἀκανόνιστα, γιατὶ οἱ ἓξ πρῶτες σειρὲς σταυρώνανε τὶς σάρισσες τους κρατῶν-

τας τες ἀπὸ τὴ μέση, καὶ οἱ ἔξη κατώτερες σειρὲς τὶς στηρίζανε στὸν ὦμο τῶν συντρόφων τους ποὺ εἴτανε παραταγμένοι μπροστά τους· ὅλα τὰ πρόσωπα μισοεξαφανιζόνταν κάτω ἀπὸ τὸν γύρο τῶν περικεφαλαιῶν· μπρούντζινες περικνημίδες σκεπάζανε ὅλες τὶς δεξιὲς γάμπες· οἱ φαρδιὲς κυλινδρικὲς ἀσπίδες κατεβαίνανε ὡς στὰ γόνατα· καὶ ἡ φοβερὴ αὐτὴ τετράγωνη μάζα σάλευε μονοκόμματα, φαινότανε πὼς ζοῦσε σὰν ζῶο καὶ δούλευε σὰ μηχανή. Δυὸ λόχοι ἐλεφάντων τὴν περικυκλώνανε ταχτικά· ἀνατριχιάζοντας ὁλοένα, ρίχνανε ἔτσι ἀπὸ πάνω τους τὰ κομμάτια βελῶν ποῦ κολλούσανε στὸ μαῦρο δέρμα τους. Οἱ Ἰνδοί. καθιστοὶ συμμαζωχτὰ στὰ ἀκρόραχά τους ἀνάμεσα στὶς τούφφες ἄσπρων φτερῶν, τοὺς συγκρατούσανε μὲ τὸ καμάκι, ἐνῶ μέσα στοὺς πύργους, ἄντρες κρυμμένοι ὡς στοὺς ὤμους περιφέρανε γύρω στὶς μεγάλες τεντωμένες ἀψίδες ρόκες σιδερένιες μὲ ἀναμμένα στουπιά. Δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ στοὺς ἐλέφαντες, στριφογυρνούσανε οἱ σφενδονιστές, μὲ μιὰ σφενδόνη στὴ μέση, δεύτερη στὸ κεφάλι, τρίτη στὸ δεξὶ χέρι. Ἔπειτα οἱ Κλινάμβαροι ποὺ ὁ καθένας εἶχε πλάϊ του ἕνα Νιγρήτη, τεντώνανε τὶς λόγχες τους ἀνάμεσα στ' αὐτιὰ τῶν ἀλόγων τουςποὺ εἴτανε φορτωμέναμάλαμμα ἴδια μ' αὐτούς. Ὕστερα ἀκολουθούσανε οἱ ἐλαφριᾶς ἁρματωσιᾶς στρατιῶτες μὲ ἀσπίδες μὲ δέρμα λυγγός, ἀπ' ὅπου ξεπερνούσανε οἱ αἰχμὲς τῶν ἀκοντίων, ποὺ κρατούσανε στὸ ἀριστερό τους χέρι· καὶ οἱ Ταραντῖνοι ὁδηγῶντας δυὸ ζευγαρωτὰ ἁλόγατα, πυκνώνανε στὶς δυὸ ἄκρες τὸν τοῖχο αὐτὸ ἀπὸ στρατιῶτες.

Ὁ στρατὸς τῶν Βάρβαρων, ἀπεναντίας δὲν μπόρεσε νὰ διατηρήσει τὴν παράταξή του. Στὸ ὑπερβολικό του

μάκρος σχημάτιζόντανε κυματίσματα, κενά· ὅλοι κονταναϲαίναϲε, λαχανιασμένοι ἀπ᾽ τὸ τρέξιμο.

Ἡ φάλαγγα ξεκίνησε βαρειὰ σπρώχνοντας ὅλες τὶς σάρισσες της· κάτω ἀπ᾽ τὸ ὑπερβολικὸ αὐτὸ βάρος ἡ γραμμὴ τῶν Μισθοφόρων, ποὺ εἴτανε πολὺ ἀραιωμένη, λίγο ἔπειτ᾽ ἀπὸ λίγο στὸ μέσο.

Τότες οἱ καρχηδονικὲς πτέρυγες ξεδιπλωθήκανε γιὰ νὰ τοὺς ἁρπάξουνε· οἱ ἐλέφαντες τ᾽ ἀκολουθούσανε. Μὲ τὶς λόγχες της ποὺ εἴτανε τεντωμένες πλάγια, ἡ φάλαγγα χώρισε τοὺς Βάρβαρους· δυὸ πελώρια τμήματα σειστήκανε· οἱ πτέρυγες χτυπῶντας μὲ σφενδόνες καὶ βέλη, τοὺς ξαναρίχνανε πάνω στοὺς φαλαγγίτες. Γιὰ νὰ γλυτώσουνε ἀπ᾽ αὐτούς, τοὺς ἔλειπε ἡ καβαλλαρία, ἐξὸν διακόσιοι Νουμηδοὶ ποὺ ὡρμήσανε πρὸς στὴν δεξιὰ ἴλη τῶν Κλιναμβάρων· ὅλοι οἱ ἄλλοι σφηνωθήκανε, δὲν μπορούσανε νὰ βγοῦνε ἀπὸ τὶς γραμμὲς αὐτές. Ὁ κίνδυνος πλησίαζε καὶ ἔπρεπε νὰ πάρουνε βιαστικὴ ἀπόφαση.

Ὁ Σπένδιος διάταξε νὰ χτυπήσουνε τὴν φάλαγγα σύγκαιρα ἀπὸ δυὸ πλευρές, γιὰ νὰ περάσουνε ἀνάμεσά της. Ἀλλὰ οἱ πιὸ στενὲς σειρὲς γλυστρήσανε κάτω ἀπὸ τὶς πιὸ μακρυές, ξαναήρθανε στὴ θέση τους καὶ ἡ φάλαγγα ξαναγύρισε στοὺς Βάρβαρους, τόσο τρομερὴ στὰ πλάγια της ὅσο εἴτανε πρὶν στὸ μέτωπο.

Χτυπούσανε στὰ κοντάρια τῶν σαρισσῶν, ἀλλὰ ἡ καβαλλαρία, ἀπὸ πίσω, στενοχωροῦσε τὴν ἐπίθεσή τους καὶ ἡ φάλαγγα, στηριζόμενη στοὺς ἐλέφαντες, μαζευότανε καὶ μάκραινε, παρουσιαζότανε σὲ τετράγωνο, σὲ κῶνο, σὲ ρόμβο, σὲ τραπέζιο, σὲ πυραμίδα. Διπλὴ ἐσωτερικὴ κίνηση σχηματιζότανε ξακολουθη-

τικὰ ἀπὸ τὸ κεφάλι της ὡς στὴν οὐρά της· γιατὶ ἐκεῖνοι ποὺ βρισκόνταν στὸ κάτω μέρος τῶν γραμμῶν τρέχανε στὶς πρώτες σειρὲς καὶ αὐτές, ἀπὸ κούραση ἢ ἐξ αἰτίας τῶν πληγωμένων, μαζευόντανε πιὸ κάτω. Οἱ Βάρβαροι σπρωχτήκανε πάνω στὴν φάλαγγα.

Εἴτανε ἀδύνατο νὰ προχωρήσει· ἔμοιαζε μὲ ὠκεανὸ που ξεπηδούσανε κόκκινα λοφία μὲ μπρούντζινα λέπια, ἐνῶ οἱ λαμπερὲς ἀσπίδες κυλούσανε σὰν ἀσημένιος ἀφρός. Κάποτε, πέρα ὡς πέρα, φαρδειὲς ρεματιὲς κατεβαίνανε, ξανανεβαίνανε, καὶ στὴ μέση βαρειὰ μάζα στεκότανε ἀσάλευτη. Οἱ λόγχες χαμηλώνανε καὶ ξανασηκωνόντανε, διαδοχικά. Ἄλλοῦ σειόντανε σπαθιὰ γυμνὰ τόσο βιαστικὰ ποὺ μονάχα οἱ αἰχμὲς φαινόντανε καὶ οἱ οὐλαμοὶ τῆς καβαλλαρίας ἀνοίγανε κύκλους, ποὺ ξανακλειοῦσαν ἀπὸ πίσω τους στροβιλίζοντας.

Πάνω ἀπ' τὴ φωνὴ τῶν ἀξιωματικῶν, τὸν ἦχο τῶν σαλπίγγων καὶ τὸ ὀξὺ μέλος τῶν λυρῶν, οἱ μολυβένιες σφαίρες καὶ οἱ ἀπὸ ἄργιλο μακρουλὲς μπάλες περνῶντας στὸν ἀγέρα, σφυρίζανε, κάνανε νὰ πετοῦνε τὰ σπαθιὰ ἀπ' τὰ χέρια, τὸ μυαλὸ ἀπ' τὰ κρανία. Οἱ πληγωμένοι, προφυλάγοντας τὸν ἑαυτό τους μ' ἕνα χέρι κάτω ἀπὸ τὴν ἀσπίδα τους, τεντώνανε τὸ σπαθί τους στηρίζοντας τὴν λαβὴ στὸ χῶμα, καὶ ἄλλοι, σὲ τέλματα αἱμάτου στριφογυρνούσανε γιὰ νὰ δαγκάσουνε τὶς φτέρνες τους. Τὸ πλῆθος εἴτανε τόσο συσσωματωμένο, ἡ σκόνη τόσο πυκνή, ἡ βοὴ τόσο μεγάλη, ὥστε εἴτανε ἀδύνατο νὰ διακρίνει κανεὶς τίποτα· οἱ ἄναντροι ποὺ προτείνανε νὰ παραδοθοῦνε δὲν ἀκουόντανε κἂν· ὅταν τὰ χέρια εἴτανε ἀδειανά, ἁρπαζόντανε σῶμα μὲ σῶμα· τὰ στήθια τρίζανε πάνω στοὺς θώρακες καὶ πτώματα

γέρναvε τὸ κεφάλι πίσω, ἀνάμεσα σὲ δυὸ μπράτσα συσπασμένα. Ἕνας λόχος ἀπὸ ἑξήντα Οὔμβριους στερεωμένους στὰ πόδια τους, μὲ τὴ λόγχη μπροστὰ στὰ μάτια, ἀλύγιστους καὶ τρίζοντας τὰ δόντια, ἀνάγκασε δυὸ συντάγματα μαζὶ νὰ ὑποχωρήσουνε. Βοσκοὶ ἠπειρώτες τρέξανε στὴν ἀριστερὴ ἴλη τῶν Κλιναμβάρων, ἁρπάξανε τ᾽ ἀλόγατα ἀπὸ τὴ χαίτη στριφογυρίζοντας τὰ σπαθιά τους· τὰ ζῶα, ἀναποδογυρίζοντας τοὺς ἄντρες τους, φύγανε ἀπ᾽ τὸ κάμπο. Οἱ φοινικικοὶ σφενδονιστές, σκορπιζόμενοι ἐδῶ κι᾽ ἐκεῖ, ἀραιωνόντανε. Ἡ φάλαγγα ἄρχιζε νὰ κλονίζεται, οἱ ἀξιωματικοὶ τρέχανε σὰν τρελλοί, ἐκεῖνοι ποὺ σφίγγανε τὶς γραμμὲς σπρώχνανε τοὺς στρατιῶτες, καὶ οἱ Βάρβαροι εἶχανε ξανασυνταχτεῖ· ξαναγυρνούσανε· ἡ νίκη εἴτανε δική τους.

Ἀλλὰ μιὰ φωνή, μιὰ φοβερὴ φωνὴ βρόντηξε· ἕνα μούγκρισμα πόνου καὶ θυμοῦ· εἴτανε οἱ ἑβδομήντα δυὸ ἐλέφαντες ποὺ ὁρμούσανε σὲ διπλῆ γραμμή, ἐπειδὴ ὁ Ἀμίλκας περίμενε νὰ μαζευτοῦνε οἱ Μισθοφόροι σ᾽ ἕνα μέρος γιὰ νὰ τοὺς ξαπολύσει ἐναντίον τους· οἱ Ἰνδοὶ τοὺς εἶχανε κεντρίσει τόσο δυνατὰ ὥστε ἔτρεχε αἷμα στὰ φαρδειὰ αὐτιά τους. Οἱ προβοσκίδες τους, πασαλειμμένες μὲ μίνιο κρατιόνταvε ἴσιες στὸν ἀέρα, ὅμοιες μὲ κόκκινα φίδια· τὰ στήθια τους εἴταvε ὡπλισμένα μὲ σιδερένιο κοντό, οἱ πλάτες τους μὲ θώρακα, οἱ χαυλιόδοντές τους μὲ σιδερένιες λεπίδες, καμπυλωτὲς σὰν σπαθιά,—καὶ γιὰ νὰ τοὺς κάνουνε πιὸ ἄγριους, τοὺς εἶχανε μεθύσει μὲ κρᾶμα πιπεριοῦ, ἄγνοῦ κρασιοῦ καὶ λιβανιοῦ. Κουνούσανε τὰ ἀπὸ κουδουνάκια περιδέραιά τους, φωνάζανε καὶ οἱ ἐλεφάνταρχοι χαμηλώνανε τὸ

κεφάλι ἀπ᾽ τὸ ρίξιμο τῶν φαλαρικῶν κοντῶν ποὺ ἀρχίζανε νὰ πετοῦνε πάνω ἀπ᾽ τοὺς πύργους.

Γιὰ νὰ τοὺς ἀντισταθοῦνε καλλίτερα, οἱ Βάρβαροι ὁρμήσανε μαζεμμένοι· οἱ ἐλέφαντες ριχτήκανε στὴ μέση, μὲ βία. Τὰ ἔμβολα τοῦ στήθους τους, σὰν πλώρες πλοίου σχίζανε τοὺς λόχους, ποὺ ξαναπλημμυρούσανε σὰν μεγάλες φυσαλίδες. Μὲ τὶς προβοσκίδες τους, πνίγανε τοὺς ἄντρες, ἢ ἁρπάζοντάς τους ἀπὸ τὴ γῆ, ἀπὸ πάνω ἀπ᾽ τὸ κεφάλι τους, τοὺς παραδίνανε στοὺς στρατιώτες μέσα στοὺς πύργους· μὲ τοὺς χαυλιόδοντές τους τοὺς ξεκοιλιάζανε, τοὺς πετούσανε στὸν ἀγέρα, καὶ μακρυὰ ἐντόσθια κρεμιόνταν ἀπὸ τὰ φιλντισένια ἀγκίστρια τους σὰν μάτσα σχοινιῶν πάνω σὲ κατάρτια. Οἱ Βάρβαροι ἐπιχειρούσανε νὰ τοὺς βγάνουν τὰ μάτια, νὰ τοὺς κόψουν τὰ πόδια. Ἄλλοι, γλυστρῶντας κάτω ἀπὸ τὶς κοιλιὲς τους, χώνανε ἕνα σπαθὶ ὡς στὴ λαβὴ καὶ πεθαίνανε πλακωμένοι· οἱ πιὸ ἀτρόμητοι σκαρφαλώνανε στὰ λουριά τους· μέσα στὶς φλόγες, μέσα στὶς σφαίρες, μέσα στὰ βέλη, ξακολουθούσανε νὰ πριονίζουνε τὰ πετσιὰ καὶ ὁ ἀπὸ ἰτιὰ πύργος γκρεμιζότανε σὰν πύργος πέτρινος. Δεκατέσσερης ἀπὸ τοὺς ἐλέφαντες ποὺ βρισκόντανε στὴν ἄκρη τῆς δεξιᾶς πτέρυγας, ἐρεθισμένοι ἀπὸ τὶς πληγές τους, γυρίσανε στὴ δεύτερη γραμμὴ· οἱ Ἰνδοὶ ἁρπάζανε τὸ σφυρί τους καὶ τὴ σμίλη τους καὶ ἀκουμπῶντας τα στὴν συνάρθρωση τοῦ κεφαλιοῦ, χτυποῦσανε διαδοχικὰ ἕνα μεγάλο χτύπημα.

Τὰ πελώρια ζῶα σωριαστήκανε, πέσανε τὸ ἕνα πάνω στ᾽ ἄλλο. Σχηματίσανε κάτι σὰν βουνό· καὶ στὸ σωρὸ αὐτὸ τῶν πτωμάτων καὶ τῶν πανοπλιῶν, ἕνας τερά-

στιος ἐλέφαντας ποὺ τὸν νοματίζανε. ***Μανία τοῦ Βάαλ***, πιασμένος ἀπ᾽ τὸ πόδι του σ᾽ ἁλυσσίδες, οὔρλιαζε ὡς στὸ βράδυ, ἔχοντας ἕνα βέλος στὸ μάτι.

Ὡς τόσο οἱ ἄλλοι, σὰν κατακτητὲς ποὺ εὐχαριστιοῦνται στὸν ξολοθρεμό, ἀναποδογυρίζανε, συντρίβανε, καταπατούσανε, πέφτανε μὲ λύσσα στὰ πτώματα, στὰ λείψανα. Γιά ν᾽ ἀποκρούσουνε τὶς σπεῖρες στρατιωτῶν ποὺ τοὺς περισφίγγανε στεφανωτά, ὁλογύρα τους, στριφογυρνούσανε στὰ πισινά τους πόδια, σὲ κίνηση ἐξακολουθητικῆς περιστροφῆς, προχωρῶντας πάντα· οἱ Καρχηδόνιοι νοιώσανε ν᾽ αὐξάνει ἡ δύναμή τους καὶ ἡ μάχη ξανάρχισε.

Οἱ Βάρβαροι ἀδυνατούσανε· Ἕλληνες ὁπλίτες ρίξανε τὰ ὅπλα τους καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς ἔπιασε τρομάρα· εἶδανε τὸ Σπένδιο σκυμμένο στὴ δρομάδα του νὰ τὴν κεντρίζει στοὺς ὦμους μὲ δυὸ ἀκόντια. Ὅλοι τότες γκρεμοτσακίστηκαν πρὸς τὶς πτέρυγες καὶ τρέξανε στὴν Οὐτίκη.

Οἱ Κλινάμβαροι, ποὺ τ᾽ ἀλόγατά τους δὲ βαστούσανε πιά, δὲν προσπαθήσανε νὰ τοὺς προφτάξουνε. Οἱ Λίγηρες ἐξαντλημένοι ἀπ᾽ τὴ δίψα, φωνάζανε νὰ τραβήξουνε σ᾽ ἕνα ποταμό. Ἀλλὰ οἱ Καρχηδόνιοι, ποὺ εἶχανε ὑποφέρει λιγώτερο, τρέμανε ἀπὸ λαχτάρα μπροστὰ στὴν ἐκδίκησή τους ποὺ ἔφευγε· ὁρμούσανε κιόλας νὰ καταδιώξουνε τοὺς Μισθοφόρους. Φάνηκε ὁ ***Ἀμίλκας***.

Κρατοῦσε μὲ ἀσημένια χαλινάρια τὸ ἱδρωκοπημένο τιγρόστιχτο ἄλογό του. Τὰ λουριὰ ποὺ εἴτανε δεμένα στὰ κέρατα τῆς περικεφαλαίας του πλαταγίζανε στὸν ἀγέρα πίσωθέ του, καὶ εἶχε βάλει κάτω ἀπ᾽ τ᾽ ἀριστερὸ

μερί του τὴν αὐγουλωτὴ ἀσπίδα του. Μὲ κίνηση τῆς τρίμυτης λόγχης του, σταμάτησε τὸ στρατό.

Οἱ Ταραντῖνοι πηδήξανε γλήγορα ἀπ᾽ τ᾽ ἄλογό τους στὸ δεύτερο, καὶ φύγανε δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ στὸν ποταμὸ καὶ στὴν πόλη.

Ἡ φάλαγγα ξολόθρεψε μὲ τὴν ἡσυχία της τοὺς Βάρβαρους ποὺ μείνανε. Ὅταν πέφτανε τὰ σπαθιά, τεντώναν τὸν λαιμό τους κλείοντας τὰ βλέφαρα. Ἄλλοι ἀμυνθήκανε ὥς στὸ τέλος· τοὺς σκοτώσανε ἀπὸ μακρυά, μὲ πέτρες, σὰν λυσσασμένα σκυλιά. Ὁ Ἀμίλκας εἶχε συστήσει νὰ πιάσουνε αἰχμάλωτους. Τὸν ὑπακούαν οἱ Καρχηδόνιοι, ἀλλὰ μὲ θυμό, τόση εὐχαρίστηση αἰσθανόντανε νὰ μπήξουν τὰ σπαθιά τους στὰ κορμιὰ τῶν Βάρβαρων. Ἐπειδὴ ζεσταθήκανε πολύ, ἀρχίσανε νὰ δουλεύουνε μὲ γυμνὰ μπράτσα ὅπως οἱ θεριστές· καὶ ὅταν σταματούσανε γιὰ νὰ πάρουνε τὴν ἀναπνοή τους, ἀκολουθούσανε μὲ τὸ μάτι τους, στὸν κάμπο, κάνα καβαλλάρη ποὺ κάλπαζε πίσω ἀπὸ στρατιώτη ποὺ ἔτρεχε. Κατόρθωνε νὰ τὸν πιάσει ἀπ᾽ τὰ μαλλιά, τὸν κρατοῦσε ἔτσι λίγο, ἔπειτα τὸν σκότωνε μὲ μπαλνταδιά.

Νύχτωσε. Οἱ Καρχηδόνιοι, καὶ οἱ Βάρβαροι εἶχανε ἐξαφανιστεῖ. Οἱ ἐλέφαντες, ποὺ εἶχανε φύγει, περιπλανόντανε στὸν ὁρίζοντα μὲ τοὺς ἀναμμένους πύργους τους. Καίανε στὸ σκότος, ἐδῶ κι᾽ ἐκεῖ σὰν φάροι μισοχαμένοι στὴν ὁμίχλη· καὶ δέν φαινότανε ἄλλη κίνηση στὸν κάμπο παρὰ τὸ κυμάτισμα τοῦ ποταμοῦ, ποὺ εἶχε φουσκώσει ἀπὸ τὰ πτώματα καὶ ποὺ τὰ κυλοῦσε στὴ θάλασσα.

Ὕστερα ἀπὸ δυὸ ὧρες ἔφτασε ὁ Μάτο. Διάκρινε στὴ λάμψη τῶν ἀστεριῶν, μακρυοὺς σωροὺς ἄνισους ξαπλωμένους κατὰ γῆς.

Εἴτανε σειρὲς Βάρβαρων· ἔσκυψε· ὅλοι εἴτανε πεθαμμένοι. Φώναζε μακρυά· καμμιὰ φωνὴ δὲν τοῦ ἀποκρίθηκε.

Τὸ ἴδιο τὸ πρωΐ, εἶχε φύγει ἀπὸ τὴν Ἱππoζαρύτη μὲ τοὺς στρατιώτες του γιὰ νὰ βαδίσει ἐναντίον στὴν Καρχηδόνα. Στὴν Οὐτίκη, ὁ στρατὸς τοῦ Σπένδιου εἶχε φύγει, καὶ οἱ κάτοικοι ἀρχίζανε νὰ καίουνε τὶς μηχανές. Ὅλοι πολεμήσανε μὲ λύσσα. Ἀλλὰ ἐπειδὴ ἡ βοὴ ποὺ γινότανε στὸ γεφύρι μεγάλωνε κατὰ τρόπο ἀκατανόητο, ὁ Μάτο ὥρμησε ἀπ᾽ τὸ πιὸ σύντομο δρόμο κατὰ τὸ βουνό, καὶ ἐπειδὴ οἱ Βάρβαροι φεύγανε ἀπὸ τὸν κάμπο, δὲν ἀντάμωσε κανένα.

Ἀντίκρυ του, μικρὲς μάζες πυραμοειδεῖς προβάλλανε στὴ σκιὰ καὶ πρὶν ἀπὸ τὸν ποταμό, πιὸ κοντά, ὑπήρχανε στὴν ἐπιφάνεια τοῦ ἐδάφους ἀσάλευτα φῶτα. Πραγματικά, οἱ Καρχηδόνιοι, εἶχανε συμμαζευτεῖ πίσω ἀπὸ τὸ γεφύρι καὶ γιὰ νὰ πλανέψει τοὺς Βάρβαρους, ὁ Σουφφέτης εἶχε βάλει πολλὰ φυλάκια στὴν ἄλλη ὄχτη.

Ὁ Μάτο, προχωρῶντας πάντα, νόμισε πὼς διάκρινε φοινικικὰ σήματα, γιατὶ κεφάλια ἀλόγων ποὺ δὲν σαλεύανε φαινόνταν στὸν ἀγέρα, καρφωμένα στὴν κορφὴ κονταριῶν δεματιαστὰ ποὺ δὲν μπόρειε κανεὶς νὰ τὰ ξε-

κρίνει, κι ἄκουσε πιὸ μακρυὰ μεγάλο κρότο, βοὴ τραγουδιῶν καὶ ποτηριῶν ποὺ τσιγκρίζανε.

Τότε μὴ γνωρίζοντας ποῦ βρισκότανε οὔτε πῶς ν' ἀνακαλύψει τὸ Σπένδιο, κατακυριευμένος ἀπὸ ἀγωνίες, τρομαγμένος, χαμένος στὰ σκοτάδια, ξαναγύρισε ἀπ' τὸν ἴδιο δρόμο πιὸ ὁρμητικά. Ἡ αὐγὴ γλυκοχάραζε, ὅταν ἀπὸ τὴν κορφὴ τοῦ βουνοῦ εἶδε τὴν πόλη, μὲ τοὺς σκελετοὺς τῶν μηχανῶν μαυρισμένους ἀπ' τὶς φλόγες, σὰν σκελετοὺς γίγαντων ποὺ ἀκουμποῦσανε στοὺς τοίχους.

Ὅλα ἀναπαυόνταν σὲ ἀλλόκοτη σιγαλιὰ καὶ θλίψη. Ἀνάμεσα στοὺς στρατιῶτες του, γύρω στὶς σκηνές, ἄνθρωποι σχεδὸν γυμνοὶ κοιμόντανε ἀνάσκελα ἢ ἀκουμπῶντας τὸ κούτελο στὸ μπράτσο τους ποὺ τὸ στήριζε ὁ θώρακάς τους. Μερικοὶ ξεκολλούσανε ἀπ' τὶς γάμπες τους ματωμένες λουρίδες.

Ἐκεῖνοι ποὺ εἴταν ἑτοιμοθάνατοι ἀκουμποῦσανε τὸ κεφάλι τους ἁπαλότατα· ἄλλοι, περνῶντας, τοὺς φέρνανε νερό. Στοὺς στενοὺς δρόμους οἱ φρουροὶ περπατούσανε γιὰ νὰ ζεσταθοῦνε, ἢ στεκόντανε γυρνῶντας τὸ πρόσωπο στὸν ὁρίζοντα, μὲ τὶς λόγχες τους στὸν ὦμο, σὲ ἄγρια στάση.

Ὁ Μάτο ηὗρε τὸν Σπένδιο κάτω ἀπὸ ἕνα κομμάτι πανὶ ποὺ τὸ βαστούσανε δυὸ κοντάρια στὴ γῆ, μὲ τὸ γόνατο μέσα στὰ χέρια, μὲ τὸ κεφάλι χαμηλωμένο.

Μείνανε πολλὴ ὥρα χωρὶς νὰ μιλήσουνε. Τέλος ὁ Μάτο ψιθύρισε.—«Νικηθήκαμε !»

Ὁ Σπένδιος ἐπανάλαβε μὲ μελαγχολικὴ φωνή.

— «Ναί, νικηθήκαμε !»

Καὶ σ' ὅλα τὰ ρωτήματα ἀπαντοῦσε μὲ ἀπελπισμένες χειρονομίες.

Ὡς τόσο ἀναστεναγμοὶ, ἀγκομαχητὰ ἀκουόντανε ὡς σ' αὐτούς· ὁ Μάτο μισοάνοιξε τὸ πανί. Τότες τὸ θέαμα τῶν στρατιωτῶν τοῦ θύμησε μιὰ ἄλλη καταστροφὴ στὸ ἴδιο μέρος, καὶ τρίζοντας τὰ δόντια.

— «Ἐλεεινέ! μιὰ φορὰ κιόλας...»

Ὁ Σπένδιος τὸν διάκοψε.

— «Οὔτε καὶ τότε ἤσουνα σύ».

— «Κατάρα!» φώναξε ὁ Μάτο. «Στὸ τέλος ὡς τόσο θὰ τὸν φτάσω! θὰ τὸν νικήσω! θὰ τὸν σκοτώσω! Ἄ! ἂν ἤμουνα ἐδῶ...»

Ἡ ἰδέα πὼς δὲν πρόφτασε τὴ μάχη τὸν ἀπέλπιζε ἀκόμα πιὸ πολὺ ἀπὸ τὴν ἧττα. Ἄρπαξε τὸ σπαθί του, τόρριξε κατὰ γῆς.

—«Ἀλλὰ πῶς σᾶς νικήσανε οἱ Καρχηδόνιοι;»

Ὁ παλιὸς σκλάβος ἄρχισε νὰ διηγιέται τοὺς ἐλιγμούς. Ὁ Μάτο νόμιζε πὼς τοὺς ἔβλεπε καὶ ἐρεθιζότανε· ὁ στρατὸς τῆς Οὐτίκης, ἀντὶ νὰ τρέξει στὸ γεφύρι, ἔπρεπε νὰ περικυκλώσει τὸν Ἀμίλκα ἀπὸ πίσω.

— «Ἔ! τὸ ξέρω» εἶπεν ὁ Σπένδιος.

— «Ἔπρεπε νὰ διπλασιάσεις τὰ βάθη σου, νὰ μὴ διακινδυνεύσεις τοὺς ἀκροβολιστὲς ἐναντίον στὴ φάλαγγα, νὰ ἀφίσεις δρόμο γιὰ τοὺς ἐλέφαντες. Τὴν τελευταία στιγμὴ μπορούσατε νὰ τὰ ξανακερδίσετε ὅλα, δὲν εἴτανε βιάση νὰ φύγετε.

Ὁ Σπένδιος ἀποκρίθηκε:

— «Τὸν εἶδα νὰ περνάει μέσα στὸν μεγάλο κόκκινο μανδύα του, μὲ τὰ χέρια σηκωμένα, ψηλότερος ἀπὸ τὴ σκόνη, σὰν ἀετὸς ποὺ πέταγε πλάϊ στὶς φάλαγ-

γες· καὶ σ᾽ ὅλα τὰ νεύματα τοῦ κεφαλιοῦ του οἱ φάλαγγες ξαναπυκνωνόντανε, ὁρμοῦσανε· τὸ πλῆθος μᾶς ἔρριξε τὸν ἕνα στὸν ἄλλο· μ᾽ ἐκύτταζε· ἔνοιωσα μέσα στὴν καρδιὰ σὰν τὴν κρυάδα σπαθιοῦ».

— «Θὰ διάλεξε ἴσως τὴ μέρα»· ἔλεγε χαμηλόφωνα ὁ Μάτο.

Ρώτησε ὁ ἕνας τὸν ἄλλο, προσπαθῶντας ν᾽ ἀνακαλύψουνε τὶ ἀνάγκασε τὸν Σουφφέτη νὰ ὑποχωρήσει ἀκριβῶς στὴ πιὸ δύσκολη περίσταση. Ἄρχισανε νὰ μιλοῦνε γιὰ τὴν κατάσταση καὶ γιὰ νὰ λιγοστέψει τὸ λάθος του ἢ γιὰ νὰ ξαναδώσει θάρρος στὸν ἑαυτό του, ὁ Σπένδιος ἰσχυρίστηκε ὅτι ἔμεινε ἀκόμα ἐλπίδα.

— «Ἂς μὴ μένει κιόλας, ἀδιάφορο!» εἶπε ὁ Μάτο· «ὁλομόναχος, θὰ ἐξακολουθήσω τὸν πόλεμο!»

— «Κι᾽ ἐγὼ τὸ ἴδιο!» φώναξε ὁ Ἕλλην πηδῶντας· περπατοῦσε μὲ μεγάλα βήματα· τὰ μάτια του σπιθίζανε καὶ παράξενο χαμόγελο ζάρωνε τὸ τσακαλένιο πρόσωπό του.

— «Θά ξαναρχίσουμε, μὴ μ᾽ ἀφίνεις πιά! δὲν εἶμαι καμωμένος γιὰ τὶς ἀνοιχτὲς μάχες· τῆς μέρας· ἡ λάμψη τῶν σπαθιῶν μοῦ θαμπώνει τὰ μάτια· εἶνε ἀρρώστεια, ἔζησα πάρα πολὺ καιρὸ στὸ κάτεργο. Ἀλλὰ δῶσε μου τείχη νὰ σκαρφαλώσω τὴ νύχτα, καὶ θὰ μπῶ μέσα στὶς πόλεις, καὶ τὰ πτώματα θὰ εἶνε ξυλιασμένα πρὶν κράξουνε οἱ πετεινοί. Δεῖξε μου κάποιον, κάτι, ἕνα ἐχθρό, ἕνα θησαυρό, μιὰ γυναίκα» ἐπανάλαβε· «μιὰ γυναίκα, ἂς εἶνε καὶ κόρη τοῦ βασιλιά, καὶ θὰ φέρω βιαστικὰ τὴν λαχτάρα σου μπροστὰ στὰ πόδια σου. Μὲ κατηγορᾶς πὼς ἔχασα τὴ μάχη ἐναντίον τοῦ Ἄννωνος, τὴν ξανακέρδισα ὅμως. Ὁμολογησέ το! τὸ κοπάδι

τῶν χοίρων μου μᾶς ὑπηρέτησε καλλίτερα ἀπὸ φάλαγγα Σπαρτιατῶν» καὶ ὑποχωρῶντας στὴν ἀνάγκη νὰ παινεθεῖ καὶ νὰ πάρει τὴν ἐκδίκησή του, ἀρίθμησε ὅτι εἶχε κάνει γιὰ τὴν ὑπόθεση τῶν Μισθοφόρων «ἐγὼ στὸν κῆπο τοῦ Σουφφέτη, ἔσπρωξα τὸ Γαλάτη! Ἀργότερα, στὴ Σίκκα, τοὺς λύσσιαξα ὅλους μὲ τὸ φόβο τῆς Δημοκρατίας! ὁ Γίσκων τοὺς ἀθώωνε, ἀλλὰ δὲν θέλησα νὰ μπορέσουνε νὰ μιλήσουνε οἱ ὁραγομάνοι. Ἄ! πῶς κρεμότανε ἡ γλῶσσα ἀπὸ τὸ στόμα τους! θυμᾶσαι; Σ' ὡδήγησα στὴν Καρχηδόνα. Ἔκλεψα τὸ ζαΐμφη. Σὲ πῆγα στὸ σπήτι της. Θὰ κάνω ἀκόμα περισσότερα· θὰ ἰδεῖς». Ξέσπασε σὲ γέλια σὰν τρελλός.

Ὁ Μάτο τὸν κύτταζε μὲ μάτια ὀρθάνοιχτα. Ἐνοιωθε κάποια δυσφορία μπροστὰ στὸν ἄνθρωπο αὐτό, ποὺ εἴτανε σύγκαιρα τόσο ἄναντρος καὶ τόσο τρομερός.

Ὁ Ἕλλην ξακολούθησε μὲ εὔθυμο ὕφος, κάνοντας νὰ τρίξουνε τὰ δάχτυλά του.

— «Εὔγε, ὕστερα ἀπὸ τὴ βροχὴ ὁ ἥλιος! Δούλεψα στὰ λατομεῖα καὶ ἤπια μασικὸν μέσα σὲ πλοῖο ποὺ εἴτανε δικό μου, κάτω ἀπὸ χρυσὴ τέντα σὰν κανεὶς Πτολεμαῖος. Ἡ δυστυχία πρέπει νὰ χρησιμεύει νὰ μᾶς κάνει πιὸ ἐπιδέξιους. Μὲ τὴν πολλὴ δουλειὰ μαλακώνει κανεὶς τὴν τύχη. Αὐτὴ ἀγαπάει ἐκείνους πὄχουν πολιτική. Θὰ ὑποχωρήσει!»

Ξαναγύρισε στὸν Μάτο καὶ πιάνοντάς τον ἀπ' τὸ μπράτσο.

— «Ἀφέντη, τόρα οἱ Καρχηδόνιοι εἶνε βέβαιοι γιὰ τὴ νίκη τους. Ἔχεις ὁλόκληρο στρατὸ ποῦ δὲν πολέμησε, καὶ οἱ ἄντρες σου σὲ ὑπακούουνε, ἐσένα. Βάλε τους μπροστά· οἱ δικοί μου, γιὰ νὰ ἐκδικηθοῦνε, θ' ἀκολου-

θήσουνε. Μοῦ μένουνε τρεῖς χιλιάδες Κάρες, χίλιοι διακόσιοι σφενδονιστὲς καὶ τοξότες, ὁλόκληρες κοόρτεις. Μπορεῖ μάλιστα νὰ σχηματίσουμε μιὰ φάλαγγα, ἂς ξαναγυρίσουμε!»

Ὁ Μάτο, παραζαλισμένος ἀπὸ τὴ καταστροφή, δὲν εἶχε ὥς τότε σκεφτεῖ τίποτα γιὰ νὰ γλυτώσει. Ἄκουε μὲ τὸ στόμα ἀνοιχτὸ καὶ οἱ μπρούντζινες λεπίδες ποὺ κύκλωναν τὰ πλευρά του ἀνασηκωνόντανε ἀπὸ τὰ σκιρτήματα τῆς καρδιᾶς του. Πῆρε τὸ σπαθί του φωνάζοντας.

—«Ἀκολούθησέ με! Ἔμπρός!»

Ἀλλὰ οἱ ἀνιχνευτές, ὅταν ξαναγυρίσανε, ἀναγγείλανε πὼς οἱ νεκροὶ τῶν Καρχηδονίων εἶχανε μεταφερθεῖ, τὸ γεφύρι εἶτανε ὁλότελα ρεῖπιο καὶ ὁ Ἀμίλκας εἶχ' ἐξαφανιστεῖ.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΤΟΜΟΥ

ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ
Γ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ & ΣΙΑ

ΑΘΗΝΑΙ.—ΔΩΡΟΥ 16 (ΟΜΟΝΟΙΑ)

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ Ι. ΖΕΡΒΟΥ

ΕΞΕΔΟΘΗΣΑΝ

1. *Φρ. Νίτσε* : Ecce Homo (Ἴδε ὁ ἄνθρωπος) Δεμ. Δρ. 15.—
2. *Λέοντος Τολστόη* : Ποιοὶ εἶνε οἱ δολοφόνοι; » » 12.50
3. *Λόρδου Βύρωνος* : Τραγούδια γιὰ τὴν Ἑλλάδα » » 8.—
4. *Φριδ. Νίτσε* : Ἡ Χαρούμενη Ἐπιστήμη . . . » » 14.—
5. *Δ. Γρ. Καμπούρογλου* : Ἡ Κυρὰ-Τρισεύγενη » » 12.50
6. *Β. Σερμπουλιὲ* : Τὰ Γαλανὰ μάτια . . . . . » » 14.—
7. *Ε. Σούντερμαν* : Ἡ Εὐχή . . . . . » » 14.—
8. *Ο. Μπαλζάκ* : Ὁ Συνταγματάρχης Σαμπέρ. » » 9.—
9. *Μ. Πρεβῶ* : Ὁ Γάμος τῆς Ζουλιέν . . . . . » » 10.—
10. *Κνοὺτ Χάμσουν* : Ὁ Ἀλήτης. . . . . » » 16.—
11. *Μ. Μαίτερλιγκ* : Ὁ Θάνατος . . . . . » » 14.—
12. *Θ. Ντοστογιέφσκη* : Ἄννα Νεζβάνοβα . . . » » 16.—
13. *Πιὲρ Λοτί* : Ὁ ἀδελφός μου Ὕβ. . . . . » » 17.50
14. *Π. Κροπότκιν* : Ἡ Ἀναρχία . . . . . » » 14.—
15. *Α. Σοπενάουερ* : Ὁ Ἔρωτας καὶ ἡ Ζωή. . . . » » 14.—
16. *Ε. Ὄφφμαν* : Τὰ παραμύθια. » » 14.—
17. *Μαξὶμ Γκόρκυ* : Ἡ Οἰκογένεια Ὀρλώφ. » » 14.—
18. *Γ. ντ' Ἀννούντσιο* : Οἱ Παρθένες τῶν βράχων » 20.—
19. *Ἐρ. Ἴψεν* : Ὅταν θὰ ξυπνήσουμε ἀνάμεσα στοὺς νεκροὺς » 14.—
20. *Γουσταύου Φλωμπὲρ* : Ἡ Σαλαμπὼ Τόμος Α'. » 20.—
21. » » » » Β'. » 20.—